

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2020 року)

У двох частинах

Частина 2

Суми
Сумський державний університет
2020

Редакційна колегія:

А. М. Куліш – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
О. М. Рєзнік – доктор юридичних наук, доцент;
Ю. В. Гаруст – доктор юридичних наук, доцент;
В. В. Пахомов – доктор юридичних наук, доцент;
В. В. Сухонос – доктор юридичних наук, професор;
В. М. Завгородня – кандидат юридичних наук, доцент;
В. М. Власенко – кандидат історичних наук, доцент;
А. В. Стеблянко – аспірантка ННІ права СумДУ.

*Рекомендовано до видання
рішенням вченої ради Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 8 від 27 квітня 2020 року)*

Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції : у 2 ч. (м. Суми, 21–22 травня 2020 року) / редколегія: проф. А. М. Куліш, О. М. Рєзнік. – Суми : Сумський державний університет, 2020. – Ч. 2. – 428 с.

До матеріалів увійшли тези доповідей учасників IV Міжнародної науково-практичної конференції «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів», що містять результати теоретичних досліджень та окремі питання актуальних проблем щодо реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів. Тексти доповідей і повідомлень друкуються мовою оригіналу в авторській редакції.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 8 АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Литвиненко Є.В. ЕВОЛЮЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	9
Шевцов Я.А., Резнік О.М. ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕСПЛАТУ АЛІМЕНТІВ ТА НОВЕ СТЯГНЕННЯ У ВИДІ СУСПІЛЬНО-КОРИСНИХ РОБІТ.....	12
Андрійченко Н.С. ОЦІНКА КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ЯК ФОРМА ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ.....	16
Колеснікова М.В. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	21
Голуб В.І., Куліш А.М. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ ПРАВИЛ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.....	23
Полянська Є.А., Резнік О.М. РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ВРАХОВУЮЧИ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....	26
Солдатенко М.Д. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО.....	29
Байдюк І.І. ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ.....	32
Ткаченко Т.В. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЕВТАНАЗІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	37
Бейгул М.А., Фоменко Ю.О. ПОНЯТТЯ ТА ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ФІНАНСОВИХ САНКЦІЙ.....	41
Муляр Г.В. АКсіОЛОГІЧНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я.....	45
Журавель Я.В. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ.....	48
Мельник В.І., Гаруст Ю.В. РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	52
Кириченко А.В. ФЕЙКОВА ІНФОРМАЦІЯ В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ.....	57
Горій В.В. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	59
Терехова О.О. КОМПЕТЕНЦІЯ ОКРУЖНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЇХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ.....	62
Думчиков М.О. КІБЕРАТАКИ ЯК НОВІТНЯ ЗАГРОЗА ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ.....	66
Костенко З.В. МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ В УКРАЇНІ.....	69
Неверова С.А. ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ТА ПОРЯДКУ ЇЇ РОЗКРИТТЯ.....	73
Орлов О.Л. ОСНОВНІ ПРАВОВІ РЕЖИМИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ОБІГУ ІНФОРМАЦІЇ.....	76
Шевцов Я.А. ПРО ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В РАМКАХ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ Е-УРЯДУВАННЯ.....	81
Котельницька В.Л. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ СУДУ В УКРАЇНІ.....	85
Коваленко А.Л. ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	90

Жученко В.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНОТЕХНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ КЛОНУВАННЯ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ЧАСТИН В УКРАЇНІ.....	93
Рубаненко А.М. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА.....	96
Бухарєв В.В., Резнік О.М. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ САМОІЗОЛЯЦІЇ.....	100
Орлов О.Л. ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПОДАТКУ В СВІТЛІ ХРИСТІАНСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ТРАДИЦІЇ.....	104
Дудченко В.В. ГАРМОНІЗАЦІЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТИВ ЄС.....	109
Сидорко Ю.О. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ТА ЦЕНТРАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА.....	114
Миргород-Карпова В.В., Гаврилович Я.Д. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	117
Стебляк А.В. ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ Й ІНШИХ ДЕРЖАВ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ.....	120
Михайловська Є.В. СЛУЖБОВА КАР'ЄРА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ СФЕРИ ОСВІТИ І НАУКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ.....	125
Кордунян І.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	129
Гресько В.І. РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	132
Доценко А.В. ДЕРЖАВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	137
Shvaher O.A. TO THE QUESTION ON THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF CONSUMERS OF FINANCIAL SERVICES IN UKRAINE: IN THE CONTEXT OF RECENT LEGISLATIVE AMMENDMENTS.....	139
Павленко Б.О., Безвін О.С. ПРОФСПІЛКИ НА ЗАХИСТІ ПРАВ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....	142
Бурбика В.О. ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	145
Гаруст Ю.В., Гриб А.А. ІНСТИТУТ ПРЕФЕКТА ЯК НОВИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ.....	150
Лісов Д.А. ДО ПИТАННЯ ПРО ОКРЕСЛЕННЯ МЕТИ ТА ЗАВДАНЬ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	153
Дудченко В.В. ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	156
Полулях О.В. ЛІЗИНГОВА ПРОГРАМА ЩОДО ЖИТЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	161
Сугоняко Н.В. ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	164
Кордунян І.В. КОМУНІКАЦІЙНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ НАВИЧКИ МЕДІАТОРА – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ.....	169
Мельник В.І., Таранченко А.О. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМІСІЇ З ЦІННИХ ПАПЕРІВ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА США.....	172
Мурач Д.В. УНІВЕРСАЛЬНЕ СВІДОЦТВО ГРОМАДЯНИНА ЯК КРОК ДО СТВОРЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ МАЙБУТНЬОГО.....	177
Лозовицький А.В. САМОРЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРИЙОМИ КООРДИНАЦІЇ У РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ.....	180

Сінянська А.О. КЛАСИФІКАЦІЯ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ ЯК ОБ'ЄКТІВ ВАЛЮТНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	185
Плотнікова М.В. АКАДЕМІЧНА НЕДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПІДСТАВА ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ.....	187
Усенко Я.В. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ...	191
Жерьобкіна Є.А. СПІВВІДНОШЕННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ТА СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ.....	193
Кобзєва Т.А. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПОНЯТЬ: «ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ» ТА «ПРАВООХОРОННА СИСТЕМА» В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	197
Косиця О.О. ВИКРИВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ.....	201
Кіпчарський О.М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ.....	205
Недайхліб О.В. MEMENTO MORI: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ МІСЦЬ ДАВНІХ ПОХОВАНЬ ОБ'ЄКТАМИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ.....	208
Острроверх С.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИВОДУ, ЯК ОДНОГО ІЗ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	213
Якущенко Ю.М. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ, НАРОДЖЕНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ ЗАСТОСУВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА.....	219
Воловик С.В. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ІР-СУДУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ.....	223
Малетов Д.В. ВИКОНАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ З ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ В КОНТЕКСТІ ОЦІНОЧНОГО ЗВІТУ GRECO.....	227
Попова А.П. АВСТРАЛІЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАХИСТУ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ.....	231
Кліщенко В.О. СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ ДОКУМЕНТООБІГУ В ОРГАНАХ ПРАВОСУДДЯ.....	235
Пасько Т.Г. ЗАПЕРЕЧЕННЯ НА АКТ НЕВИЇЗНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ПЛАТНИКА ПОДАТКУ.....	238
Осіпова О.О. ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ У СПРАВАХ ПРО НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ.....	242
Гаруст Ю.В., Миргород-Карпова В.В., Корощенко К.Р. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.....	245
Кривошеєв К.О. ПРАВОВА ОСНОВА СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	251
Ярусевіч А.С. ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ СТВОРЕННЯ ТА ЮРИДИЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО КОНЦЕРНУ «УКРОБОРОНПРОМ».....	256

СЕКЦІЯ 9

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Бондаренко О.С. ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРИВАТНИМ ЛІКАРЕМ.....	261
Сиротенко В.М. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ.....	264
Низова А.Р. ПРОБЛЕМАТИКА ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЗАСУДЖЕНИМИ НЕПОВНОЛІТНІМИ.....	267

Верещака Я.В. СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВИПАДКІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТТІ ЯК ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	270
Філоненко С.С. СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЗДІЙСНЕННЯ НАРОДНИМ ДЕПУТАТОМ УКРАЇНИ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ГОЛОСУВАННЯ ЗАМІСТЬ ІНШОГО НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ.....	273
Кириченко В.С. ЛЕГАЛІЗАЦІЯ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ: ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ.....	276
Хуторянець Ж.В. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СПІВУЧАСТЬ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ У НЕОСОБИСТОМУ ГОЛОСУВАННІ.....	281
Хуторянець Ж.В. БОРОТЬБА З КІБЕРЗЛОЧИНАМИ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ.....	284
Білик Г.В. ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ЯК СПОСІБ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	288
Щербак Н.М. ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ВЧИНЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'ї.....	292
Савицька І.В. КОНТРАБАНДА ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ: ПЕРСПЕКТИВА КРИМІНАЛІЗАЦІЇ.....	295
Мотузна А.В. ДОПОМОГА ОСОБАМ, ЩО ЗВІЛЬНИЛИСЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	299
Козлова А.В. ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ «ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ».....	303
Савицька І.В., Янішевська К.Д. ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАРУГИ НАД МОГИЛОЮ.....	306
Білик Г.В., Янішевська К.Д. ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.....	310
Внукова Н.М. ЗАСТОСУВАННЯ РИЗИК ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ.....	314
Кордунян І.В. ПРОТИДІЯ РЕКЛАМІ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ.....	318
Низова А.Р. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ.....	321
Бажул А.В. КРИМІНАЛІСТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ.....	324
Верещака Я.В. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕОСОБИСТЕ ГОЛОСУВАННЯ НАРОДНИМИ ДЕПУТАТАМИ УКРАЇНИ НА ПЛЕНАРНИХ ЗАСІДАННЯХ.....	328
Бойко А.В. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА У КОНТЕКСТІ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	331
Волочай Ю.В. КРИМІНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПРАВА НА ЕВТАНАЗІЮ, ЯК НЕМАЙНОВОГО ПРАВА ОСОБИ.....	336
Думчиков М.О., Бондаренко О.С. СУЧАСНІ АСПЕКТИ КІБЕРБЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ЗАГРОЗ.....	338
Пилипенко Є.С. КОРУПЦІЯ В ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН.....	341
Залізняк С.І. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	346

Прокопець Я.Ю. РЕАЛІЗАЦІЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ В УКРАЇНІ.....	349
Сич К.І. ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	352
Сапіч А.Д. ОКРЕМІ СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ КОНТРАБАНДИ ТОВАРІВ КОМЕРЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	355
Полянська Є.А. ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО.....	357
Репін Д.А. КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СПОСІБ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ.....	360
Танченко М.О. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ (ЗІВАЛТУВАННЯ).....	363
Щербак Н.М. ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДІЯНЬ, ВЧИНЕНИХ СУДДЕЮ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 368 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	367
Безвін О.С. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК ГАРАНТ СТАБІЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ.....	370
Жук А.О. ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ ЯК ОДИН З ЗАСОБІВ ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	373
Скляр Б.П. КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗЛОЧИНЦЯ.....	375
Янішевська К.Д. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ЗАСУДЖЕНИХ.....	378

СЕКЦІЯ 10 КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

Кожевніков В.В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ДО ПІДРОЗДІЛІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС.....	382
Малій Б.А. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОМІРНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКІВ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	384
Бенько А.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ.....	387
Бенько А.В. ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПОЗИТИВНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	391
Сиволап І.В. КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДИК РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВА.....	394
Кордунян І.В. СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ У МІЖНАРОДНІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ.....	397
Баранова Є.В. ОЦІНКА ДОКАЗІВ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: СПІРНІ АСПЕКТИ.....	400
Скляр Б.П. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ПРОФАЙЛІНГУ ПРИ ВИВЧЕННІ ОСОБИ СЕРІЙНОГО УБИВЦІ.....	403
Щербак Н.М. МІСЦЕ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА.....	405
Хуторянець Ж.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	409
Філоненко С.С. СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	412
Таранченко А.О. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ.....	416
Федьорко С.Ю., Халявка В.В., Сидоренко Д.В. ВСТАНОВЛЕННЯ СПОСОБІВ «ПРИХОВУВАННЯ» ОРИГІНАЛЬНОГО ІДЕНТИФІКАЦІЙНОГО НОМЕРА ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ, ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО	

ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ, ЕКСПЕРТИЗИ КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ.....	420
Ільченко О.В. ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	423

СЕКЦІЯ 8

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

ЕВОЛЮЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Литвиненко Є. В.

Аспірантка ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Уткіна М. С.

к. ю. н., викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Освітня діяльність становить собою пріоритетний напрям розвитку та удосконалення для будь-якої країни. Це зумовлено тим, що саме освіта впливає на розвиток держави та її місце серед інших країн, як в політичній, економічній, так і в інших сферах суспільного життя. Генезис становлення освіти та освітньої діяльності має велике значення для її подальшого розвитку, що і актуалізує проведене наукове дослідження.

Аналізуючи розвиток та становлення освітньої діяльності, звертаємось, у першу чергу, до концепції Е. Тоффлера про три хвилі розвитку людської цивілізації та про загальні закономірності розвитку суспільства і держави, сутнісні риси історичних форм держави, їхні завдання і функції. Відповідно до вищезазначеної концепції, необхідно виділяти такі хвилі розвитку як аграрна, індустріальна та постіндустріальна.

Це дає змогу, залежно від домінування певних суб'єктів управління, отже, й видів управління освітою, виділити кілька основних етапів генезису та розвитку системи управління освітою в Україні. Перший етап – інституціональний – пов'язаний зі становленням самої освіти як соціального інституту. Він охоплює час з моменту формування первісної общини (35 – 40 тис. років тому) до формування держави (IX ст.). Другий етап у розвитку управління освітою розпочинається з утворенням Давньоруської держави і триває до другої половини XVIII ст. Третій етап охоплює другу половину XVIII – початок XX ст. Четвертий етап – це період 1917 – 1991 рр., і з серпня 1991 р. розпочинається п'ятий етап, який триває і сьогодні.

Аналізуючи перший етап, слід наголосити на тому, що до формування людини сучасного типу (35 – 40 тис. років тому) процес виховання й навчання практично не відрізнявся від форм, характерних для тваринного світу.

З часу формування родоплемінного устрою процеси навчання й виховання набувають усе більш самостійного значення й починають виокремлюватися певним чином

як окрема освітня функція. На початку цього етапу суб'єктами процесів навчання й виховання молодого покоління були всі члени первісної общини, а самі ці процеси мали наслідуваний характер, оскільки реалізовувалося безпосередньо у процесі трудової та побутової діяльності. Причому всі члени общини навчалися й виховувалися однаково.

Початок аграрної хвилі розвитку людської цивілізації близько 10 тис. років тому зумовив ускладнення соціальної структури: появу сім'ї, спочатку матріархальної, а пізніше патріархальної, а також родоплемінної організації та, як наслідок, формування сімейної та спеціалізовано-суспільної форм навчання й виховання. Їхніми суб'єктами виступали, відповідно, батьки та спеціально виділені люди, як правило, найбільш досвідчені в певних видах діяльності. Суспільство у вигляді племінних інститутів визначало основні напрями формування в молодого покоління необхідних навичок і життєвих орієнтирів [1, с. 134; 2, с. 38]. Отже, можна зробити висновок, що для першого періоду характерним є колективний та сімейний вид освіти.

Протягом другого етапу управління освітою пройшло тривалу еволюцію, що було зумовлено особливостями історичного розвитку України, а також переходом від ранньофеодальної монархії до монархії періоду феодальної роздробленості, а пізніше до станово-представницької та абсолютної монархій. Утворення держави у східних слов'ян унаслідок нерозвиненості функцій державного управління та державного апарату відразу не внесло суттєвих змін в організацію освіти, отже, і в управління нею. Лише за Володимира (980–1015), після завершення тривалого процесу перетворення Давньоруської держави на ранньофеодальну монархію, держава разом із православною церквою стають головними суб'єктами освітньої політики, які визначали свої пріоритети і певною мірою розмежовували сфери впливу відповідно до притаманних їм функцій у суспільстві. Третім важливим суб'єктом організації та управління освітою виступали громади, оскільки саме вони відкривали та утримували на кошти батьків школи «навчання грамоти» [3, с. 5].

Утворення держави в IX ст. стало переломним етапом у розвитку освіти. Однак, хоча держава перетворюється на головного суб'єкта освітньої політики, характерною рисою системи освіти протягом другого етапу була множинність суб'єктів управління, коли організовували заклади освіти й управляли ними магістрати, церква, громадські об'єднання тощо. Велику роль продовжувала відігравати сімейна та групова (колективна) саморегуляція, суб'єктом якої виступали сім'я, члени громади. Оскільки державні потреби в освіті на цьому етапі задовольнялися в цілому без створення загальнодержавної системи освіти, то держава виконувала переважно функції державного регулювання [4].

Друга половина XVIII ст. – початок третього етапу розвитку управління освітою,

коли в багатьох європейських країнах, у тому числі в Речі Посполитій, Австрійській та Російській імперіях, до складу яких входили українські землі, сталися кардинальні зміни в суб'єктності та структурі освітньої діяльності. Це було зумовлено початком індустріальної фази розвитку людської цивілізації, який збігся з переходом до абсолютистських монархій. Характерною рисою цього етапу є поступове посилення державного чинника в розвитку освіти, перехід до формування її загальнодержавної системи на світських засадах і створення відповідного державного шкільного законодавства. Головний зміст третього етапу саме і складав перехід до загальнодержавних систем освіти та формування системи централізованого управління освітою [5, с. 119-120].

Важливим кроком стали реформи 60-70-х рр. XIX ст. У цей період головним завданням стало завершення промислового перевороту і переходу до індустріального суспільства, які потребували суттєвого підвищення рівня освіченості населення, розширення підготовки фахівців зі спеціальною освітою [4].

На сьогоднішньому етапі свого розвитку освітня діяльність здійснюється у відповідності до нормативних та підзаконних нормативно-правових актів. У свою чергу, що стосується управління освітньою діяльністю, то необхідно виділити державні органи управління та органи самоврядування. Зокрема, формування державної політики в освітній сфері забезпечує центральний орган виконавчої влади – Міністерство освіти і науки України.

Проаналізувавши етапи становлення та розвитку освітньої діяльності, в контексті історичного екскурсу можна зробити висновок, що свій початок вона бере із сімейного та колективного виду регуляції і поступово переходить до державної. Науковці виокремлюють три етапи становлення освіти, які дають можливість більш детально дослідити та зрозуміти, як саме відбувалося становлення управління освітньою діяльністю. На сьогодні усі країни світу намагаються внести щось нове в освітню діяльність та зробити освіту більш ефективною та якісною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теор. и эксперимент. психол. исследования. Москва : Педагогика. 1986. 240 с.
2. Гоффлер Э. Третья волна: Пер. с англ. Москва : Изд-во АСТ. 2002. 776 с.
3. Харлампович К. Западнорусские православные школы XVI и начала XVII века, отношение их к инославным, религиозное обучение в них и заслуги их в деле защиты православной веры и церкви. Казань. 1898. 524 с.
4. Прокопенко Л. Л. Становлення державного управління освітою в Україні: історико-

теоретичний аспект. Державне будівництво. 2007. № 1(2). С. 1–11.

5. Романенко М. І. Освітня парадигма : генезис ідей та систем. Дніпропетровськ: Промінь, 2000. 159 с.

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕСПЛАТУ АЛІМЕНТІВ ТА НОВЕ СТЯГНЕННЯ У ВИДІ СУСПІЛЬНО- КОРИСНИХ РОБІТ

Шевцов Я. А.

*Студент II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Резнік О.М.

*д. ю. н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Протягом останніх трьох років, в Українській правовій системі відбуваються дуже значні зміни. Більшість реформ спрямовані на забезпечення інтеграції європейських стандартів у вітчизняне законодавство. Саме тому, особлива увага приділяється нормам соціального значення.

Не так давно, а саме 06.02.2018 року, набули чинності зміни в Кодексі України про адміністративне правопорушення (далі – КУпАП). З'явилася нова стаття – «Стаття 183-1. Несплата аліментів» (далі – стаття 183-1), а також особливим дійсно нововведенням є новий вид адміністративного стягнення – «Стаття 31-1. Суспільно корисні роботи». Також КУпАП доповнився цілою главою – «Глава 31-А», яка присвячена новому виду відповідальності [1, 2].

Санкція у вигляді суспільно корисних робіт була введена спеціально для нового правопорушення, передбаченого статтею 183-1 і наразі, як вид стягнення за інші правопорушення законом не передбачена. Вся річ у суті нової санкції і її особливостях, неприаманних іншим видам відповідальності [1].

Причиною такого нововведення є гостра соціальна проблем в країні, пов'язана із ситуацією масового ухилення від сплати аліментів особами які мають такий обов'язок. Таким чином, введена адміністративна відповідальність за несплату аліментів. Відповідно до змісту статті 183-1, несплата аліментів особою, яка зобов'язана це робити, якщо це призвело до виникнення заборгованості, а також з урахуванням інших кваліфікуючих ознак тягне за собою виконання суспільно корисних робіт на певний строк. Тут розкривається головна особливість нової санкції, адже мета її призначення полягає у забезпеченні належного виконання аліментних зобов'язань особами та зменшенні аліментних заборгованостей перед отримувачами аліментів [1, 2, 4].

Суспільно корисні роботи полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, оплачуваних робіт. Види та місце виконання таких робіт визначає відповідний орган місцевого самоврядування (далі – ОМС). Саме зароблені таким чином гроші, повинні бути спрямовані на виконання аліментних зобов'язань [1].

Наразі такі нововведення досить детально врегульовані законодавством. Через специфіку нової санкції питання про її реалізацію регулюється великою кількістю нормативних актів, серед яких основними є: КУпАП, Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт, виправних робіт та суспільно корисних робіт» та інші. Таким чином, створено чіткий механізм реалізації нововведень [1, 4, 5].

Наразі існує така система реалізації адміністративної відповідальності за несплату аліментів. Суспільно корисні роботи призначаються місцевими судами. Постанова суду надсилається на виконання органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, не пізніше дня, наступного за днем набрання постановою законної сили. Наразі таким органом є міжрегіональний управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України. Цей орган займається приведенням зобов'язаних осіб до робіт співпрацюючи з місцевими громадами. ОМС в свою чергу, повинні надати роботу таким особам. Заробітна плата, отримана за виконання суспільно корисних робіт перераховується на рахунок органу державної виконавчої служби для подальшої сплати за аліментними зобов'язаннями. Крім того, на органи ОМС та організації, які надають роботу, покладається обов'язок контролю за виконанням робіт особами [1, 2, 3, 4].

Законом встановлені і кілька обов'язкових обмежень норми. Приміром, суспільно корисні роботи не призначаються особам з інвалідністю I або II групи, вагітним жінкам, жінкам, старше 55 років та чоловікам, старше 60 років. Суспільно корисні роботи виконуються не більше 8 годин, а неповнолітніми - не більше 2 годин на день. Заробітна плата не може бути меншою за мінімальний розмір оплати праці. У разі ухилення від виконання суспільно корисних робіт, постановою суду, строк невиконаних робіт може бути замінений адміністративним арештом [1].

Таким чином, формально існує досить чіткий механізм, який спрямований на виконання головного призначення норми, а саме подолання проблеми несплати аліментів зобов'язаними особами. Однак на практиці виник цілий ряд проблем, які наразі не вирішено.

Перша проблема полягає в тому, що нова стаття була введена на перспективу.

Тобто, на момент введення вона реально могла запрацювати мінімум через 3 місяці, згідно з диспозицією статті про несплату аліментів. Це пов'язано з тим, що закони, які встановлюють або посилюють відповідальність за адміністративні правопорушення, зворотної сили не мають, згідно зі статтею 8 КУпАП. Тому, судовий реєстр переповнений справами, провадження в яких закриті у зв'язку із відсутністю події і складу адміністративного правопорушення. Тим самим, нова норма не вирішила проблему з вже існуючими заборгованостями [1, 5, 6].

Наступна проблема полягає в механізмі реалізації нової санкції. Виконавчий орган, по більшій мірі має обов'язок посередника в усіх процесах. Таким чином, держава переклала обов'язок забезпечення оплачуваною роботою осіб на ОМС. Відповідно, чи буде особа притягнена до відповідальності повністю залежить від спроможності громад. Це стосується і питання забезпечення роботою, адже не кожна громада наразі має таку можливість і питання оплати роботи, що також залежить в кожному випадку від можливостей ОМС. Тут же і проблема контролю за виконанням стягнень у вигляді суспільно корисних робіт, адже контрольна функція покладається на ОМС і безпосередньо на керівництво підприємств і організацій, які надають роботу зобов'язаним особам, що також ставить під сумнів ефективність виконання санкції [1, 2, 4].

Заключна проблема полягає в механізмі забезпечення виконання санкції. Новий вид стягнення дійсно унікальний для правової системи України, і його сутність можна вважати проривною, адже суспільно корисні роботи спрямовані не просто на притягнення до відповідальності, а і фактичне примушення до виконання зобов'язань. Не дивлячись на це, через недопрацьований механізм, вся суть і перспективність норми нівелюється і на практиці дуже легко уникнути суспільно корисних робіт, адже порушення умов їх виконання призводить до заміни санкції на адміністративний арешт [1, 3, 5].

Таким чином, нова норма потребує вдосконалення. Відповідно, необхідно змінити як саму норму, так і механізм реалізації нової санкції. Важливо відмітити, що в Україні передбачена кримінальна відповідальність за ухилення від несплати аліментів, що дає змогу розробити нову систему забезпечення виконання аліментних зобов'язань. Зважаючи на те, що норма введена на перспективу, наразі вирішити проблему старих заборгованостей не вийде однак, можна зробити так, щоб у майбутньому їх взагалі не виникало. Отже, для початку необхідно змінити саму статтю 183-1 КУпАП, а саме скоротити часові рамки невиконання зобов'язання у всіх випадках до 1 місяця, тобто фактично, притягати до відповідальності осіб після кожного разу несплати аліментів. Наступним треба змінити механізм реалізації норми, а саме порядок притягнення осіб до суспільно корисних робіт. Важливо передати контрольні функції виконавчому органу.

Обов'язок надавати роботу необхідно перепрацювати, таким чином, щоб не лише ОМС за місцем відбування стягнення могли забезпечувати роботою зобов'язаних осіб, а і сусідні громади також брали в цьому участь. Крім цього, також можна залучити державний сектор забезпечення працею. І для посилення механізму, треба ввести можливість заміни адміністративної відповідальності на кримінальну, у випадку кількаразового ухилення від виконання громадських робіт.

Можна зробити висновок, що нова стаття дійсно дуже перспективна, як і нововведена санкція. Наразі існує кілька проблем щодо реалізації адміністративної відповідальності за несплату аліментів, однак, трохи вдосконаливши весь механізм, можна забезпечити реально діючу державну систему виконання аліментних зобов'язань.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення. Станом на 3 лютого 2020 р. / За заг. ред. Журавльова Д. В. – Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. – 816 с.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів : Закон України від 07.12.2017 № 2234-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2234-19> (дата звернення: 24.02.2020).
3. Про затвердження Порядку виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт, виправних робіт та суспільно корисних робіт : Наказ Міністерства юстиції України від 19.03.2013 № 474/5 / Міністерство юстиції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0457-13> (дата звернення: 24.02.2020).
4. Суспільно-корисні роботи для аліментників: оформлення, організація, оплата (Анна Семененко). Uteka. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/budget-13-byudzhet-oplata-truda-i-kadrovaya-rabota-50-obshhestvenno-poleznye-raboty-dlya-alimentshhikov-oformlenie-organizaciya-oplata> (дата звернення: 24.02.2020).
5. Суспільнокорисні роботи – новий вид адміністративного стягнення. iFactor. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2018/april/issue-4/article-35774.html> (дата звернення: 24.02.2020).
6. Єдиний державний реєстр судових рішень. Судова влада України. URL: <https://court.gov.ua/> (дата звернення: 22.02.2020).

ОЦІНКА КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ЯК ФОРМА ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Андрійченко Н. С.

*викладач-стажист кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

На сьогодні однією з перешкод ефективного виконання правоохоронними органами України покладених на них завдань та функцій, зокрема у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, є корупція. Відповідно до дослідження Transparency International «Індекс сприйняття корупції» (CPI), проведеного у 2017 році, Україна здобула 30 балів зі 100 можливих і посіла 130-те місце (зі 180 країн) [1]. А тому не дивно, що відповідно до Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», основною метою антикорупційних реформ є істотне зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції [2].

Зважаючи на особливу актуальність корупції доцільно розпочати з її розуміння. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. під корупцією розуміє використання особою, визначеною у ч. 1 ст. 3 цього закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей із метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [3]. Необхідно погодитися з позицією Т. Хабрієвої, яка зазначає, що легальне визначення корупції дозволяє окреслити сферу відносин як предметну сферу на яку може бути спрямована антикорупційна державна політика, вибрані відповідні засоби та інструменти протидії, зокрема правові [4, с. 27].

А. В. Грибов підкреслює, що серед причин появи та існування корупції є політичні, соціально-економічні, правові, організаційно-управлінські, соціально-психологічні чинники. Науковець зазначає, що корупція безпосередньо пов'язана зі здійсненням публічної влади в усіх сферах соціального життя, впливає на підготовку та реалізацію політичних рішень. Організаційно-управлінський аспект корупції в правоохоронних органах стосується в основному внутрішньої структури служби, регламентації діяльності службовців, кадрової політики і принципів взаємодії між структурними елементами по горизонталі і по вертикалі. На підтримку існування соціально-психологічних факторів

корупції свідчить те, що корупція не існує поза межами поведінки людини, її діяльності. Правовий аспект корупції проявляється в тому, що, з одного боку, особи, які вчиняють такі діяння та порушують закон, а з іншого – держава здійснює передбачені законом заходи боротьби з цим явищем. Зі свого боку перехід держави від планової до ринкової економіки є одним із соціально-економічних факторів виникнення корупції [5].

Зважаючи на поширеність корупції, серед працівників правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку України доцільно зазначити, що однією із форм оцінювання виконання ними визначених законом завдань є оцінка корупційних ризиків у їх діяльності, яке дозволяє також оцінити ефективність є його організаційної структури, управління, розподіл функціональних обов'язків, виконання співробітниками приписів національного законодавства. Оцінка корупційних ризиків дає керівництву можливість виявити існуючі недоліки в організації діяльності правоохоронних структур та вжити відповідних заходів для їх усунення.

Методологією оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженою Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.12.2016 р. № 126, визначено, що оцінка корупційних ризиків охоплює: організаційно-підготовчі заходи, виявлення корупційних ризиків та їх оцінку, складення звіту за результатами здійсненої роботи [6]. Перший етап передбачає ухвалення рішення про проведення оцінки корупційних ризиків, відповідно його оприлюднення та формування комісії, яка буде проводити таку оцінку. В антикорупційних програмах Служби безпеки України та Національної поліції України передбачено загалом склад таких комісій, тоді як відповідна програма Національного антикорупційного бюро України залишає це питання поза увагою, хоча загальна інформація про оцінку корупційних ризиків закріплена.

Після того як сформовано комісію з оцінки корупційних ризиків у діяльності правоохоронних органів настає інший етап, що полягає у виявленні існуючих корупційних ризиків та безпосередньо їх оцінці. Сутність виявлення корупційних ризиків у діяльності правоохоронних органів полягає у з'ясуванні сфер його діяльності вразливих до корупції.

Згідно з Методологією оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженою Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.12.2016 р. № 126, ідентифікацію корупційних ризиків проводять шляхом дослідження (аналізу) зовнішнього та внутрішнього середовища органу влади на предмет виявлення чинників корупційних ризиків у нормативних актах і організаційно-управлінській діяльності органу влади [6].

На останньому етапі оцінки корупційних ризиків результати проведеного оцінювання повинні бути документально оформлені для подальшого розроблення

механізмів мінімізації корупційних ризиків. Також на цій стадії пропонується визначити «зони непідкупності» (сфери, вільні від корупції), з'ясувавши причини їх ефективного функціонування з метою застосування цього позитивного досвіду в інших сферах діяльності, що мають корупційні ризики в діяльності правоохоронних органів [7, с. 3].

Відповідно до Звіту за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності Національного антикорупційного бюро України, затвердженого 05.03.2018 р. у діяльності бюро було виявлено 11 корупційних ризиків, серед яких: 1) недостатнє врегулювання питань захисту працівників бюро, які повідомляють про вчинення протиправних діянь іншими працівниками бюро, що може призвести до протиправного впливу на таких осіб; 2) можливість ухвалення рішень на користь третіх осіб, зокрема приховування такої інформації від обліку, розголошення відомостей про особу заявника з метою одержання неправомірної вигоди, при отриманні працівниками звернень, заяв та повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення; 3) можливість виникнення конфлікту інтересів під час розгляду скарг на дії працівників бюро та інші [8]. Безсумнівно, що існування таких корупційних ризиків у діяльності бюро істотно позначається на його діяльності, а тому у разі невжиття заходів щодо їх усунення створюються умови для неефективного виконання співробітниками бюро покладених на них законодавством завдань та функцій. Крім того, корупційні прояви підвищують рівень недовіри громадян до правоохоронного органу.

Додаток до Антикорупційної програми Національної поліції України на 2018 рік також містить перелік корупційних ризиків у діяльності органів поліції, визначений рівень їх небезпеки, перелік заходів для їх усунення. Серед них зокрема неналежне виконання працівниками поліції завдань, визначених положеннями та посадовими інструкціями [9]. Незважаючи на те, що небезпека цього корупційного ризику є низькою, він впливає на реєстрацію повідомлень про злочини, вжиття заходів щодо їх виявлення, припинення та розслідування, що у подальшому позначається на статистичних даних, за якими поліції звітує. Водночас ми не можемо не звернути увагу на необхідність відмови від оцінювання діяльності правоохоронних органів за кількістю зареєстрованих повідомлень про злочини, кількістю відкритих та закритих кримінальних проваджень тощо. недоброчесне виконання слідчими поліції своїх обов'язків впливає на їх корумпованість.

Тут необхідно погодитися з науковцями, які звертають увагу на існуючі фактори, що сприяють відхиленню поведінки співробітників поліції від правових норм, зокрема, сприяють вчиненню ними корупційних правопорушень. Зокрема, вони виділяють такий фактор як відомчий тиск, спрямований на зростання «продуктивності», що характерно у сфері боротьби зі злочинністю [10, с. 118]. Такою продуктивністю діяльності правоохоронних органів України є саме кількісні показники, про які йшла мова вище.

Хоча виділяють й інші причини виникнення корупції в діяльності правоохоронних органів України. Так, М. І. Камлик та В. Є. Невмержицький акцентують увагу на тому що чим більшою є кількість регуляторних актів, тим більше співробітники правоохоронних органів мають можливості використовувати їх положення для отримання неправомірної вигоди [10], О. В. Ткаченко – на невідповідності покарання за корупцію ступеню шкоди, завданої державі та громадянам [11], О. Г. Кальман – на відсутності суворого контролю за діяльністю посадових осіб [12]. Звичайно, що ці позиції обґрунтовані, але кількісні критерії оцінювання діяльності правоохоронних органів і кількість скоєних їх співробітниками корупційних правопорушень перебувають взаємопов'язані.

Як уже було зазначено, за результатами виявлення та оцінки корупційних ризиків складається звіт, де паралельно з існуючими корупційними ризиками пропонується перелік заходів, яких необхідно вжити для їх усунення. Однак як саме здійснюються такі заходи, ми не можемо визначити, зважаючи на відсутність такої інформації. Фактично маємо ситуацію, за якої проводиться робота щодо оцінки ризиків, які сприяють існуванню корупції в правоохоронних органах, складання звіту, визначення способів мінімізації зазначених корупційних ризиків у їх діяльності, але зрозуміти і проконтролювати рішення та дії керівництва після одержання такого звіту немає можливості. Водночас за Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. персональну відповідальність за забезпечення реалізації державної програми з виконання Антикорупційної стратегії покладено на керівників правоохоронних органів України. Тобто керівники, які допустили послаблення контролю за виконанням законодавчих та відомчих актів і цим створили передумови для скоєння підлеглими правопорушень, притягуються до дисциплінарної відповідальності, розглядається питання про їх відповідність займаним посадам, але ні КУпАП, ні КК України не містить норм із санкціями за вказані дії чи бездіяльність.

Таким чином, оцінка корупційних ризиків у діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку України є однією з форм оцінювання їх діяльності, оскільки виявлення корупційних ризиків дозволяє визначити ефективність структури, порядок відбору, призначення та проходження служби співробітниками, розподіл функціональних обов'язків між ними, управління правоохоронним органом, що впливає на виконання останнім своїх завдань. Водночас аналіз норм, що регламентують засади, стандарти і порядок оцінки корупційних ризиків у діяльності правоохоронних органів, дозволяє стверджувати про наявність проблемних аспектів її здійснення та необхідність удосконалення такої форми оцінювання діяльності правоохоронних органів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Індекс сприйняття корупції – 2017. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-spi-2017/>.
2. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
4. Хабриева Т. Научно-правовые проблемы противодействия коррупции. *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения*. 2012. № 3. С. 6–14.
5. Грибов А. В. Причины коррупционных проявлений в правоохранительных органах. *Молодой ученый*. 2016. № 21 (125). С. 582–584.
6. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади : Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції України від 02.12.2016 р. № 126. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16>.
7. Дмитрієв Ю. В. Європейські механізми управління корупційними ризиками в системі державного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 2. С. 1–7.
8. Звіт за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності Національного антикорупційного бюро України: Наказ Директора Національного антикорупційного бюро України від 05.03.2018 р. № 48. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/pageuploads/04.09/zvitzarezultatamy_ocinky_ryzykiv2018.pdf.
9. Антикорупційна програма Національної поліції України на 2018 рік : Наказ Національної поліції України від 02.04.2018 р. № 325. URL: <https://nazk.gov.ua/nacionalna-policiya-ukrayiny-0>.
10. Изюмов О. І., Косалс Л. Я. Исследования полицейской коррупции в развитых, развивающихся и трансформирующихся странах как часть проблемы изучения неформальной экономической деятельности полиции. *Экономическая социология*. 2010. № 2, т. 11. С. 115–125.
11. Камлик М. І., Невмержицький В. Є. Корупція в Україні. Київ : Знання, 1998. 187 с.
12. Ткаченко О. В. Адміністративно-правові засади протидії корупції в органах внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 208 с.
13. Кальман О. Г. Місце і значення соціально-правового контролю в системі заходів протидії корупції в Україні. *Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність: збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. семінару*. Харків, 2003. С. 148–151.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Колеснікова М. В.

*к. ю. н., доцент, старший викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Під час побудови новітньої моделі правоохоронної системи відповідно до міжнародних стандартів, принципів і норм набуло актуальності розроблення й запровадження якісно нових підходів у сфері управління правоохоронними органами.

Організаційні форми поліції та принципи державного управління її діяльністю безпосередньо обумовлені історичними, політичними, географічними та іншими особливостями кожної країни. Наявна модель управління діяльністю поліції повною мірою кореспондується з різними формами державного устрою: унітарним, федеративним і навіть конфедеративним [1, с. 42].

Нині за кордоном діють три моделі внутрішньої безпеки: - централізована, або модель з головною роллю міністерства внутрішніх справ, директивним стилем управління й чіткою вертикаллю підпорядкування низових ланок центральним органам; децентралізована модель (відсутність єдиного національного органу, численність поліцейських сил загальнодержавного, регіонального та місцевого рівнів, переважне зосередження важелів управління поліцейськими силами в руках регіональних органів державної влади й органів місцевого самоврядування); централізована на половину модель (наявність міністерства, відповідального за забезпечення внутрішньої безпеки; координація діяльності розрізнених поліцейських служб; співіснування державних поліцейських служб загальнонаціонального й регіонального рівнів, а також державної та муніципальної поліції із пріоритетністю розвитку державної поліції) [2, с. 78].

Централізована модель системи забезпечення внутрішньої безпеки присутня в цілому ряду країн континентальної Європи. Саме тому її називають континентальною. Ця модель системи забезпечення внутрішньої безпеки функціонує у двох видах. Перший з них властивий державам, які забезпечують свою внутрішню безпеку самими лише зусиллями цивільної поліції: Ірландія, Фінляндія, Швеція, Данія, Норвегія. Саме в цих країнах спостерігається невисокий рівень злочинності, відсутність серйозних політичних і соціальних конфліктів, а тому й немає потреби у спеціальних поліцейських формуваннях [3].

Сучасна структура поліцейської системи країни характеризується своєю централізацією. Низка функцій управління покладається на особливі ланки міністерства – департаменти або дирекції, яким безпосередньо підпорядковуються всі галузеві служби. Слід зауважити, що централізована модель управління поліцією упродовж тривалого часу

зберігалася в багатьох постсоціалістичних державах Центральної та Східної Європи [4 с. 64].

Децентралізована (фрагментарна) модель поліцейської системи держави характерна для країн, де побоювання нації потенційно можливих зловживань з боку силових державних структур приводить до створення низки самостійних поліцейських агентств на регіональному і місцевому рівні. У країнах ЄС модель децентралізованої поліції, організованої на принципах самоврядування, зберігається лише у Швейцарії [5, с. 57].

Комбінована (інтегрована) модель управління поліцією характерна для Великобританії, ФРН, Нідерландів, де поєднуються ознаки двох згаданих моделей. Також систему управління охороною правопорядку доповнюють незалежні спеціальні поліцейські організації (транспортна поліція, поліція відомства з питань атомної енергетики, військова поліція) [6, с. 73].

Зарубіжний досвід свідчить, що найбільш ефективною є боротьба зі злочинністю за допомогою впровадження спеціальних програм, які включають юридичні, організаційно-управлінські та інші взаємопов'язані заходи з достатнім фінансовим забезпеченням. Безумовно, застосування такої практики є цікавим та перспективним для України. Головні завдання поліції у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави залежать від широкого кола чинників: вимоги суспільства щодо діяльності поліції; потреби органів влади на національному й регіональному рівнях; можливості поліцейських формувань, галузевих служб і підрозділів. Пріоритети й напрями реформування поліцейських систем визначаються залежно від змісту національних поліцейсько-правових доктрин і пріоритетів державного будівництва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чабан В. Нормативно-правове забезпечення міжнародного співробітництва ОВС у боротьбі з організованою злочинністю. *Закон и жизнь*. 2012. № 3. С. 42–46.
2. Парубчак І. О. Державне управління діяльністю органів внутрішніх справ: зарубіжний досвід для України. *Вісник Академії митної служби України. Серія : Державне управління*. 2015. № 1. С. 76 – 81.
3. Криштанович М. В. Європейський досвід державного управління органами поліції та можливості його використання в Україні URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/4/02.pdf>.
4. Уільдрікс Н. Реєнен П. Ван. Діяльність поліції в посткомуністичних суспільствах; пер. з англ. К. : Атіка, 2006. 248 с.

5. Осипов Ю. И. Организация и деятельность полиции за рубежом : учеб. пособие. М. : ВНИИ МВД России, 1992. 196 с.
6. Мартиненко О. А. Стан дотримання законності у діяльності британської поліції. *Вісник нац. ун-ту внутр. справ.* 2004. № 26. С. 70–75.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ ПРАВИЛ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Голуб В. І.

*Студент V курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Куліш А.М.

*д. ю. н., професор, заслужений юрист України, директор ННІ права
Сумського державного університету*

Пожежна безпека є важливою складовою національної безпеки в цілому. Держава зобов'язана забезпечити достатній рівень, щоб будь-яка особа почувала себе небезпечно у будь-якому місці. Найбезпечніший спосіб боротьби з вогнем – це запобігти йому.

Одним із головних елементів боротьби з пожежею є її попередження, яке здійснюється шляхом затвердження нормативних документів, національних стандартів, норм, правил, що встановлюють вимоги до пожежної безпеки в жилих приміщеннях, будівлях, спорудах, господарських об'єднань та суб'єктів господарювання тощо. А щоб забезпечити дотримання всіх норм держава, як суб'єкт владних повноважень, передбачає застосування державного примусу у вигляді притягнення до відповідальності за недотримання вимог (правил) пожежної безпеки. Відповідальність повинна бути тим важелем, що змусить осіб не вчиняти правопорушення, бо притягнення до відповідальності заставить особу відчути значні обмеження.

Проаналізувавши статистичні дані щодо пожеж в Україні, можна зробити висновок, що пожежна безпека не знаходиться на достатньому рівні, а в останній час взагалі кількість пожеж постійно зростає, що говорить про недосконалість правового регулювання та неефективність діяльності відповідних органів. Відповідно до положень Основного закону України людина, її життя і здоров'я, безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [1]. Це положення є фундаментальним не тільки на теренах України. Пожежа це те явище, яке завдає шкоди й особам, й майну, й навколишньому середовищу. Проте, наприклад, порівнюючи кількість жертв за 2018 рік (останній період за який відомі статистичні дані) в Україні та Великобританії, то в Україні їх кількість в декілька разів більша. Вважаємо за доцільне дослідити притягнення до відповідальності за порушення

встановлених законодавством вимог пожежної безпеки у Великобританії, з метою порівняння з Україною.

Значну частку уваги відповідно до законодавства Великобританії приділяється пожежній безпеці на робочому місці. Де зокрема, суб'єкт несе відповідальність за пожежну безпеку в ділових або інших нежитлових приміщеннях, якщо він є:

- роботодавець;
- власник;
- орендодавець;
- будь-яка особа, що контролює приміщення, наприклад, керуючий, керівник будівлею, керуючий агент або експерт з оцінки ризиків. Таку особу називають «відповідальною особою». Якщо є більше однієї відповідальної особи, існує виключна необхідність працювати разом, щоб виконувати свої обов'язки [2].

Одним із ключових факторів провідних країн світу в регулюванні відповідальності за порушення пожежної безпеки є неупередженість відносно суб'єкта правопорушення.

Існує значна кількість документованих випадків, що вказують на позицію судової системи, коли справа доходить до недотримання правил пожежної безпеки. Випадки різноманітні, однак, загальним є серйозність штрафів не залежно від розмірів компанії або її впливу на економіку в цілому. Зокрема, британський світовий ритейлер «New Look», який має мережу магазинів у Великобританії, отримав максимально можливий штраф в розмірі 400 000 фунтів стерлінгів після пожежі, яка знищила магазин на Оксфорд-стріт в 2007 році. Для усунення наслідків було задіяно 35 автомобілів і 150 пожежників. Екіпажі залишалися на місці протягом трьох днів. Торгівля була перервана в більш ніж 50 магазинах на Оксфорд-стріт. «New Look» визнав себе винним в двох порушеннях: Розпорядження про нормативно-правову реформу (пожежної безпеки) 2005 року після судового переслідування Лондонської пожежної командою та у порушенні пожежної безпеки, що включало в себе недостатню підготовку персоналу та зберігання речей біля аварійних виходів, що блокували шляхи евакуації.

Як потім зазначив Брайан Коулман, голова Лондонського управління з пожежної безпеки та надзвичайної ситуації: «Належне управління бізнесом включає в себе відповідальність за пожежну безпеку, знання закону і прийняття відповідних заходів. Це переконання показує, що великі компанії не звільняються від судового переслідування і що Лондонська пожежна бригада вживатиме заходи, якщо компанії не будуть серйозно ставитися до своїх обов'язків з пожежної безпеки. Недотримання закону може, як показав цей випадок, призвести до колосального штрафу» [3].

Вважаємо також за необхідне наголосити на тому, що відповідальність можуть

нести не тільки фізичні, юридичні особи, а й державні структури.

Так, підприємство атомної зброї, що відповідає за розробку і виготовлення боєголовок для британського ядерного стримування, було оштрафовано Судом Редінга Корони у травні 2013 року.

«AtomicWeapons Establishment» визнали єдине порушення Закону 1974 року про здоров'я і безпеку на роботі. Співробітник отримав опіки коли в серпні 2010 року у нього біля обличчя спалахнула вогненна куля під час виробництва.

Як зазначив потому інспектор Дейв Норман: «Сама відсутність можливості скористатись адекватним захисним одягом стала порушенням пожежної безпеки. Пожежа могла привести до численних жертв, і її можна було повністю запобігти, якби були встановлені більш досконалі системи управління. Нездатність ініціювати такі заходи контролю залежала від компанії, що визначає потенційні небезпеки і ризики, всі з яких були добре задокументовані, але цього просто не відбулося» [3].

Існують випадки покарань навіть з обмеженням волі, наприклад, керуючий готелю був засуджений до восьми місяців позбавлення волі разом із витратами в 15000 фунтів стерлінгів після неодноразових порушень законодавства з питань пожежної безпеки. Цей випадок також спричинив ув'язнення оцінювача пожежної небезпеки за те, що він не повідомив про недостатні положення пожежної безпеки та визнав недоліки готелю [4].

Отже, ставлення до пожежної безпеки у Великобританії є серйозним. У разі порушення до відповідальності притягають будь-які особи, навіть державні юридичні особи. Натомість в Україні, на наш погляд, навіть розмір санкцій за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки є незначним, що й не дає змогу попередити правопорушення та вимагає удосконалення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed20140222>.
2. Fire safety in the workplace. URL: <https://www.gov.uk/workplace-fire-safety-your-responsibilities>.
3. Top 25 Expensive Fines for Fire Safety Breaches. URL: <https://www.staylegal.net/top-25-expensive-fines-fire-safety-breaches/>.
4. Fire Safety Penalties. The risks of non-compliance. URL: <http://www.completefiresafetymanagement.co.uk/news/fire-safety-penalties-the-risks-of-non-compliance/>.

РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ВРАХОВУЮЧИ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД¹

Полянська Є. А.

*Студентка І курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Резнік О. М.

*д. ю. н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Євроінтеграція є триваючим процесом на території України. Держава повинна мати високий економічний рівень, щоб забезпечити достатній рівень життя свого населення, розвиток держави в цілому, бути конкурентоспроможною на міжнародній арені тощо. На сьогодні фінансово-економічну безпеку в Україні забезпечують Національне антикорупційне бюро України, Служба безпеки України, Антимонопольний комітет України. Створення єдиного дієвого правоохоронного органу для боротьби з економічними злочинами є кроком до розбудови сильної, незалежної країни, та пріоритетною вимогою Міжнародного Валютного Фонду, яка була включена до Меморандумів про економічну та фінансову політику за 2017 та 2018 роки.

Влада України уже протягом 28 років намагається створити дієвий апарат держави, протягом усього часу створюються нові органи та ліквідовуються створені попередньо. І це не дивно, бо не має жодної країни в якій апарат держави є бездоганим.

Створення єдиного правоохоронного органу для протидії злочинам у фінансовій сфері є кропіткою роботою, яку влада України намагається здійснити протягом останніх декількох років. У 2013 році був створений законопроект «Про Службу фінансових розслідувань України», а у 2014 році була розроблена концепція формування Служби фінансових розслідувань, проте реального створення не відбулось. У 2016 році було розроблено законопроект «Про фінансову поліцію», а у 2018 році було зареєстровано законопроект «Про Національне бюро фінансової безпеки України». Однак усі ці законопроекти не були прийняті через певні недоліки, серед головніших – не усунення дублювання повноважень з іншими правоохоронними органами. Серед останніх спроб це зареєстрований законопроект «Про Бюро фінансових розслідувань» у 2019 році, який був прийнятий за основу, а потім відхилений, та законопроект «Про Бюро економічної безпеки» у 2020 році.

Можемо зробити висновок, що українська влада ще не має до кінця уявлення який саме це повинен бути орган та як саме він повинен функціонувати. Тому є доцільним дослідити досвід європейських країн.

¹ Робота виконана в рамках проекту № 0120U100474 «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів» 0120U100474.

В Італії органом протидії фінансово-економічним злочинам є Фінансова гвардія Італії [1]. Так вона є підпорядкованою Міністерству економіки та фінансів, а також входить до складу збройних сил держави. Тому головним завданням є запобігання, виявлення та розслідування правопорушень, що стосуються: податків, мита, державних коштів, державного майна та активів, цінних паперів, економічної складової прав інтелектуальної власності, та будь-що, що стосується економічного та фінансового інтересу Італії або Європейського Союзу [2].

Структура Фінансової гвардії Італії включає шість міжобласних командувань, інспекторське управління підготовки кадрів, двадцять обласних командувань, командування спеціальних відділів, повітряно-морське центральне командування, двадцять відділів технічної, тилової і адміністративної підтримки, близько ста командувань в провінціях. До структури Фінансової гвардії Італії також входять місії, постійні і тимчасові представництва за кордоном і в міжнародних організаціях [3, с. 365].

Аналогічні органи у структурі державного апарату мають й Румунія (Фінансова гвардія Румунії) та Македонія (Бюро з розслідування фінансових злочинів), їх повноваження є дещо вузкими у порівнянні з Фінансовою гвардією Італії, проте ці органи також підпорядковані Міністерствам фінансів відповідних держав та є єдиними органами, що протидіють фінансово-економічним злочинам.

Натомість в Австрії є спеціальний підрозділ поліції – Фінансова поліція Австрії, серед завдань якої боротьба з податковими махінаціями, пов'язаними з приховуванням доходів від оподаткування та соціальних відрахувань, виявлення і розслідування незаконного працевлаштування іноземних осіб, контроль за звітністю з нарахування заробітної плати та за діяльністю, що підлягає ліцензуванню [4].

Відповідно до Закону Грузії «Про Слідчу службу Міністерства фінансів Грузії» боротьбу проти злочинів у фінансово-економічній сфері здійснює Слідча служба Грузії, що є спеціальним правоохоронним органом, який має статус державної, підвідомчої установи та входить до системи органів Міністерства фінансів Грузії [5].

У Литві ж орган, що протидіє фінансово-економічним злочинам знаходиться у підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ, і це Служба розслідування фінансових злочинів, що здійснює виявлення та розслідування злочинів та інших пов'язаних правопорушень, які завдають шкоди фінансовій системі держави.

Цікавим є приклад Норвегії, а саме Норвезьке національне управління з розслідування та кримінального переслідування злочинів у сфері економіки та навколишнього середовища, воно є центральним органом, а також здійснює функції поліцейської та прокурорської служб. Здійснює розслідування таких злочинів як:

шахрайство, порушення закону про бухгалтерський облік, закону про неспроможність, закону про конкуренцію, у сфері податків, корупція, легалізація доходів злочинних діяльності [6].

Дослідивши досвід держав-членів ЄС (Італія, Румунія, Македонія, Австрія, Хорватія, Грузія, Латвія, Норвегія), ми можемо зробити висновок про існування в цих державах спеціального правоохоронного органу, який запобігає, виявляє, припиняє, розслідує та розкриває фінансово-економічні правопорушення. В Україні є нагальна потреба реформування правоохоронних органів, що протидіють фінансово-економічним злочинам. На жаль, влада України не завжди відповідально підходить до створення органів влади, тому однією із проблем апарату держави на сьогодні є значна кількість державних органів, дублювання повноважень, відсутність чіткого розподілу відповідальності між органами, повноваження яких дублюються. Тому першим кроком реформування повинно бути створення єдиного дієвого органу, враховуючи досвід розглянутих країн, є доцільним його підпорядкування Міністерству фінансів України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. The role of the Guardia di Finanza as the economic and financial police guardian of the state and European Union budgets. URL: <http://treasuresandtales.com/index.php/art-recovery-team-of-gdf/23-the-role-of-the-guardia-di-finanza>.
2. Adeguamento dei compiti del Corpo della Guardia di finanza, a norma dell'articolo 4 dellalegge 31 marzo 2000, n. 78: Decreto Legislativo 19 marzo 2001, n. 68 / GazzettaUfficiale. 2001. № 71.
3. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис. ... д-ра юр. наук: 12.00.07 / Сумський державний університет. Суми, 2019. 509 с.
4. Finanzpolizei. URL: https://www.bmf.gv.at/betrugsbekämpfung/finanzpolizei/finanzpolizei.html#Aufgaben_der_Finanzpolizei.
5. О Следственной службе Министерства финансов Грузии: Закон Грузии от 09.11.2013 г. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/90304/6/ru/pdf>.
6. General information about ØKOKRIM. URL: http://www.okokrim.no/aktuelt_arkiv/publikasjoner/Okokrim_brosjyre_engelsk.pdf.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Солдатенко М. Д.

Студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Миргород-Карпова В. В.

к. ю. н., викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Поліція – правоохоронний орган держави, що займається боротьбою зі злочинністю, охороною та підтримкою громадського порядку, а також, разом з іншими органами державної влади складає певний механізм охоронної діяльності в державі. Кожна країна має свою систему органів правопорядку та свій порядок роботи поліції. Діяльність даного органу може розповсюджуватися на всю країну, на окремі її регіони, штати, чи міста, залежно від рішення основного органу держави [1, с. 85].

В Україні роботу поліції регулює Національна поліція України, згідно з Законом України «Про національну поліцію», від 02.07.2015 № 580-VIII. Національна поліція України – один з центральних органів виконавчої влади, який забезпечує охорону громадського порядку, безпеку, захист прав, законних інтересів та свобод людини. Поліція в Україні спрямована на захист кожної особи: громадян України, біженців, іноземців, осіб без громадянства. Загальну діяльність Національної поліції регулює Президент України та Міністерство внутрішніх справ. В регіонах дію цього органу регулюють керівники підрозділів поліції, а також керівники територіальних органів Міністерства Внутрішніх справ. Загальну систему Національної поліції України складають її територіальні підрозділи та центральний орган управління поліцією, що складається з відповідних підрозділів, які поєднані між собою та у сукупності забезпечують виконання всіх завдань, що покладені на поліцію.

В Україні поліцейський – громадянин України, що склав присягу поліцейського, має спеціальне звання поліції та проходить службу на певних посадах поліції. Кожен поліцейський має своє службове посвідчення та особистий жетон з персональним індивідуальним номером. Поліцейський в Україні має свій однострій, що отримує безкоштовно. Під час виконання своїх завдань та повноважень поліцейський має право застосовувати фізичний або психологічний вплив, а також застосовувати спеціальні засоби та вогнепальну зброю. Порядок та можливість застосування зброї (з попередженням, чи без), чітко прописані у законі та мають вичерпний порядок [2].

Система забезпечення правопорядку в США має низку відмінностей від поліції в інших країнах, чим складає одну з найскладніших систем роботи даного органу у світі. США не має єдиного поліцейського управління, тому термін «поліція США»

використовується неофіційно. Замість цього, кожен штат, велике місто, а іноді й невеликий населений пункт має свої органи поліції та свою систему забезпечення безпеки та громадського порядку, кожна з яких не залежить від інших. Загалом, США має федеральну та муніципальну поліцію. Федеральна поліція (ФБР) займається правопорушеннями, які відбуваються на федеральному рівні, контррозвідкою, спеціальними завданнями, що важливі для всієї безпеки США. Муніципальна поліція відповідає за порушення в окремих штатах, містах. Майже кожне місто має свій підрозділ національної поліції, що виконує свої повноваження лише на певній території. В США немає єдиного закону, який би регулював всю діяльність поліції США в цілому. ФБР має свої закони, поліція штатів свої, при чому штати можуть знаходитися поруч, проте мати зовсім різні повноваження та права органів та працівників поліції. Перший постійний поліцейський департамент США був створений у 1845 році в Нью-Йорку та діє до сьогодні. Наразі він являє собою найбільше відділення муніципальної поліції США, головними обов'язками якого є підтримання правопорядку та розкриття правопорушень у межах п'яти адміністративних районів міста Нью-Йорк [3].

Польща має єдину загальнонаціональну поліцію, що діє на всій території Польщі та регулюється Законом про поліцію від 6 квітня 1990 року. Поліція у Польщі – державна та силова система органів Польщі, що відповідає за безпеку громадян, охорону правопорядку, підтримує громадську безпеку та протидіє злочинності. Вона підпорядковується Міністерству внутрішніх справ та управлінню Польщі. Головним керівником поліції у Польщі є Головний комендант поліції (начальник Головного управління поліції). У рамках діяльності поліції виділяють певні окремі служби: патрульна; кримінальна, що відповідає за розслідування; допоміжна, що працює на організаційних, логістичних та технічних ділянках; превентивна; підрозділи антитерору.

Поліцейський у Польщі – громадянин Польщі, який не має судимості, має середню освіту, бездоганну репутацію, психічну та фізичну придатність до служби в озброєних формуваннях. Поліцейський має ручатися за зберігання таємниці слідства, а також підпорядковуватися особливій дисципліні, яка є на службі. На службу особа приймається після проведення кваліфікаційного провадження. Після цього особу приймають на підготовчу службу, що триває 3 роки, а вже після цього поліцейського призначають на посаду безстроково [4].

Поліція Італії підпорядкована не єдиному відомству, а розкидана по різних, за що Італію часто називають «країною п'яти поліцій». Серед поліцій у європейських країнах, поліція Італії є найбільш чисельною. Сучасна структура загальної безпеки в Італії існує з 1981 року. За суспільний порядок та безпеку в Італії відповідає Міністерство внутрішніх

справ. Департамент суспільної безпеки в МВС Італії очолює Шеф Поліції – Генеральний директор суспільної безпеки. Шеф Поліції призначається Міністром внутрішніх справ та утверджується рішенням уряду. Діяльність поліції в Італії не має єдиного закону, а регулюється великою кількістю нормативних актів та постанов. В Італії діє 5 різновидів поліції:

1. Державна поліція: має судові та адміністративні функції, забезпечує громадський порядок та безпеку. Охоплює наступні підрозділи: залізнична поліція, дорожня поліція, імміграційна та прикордонна поліція, поліція зв'язку. Окремим підрозділом державної поліції є Інспекторат італійської поліції у Ватикані, який охороняє Папу та будівлі у Ватикані, дана поліція діє на підставі угоди зі Святим престолом.

2. Карабінери: специфічна комбінація Збройних сил та поліції. Вони являються різновидом Збройних сил з функціями судової та воєнної поліції, як воєнна структура повинні захищати територію держави, забезпечувати безпеку дипломатичних представництв за межами країни, а також брати участь у воєнних операціях в Італії та за кордоном.

3. Фінансова поліція: підпорядковується Міністерству економіки та фінансів, володіє особливими повноваженнями податкової поліції. До її компетенції відноситься припинення та попередження фінансових, валютних та податкових злочинів. Входить до складу італійських збройних сил, доповнює їх, та являється воєнною структурою, контролює наземні кордони та велику кількість морських кордонів.

4. Кримінально-виконавча поліція: забезпечує виконання положень законодавства в області обмеження особистої свободи, забезпечення порядку та безпеки в тюрмах та інших пенітенціарних закладах, бере участь у нагляді за ув'язненими та реабілітаційній роботі з ними.

5. Природоохоронна поліція: спеціалізується на охороні природи та «пейзажного майна», а також запобігає правопорушення в аграрному секторі [5].

Отже, поліція України відрізняється від поліції у кожній з вищеперерахованих країн та є наймолодшою з них. США, на відміну від України не має єдиного органу, що б забезпечував охорону громадського порядку на всій території США, натомість кожен штат та місто має свою поліцію. Якщо узагальнити, поліція США поділяється на федеральну та муніципальну. В Україні та Польщі існує свій єдиний закон, який регулює діяльність поліції на всій території кожної з країн. Керівником поліції у Польщі є Головний комендант поліції, в Україні – Президент України та Міністерство внутрішніх справ, в Італії – Шеф Поліції. Також Італія відрізняється тим, що має п'ять різновидів поліції, що в сукупності складають загальну систему забезпечення правопорядку.

Поліцейський США має бути старше 21 року, натомість в Україні та Польщі – з 18 років, а в Італії з 18 до 30 років.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Поліція. Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8 т. / проф. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Буенос-Айрес, 1957. Т. 1, кн. I: Літери А – Б. – С. 1 – 119. 1000 екз.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст.379
3. Смородинскова И. А, Быков А. В. Национальная гвардия США: организационно-правовой аспект деятельности. *ВНИИ МВД России*. 2004. 96 с.
4. Про поліцію: Закон Республіки Польща від 1990 р.
5. Бирюков П. Н. Полиция Итальянской республики. *Евразийский юридический журнал*. 2010. № 5 (24). 10 с.

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Байдюк І. І.

*Аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Дослідження особливостей взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами доцільно розпочати з визначення її місця в механізмі держави. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. серед правоохоронних органів виділяє Державну прикордонну службу України [1]. У свою чергу Закон України «Про Державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 р. визначає, що на Державну прикордонну службу України покладено завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні [2].

Вказане є доказом того, що діяльність Державної прикордонної служби України спрямована на захист державного кордону. При цьому слід погодитись з І. Корж, яка під захистом державного кордону розуміє комплекс заходів щодо захисту державного кордону України, який включає: добування і обробку інформації; прогнозування і надання оцінки можливим наслідкам загрози безпеці; відбиття збройного вторгнення, розробку прикордонної політики; правове регулювання у сфері захисту державного кордону. Отже, захист державного кордону України є однією з важливих складових забезпечення безпеки

України. А охорона державного кордону є складовою його захисту [3].

Закон України «Про національну безпеку» від 21.06.2018 р. визначає національну безпеку як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. До суб'єктів національної безпеки зазначений нормативний акт прямо не відносить Державну прикордонну службу України, однак розкриваючи демократичний цивільний контроль за сектором безпеки і оборони серед переліку суб'єктів виділяє також Державну прикордонну службу України [4].

Хоча позиція законодавця не узгоджується з існуючими науковими підходами. Зокрема, Ю. О. Михайлова зважаючи на положення національного законодавства вважає, що місце Державної прикордонної служби України у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки України визначається її правоохоронними, контролюючими, превентивними, інформаційними завданнями та завданнями щодо взаємодії [5].

У свою чергу Л. В. Серватюк вважає, що правоохоронні функції Державної прикордонної служби України включають: профілактичну (профілактика адміністративних правопорушень, протидію яким віднесено до її компетенції); захисну (захист державного кордону, інтересів держави у прикордонному просторі, припинення спроб незаконної зміни проходження лінії державного кордону); охоронну (охорона державного кордону; охорона визначеного порядку встановлення та функціонування державного кордону, в'їзду в країну та виїзду з неї, процедури перетинання державного кордону; охорона суверенних прав України в її виключній економічній зоні); оперативно-розшукову функції (ведення оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону; участь у боротьбі з організованою злочинністю, протидія незаконній міграції на державному кордоні та в межах контрольованих прикордонних районів); виконання доручень інших правоохоронних органів, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів досудового розслідування та прокурорів [6].

Тобто Закон України «Про Державну прикордонну службу України», існуючі наукові підходи підтверджують, що Державна прикордонна служба України здійснює важливі для захисту національної безпеки держави завдання та функції. А тому Закон України «Про національну безпеку держави» необґрунтовано не відносить Державну прикордонну службу України до суб'єктів національної безпеки. Більше того А. М. Притули зауважує, що виклики часу та прийняття Закону України «Про національну безпеку України» вимагає переосмислення статусу Державної прикордонної служби України як збройного формування спеціального призначення з правоохоронними функціями, а не правоохоронного органу спеціального призначення, оскільки відсіч

збройної агресії в складі сектору безпеки й оборони має бути пріоритетним [7].

Водночас Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України 2016 року наголошує, що Державна прикордонна служба України є важливою складовою сектору безпеки і оборони держави, пріоритетним завданням якої є захист та надійна охорона державних кордонів, у тому числі від проявів міжнародної організованої злочинності, у вигляді нелегальної міграції, контрабанди товарів, наркотиків, зброї, торгівлі людьми. В підзаконному акті наголошується на тому, що реформування Державної прикордонної служби України відбувалося в два етапи. При чому на першому етапі, а саме до кінця 2017 року передбачалося сформувати дієвий механізм оперативного співробітництва та обміну інформацією Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами у сфері забезпечення безпеки державного кордону [8].

Але не можна не підкреслити, що необхідність посилення механізму оперативного співробітництва між вказаними суб'єктами обумовлена низкою чинників. Як справедливо зазначає В. Л. Зьолка, діяльність правоохоронних органів в сфері забезпечення національної безпеки України у прикордонній сфері не повністю відповідає сучасним вимогам: існують непоодинокі випадки неузгодженості дій, послаблення координуючої ролі органів охорони кордону у питаннях припинення протиправної діяльності на кордоні, розпорошення зусиль, що призводить до зриву виконання поставлених завдань та необґрунтованого збільшення матеріальних витрат. І як результат правоохоронні органи не можуть задовольнити інтереси громадянського суспільства [9].

Карнаухов О. В. відмічає, що взаємодія впливає не лише з бажання взаємодіючих сторін, але й є об'єктивно необхідною, без якої не можуть і не повинні вирішуватися ті чи інші питання [10]. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» серед функцій Державної прикордонної служби України згадує про координацію діяльності військових формувань та правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України та пропуску до тимчасово окупованої території і з неї, однак координація хоча і взаємопов'язана із взаємодією, але все-таки відрізняється від неї за змістом.

На думку О. В. Ільченко під взаємодією необхідно розуміти діяльність двох і більше суб'єктів, які діють у межах своїх компетентностей, узгоджену за часом, місцем, метою, поєднану єдиним планом і єдиною метою щодо виконання спільних завдань. При цьому науковець знову ж таки акцентує увагу на тому, що взаємодія можлива лише між рівноправними, адміністративно незалежними один від одного суб'єктами [11].

І. М. Мінаєва зазначає, що при здійсненні взаємодії можна виділити два основних типи структурних зв'язків: координаційні структурні зв'язки в яких один з учасників підпорядкований іншому, тобто даний вид відносин складається між супідрядними

суб'єктами, коли один з них наділений повноваженнями впливати на інший, незалежно від волі останнього та субординаційні структурні зв'язки, що складаються між учасниками, які не підпорядковані один одному (між не супідрядними суб'єктами) [12].

С. В. Гронський вважає, що взаємодія Державної прикордонної служби України з правоохоронними органами полягає в узгоджених у просторі і часі спільних діях двох або більше правоохоронних органів, які вирішують загальне завдання та надають допомогу один одному в процесі захисту недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав держав в їх виключній (морській) економічній зоні. Ініціатором в такому разі можуть виступати один або декілька учасників спільної діяльності. Найважливішою умовою встановлення реальної взаємодії є спільний інтерес у суб'єктів взаємодії [13].

Виходячи із викладеного ми можемо зробити наступні висновки: 1) взаємодія Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами це здійснення Державною прикордонною службою України та правоохоронними органами держави в межах наданих повноважень та на підставі положень закону узгоджених за місцем та часом спільних дій та заходів з метою забезпечення безпеки та правопорядку на державному кордоні України; 2) широке коло завдань та функцій Державної прикордонної служби України в сфері забезпечення безпеки державного кордону свідчить, що вона є суб'єктом забезпечення національної безпеки, водночас Закон України «Про національну безпеку» Державну прикордонну службу України таким суб'єктом не вважає, а підзаконні акти наголошують, що вона є складовою сектору безпеки і оборони; 3) нагальним є питання удосконалення взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами України, оскільки на сьогодні така взаємодія відсутня, що негативно позначається на забезпеченні правопорядку на державному кордоні та обумовлює низький рівень задоволеності суспільства роботою органів охорони державного кордону; 4) необхідність взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами визначається повноваженнями Державної прикордонної служби України, які неможливо здійснити без залучення ресурсів інших правоохоронних органів, що підтверджується змістом п. п. 2, 3, 16, 20 ст. 19 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» та стратегічним значенням для держави безпеки на державному кордоні як стану його захищеності від низки внутрішніх та зовнішніх протиправних загроз.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

2. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208.
3. Корж І. Державна прикордонна служба України: правовий статус та місце в системі сектору безпеки і оборони. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Юридичні науки. 2017. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2017_2_3.
4. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 р. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.
5. Михайлова Ю. О. Роль та місце Державної прикордонної служби у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки України. *Форум права*. 2017. № 4. С. 152–158.
6. Серватюк Л. В. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів Державної прикордонної служби України: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 210 с.
7. Притула А. М. Визначення статусу Державної прикордонної служби України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2018. № 3. С. 33–43.
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: Указ Президента України від 14.03.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>.
9. Зьолка В. Л. Проблеми правового забезпечення ефективної взаємодії Держприкордонслужби України із правоохоронними органами та військовими формуваннями у прикордонній сфері *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2016. URL: https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/visnik_1_2016_ur.pdf.
10. Карнаухов О. В. Теоретичні основи взаємодії і координації митних та правоохоронних і контролюючих органів у ході виявлення ознак кримінального правопорушення та розслідування у провадженнях про контрабанду. *Науковий вісник ДДУВС*. 2012. № 4. С. 517–524.
11. Ільченко О. В. Актуальні питання визначення форм взаємодії органів внутрішніх справ і Державної прикордонної служби України щодо забезпечення правопорядку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 5. Т. 2. С. 128–132.
12. Мінаєва І. М. Форми взаємодії органів публічної влади на місцевому рівні. *Державне будівництво*. 2010. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_33.
13. Гронський С. В. Сутність взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. Вип. 11. С. 315–318.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЕВТАНАЗІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Ткаченко Т. В.

Студентка I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Колеснікова М. В.

к. ю. н., доцент, старший викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Вершиною соціальної цінності є життя людини. Ніхто не має права позбавити людину життя поки воно не дійде до природного завершення. Проте дане твердження в даний час в деяких країнах може бути спростовано, а саме торкається питання припинення життя людини лікарем, яка має невиліковне захворювання, що таким чином позбавляє страждань безболісно або при мінімальному відчутті болю. То ж можемо сказати, що евтаназія зазіхає на найцінніше, що охороняється законом – життя людини.

Першим хто згадав поняття «евтаназія» був Френсіс Бекон у своїй праці «Про гідність і примноження наук» [1, с. 268], дане поняття він розглядав не як позбавлення людини життя а, як надання знеболення. Основною метою було, щоб лікар не облегшив страждання хворого завдяки смерті, а перебував з ним до останнього дня, полегшуючи його страждання. Вивчаючи історичний досвід окремих культур можна зазначити, що позбавлення життя недієздатних, людей похилого віку та новонароджених з вадами було з метою звільнення близьких від обов'язку піклування про них.

Узаконення права на припинення життя було вперше порушено в ХХ ст. Кримінальний Кодекс Радянської Росії в 1922 р. дозволяв позбавляти людину життя через співчуття, але незабаром дане право було скасоване. Набуло популярності застосування позбавлення життя у фашистській Німеччині. Переважно застосовувалось до євреїв які через хворобу не мали можливості працювати у концтаборах.

Після Другої світової війни у 1977 році евтаназія була легалізована в США. Було ухвалено перший у світі закон «Про право людини на смерть», відповідно до якого було дозволено здійснення пасивної евтаназії.

Перша країна, яка легалізувала як активну, так і пасивну евтаназію, були Нідерланди у 2002 році ухвалено Закон «Про припинення життя за бажанням, чи допомогу в самогубстві», норми якого застосовувались лише до смертельно хворих пацієнтів, у яких не було шансів на одужання. Проведення процедури передбачало, що рішення повинен прийняти пацієнт сам, а право опікунів і батьків обмежувалось і було доступним лише коли пацієнт був неповнолітнім.

Наступною країною, яка легалізувала евтаназію, стала Бельгія у 2002 році, норми

права були схожі на ті ж, що й в Нідерландах. Добровільно могли піти з життя особи, які досягли вісімнадцятилітнього віку та є смертельно хворими. Королем Бельгії у 2014 році було підписано перший і на сьогодні єдиний Закон, що стосується дитячої евтаназії.

У Швейцарії ініціаторами референдуму виступили Федеральний демократичний союз та Євангельська партія. Доречні за допомогою референдуму дані суб'єкти намагалися позбавити права на процедуру іноземних громадян, адже саме Швейцарія стала єдиною країною у світі, де дану процедуру фактично дозволено за умови відсутності особистих корисних цілей, не резидентам [3, с. 43].

В Україні впровадження евтаназії у правовому аспекті є до кінця не вирішеним. Дане поняття порушує низку питань в релігійній, морально етичній та правовій сферах. На законодавчому рівні евтаназія є правопорушенням та несе в собі кримінальну відповідальність. Основною метою правом на припинення життя є позбавлення людини моральних та фізичних страждань. Адже не життя є самим цінним, а якість його. І ця якість може стати такою негативною, що лише смерть є позбавленням. В сьогоденні люди частіше відмовляються сприймати особистість як пасивний матеріал в руках Бога чи природи. І дедалі більше схиляються ставитися до себе, як до власника й творця самого себе.

Досліджуючи питання евтаназії в Україні з боку захисту життя людини законодавством у Статті 3 Конституції України зазначено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». А в Статті 27 Конституції України зазначено: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» [4].

Також право на життя гарантується і Цивільним кодексом України, то в частині 1, 2 та 4 Статті 281 зазначено: «Фізична особа має невід'ємне право на життя. Фізична особа не може бути позбавлена життя. Забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя» [5].

В Статті 52 Основи законодавства України про охорону здоров'я, забороняють як пасивну так і активну евтаназію: «забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковного хворого з метою припинення його страждань» [6].

Одним із спірних питань кримінального законодавства є питання позбавлення хворої людини життя за її проханням. До сьогодні немає спеціальної норми яка б регулювала відповідальність за таке діяння. То ж евтаназію можна кваліфікувати за

частиною 1 та пунктом 6 частини 2 Статті 115, де зазначено: «Вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, карається позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років. Умисне вбивство: з корисливих мотивів карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна у випадку, передбаченому пунктом 6 частини другої цієї статті». А також Частиною 2 Статті 137, Частиною 2 Статті 139, та частиною 2 Статті 140 [7].

Виходячи з цього можна зазначити, що Україна має чітку негативну позицію що до пасивної та активної евтаназії. Така позиція є цілком виправданою, та не суперечить загальноєвропейським міркам.

На сайті Голови держави було розміщено петицію №22/074646-еп від 26 вересня 2019 року в якій Президента України Володимира Зеленського просять впровадити активну евтаназію за добровільною згодою та з виїзними мобільними групами. Дана петиція зібрала 156 голосів із 25000 необхідних. В тексті петиції зазначено: В законодавстві України були певні спроби (зокрема, 05.02.2010 році) частково узаконити евтаназію. Проте слід нагадати, що насправді в усіх цивілізованих країнах «убивство зі співчуття» зберігається на практиці незалежно від того, дозволено воно законом чи ні [8].

Слід зазначити, що в сучасній літературі розрізняють два види евтаназії пасивну і активну. Під активною евтаназією розуміють – проведення певних дій із прискоренням смерті невиліковно хворої людини, згідно з її проханням, з метою позбавлення тяжких страждань. Пасивна – це не застосування засобів і не виконання лікарських маніпуляцій, які підтримували певний час життя важко хворого пацієнта, за умови що пацієнт виявив бажання не здійснювати медичні втручання [9, с. 199].

Біль і самотність – доля більшості невиліковно хворих. Такі хвороби як Паркінсона, Альцгеймера, Лу Геріга, рак, тяжкі форми туберкульозу завдають хворому великого болю та страждань. Питання догляду за такими хворими у різних країнах, вирішуються по різному в залежності від економічних можливостей, релігійних, національних традицій, поваги до людини та готовності допомогти немічному і безнадійно хворому. З цією метою створюються спеціальні медичні заклади – хоспіси, що реалізують централізовану програму паліативної та підтримувальної допомоги для безнадійно хворих і їх сімей в формі соматичної, психологічної, соціальної та духовної опіки, в яких пацієнти відчують, що живуть повноцінним духовним життям, а не доживають свій вік в страшних муках і агонії.

Хоспіс не позбавляє людину сподівань на одужання. Шанс завжди є – бувають помилки у встановленні діагнозу. Навіть якщо всі надії втрачено, є остання – достойне

завершення життя.

Підводячи підсумки проблематика даної теми є відкритою у сучасному суспільстві. В зв'язку з євроінтеграцією проблема легалізації евтаназії стає все більш актуальною. Але порушення питання в Україні про введення пасивної, а тим паче активної евтаназії є не доречним бо це призведе до зловживання суспільством. Дана проблема потребує чіткої кримінально-правової регламентації. На жаль сучасне суспільство позбавлене великого рівня довіри до медичного обслуговування. Застосування евтаназії може викликати негативні наслідки через брак коштів і не належного діагностування великої кількості хвороб. Тиск на пацієнта з боку зацікавлених осіб для отримання прибутку та спадку обумовлений корупційними діями зацікавлених осіб може призвести до прийняття не добровільного рішення. Тож чудовою альтернативою є поліативно-хоспісна медицина, адже ефективна паліативна допомога, доброта, співчуття і підтримка медичного персоналу можуть перемогти евтаназію якою б «милосердною» вона не була.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бэкон Ф. О достоинстве и приумножении наук. Сочинения. В 2-х томах. Т. I. М.: «Мысль» (Философское наследие), 1971. 590 с.
2. Тимошук О. Наслідки Евтаназії, або чи узаконять добровільну смерть в Україні. Дзеркало тижня. 2013. №48. URL: <https://dt.ua/family/naslidki-evtanaziyi-abo-chi-uzakonyat-dobrovilnu-smert-v-ukrayini-.html>.
3. Подковенко Т. О., Созанська Т. І. Евтаназія в Країні правові аспекти реалізації. URL: http://sej.org.ua/1_2017/11.pdf.
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. №2081-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
8. Електронні петиції: офіційне інтернет-представництво Президента України. Автор (ініціатор): Черкавський В. Ю. 26 вересня 2019 р. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/74646>.
9. Ворона В. А. Право на евтаназію як складова права людини на життя. *Право України*.

ПОНЯТТЯ ТА ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ФІНАНСОВИХ САНКЦІЙ

Бейгул М. А.

Студент IV курсу ННІ права

Університету державної фіскальної служби України

Фоменко Ю. О.

к. ю. н., старший викладач кафедри фінансового права ННІ права

Університету державної фіскальної служби України

В умовах сьогодення, для існування будь-якої держави виникає необхідність у захисті її фінансової безпеки, яка є важливою передумовою економічного розвитку. Для забезпечення охорони фінансової безпеки України, нормами законодавства передбачаються різні види юридичної відповідальності, а саме: кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, а також є підстави виділити фінансову, яка у цьому контексті набуває особливого значення. Фактичною підставою для притягнення винних осіб до фінансової відповідальності є вчинення правопорушення, у сфері бюджетних, податкових, банківських, валютних, інших видів фінансових відносин. Фінансово-правова відповідальність реалізується через застосування специфічних санкцій, які мають принципові відмінності від інших заходів відповідальності, одним з яких є вплив виключно на майновий стан порушника.

На сучасному етапі, дискусійним питанням є виділення фінансової відповідальності, як окремого виду юридичної відповідальності на основі фінансових санкцій. Одні вчені наполягають на її повній самостійності, а інші стверджують, що підстав відокремити фінансову відповідальність від адміністративної немає. Крім того, в нормативно-правових актах, які складають законодавство України досі не міститься визначення поняття «фінансове правопорушення», що тільки підвищує актуальність теми. Варто також зазначити, що у доктрині фінансового права не склалося загально визнаного поняття «фінансових санкцій», а те, що міститься у законодавчих актах не окреслює всіх специфічних ознак.

Проблематиці визначення поняття «фінансових санкцій» та їх особливостей були присвячені праці таких науковців, як: О. Є. Анохін, Л. Р. Барашян, Д. В. Будніков, З. М. Будько, Д. О. Гетманцев, О. О. Гогін, Т. М. Голуб, Е. С. Дмитренко, Р. О. Єна, Єфремова, О. В. Зімін, О. В. Золотухін, В. А. Кінсбурська, Н. О. Лабутіна, В. О. Маєхін, Ю. В. Рудовер, А. В. Роздайбіда, І. А. Сікорська, Н. В. Туркіна.

Відповідно до статті 14 Податкового кодексу України, штрафна санкція (фінансова

санкція, штраф) – плата у вигляді фіксованої суми та/або відсотків, що справляється з платника податків у зв'язку з порушенням ним вимог податкового законодавства та іншого законодавства, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи, а також штрафні санкції за порушення у сфері зовнішньоекономічної діяльності [1].

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що законодавець при визначенні поняття «фінансової санкції» ототожнює його з «штрафом», при цьому зазначаючи, що «це плата у вигляді фіксованої суми або відсотків», хоча, як відомо, плата у вигляді відсотків у податковому праві – це пеня. Крім того, у статті 14 також є визначення поняття «пеня»: сума коштів у вигляді відсотків, нарахована на суми грошових зобов'язань у встановлених Податковим кодексом України випадках та не сплачена у встановлені законодавством строки. Таким чином, визначення обох понять, у кодексі в тому вигляді, в якому вони існують зараз, створює деякі протиріччя. Крім того, як зазначає Р.О. Єна, ототожнення поняття «штрафна санкція», «штраф» та «фінансова санкція» у Податковому кодексі є досить не логічним та методологічно невірним [2, 132].

Поряд з цим, позиції науковців щодо визначення «фінансових санкцій» відрізняються. Так, на думку М. В. Занфірова, фінансова санкція – це захід фінансово-правової відповідальності, що застосовується уповноваженими на те органами державної влади до фізичних та юридичних осіб за порушення фінансового законодавства, яка полягає у застосуванні до порушника додаткових обмежень майнового характеру з метою приведення його поведінки у відповідність з вимогами, що містяться у законі [3, 98].

У свою чергу, Н. В. Туркіна визначає фінансову санкцію наступним чином: фінансово-правова санкція – це закладена в юридичній формі можливість (загроза) примусу відносно зобов'язаної особи на випадок невиконання нею обов'язків у сфері фінансової діяльності держави та муніципальних утворень. Інакше кажучи, фінансові санкції є заходами фінансово-правової відповідальності, які покладають на правопорушників додаткові обтяжування у вигляді пені і штрафів [4, 126].

Деякі вчені-юристи розглядають фінансову санкцію як складову фінансово-правової норми. Наприклад, Д. А. Кобильнік розглядає фінансово-правову санкцію як складову частину структури фінансово-правової норми і наголошує, що вона відіграє найважливішу роль при реалізації фінансово-правових норм, оскільки закріплення примусових важелів держави щодо належного виконання встановлених правил поведінки у фінансовій діяльності, на думку автора, повинно врегулювати ті найважливіші відносини, з якими пов'язане фінансове забезпечення інтересів держави та суспільства [2, с. 131].

Досліджуючи дану проблему, І. П. Устиної, зазначає, що фінансово-правова

санкція – це обов’язковий структурний елемент норми фінансового права, що має майновий характер, забезпечена примусовою силою держави, застосовується у спеціальному процесуальному порядку уповноваженими органами у випадку винного невиконання або неналежного виконання суб’єктом фінансової відповідальності вимог законодавства про акумуляцію, розподіл, використання централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів з метою відшкодування недоотриманих бюджетом та позабюджетними фондами грошових коштів, а також покарання порушників [5, 134].

Також, досить цікавим є погляд на природу фінансової санкції Ю. Ровинського. Науковець вважає, що фінансову санкцію доречно розглядати як складову структури фінансово-правової норми та як конкретно визначену міру фінансово-правової відповідальності. На його думку, фінансово-правовою санкцією необхідно вважати міру впливу примусового характеру, які реалізуються через процедуру правозастосування у позасудовому порядку та полягають у позбавленні особи, до якої вони застосовані, певної суми грошей, що є мірою юридичної відповідальності.

Отже, щодо визначення сутності фінансових санкцій у науці фінансового права не склалося одностайної думки. На наш погляд, найбільш істинним є підхід до розуміння фінансової санкції як самостійної міри юридичної відповідальності, оскільки вона має певні ознаки, а саме: застосовується уповноваженими органами, має імперативний характер, в окремих випадках може вступати в дію без наявності вини суб’єкта, мають специфічну процедуру застосування, мають грошовий, правовідновлюючий характер, чим відрізняються від адміністративних, кримінальних санкцій.

Також варто зазначити, що у науковій літературі є представники позиції, які вважають фінансову санкцію заходом адміністративної відповідальності. Представники такої точки зору вважають, що фінансова санкція не відрізняється від адміністративної, оскільки застосовується у позасудовому порядку і виражається у призначенні покарання до порушника у вигляді штрафу або пені. Крім того, виходячи із такого розуміння, ставиться під сумнів виділення фінансової відповідальності як самостійного виду у межах фінансового права, оскільки фінансова санкція застосовується у багатьох галузях права [6, с. 79].

На противагу вищезазначеному існує обґрунтована позиція, відповідно до якої фінансові та адміністративні санкції значно відрізняються. По-перше, підставою застосування фінансових санкцій є виключно фінансове правопорушення (правопорушення у сфері фінансової діяльності), об’єктом яких є відносини у сфері публічної фінансової діяльності держави. Ці відносини, безперечно, не входять до

предмета адміністративного права. По-друге, фінансова та адміністративна санкції виконують різні функції, зокрема, адміністративній не характерна правовідновлювальна (компенсаційна) функція. По-третє, порядок реалізації санкцій відрізняється. Процедура застосування адміністративних стягнень регламентована виключно Кодексом України про адміністративні правопорушення, фінансові ж санкції застосовуються відповідно до нормативно-правових актів що складаються фінансове законодавство. Крім того, важливим у цьому контексті є те, що застосування фінансової санкції, а отже, притягнення до фінансової відповідальності не унеможливує притягнення до інших видів відповідальності, зокрема, до адміністративної чи кримінальної [7, с. 78].

Отже, враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що природа фінансової санкції залишається дискусійним питанням у фінансовому праві. У той же час, існують підстави вважати її самостійною мірою юридичної відповідальності та виходячи з цього виділяти фінансову відповідальність окремо від інших, передбачених законодавством України видів юридичної відповідальності. Таким чином, можна стверджувати про необхідність більш детального дослідження природи фінансових санкцій, потреби у більшій увазі до зазначеного питання вітчизняних науковців-юристів, а також законодавця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Законодавство України*: база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 06.04.2020).
2. Єна Р. О. Щодо визначення поняття «фінансово-правова санкція». *Форум права*. 2013. № 2. С. 129–133.
3. Занфіров М. В. До питання щодо співвідношення фінансово-правової відповідальності та фінансових санкцій. *Принципи фінансового права*: матеріали міжнар. наук. конф. (Харків, 19-20 квітня 2012 року). Харків. 2012. С. 95–98.
4. Туркіна Н. В. Поняття і специфіка фінансово-правової санкції. *Право і безпека. Гуманітарний університет «ЗІДМУ»*. 2002. № 1. С. 125–129.
5. Устинова І. П. Юридичний зміст та ознаки фінансово-правової санкції. *Часопис Київського університету права. Проблеми державного управління та адміністративне право*. 2010. № 4. С. 133–135.
6. Головенко О. Теоретико-правові підходи до розуміння фінансово-правової відповідальності. *Погляд науковця. Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2011. № 5. С. 77–83.

7. Касьяненко А. М., Касьяненко Л. М. Місце фінансової відповідальності серед інших видів відповідальності за порушення бюджетного законодавства. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. № 3-4. С. 73–80.

АКСІОЛОГІЧНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

Муляр Г. В.

*к. і. н., доцент, доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Академії праці, соціальних відносин і туризму*

Наукові дослідження здійснюється певним шляхом за допомогою конкретних способів, прийомів що визначаються як методи. Метод – це діяльності суб'єкта в будь-якій її формі. Головне призначення будь-якого методу – на основі відповідних принципів (вимог, приписів тощо) забезпечити успішне вирішення певних пізнавальних і практичних проблем, приріст знання, оптимальне функціонування і розвиток тих чи інших об'єктів [1, с. 20]. Методи правового дослідження – це система розумових та/або практичних операцій, принципів, прийомів і правил, які націлені на вирішення певних пізнавальних завдань у сфері права з урахуванням певної пізнавальної мети, яка зумовлена духовними й матеріальними потребами суспільства та /або внутрішніми потребами самої правової науки [2, с. 6]. Пізнання правового явища відбувається із застосуванням філософських, загальнонаукових, спеціальних методів. Ця система методів властива для будь-якого наукового дослідження, але залежно від його предмета надається перевага тому чи іншому методу. Різний підхід до методів обумовлений і тим, що пізнання адміністративно-правових категорій з використанням традиційних для юридичної науки методів не може гарантувати повноту та істинність наукового пошуку. Тому постає необхідність визначати методологію дослідження щодо кожної нової наукової проблематики.

Будь-яке наукове дослідження починається з постановки наукової проблеми, визначення об'єкта і предмета дослідження й підбору адекватного обраному предмету набору дослідницьких методів [3, с. 6]. Залежно від використання методів пізнання правової матерії їх взаємодоповнюваності залежить достовірність результату дослідження. При цьому, при співвідношенні методів, обов'язково виокремлюється декілька методів, які найбільш повно надають можливість розкрити зміст предмета дослідження. Так, при виборі методів дослідження у сфері адміністративно-правового забезпечення права на охорону здоров'я, перевага буде надаватися тим методам, що

забезпечують осмислення проблематики охорони здоров'я. Тому цілком логічно серед різних методів виокремлювати аксіологічний метод, який дозволяє виявити цінності у предметі дослідження, їх значення для суспільства.

Статус цінностей у праві можуть набувати різні факти, явища матеріального та ідеального характеру: матеріальні предмети, блага, суспільні відносини, людські вчинки, вольові феномени, які є базисом права й правопорядку. Вони породжують в якості обґрунтування конкретної норми права, закріплюються та охороняються правовими нормами, становлять ціль права і його інститути [4, с. 176–177]. Цінності у праві відрізняються від філософських цінностей тим, що цінність має об'єктивну нормативну форму, вона визначається у нормі права та пов'язана із свободою, справедливістю. Однією з цінностей є здоров'я людини, що закріплено у ст. 49 Конституції України [5]. Варто підкреслити і те, що цінності можуть входити до поняття «блага» у правому розумінні, зокрема серед нематеріальних благ і цінностей виокремлюють: особисті немайнові блага (життя, здоров'я); послуги (результати у сфері охорони здоров'я); результати наукової, творчої діяльності; загально соціальні блага і цінності (національна безпека тощо) [6, с. 433].

Особливість права на здоров'я полягає в тому, що воно діє безстроково, не має економічного змісту, належить людині від народження. Якщо «здоров'я», як немайнове благо, повинно охоплюватись наявним соматичним та психічним станом життєдіяльності організму, який визначається системою якісних та кількісних медичних показників [7, с. 159], то основним об'єктом управління сферою охорони здоров'я є стан населення, передусім його чисельність, віковий та статевий склад, показники народжуваності й смертності [8, с. 10]. Внаслідок цього, застосування аксіологічного методу дослідження до адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я дозволяє виокремлювати такі цінності у цій сфері: здоров'я окремої людини, громадське здоров'я, результат управлінської діяльності щодо реалізації права на охорону здоров'я.

Виокремлення різних цінностей у сфері охорони здоров'я не повинно приводити до їх розмежування, оскільки адміністративно-правовий вплив є єдиною системою засобів впливу як на здоров'я окремої людини, так і громадського здоров'я. Реалізація охорони цих цінностей повинна відображати не тільки реальний стан, який склався в медичній сфері внаслідок проведення медичної реформи, а й мати вплив на утворення нових нормативних актів. У процесі цієї реформи утворюється і нова система управління охорони здоров'ям, що потребує також оцінки через визначення головної цінності – охорони здоров'я людини та суспільства. Саме виокремлення цих цінностей надає можливість відмежовувати правовідносини з надання медичних послуг від

адміністративних правовідносин управління охороною здоров'я, які мають спрямованість на охорону цінностей.

Цінності адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я мають прив'язку і до духовних, етичних цінностей. Тому при дослідженні охорони здоров'я доречно виокремлювати як цінності, що входять до предмету дослідження (прямі цінності), так і цінності з якими у них є зв'язок (додаткові цінності). Визначення усіх можливих цінностей у предметі дослідження дозволить більш повно та об'єктивно охарактеризувати предмет дослідження, направи удосконалення законодавства в означеній сфері.

Узагальнюючи наведене, слід підкреслити необхідність застосування аксіологічного методу дослідженні у наукових юридичних науках. Застосування аксіологічного методу до дослідження адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я дозволяє виявити системні проблеми при формуванні цінностей, надати пропозиції щодо їх врахування при подальшому проведенні медичної реформи та управлінні охороною здоров'я тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. *Методологія і організація наукових досліджень*: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 142 с.
2. Дзьобань О. П., Яроцький В. Л. Герменевтичний метод у сучасних цивілістичних дослідженнях: до питання про доцільність застосування. *Інформація і право*. 2017. № 2. С. 5–12.
3. *Методологія сучасних досліджень в політиці, економіці та соціальній сфері*: матер.1-ї міжнар.наук.-практ.конфер. від 12 квітня 2011 р. / Донец. Інститут міжрегіон. акад. упр. персоналом. Донецьк: Норд-Прес, 2011. 472 с.
4. *Загальна теорія держави і права: підруч. Для студентів юридичних спеціальностей вищих навч. закл. / за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина*. Харків: Право, 2002. 432 с.
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
6. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. *Теорія держави і права*. Підручник. Київ: Юрінком Інтер. 2015. 584 с.
7. Стефанчук Р.О. Здоров'я фізичної особи як об'єкт її особистих немайнових прав. *Форум права*. 2007. № 1. С. 154–160.
8. *Державне управління охороною здоров'я України*: монографія / В. В. Лазоришинець,

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Журавель Я. В.

*к. ю. н., доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового
права*

Академії праці, соціальних відносин і туризму

Вимоги сьогодення вимагають радикальних перетворень щодо структурно-організаційної діяльності, спрямованості, функцій та повноважень центральних органів виконавчої влади. Враховуючи зазначені аспекти, цілком логічно, що новітня адміністративна реформа розпочалася саме з удосконалення діяльності та реорганізації всієї системи центральних органів виконавчої влади. Процес реформування системи органів виконавчої влади загалом і системи центральних органів виконавчої влади, зокрема, на думку В. Л. Федоренко, має давню історію і хронологічно збігається з генезисом незалежної України. Після проголошення незалежності України, їй, у спадок від колишнього СРСР, дісталась «застаріла та громіздка» система органів виконавчої влади, до якої входили всі органи, що не відносились до «системи рад усіх рівнів» [1]. Існуюча на той час модель виконавчої влади була складним суперечливим явищем із багатьма «бюрократичними деформаціями», вадами, слабкими сторонами. Апарат державного управління виявився нездатним забезпечувати соціальні реформи. ... Суспільство не задоволене малою ефективністю уряду та органів виконавчої влади, низькою якістю управлінських послуг, повільністю та нерівномірністю перетворень [2, с. 417]. З цією метою 09.12.2010 Президент України підписав Указ «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» [3], відповідно до положень якого, з метою оптимізації системи органів виконавчої влади, усунення дублювання їх повноважень, забезпечення скорочення чисельності управлінського апарату і витрат на його утримання, підвищення ефективності державного управління, було розпочато перший етап новітньої адміністративної реформи і затверджено схему організації та взаємодії. До оновленого складу Кабінету Міністрів України увійшло шістнадцять міністерств. Було затверджено структуру інших органів виконавчої влади, п'ятдесяти трьох центральних органів виконавчої влади (далі – ЦОВВ) та трьох центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом. При цьому визначено, що діяльність інших ЦОВВ спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через відповідних членів Кабінету Міністрів України.

З метою подальшої оптимізації системи центральних органів виконавчої влади у частині, що стосується усунення дублювання їх повноважень, забезпечення скорочення чисельності управлінського апарату та витрат на його утримання, підвищення ефективності державного управління, Указом Президента України від 10.09.2014 № 442 [4] розпочато перший етап адміністративної реформи, згідно з яким відповідно поєднано галузевий і територіальний принципи управління, а також затверджено схему організації та взаємодії центральних органів виконавчої влади.

Подальші концептуальні засади та стратегічні завдання щодо реформування системи виконавчої влади на засадах децентралізації визначені у Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року та у Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

До початку проведення адміністративної реформи до системи вищих органів виконавчої влади належали органи різних організаційних форм: міністерства, державні комітети, державні комісії, служби, інспекції, фонди, адміністрації. 27 грудня 2017 року Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію щодо оптимізації системи центральних органів виконавчої влади № 1013 [5], у якій, зокрема, зазначалося, що попередньо робота у напрямі реформування центральних органів виконавчої влади зосереджувалася переважно на здійсненні заходів, які було спрямовано на посилення інституційної спроможності міністерств щодо формування і координації державної політики та позбавлення їх невластивих повноважень. Зазначене рішення було прийнято у межах реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2016-2020 рр., затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 № 474 [6]. Саме з цією метою, у рамках реалізації Концепції запровадження посад фахівців із питань реформ, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.11.2016 № 905, було ініційовано проведення відповідних заходів щодо утворення у визначених Кабінетом Міністрів України міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади та Секретаріаті Кабінету Міністрів України відповідних структурних підрозділів (директоратів та генеральних департаментів).

27 грудня 2017 року Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію оптимізації системи центральних органів виконавчої влади № 1013, яка містить загальну рамку реформи. Цього ж року почалася реформа десяти пілотних міністерств першої хвилі, основна мета якої – перетворення міністерств на потужні аналітичні центри з формування політики. Для функціонального обстеження були відібрані міністерства за принципом того, які з них критичні для реалізації найважливіших реформ: пенсійної, охорони

здоров'я, освіти, реформи децентралізації, питання юстиції та публічних фінансів. За результатами проведення функціонального обстеження десяти міністерств визначено оптимальну модель їх подальшого реформування та діяльності: за кожним міністерством закріпити 5-7 державних політик; у кожній з цих сфер визначити відповідний директорат, який займатиметься аналізом і формуванням політики, координацією ресурсів тощо; державні службовці нової якості будуть відібрані за конкурсом («... *новий профіль державного службовця – це не просто управлінець, а аналітик, що розуміє, які проблеми турбують суспільство і як в межах обмежених бюджетних ресурсів запропонувати оптимальне рішення щодо втручання або невтручання Уряду*») [7].

Слід зазначити, що Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання реформування державного управління» від 11.12.2019 № 1034 (далі – Постанова № 1034) внесено зміни до декількох урядових рішень, якими, зокрема, встановлено правила визначення структури та чисельності структурних підрозділів держорганів. Так, відповідно до норми підп. 2 п. 4 Постанови № 1034, «міністерства мають здійснити заходи щодо приведення своїх структур у відповідність до цієї постанови ...» [8], відповідно до змін, внесених до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.03.2005 № 179 «Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій», змінюються засади формування структури держорганів: розмежовано критерії визначення структурних підрозділів, що утворюються у складі апарату інших центральних органів виконавчої влади та у складі міністерств, для інших ЦОВВ вони встановлені в п. 1, а для міністерств – у п. 1¹.

Варто акцентувати увагу на тому, що згідно з вказаним документом, лише в міністерствах можуть утворюватись директорати, на які і покладається здійснення завдань, пов'язаних із забезпеченням формування державної політики в одній або декількох сферах компетенції міністерства. Окрім того, досить важливою є і норма, згідно з якою наразі перелік та штатна чисельність структурних підрозділів, які можуть утворюватись у складі апарату ЦОВВ, має встановлюватись керівником відповідного органу з урахуванням граничної чисельності працівників апарату, складності та обсягу покладених на орган завдань. Раніше такої вимоги не було. Що стосується безпосередньо міністерств, то в їх апараті можуть також утворюватись секретаріати, тобто сукупність структурних підрозділів і посад, що здійснюватимуть організаційне, правове, фінансово-економічне, матеріально-технічне забезпечення діяльності міністерства. Як і раніше, міністерства у складі апарату можуть утворювати департаменти, управління, відділи та сектори [9].

Якщо взяти до уваги критерії визначення структури місцевих держадміністрацій, установлені у п. 1³ Постанови № 179, а також для апарату обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій, їх структурних підрозділів, територіальних підрозділів ЦОВВ в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі, міжрегіональних територіальних органів (п. 4 Постанови № 179), майже не змінилися. Водночас вилучено норми, згідно з якими визначались особливості формування територіальних Мін'юсту, ДФС та Держаудитслужби. Установлено деякі особливості щодо структури Міністерства Збройних Сил та Міноборони [10]. Крім того, Постановою № 1034 внесено зміни і до Концепції про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади від 27.12.2017 № 1013. Зокрема, структурні підрозділи апарату міністерства мають бути об'єднані в секретаріат міністерства як сукупність самостійних структурних підрозділів, що здійснюватиме організаційне, правове, матеріально-технічне та інше забезпечення діяльності міністерства [9].

Утім, незважаючи на позитивні досягнення у цьому напрямі діяльності, правове регулювання системи виконавчої влади в Україні потребує подальшого удосконалення та систематизації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Федоренко В. Л. Система центральних органів виконавчої влади у механізмі державного управління: нормопроектні та організаційно-правові аспекти. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2009. № 3. С. 15–23.
2. Западничук О. П. Оптимізація центральних органів виконавчої влади в контексті проведення адміністративної реформи. *Державне управління: теорія та практика*. 2011. № 1. С. 415–424.
3. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.12.2010 р. № 1085. *Урядовий кур'єр* від 14.12.2010. № 234.
4. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 10.09.2014 р. № 442. *Офіційний вісник України*. 2014. № 74. Ст. 2105.
5. Концепція оптимізації системи центральних органів виконавчої влади від 27.12.2017 р. № 1013. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2384568-kabmin-opriludniv> (дата звернення: 10.10.2019).
6. Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів від 24.06.2016 р. № 474. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-optimiz> (дата звернення: 01.02.2020).

7. Реформа десяти міністерств завершиться до середини 2018 року. URL: <https://ua.censor.net.ua/n3043436> (дата звернення: 25.11.2019).
8. Деякі питання реформування державного управління: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.2019 р. № 1034. URL: zakon.rada.gov.ua.1034-2019-п (дата звернення: 08.03.2020).
9. Деякі питання реформування державного управління: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.2019 р. № 1034. URL: zakon.rada.gov.ua.1034-2019-п (дата звернення: 08.03.2020).
10. Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2005 р. № 179. URL: zakon.rada.gov.ua.179-2005-п (дата звернення: 08.03.2020).

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Мельник В. І.

*к. ю. н., викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Гаруст Ю. В.

*д. ю. н., доцент, завідувач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Економічна безпека держави будучи складним багатогранним та широкоаспектним системним явищем суттєво залежить від допустимого, з точки зору сьогочасних ринкових умов і заданих компетентними інституціями параметрів, систематичного функціонування, без винятку, всіх її складових. Об'єктивно, в будь-якому випадку, це, нерідко, помітно позначається на національній економіці, яка, у нинішніх умовах передкризового стану, першочергово викликаного експоненційними темпами поширенням респіраторної хвороби «COVID-19», спричиненої коронавірусом «SARS-CoV-2», складнощів, пов'язаних із виконання Українською стороною деяких умов міжнародних інституцій [1]; [2]; [3] (документи № 2178-10 від 10.10.2019 р. [4], № 2571-д від 30.03.2020 р. [5] й ін.) та ведення гібридної війни потребує всілякої підтримки. За нинішніх умов виникає низка реальних вагомих ризиків триваючої дії [6], зокрема для інвестиційно-інноваційної безпеки держави, яка, у часи глобалізації, очікувано виправдано зайняла особливе місце серед інших елементів системи економічної безпеки України. Це, мотивується тим, що в разі відсутності очікуваної міжнародної фінансової допомоги існує реальний ризик суттєвого

зниження інвестування в економічні галузі.

Питанню ролі та значення інвестиційної й інноваційної елементів економічної складової для держави було присвячено ряд досліджень. Серед числа цих напрацювань доцільно виокремити окремі доробки О. Ю. Акименко, В. Г. Бодрова, О. О. Бутник, С. В. Євтушенко, С. М. Ілляшенко, В. В. Кулішова, Т. Ф. Куценко, В. І. Любімова, Т. В. Майорова, Т. В. Максимової, М. О. Мороза, В. І. Мустафіна, М. М. Недашківського, Д. О. Остапчука, О. В. Пащенко, К. Ю. Подгорної, В. В. Сержавнова, С. П. Сонько, А. І. Сухорукова, С. І. Ткаленко, В. В. Токар, В. В. Томаревої, А. С. Філатової, О. В. Швердіної та ін.

У відповідності до Методичних рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013 р. № 1277 інвестиційно-інноваційною безпекою визнається стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості [7]. В нинішніх складних політико-правових та соціально-економічних умовах, вочевидь, пріоритетне значення відводиться формуванню такого стану економічного середовища, яке, хоча б певною мірою, стимулюватиме вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти у різні галузі економіки. Це, пояснюється тим, що у разі невиконання поточних чи, зважаючи на світовій національні темпи і масштаби поширення респіраторної хвороби «COVID-19» [8]; [9] та пряму залежність економік від складно прогнозованої дії цього чинника, коротко- або середньострокових зобов'язань Українською стороною відчутно посилюється тенденція до зменшення інвестування. Об'єктивно, таке становище сприятиме зростанню додаткового навантаження на національну економіку, негативно відображаючись на останній. Тобто, вбачається за доцільне й виправдане сконцентруватись на її інвестиційному компоненті, усвідомлюючи поточні пріоритетні завдання держави, зумовлені викликами сьогодення.

Слушною є точка зору А. С. Філатової, яка наголошує, що інвестиційною безпекою варто визнавати гарантовані умови захисту інвестиційних ресурсів, які спрямовуються в економіку [10, с. 305]. Як бачимо, вчена акцентує увагу на тому, що всі інвестиційні ресурси спрямовуються на певну економіку. В. І. Любімов та А. І. Сухоруков, взагалі переконують, що забезпечення інвестиційної безпеки призведе до відтворення науково-технічного та інтелектуального потенціалу нації, а також розширеного відтворення основного капіталу, підтримки конкурентоспроможності національної економіки,

гарантування зростання ВВП, створення стратегічних резервів, подолання депресивних явищ у регіонах, відновлювання природних ресурсів та утримання на безпечному рівні екологічних параметрів [11; 12, с. 269]. Однак, вказана теза однаково не може бути прийнятна та дієва на практиці для всіх держав. Це, насамперед, зумовлено економічним становищем певної країни, геополітичними факторами, кількістю й якістю сировинних і ресурсних активів, рівнем економічної злочинності, пріоритетними орієнтирами державної політики, ефективною правовою системою та багатьма існуючими іншими різнофакторними чинниками. Слід усвідомлювати, що кількість і ступінь поточного та імовірного впливу постійно варіюється, в залежності від сукупності конкретних тогочасних чи перспективних обставин.

Наприклад, можна привести дослідження М. В. Геєць, який аналізуючи досвід деяких країн (Чехія, Словенія та Словаччина) із цього питання прийшов до висновку, що з 1993 по 1994 рр. саме приріст інвестицій передував на один два роки відновленню економічного зростання. В таких країнах як Польща, Болгарія, Угорщина, Румунія відновлення виробництва на докризовому рівні та збільшення капіталовкладень відбулося одночасно. Підтвердження тісної залежності між динамікою валового внутрішнього продукту та рівнем капітальних вкладень можна спостерігати в розвитку КНР, при чому одним із основних факторів неймовірного економічного зростання Китаю став іноземний капітал, тобто інвестиції та кредити [13, с. 196]. Дослідження Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) показують, що іноземні інвестиції безпосередньо впливають на зайнятість та ефективність діяльності підприємств і, як наслідок, – на ефективність всієї економіки. Компанії, що отримують інвестиції нерезидентів, разом із капіталом набувають нові технології та нові підходи до менеджменту і як результат – мають вищу економічну ефективність [14, с. 8].

Цілком логічно припустити, що за умови провадження систематичної ефективної державної політики інвестування суттєво сприятиме належному функціонуванню багатьох галузей економіки. Також, це на певному етапі позитивно позначиться на її розвитку та слугуватиме додатковим значимим імпульсом для інших потенційних інвесторів. Тобто, збільшення кількості інвесторів та зростання розмірів інвестування напряму залежатиме від раціонального використання першочергово залучених коштів.

Відповідно, можна виділити й іншу значиму властивість інвестиційної складової для системи економічної безпеки України – стимулювання залучення активів. Так, М. М. Недашківський і К. Ю. Подгорна переконують, що інвестиційною безпекою слід вважати й « ... здатність економіки залучати та найбільш ефективно використовувати фінансові ресурси, що формуються в процесі інвестування з метою забезпечення

стабільного розвитку та за необхідності структурної перебудови системи залежно від умов сучасності» [15, с. 8]. Аналогічні за змістом точки зору можна зустріти й у дослідженнях Д. О. Остапчука [16, с. 8], В. В. Томаревої [17, с. 8] та багатьох ін. Це, безперечно, вкотре доводить значимість аналізованого елемента для національної економіки, особливо в умовах сьогодення, зважаючи на явні ризики для безпекового сектору.

Слід також усвідомлювати, що досягнення цієї мети можливо винятково за рахунок зваженої державної політики, яка передбачає вжиття комплексу відповідного комплексу специфічних заходів. Як слушно відмічає С. В. Євтушенко, «для ефективного забезпечення інвестиційної безпеки галузі фахівці мають знаходитися в стані постійного очікування сигналів з боку факторів внутрішнього та зовнішнього середовища на предмет появи загроз, отримувати достовірні та своєчасні оцінки інвестиційної безпеки та запускати у дію управлінські рішення, які адекватні ситуації. В оцінці інвестиційної безпеки необхідно враховувати минулий, сучасний та майбутній стан, тому неможливо спиратися тільки на систематизовану інформацію» [18, с. 36].

Висновки. Вищевикладене дає підстави вважати, що інвестиційна складова, у часи глобалізації, зайняла особливе місце серед інших елементів системи економічної безпеки України. Це, виправдано підтверджується сукупністю тих її властивостей, які, при раціональній державній політиці, позитивно впливатимуть на вітчизняну економіку. В умовах реалій сьогодення одним із важливих завдань Української держави в економічній сфері якраз має бути створення сприятливих умов для підтримки економіки, у тому числі шляхом залучення інвестицій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Кількість поправок може перевищити кількість слів у тексті». Соцмережі обговорюють 16 тис. поправок до «банківського» законопроєкту. GORDONUA.COM, 2020. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-kilkist-popravok-mozhe-perevishchiti-kilkist-sliv-u-teksti-sotsmerezhi-obgovorjuyut-16-tis-popravok-do-bankivskogo-zakonoproektu-1494484.html> (дата звернення: 03.04.2020).
2. Новий закон про землю: чиврятує віну українську економіку. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zakon-pro-zemliu/30520775.html> (дата звернення: 03.04.2020).
3. МВФ очікує від України ухвалення «банківського» закону та змін до бюджету. Укрінформ, 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2912104-mvf-ocikue-vid-ukraini-uhvalenna-bankivskogo-zakonu-ta-zmin-do-budzetu.html> (дата звернення: 03.04.2020).
4. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу

- земель сільськогосподарського призначення: Проект від 10.10.2019 р. № 2178-10. 2019. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67059 (дата звернення: 03.04.2020).
5. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення деяких механізмів регулювання банківської діяльності: Проект від 30.03.2020 р. № 2571-д. 2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68492 (дата звернення: 03.04.2020).
6. Зменшення інвестицій в АПК може негативно вплинути на всю економіку України, – експерт. AgroPolit.com, 2020. URL: <https://agropolit.com/news/15509-zmshennyua-investitsiy-v-apk-moje-negativno-vplinuti-na-vsyu-ekonomiku-ukrayini--ekspert> (дата звернення: 03.04.2020).
7. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Рекомендації від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (дата звернення: 06.04.2020).
8. Темпи поширення корона вірусу прискорюються – ВООЗ. Укрінформ, 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2903037-tempi-poshirenna-koronavirusu-priskoruutsa-vooz.html> (дата звернення: 06.04.2020).
9. У Міністерстві охорони здоров'я оцінили темпи поширення коронавірусу. «ГЛАВКОМ», 2020. URL: <https://glavcom.ua/news/u-ministerstvi-ohoroni-zdorovya-ocinili-tempi-poshirennya-koronavirusu-671248.html> (дата звернення: 06.04.2020).
10. Филатова А. С. Инвестиционная безопасность РФ в современных условиях. *Молодой ученый*. 2015. № 1. С. 305.
11. Любімов В. І. Поняття та критерії інвестиційної безпеки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 5. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=136> (дата звернення: 06.04.2020).
12. Власюк О. С., Базилюк Я. Б., Сухоруков А. І. та ін. Україна в системі міжнародної безпеки. Київ: ПЦ «Фоліант», ВД «Стилос», 2009. С. 269.
13. Гейць В. М. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання. Київ: Ін-т. екон. прогнозів., 2000. С. 196
14. Дачишин М., Дацків Р. Конкурентні переваги територій у боротьбі за інвестиції. Бібліотека державного службовця. Інститут реформ. К., 2004. Вип. 4. С. 8.
15. Недашківський М. М., Подгорна К. Ю. Інвестиційна безпека України у сучасних умовах. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*, 2012. № 1. С. 275.
16. Остапчук Д. О. Синергетичний підхід до дослідження інвестиційної безпеки України.

Право і Безпека. 2012. № 5. С. 217–222.

17. Томарева В. В. Параметри та шляхи забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки на регіональному рівні. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2011. № 3. С. 253–257.

18. Євтушенко С. В. Регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Київ, 2017. 271 с.

ФЕЙКОВА ІНФОРМАЦІЯ В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

Кириченко А. В.

*Студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Золота Л. В.

*к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

У теперішній час найчастішим явищем являється те, що інформаційні технології використовують для маніпулювання людською свідомістю, а також для впливу та управління людьми. Найбільш комунікативними каналами і веденні так званої «інформаційної війни» зазвичай виступають медіа та всесвітня мережа Інтернет. З їхньою допомогою створюється так звана «викривлена реальність», яку у свою чергу породжують на замовлення зацікавлених осіб або навіть груп. Застосовуючи нові інформаційні технології, свідомість та розум людей підкорюється певним ідеям, які у свою чергу є пропагандистськими та роблять людину більш відкритою та беззахисною перед засобами, які мають здатність маніпулювати нею.

Беручи до уваги ситуацію в Україні, яка складається на даний час, дуже важливо знайти певні методи, які у свою чергу допоможуть виявити, знешкодити та запобігти ще більшого поширення «зараженої» інформації. Фейкові новини вже досить глибоко проросли своїм корінням в українських ЗМІ.

Термін «фейкові новини» можна трактувати як цілком або лише частково вигадана інформація про певні події, які відбуваються у суспільстві, про певні явища, про окремих осіб, яка може подаватися у ЗМІ під виглядом достовірних та правдивих журналістських матеріалів. Відповідно до даного визначення, фейкова інформація також має досить шляхетну мету – викликати гарні, позитивні емоції людей або навіть допомагати у розв'язанні важливої для суспільства проблеми. Попри те у сучасних українських ЗМІ фейкова інформація більш спрямована на неправдиву інформацію, введення в оману аудиторії, яка в результаті приносить за собою не позитивні, а навпаки, негативні емоції.

Провести класифікацію фейкової інформації можна за різними ознаками. Зробивши аналіз більш типових прикладів фейкових новин, можна виділити певні категорії, які у свою чергу, можуть бути основою класифікації: за формою подання (текст, фото, відео); за змістом (агітація, пропаганда тощо); за тематикою (політичні, соціальні, світські тощо); за призначення для певної вікової категорії (для молоді, для пенсіонерів тощо); за джерелом інформації (від першого джерела, невідоме джерело тощо) [1].

Фейкову інформацію дуже часто пишуть з певною метою. Можна виділити кілька типів «фейків» у ЗМІ, які залежать від їхнього завдання: 1) фейки, що сіють паніку серед людей; 2) фейки, які проводять рекламу когось або чогось; 3) фейки, які є прибутковими для ЗМІ, що займаються його поширенням; 4) фейки, які маніпулюють свідомістю людей; 5) фейки, які засуджують репутацію певної людини; 6) фейки, що носять у собі розважальний характер [2].

Підводячи відповідний підсумок, варто зазначити, що будь-яка інформація, яка є фейковою, в своєму результаті має досить негативний вплив та являється шкідливим явищем на українських медійних просторах. Вести з нею боротьбу варто, по-перше на державному рівні, а також, по-друге, на індивідуальному рівні. Якщо ви маєте на меті запобігти поширенню та хочете спростувати фейкову інформацію, яка вже є оприлюдненою, треба дотримуватися декількох правил. Насамперед, необхідно перевіряти саме ту інформацію, яку ви самі поширюєте. Пам'ятайте, інформація є достовірною тільки тоді, коли вона була підтвердженою офіційними джерелами. Також, важливим правилом є те, що потрібно аналізувати ту інформацію, яку ви отримуєте. Варто перевіряти, чи є ця інформація на офіційному сайті або на офіційній сторінці тієї особи, про яку пишуть. Не варто поширювати тих новин, які безпосередньо викликають сумніви у своїй правдивості.

В країнах Європейського Союзу починають досить активно розробляти саме правові механізми протидії поширенню фейкової інформації [3].

Беручи до уваги необхідність організації досить дієвої протидії розповсюдження досить негативних явищ у зазначеній сфері, вважається за необхідне на міжнародному рівні продовжувати кроки у напрямку розробки відповідного законодавства з протидії правопорушенням в інформаційному просторі [3].

Перешкода проти поширення фейкової інформації та вчинення інших, будь-яких, протиправних діянь в інформаційному просторі повинна стосуватися усіх важливих сфер суспільного життя.

У процесі розробки профільного законодавства потрібно враховувати те, що, використовуючи лише санкційну систему впливу, не вдасться досягнути бажаного

результату. Співпраця повинна базуватися й на організації дієвої взаємодії зі світовими лідерами у сфері інформації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Черниш Р.Ф. Міжнародно-правовий досвід використання соціальних мереж військовослужбовцями збройних сил та співробітниками правоохоронних органів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. Вип. 6. URL : http://par.in.ua/6_2016/64.pdf (дата звернення 01.10.2019).
2. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. К. : Вид. дім: Києво-могилянська акад., 2015. 468 с.
3. Тронько О. В., Довгаль Ю. С. Зарубіжний досвід боротьби з фейками та дезінформацією. URL : http://www.par.in.ua/2_2019/49.pdf (дата звернення 01.10.2019).

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Горий В. В.

*Студент I курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Кібець В. О.
к. ю. н., асистент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Контроль державних фінансів є одним із головних завдання держави для розвитку економіки і зростання добробуту суспільства. Україна знаходиться в процесі побудови демократичної, соціальної та правової держави. Динамічність процесів державотворення потребує наукового осмислення, пошуку і розробки ефективних механізмів здійснення повноважень в сфері контролю фінансів, науково-теоретичного обґрунтування та впровадження дійових засобів її реалізації. Тому становлення інституту здійснення державного фінансового контролю в даний час вбачається актуальним.

Проблематикою функціонування державного фінансового контролю займалися відомі українські вчені: В. Базилевич, О. Барановський, О. Кириченко, В. Кравченко, С. Лобозинська, І. Микитюк та ін. Значної уваги заслуговує досвід з даного питання, що розкритий у працях зарубіжних авторів: Ю. Вороніна, П. Адамса, Х. Андерсона, М. Беккера, Р. Доджа та ін. Виходячи з цього, можна стверджувати, що державний фінансовий контроль (далі – ДФК) – одна з найголовніших функцій управління державою. Призначення ДФК знаходить своє відображення у реалізації фінансової політики держави, створення умов для фінансової стабільності. Головним чинником для ефективного

функціонування системи ДФК є чітке законодавче регламентування та розмежування повноважень між її органами.

В Україні до органів, що здійснюють функції ДФК відносять:

- 1) Верховна Рада України та Рахункова палата (здійснюють законодавчий контроль на всіх стадіях);
- 2) Міністерство фінансів України (здійснює контроль на кожній стадії бюджетного процесу);
- 3) Державна податкова адміністрація (здійснює контроль на стадії збирання доходів і формулювання бюджетних ресурсів);
- 4) Державне казначейство України (контролює стадію виконання бюджету);
- 5) Державна контрольно-ревізійна служба (контроль на стадії здійснення видатків і звітності);
- 6) Інші органи центральної виконавчої влади (здійснюють контроль, відповідно законодавства).

Функціонування і організаційна взаємодія органів ДФК в Україні забезпечується законодавством на всіх його рівнях, а саме:

1. Конституцією України;
2. Кодексами України;
3. Законами України;
4. Правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України;
5. Нормативно-правовими актами суб'єктів контролю.

Розглянемо більш детально кожний з законодавчих рівнів ДФК в Україні.

Конституція – законодавчий акт найвищого рівня. ДФК забезпечується у наступному: стаття 98 (контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням від імені Верховної Ради України здійснює Рахункова палата України), стаття 116 (Кабінет Міністрів України забезпечує проведення фінансової політики, здійснює управління об'єктами державної власності і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України) [3].

Наступним рівнем за юридичною силою є Кодекси України, а саме:

1. Господарський кодекс України, стаття 363 якого визначає, що «Державний фінансовий аудит» – це різновид державного фінансового контролю і полягає у перевірці та аналізі фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю [2].

2. Бюджетний кодекс України передбачає наступне: впровадження контролю за дотриманням бюджетного законодавства серед учасників бюджетного процесу на всіх його стадіях (статті 19, 22, 26, 122); визначення повноваження органів державної влади з контролю за дотриманням бюджетного законодавства (статті 109-113); класифікація порушень бюджетного законодавства (статті 116, 119); встановлення заходів впливу за порушення бюджетного законодавства та їх застосування (статті 117, 118, 120); встановлення відповідальності за порушення бюджетного законодавства під час бюджетного процесу його учасниками (статті 121, 123); визначення прав і обов'язків об'єкта контролю у разі його незгоди з застосування заходу впливу за порушення бюджетного законодавства (стаття 124) [1].

Закони України посідають третє місце в регулювання діяльності органів ДФК України. До них відносять: «Про Рахункову палату» [7], «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [6], «Про управління об'єктами державної власності» [8], «Про обіг векселів в Україні» [4] та ін.

Серед правових актів Президента України та Кабінету Міністрів України, що забезпечують функціонування державного фінансового контролю, можна виділити наступні: Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» [5], постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Державної фінансової інспекції», постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо упорядкування адміністративних послуг» та інші інструкції та методичні рекомендації з організації та проведення контрольних заходів, затвердженими Кабінетом Міністрів України.

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що в кожному з напрямків ДФК напрацьована відповідна законодавча база, яка забезпечує адміністративно-правовий механізм їх діяльності. Однак, сучасний світ завжди вимагає удосконалення системи фінансового контролю. Отже, питання формування потужної та ефективної системи ДФК в Україні залишається однією з найважливіших державних проблем сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний Кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

4. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2374-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>.
5. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 10 вересня 2014 р. № 442. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-п>.
6. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 р. № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>.
7. Про Рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/576-19>.
8. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21 вересня 2006 р. № 185-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16>.

КОМПЕТЕНЦІЯ ОКРУЖНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЇХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Терехова О. О.

*Аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Наділення органів держави компетенцією є однією з передумов ефективності використання можливостей держави в керівництві суспільно-політичними процесами. Чим вірніше визначена компетенція органу, тим злагодженіше працює державний апарат, ефективніше використовуються правові, організаційні та інші засоби для вирішення завдань суспільного розвитку.

Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня 2016 року (частина 3 статті 21) визначає, що окружні адміністративні суди є місцевими адміністративними судами [1]. Бояринцева М. А. надаючи характеристику адміністративного суду як суб'єкта права загалом та адміністративного права зауважує, що правовий статус адміністративного суду є узагальнюючим поняттям, яке охоплює декілька складових, ключовим серед яких є правосуб'єктність. У свою чергу правосуб'єктність включає адміністративно процесуальну правоздатність та процесуальну дієздатність. Водночас саме компетенція визнається складовою правосуб'єктності [2, с. 74].

Розглядаючи окружний адміністративний суд як суб'єкт адміністративного права доцільно звернути увагу, що в адміністративному праві під суб'єктом розуміють носія прав та обов'язків у сфері публічного управління, які передбачені адміністративно-правовими нормами, здатного надані права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати [3, с. 73]. Тобто, мова йде про фактичного учасника правових зв'язків у сфері

публічного управління. Зважаючи на вищевикладене нас цікавить, компетенція окружних адміністративних судів держави у суспільних відносинах, що виникають з приводу публічного управління.

Бортник В. А. під компетенцією розуміє певний обсяг державної діяльності, покладений на конкретний орган, або коло питань, передбачених законодавством, які він має право вирішувати у процесі практичної діяльності [4].

На думку Чернова С. І. публічне управління – це організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її впорядкування, збереження, спираючись на владну силу, яку обмежує дієвий суспільний контроль [5]. Ширшим ж розуміння публічного управління як діяльності органів державного управління, органів місцевого самоврядування, представників приватного сектору, інститутів громадянського суспільства в межах визначених законом повноважень і функціональних обов'язків щодо формування та реалізації управлінських рішень суспільного значення, політики розвитку держави та її адміністративно-територіальних одиниць [6, с. 144]

Відповідно до кола суб'єктів публічного управління належать не лише органи виконавчої влади та їх посадові особи, але й посадові особи законодавчої влади, місцевого самоврядування і навіть посадові особи судової влади при виконанні ними адміністративних та інших поза процесуальних функцій.

При цьому наділення владою окремих осіб обумовлює нерівне становище громадян у суспільстві, для яких завжди важче відстоювати свої законні права та інтереси у конфліктних ситуаціях із посадовими особами органів публічної адміністрації. Наявність важелів впливу у таких представників дає їм можливість зловживати владою для задоволення своїх потреб та інтересів чим порушувати права і законні інтереси громадян. Відповідно для захисту пересічних громадян було створення адміністративну юстицію, органи якої мають незалежно та неупереджено розглянути та вирішити конфлікт між громадянином та органом, посадовою чи службовою особою публічної адміністрації [7].

Е. О. Шевченко наголошує, що саме створення адміністративної юстиції обумовило включення адміністративного суду в сферу адміністративних правовідносин в особливому статусі. Його статус пов'язується із запровадженням специфічного механізму забезпечення законності та прав та свобод приватних осіб в сфері державного управління. Це знайшло своє втілення в тій частині визначення адміністративно-правових відносин, що вказує на здійснення правовідносин в особливому правовому режимі забезпечення законності з боку держави, що визнається в літературі як одна з особливих ознак цих правовідносин. Отже, система адміністративного судочинства це своєрідна надбудова над адміністративними відносинами, яка виконує роль засобу забезпечення, організаційно-

правової гарантії їх належного розвитку. І така констатація підтверджує припущення, що адміністративний суд опосередковано включений як суб'єкт в адміністративно-правове відношення, зокрема завдяки передбаченій в нормах адміністративного права (ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України) можливості втрутитися у взаємозв'язок між громадянином та державою у визначених законом випадках [8].

Відповідно до статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) від 6 липня 2005 року завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [9].

У науковій доктрині надання правової оцінки діям суб'єктів публічно-правових відносин з погляду їх правомірності або неправомірності та застосування санкцій до правопорушників охоплюється поняттям «адміністративна юрисдикція».

За А. О. Селівановою поняття «адміністративна юрисдикція» пов'язане з певного роду або виду виконавчо-розпорядчої діяльності держави, в процесі якої дійсно розв'язується спір про право, і, хоча ці дії не обов'язково пов'язані з покаранням, все ж наявність системи органів каральної адміністративної юрисдикції є іншою стороною цього виду діяльності [10].

В. К. Колпаков поділяє адміністративну юрисдикцію на: а) адміністративно-регулятивну (встановлена законодавчими актами компетентність органа посадової особи) розглядати і вирішувати адміністративні справи, що виникають у сфері публічного управління позитивного характеру); б) адміністративно-судочинну (встановлена законодавством компетентність адміністративних судів щодо вирішення відповідних спорів); в) адміністративно-деліктну (встановлена законодавством компетентність органів, судів щодо розгляду і вирішення справ про адміністративні правопорушення і накладення адміністративних стягнень) [11, с. 384]. Зважаючи на викладене можна зробити висновок, що компетенція окружних адміністративних судів охоплює їх адміністративно-судочинну юрисдикцію.

Відповідно до ст. 245 КАС України суд при вирішенні публічно-правового спору має повноваження задовольнити позов повністю або частково чи відмовити в його задоволенні повністю чи частково [9]. Однак компетенція окружного адміністративного суду не обмежується лише вирішенням публічно-правового спору, що підтверджується змістом ст. 382 КАС України відповідно до якої окружний адміністративний суд може зобов'язати суб'єкта владних повноважень надати звіт про виконання судового рішення, накласти штраф за невиконання судового рішення; ст. 383 КАС України, якою

передбачено право окружного адміністративного суду визнати протиправними рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень, який є відповідачем у справі на виконання постанови суду або на порушення прав позивача, підтверджених такою постановою суду [8]. Вказане свідчить, що до компетенції окружних адміністративних судів належить також судовий контроль.

І. Л. Бородін відмічає, що судовий контроль є відмінним від адміністративного контролю. Зокрема, органи адміністративного контролю під час виконання своїх обов'язків, наділені владними повноваженнями та мають право від імені держави видавати владні приписи, і в разі їх невиконання застосовують заходи впливу. Особливістю такого адміністративного контролю є те, що органи, які його здійснюють, контролюють усю діяльність тієї чи іншої установи або окремої посадової особи.. Тоді як головним завданням судового контролю є забезпечення законності, відповідно він не поширюється на всі напрями роботи управлінських одиниць і здійснюється лише з окремих питань, визначених законом. Отже, адміністративний контроль має ширшу сферу застосування, а судовий контроль обмежується лише частиною управлінської діяльності, що обумовлено передусім, завданнями органів виконавчої та судової влади, встановлених Конституцією України [12, с. 173].

На думку І. Я. Олендера необхідно розмежовувати судовий контроль та судовий контроль за виконанням рішення суду, оскільки вони є відмінними за предметом і за часом. Предметом судового контролю є наявність умов для реалізації певних повноважень органу державної влади, а судового контролю за виконанням рішення суду – виконання судового рішення. Крім того судовий контроль здійснюється за звернення органу державно влади, а контроль за виконанням судового рішення відбувається з ініціативи приватної особи або суду [13, с. 157].

Таким чином, компетенція окружного адміністративного суду в Україні є невід'ємним елементом його правового статусу як суб'єкта адміністративного права. Відповідно до положень наукової доктрини та чинного законодавства України пропонуємо під компетенцією окружних адміністративних судів в Україні розуміти визначене законом коло питань в сфері публічного управління вирішення яких забезпечується через реалізацію окружними адміністративними судами наданих їм законодавством України прав та обов'язків. Зважаючи на вищевикладене компетенція окружних адміністративних судів в Україні включає вирішення публічно-правового спору та здійснення судового контролю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
2. Бояринцева М. А. Адміністративний суд як суб'єкт права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* 2015. Вип. 35, ч. 2, т. 2. С. 71–75.
3. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
4. Бортник В. А. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал». 2012. 222 с.
5. Чернов С. І., Гайдученко С. О. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» (для студентів всіх форм навчання). Харків: ХНУМГ, 2014. 97 с.
6. Публічне управління : термінол. слов.; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ: НАДУ, 2018. 224 с.
7. Решота В. Перспективи реформування адміністративної юстиції у системі державного управління України. *Науковий вісник «Демократичне врядування»*. 2008. Вип. 1. 7 с.
8. Шевченко Е. О. Визначення поняття адміністративно-правових відносин з урахуванням пріоритетного значення та ролі в них суб'єкта адміністративного права (на прикладі адміністративного суду). *Форум права*. 2011. № 1. С. 1116–1122.
9. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.
10. Селіванов А. О. Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре». 2000. 68 с.
11. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: монографія. Київ: Юрінком Інтер. 2004. 528 с.
12. Бородін І. Л. Судовий контроль, його співвідношення з адміністративним контролем та прокурорським наглядом. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2002. № 4. С. 171–176.
13. Олендер І. Я. Функції суду в державному механізмі. *Право і суспільство*. 2014. № 1-2. С. 153–158.

КІБЕРАТАКИ ЯК НОВІТНЯ ЗАГРОЗА ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ

Думчиков М.О.

к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету

Все частіше в сучасному побуті можна почути термін «кібератаки». Кібератака, у

вужькому сенсі, – це замах на комп'ютерну безпеку інформаційної системи. У широкому ж розумінні, кібератака розглядається як пошук рішень, методів, кінцевою метою яких є отримання контролю над віддаленою системою з метою її дестабілізації.

Стан інформаційної захищеності в області державної та громадської безпеки характеризується постійним підвищенням складності, збільшенням масштабів і зростанням скоординованості комп'ютерних атак на об'єкти критичної інформаційної інфраструктури, посиленням розвідувальної діяльності іноземних держав щодо України, а також наростанням погроз застосування інформаційних технологій з метою нанесення шкоди суверенітету, територіальній цілісності, політичній та соціальній стабільності України. Збиток від хакерських атак, скоєних по всьому світу за останні роки, склав від \$ 300 млрд до \$ 1 трлн [1].

Розробкою рекомендацій щодо попередження та розслідування інцидентів кібербезпеки займається комп'ютерна криміналістика, активно аналізуючи їх зміст, розробляючи заходи реагування і способи їх попередження. Якщо раніше в традиційне розуміння кібератак входили DOS і DDOS-атаки, то сьогодні кіберзлочинці кардинально поміняли їх зміст.

Наприклад, в травні 2017 р комп'ютерний вірус WannaCry вразив комп'ютерні системи окремих користувачів, комерційних організацій та державних установ по всьому світу. Можливість його поширення зумовили уразливості старих версій операційної системи Windows. WannaCry, проникаючи в систему за допомогою переходу по посиланнях, які містяться в електронних повідомленнях масової розсилки, отримував контроль над нею, зашифровував комп'ютерні файли, після чого на екрані з'являлося повідомлення з вимогою викупу в розмірі 300 доларів США за розшифровку файлів. Викуп необхідно було перерахувати на гаманець Bitcoin. Через 3 дні сума подвоюється і становила 600 доларів США. Через 7 днів зашифровані файли віддалялися безповоротно. За даними міжнародних кіберекспертів Україна в результаті такої кібератаки зазнала найбільшої шкоди: було порушено роботу комп'ютерних систем МВС, МНС, системи вищих навчальних закладів, банківські системи та системи телефонного зв'язку. Ще одна велика кібератака була проведена 27 червня 2017 р Росії і в Україні, зловмисники аналогічним способом масово поширили вірус Petya. Даний вірус-вимагач блокував доступ до даних, вимагаючи за їх розблокування 300 доларів США в Bitcoin.

Представлені приклади є найбільш яскравими і наочно демонструють сутність сучасних кібератак. Узагальнюючи наявні знання про кіберзагрози сучасності можна скласти типову криміналістичну модель кібератак:

- кібератаки можуть здійснюватися як через одного чоловіка, так і групою

хакерів з метою дестабілізації комп'ютерної системи, захоплення контролю над її ресурсами, або відмови в обслуговуванні;

- жертвами кібератак можуть стати як окремі користувачі, так і комерційні організації, державні органи, політичні товариства і навіть цілі держави;
- реалізуються, як правило, віддалено, в зв'язку з чим мають високу латентність. Даний факт здебільшого обумовлений властивостями мережі Інтернет, з одного боку лежать в основі її організації, а, з іншого, забезпечують можливість здійснення таких злочинів;
- умовна анонімність і відсутність єдиного управління обумовлюють складності у виявленні і у встановленні винних у таких злочинних інциденти інформаційної безпеки;
- відстань і транснаціональний характер мережі Інтернет дозволяють проводити кібератаки масштабно, завдаючи максимального збитку;
- способи та методи здійснення кібератак різноманітні: атака листами (спам), фішинг, використання вразливостей.

Причому сучасні тенденції такі, що все більшого поширення набуває проведення кібератак за допомогою розповсюдження шкідливих програм. Таким чином, основним інструментом сучасних кібератак є шкідливе програмне забезпечення. Однак очевидно, що ефективність протидії кібератакам може бути досягнута лише при комплексному підході до вирішення цієї проблеми. Кібератака, на відміну від звичайного поширення вірусів, носить цілеспрямований характер і її мета – конкретна система, з якою працюють певні користувачі, тому захиститися від неї досить складно.

Однак не можна не відзначити роль користувачів комп'ютерних систем в попередженні кібератак, адже багато інцидентів комп'ютерної безпеки стають можливими саме з їхньої вини (використання застарілого програмного забезпечення, перехід на невідомі зовнішні ресурси). Щоб звести до мінімуму ризик кіберзамахів на безпеку комп'ютерної системи користувач повинен дотримуватися елементарних правил кібербезпеки. Ці правила є набором криміналістичних превентивних знань, сформованих на підставі аналізу сучасних інцидентів кібератак [2, с. 17]:

- необхідно використовувати тільки ліцензійне програмне забезпечення з можливістю своєчасного оновлення;
- необхідно стежити за актуальністю антивірусних програм;
- не можна переходити по зовнішнім посиланням, отриманим від невідомих користувачів;
- рекомендується видаляти непрочитаними підозрілі листи від невідомих

користувачів;

- головне правило корпоративної безпеки: один комп'ютер - тільки для роботи з банком, обслуговуючим організацію і більш ні для чого;
- не слід використовувати електронні носії інформації в невідомих пристроях і навпаки.

Якщо комп'ютерна система все-таки була атакована, не поспішати перераховувати грошові кошти зловмисникам, так як немає гарантії того, що шкідливе програмне забезпечення буде безповоротно видалено з комп'ютера і вимагання не повторяться знову, а також не приховувати інцидент комп'ютерної безпеки, як від керівництва, так і від правоохоронних органів, не намагатися самостійно перевстановити систему. Необхідно негайно повідомити в правоохоронні органи і вжити всіх заходів для збереження і фіксації слідів здійсненої кібератаки. Дотримання представлених правил захистить комп'ютерну систему конкретного користувача, надасть значну роль у зміцненні інформаційної безпеки України в цілому, а також допоможе в фіксації слідів і в розслідуванні подібних інцидентів.

Незважаючи на всю масштабність кіберзагроз, при узгодженості дій, можливо їм успішно протидіяти. Якщо держава здійснює боротьбу з кіберзлочинцями законодавчими та організаційними заходами, то в силах кожного користувача внести свій неоціненний внесок у спільну справу – знати і дотримуватися елементарних правил кібербезпеки, своєчасно і грамотно реагуючи на неполадки в роботі комп'ютерної системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кибератака. URL: <http://www.securitylab.ru/news/> (дата звернення: 10.04.2020).
2. Бехметьев А. Е. Кибератаки. *Административное право*. №1. 2017. С. 17.

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Костенко З. В.

Студент IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Думчиков М. О.

к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

У сучасному світі спостерігається широке поширення і застосування інформаційних технологій, методів автоматичної обробки даних, формування глобальних

інформаційних систем, доступ до яких може здійснюватися практично будь-якою особою з будь-якої точки земної кулі. Якщо раніше в це було важко повірити, то сьогодні це цифрова реальність. З однієї сторони, такі переваги вільного доступу до інформації безпосередньо забезпечують громадянам реалізацію одного з головних демократичних прав на свободу інформації. З іншої сторони, широке використання персональних даних органами державної влади, комерційними і суспільними організаціями істотно підсилює ризик несанкціонованого вторгнення сторонніх осіб в особисту сферу людини, що може порушити право на недоторканість приватного життя, гарантованого державою.

Найбільш активний розвиток норм про захист персональних даних спостерігається в європейському праві. До найбільш вагомих документів у цій сфері можна віднести Європейську конвенцію про захист прав і основних свобод, Конвенцію Ради Європи про захист прав фізичних осіб щодо автоматичної обробки персональних даних, Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних», та Хартію Європейського Союзу про основні права. Саме на цих нормативно-правових актах будується механізм захисту персональних даних на європейському просторі.

Ефективний захист персональних даних в ЄС забезпечується завдяки комплексному механізму, що складається з наступних елементів:

- загальноєвропейська нормативна база, національні законодавчі акти, що регулюють питання захисту персональних даних, межі їх захисту, що визначають умови передачі персональних даних третім країнам;
- основні принципи права щодо захисту персональних даних, що володіють правовою чіткістю;
- європейські консультативні та наглядові органи щодо захисту персональних даних;
- особливий правовий статус, основні права, свободи та обов'язки суб'єктів даних, контролерів, операторів та третіх осіб.

Звичайно, що в Україні в базах даних різних органах державної влади, установах та підприємствах знаходиться величезний обсяг персональних даних, які з кожним днем стають дуже популярним об'єктом господарського обороту, при тому, що українське законодавство щодо захисту персональних даних знаходиться на етапі формування. В Європейському Союзі і багатьох інших країнах спеціальне законодавство про захист персональних даних існує вже більше десяти років. Однак, в цих країнах йде активний розвиток і вдосконалення інформаційних технологій, і з кожним роком інститут захисту персональних даних вдосконалюється набагато інтенсивніше, ніж у нас.

Інститут захисту персональних даних являє собою сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, що виникають при зборі, використанні, зберіганні, обробці, видаленні, передачі і розкритті персональних даних, а саме будь-якої інформації, пов'язаної з ідентифікованою особою. Як елемент системи права він представлений сукупністю правових норм, що регулюють однорідну групу суспільних відносин, що характеризуються однорідністю фактичного змісту, що базуються на загальних принципах захисту персональних даних і включають специфічні правові поняття. Інститут захисту персональних даних включає в себе весь спектр норм, необхідних для повноти правового регулювання, в тому числі норми-дефініції, уповноважуючі норми, наприклад, норми про права суб'єкта даних, забороняючі норми, наприклад, норми про заборону обробки даних без згоди суб'єкта даних [1].

Використання персональних даних в політичній діяльності також набуває особливий інтерес серед європейських вчених і практиків. Право свободи політичної мови є одним з основних прав громадян ЄС. В європейських країнах з метою підвищення відкритості діяльності органів державної влади активно використовуються системи електронного уряду, які, для авторизації доступу громадян, де міститься інформація, вимагають обробки їх персональних даних. В результаті ведення подібних баз даних, а також збору інформації політичними організаціями, в останніх накопичується великий обсяг персональних даних про членів партій, членів груп підтримки, а саме електронні адреси, телефонні номери, дані про сімейний стан і місце роботи, а також про приналежність до політичних партій і політичних поглядах, які відносяться до категорії персональних даних, які потребують особливого захисту.

Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» закріпила вісім основних принципів захисту персональних даних, відповідно до яких повинні діяти «контролери даних». Таким чином, країни-учасниці ЄС повинні забезпечити реалізацію наступних основних принципів:

1. Персональні дані обробляються сумлінно та законно (принцип «законності»);
2. Персональні дані збираються для певних, чітких і легітимних цілей і не можуть бути надалі оброблені способом, несумісним з даними цілями (принцип «цільової визначеності»);
3. Персональні дані повинні відповідати цілям, для яких вони збираються і обробляються, (принцип «мінімальності»);
4. Персональні дані повинні бути точними і в разі необхідності оновлюватися (принцип «якості інформації»);

5. Контролери даних або їх представники повинні надати суб'єкту даних, про який або від якого збираються персональні дані, певну інформацію і забезпечити доступ суб'єкта даних до його персональних даних (принцип «участі суб'єкта даних і здійснення ним контролю»);

6. Розкриття персональних даних контролерами даних третім особам обмежується і може здійснюватися тільки при дотриманні певних умов (принцип «обмеження розкриття персональних даних»);

7. Контролер повинен вжити всіх необхідних технічних та організаційних заходів для захисту персональних даних від випадкового або незаконного знищення або випадкової втрати, зміни, несанкціонованого розголошення або доступу, в разі передачі даних по мережах, а також від будь-яких інших форм незаконної обробки даних (принцип «інформаційної безпеки»);

8. Обробка особливих персональних даних повинна здійснюватися при більш строгому контролі, ніж інших персональних даних (принцип «чутливості») [2].

Стосовно України, то до 2010 року в Україні здебільшого окремі питання захисту персональних даних було врегульовано у межах конституційного, частково – інформаційного та міжнародного права. Конституцією України гарантовані основні права та свободи людини і громадянина. Прийняття 1 червня 2010 року Закону України «Про захист персональних даних», що набув чинності 1 січня 2011 року, ратифікація Верховною Радою України у липні 2010 року Конвенції Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додаткового протоколу до неї щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних стали важливим етапом становлення системи захисту персональних даних в Україні як у правовому, так і в інституційному значенні [3, с. 100].

Незважаючи на те, що за останній час Україні в цілому вдалося сформуванню сучасну та адекватну нормативно-правову основу для подальшого формування вітчизняної системи захисту персональних даних, наразі в Україні закладені лише основи вітчизняного законодавства у сфері захисту персональних даних, яке у цілому відповідає міжнародним стандартам. Однак потрібна подальша робота з його систематизації, розробки підзаконних актів, відповідних національних стандартів, чіткого визначення термінів, понять та категорій [4, с. 81]. Таким чином, механізм захисту персональних даних ЄС може бути використаний в якості моделі при подальшому вдосконаленні національної системи правового захисту персональних даних в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головченко В. Правові основи захисту персональних даних. *Юридична газета online*. № 36 (638). 2018.
2. Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу «Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних» від 24.10.1995 р. URL: www.evropa.eu.int/ISPO/legal/en/dataprot/directiv/directiv.html.
3. Мельник К. С. Іноземний та вітчизняний досвід становлення інституту захисту персональних даних. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2013. № 2. С. 97–103.
4. Теремецький В. І. Застосування зарубіжного досвіду правового захисту персональних даних в Україні. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Т. 7. № 2. С. 73–82.

ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ТА ПОРЯДКУ ЇЇ РОЗКРИТТЯ

Неверова С. А.

*Студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Банківська система України включає в себе Національний банк України, інші банки, фінансові установи та представництва іноземних банків. Їх завданнями є здійснення банківських операцій, операцій з клієнтами і організація міжбанківських кредитно-фінансових відносин. Банківська діяльність нерозривно пов'язана з отриманням та передачею певної інформації, значну частину якої становлять відомості, що є банківською таємницею. Тим паче, нещодавно до порядку розкриття банківської таємниці були внесені певні зміни.

Ще з XVIII століття, з моменту прийняття Женевських банківських правил кантональною радою, і до кінця минулого століття, банківська таємниця вважалася показником стабільної фінансової системи держави. Більш за все це виражалось у прагненні захистити інформацію про вклади та переведення особи від можливого доступу з боку держави. Сьогодні ж держави намагаються збільшити доступ до банківської таємниці, але з поважних причин, насамперед, національної безпеки. Наприклад, з 1 серпня 2010 року за укладеним між ЄС і США угодою, будь-яка інформація приватного особи-громадянина Євросоюзу потрапляє до спецслужб, якщо є підстави вважати, що ця особа підозрюється в тероризмі.

Банківська таємниця є одним із самостійних видів таємниць, що охороняються законом. Така таємниця включає в себе загальні правила охорони конфіденційної інформації, та регулюється спеціальними нормами для її розкриття. Відповідно до ч. 1 ст. 60 закону України «Про банки і банківську діяльність» банківською таємницею є інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку.

Як вже зазначалося, питання банківської таємниці та порядок доступу до неї регулюються спеціальними нормативними актами. Окрім вже згаданого закону і зважаючи на те, що банківська таємниця є різновидом конфіденційної інформації, вона регулюється Законом України «Про інформацію», статтями Господарського, Цивільного кодексом України, постановою Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці», постановою Правління Національного банку України «Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці» [2, с. 130]. Характер правового регулювання банківської таємниці, свідчить про те, що закріплене законодавством право на конфіденційність інформації, що становить банківську таємницю, досягається за певних умов:

1) застосування режиму секретності інформації, що становить банківську таємницю. Закон «Про банки і банківську діяльність» покладає на суб'єктів, які отримують відомості, що становлять банківську таємницю, обов'язок забезпечити збереження такої інформації, не розголошувати цю інформацію і не використовувати її на свою користь чи на користь третіх осіб;

2) обмеження доступу до відомостей, що становлять банківську таємницю;

3) визначення об'єктів банківської таємниці. До таких основних об'єктів банківської таємниці відносяться таємниця банківського рахунку, таємниця операцій банківського рахунку та відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація. Порушення банківської таємниці полягає в розкритті відповідної інформації (частини інформації) без згоди уповноваженої особи або у використанні її банківським службовцям в своїх інтересах, якщо такі дії можуть завдати моральної або матеріальної шкоди;

4) встановлення кола осіб, допущених до банківської таємниці. Суб'єктів правовідносин, пов'язаних з охороною, наданням та використанням банківської таємниці можна розмежувати на власників такої інформації та її користувачів. Власниками інформації безпосередньо виступають Національний банк України, інші банки, фінансові

установи та представництва іноземних банків, які отримують та охороняють відомості на підставі договору з клієнтами. Інформація передається клієнтом в банк або надається безпосередньо при укладанні договору. Власники інформації мають право на її використання, а також право надання такої інформації третім особам. Користувачами інформації є ті суб'єкти правовідносин, які можуть отримувати доступ до банківської таємниці тільки відповідно до закону.

Відповідно до Закону України від 31 жовтня 2019 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» до ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» були внесені зміни, щодо кола суб'єктів, які можуть отримати доступ до банківської таємниці. Тепер відповідно до п.3, 3-1 та 3.2 ст. 62 Закону інформація без судового рішення буде надаватися органам прокуратури України, Служби безпеки України, Державному бюро розслідувань, Національній поліції, Національному антикорупційному бюро України, Антимонопольного комітету України. Компетенція будь-якого державного органу залежить від завдань, що ставляться перед ним. Окрім того, Національному банку України дозволено розкривати інформацію про банк чи пов'язаних з банком осіб, що збирається під час проведення банківського нагляду і становить банківську таємницю, на письмову вимогу органів державної влади, уповноважених здійснювати досудове розслідування.

Встановлене визначення кола суб'єктів, які отримують інформацію, що становить банківську таємницю, має дві сторони. З одного боку, здійснюється обмін банківською інформацією всередині банківської системи. З іншого боку, тепер правоохоронним органам не потрібно чекати рішення суду, щоб отримати доступ до банківської таємниці, а вони можуть отримати його за спрощеною процедурою.

5) застосування відповідальності за порушення режиму банківської таємниці суб'єктами, що гарантують таємницю зазначених відомостей, а також державними органами і посадовими особами, які отримують доступ до конфіденційної інформації, у випадках і в порядку, передбачених законодавством України. До посадових і службових осіб банків можуть бути застосовані заходи дисциплінарної відповідальності згідно із загальним трудовим законодавством або згідно зі спеціальним законодавством, яке визначає правовий статус тих чи інших категорій осіб, наприклад, державних службовців. У разі розголошення банком відомостей, що є банківською таємницею, клієнт має право вимагати від банку відшкодування завданих збитків і моральної шкоди [3, с. 198]. Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять

комерційну або банківську таємницю та розголошення комерційної або банківської таємниці тягнуть за собою притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Таким чином, банківська таємниця є конфіденційною інформацією, правовий режим якої регулюється спеціальними нормативно-правовими актами, має визначений порядок доступу та використання, а також відповідальність за його порушення. Доступ до банківської таємниці може виникнути тільки тоді, коли виконаний ряд умов: запитувана інформація має саме безпосереднє і пряме відношення до здійснення функцій даного органу, запит подається тільки суб'єктом (посадовою особою), який має на це право та дотримані встановлені вимоги.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст. 30.
2. Тімашов В. О. Правове регулювання банківської таємниці. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 130–134.
3. Ємельянов С. Л. Проблемні аспекти організаційно-правового захисту банківської таємниці в Україні. *Право і Безпека*. 2011. № 3. С. 194–199.

ОСНОВНІ ПРАВОВІ РЕЖИМИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ОБІГУ ІНФОРМАЦІЇ

Орлов О. Л.

*Студент IV курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

За час свого існування людиною створено настільки велику кількість інформаційних джерел, що згодом навколо них сформувалася окрема сфера суспільних відносин, пов'язаних з обігом таких джерел та інформації, яка в них міститься. Як і у всіх інших випадках, постала необхідність правової регламентації таких відносин. При цьому, оскільки інформаційне право залишається достатньо молодою галуззю права, пошук оптимальних варіантів регламентації продовжується і нині. Для розуміння підходів, які застосовуються при встановленні відповідних правових режимів, необхідно виходити, перш за все, з понять інформації, які застосовуються вітчизняним законодавцем.

На даний момент існує багато тлумачень поняття інформації, проте, безумовно, з

них головне значення належить офіційним, закріпленим у чинному законодавстві України, оскільки саме їх офіційність робить їх загальнообов'язковими, тобто такими, що створюють правові наслідки для учасників правовідносин.

Так, згідно з положеннями Цивільного кодексу України, інформацією визнаються будь-які відомості та дані, що можуть зберігатися на матеріальних носіях чи відображатися в електронному вигляді. Аналогічне поняття міститься у статті 1 профільного Закону України «Про інформацію» [1, ст. 200; 2, ст. 1].

В Законі України «Про телекомунікації» закріплено вже інше визначення, згідно з яким під інформацією слід розуміти відомості, які подаються будь-яким способом, у тому числі, у формі знаків, звуків та сигналів, а також рухомих та нерухомих зображень [3, ст. 1].

Більш детальним є поняття інформації, що наведене у Законі України «Про захист економічної конкуренції». Згідно з ним, під інформацією слід розуміти відомості будь-якого вигляду та форми, що зафіксовані на будь-яких носіях, включаючи книги, листування, помітки, ілюстрації (карти, органіграми, діаграми, схеми, малюнки та ін.), фотографії, голограми, відео-, кіно- та мікрофільми, звукозаписи, бази даних комп'ютерних систем та повне або часткове відтворення їх елементів, а також пояснення осіб та всі інші публічно оголошені чи документовані відомості [4, ст. 1].

Окрім понять інформації, у чинному законодавстві також закріплено її поділ на види. У якості основних критеріїв поділу використовують її зміст та режим доступу до неї. За змістом виділяють дев'ять основних видів інформації, а саме інформацію про фізичну особу, товар, роботу або послугу та правову, довідково-енциклопедичну, соціологічну, статистичну, екологічну, науково-технічну та податкову інформацію. За режимом доступу розрізняють відкриту інформацію, одним з головних підвидів якої виступає масова інформація, та інформацію з обмеженим доступом, яка ділиться на три підвиди, а саме на конфіденційну, таємну та службову [2, ст. ст. 10, 21; 5, ст. ст. 1, 6].

Зазначений поділ інформації на види, у свою чергу, обумовлює встановлення та застосування відповідних правових режимів регулювання правовідносин у сфері обігу інформації.

Одним з головних виступає режим права власності на інформацію, яке запроваджене у чинне законодавство з прийняттям Закону України «Про інформацію» у 1992 р. і діяло без обмежень до прийняття нової редакції Закону у 2011 р. Передбачаючи за своїм змістом право володіння, користування і розпорядження інформацією, такий режим фактично надає її власнику компетенцію, можливість та повноваження скеровувати обіг інформації у потрібному йому напрямку [1, ст. 317].

Іншим важливим правовим режимом, в рамках якого здійснюється регулювання правовідносин у сфері обігу інформації, є право інтелектуальної власності (включаючи авторське та суміжні права), яке становить повноцінний правовий інститут, що не залежить від права власності [1, ст. 419].

На сьогодні інститути права власності на інформацію та інтелектуальної власності залишаються основними конкурентами один одного. Головна різниця між ними полягає в тому, що об'єктом правового регулювання першого режиму виступає сама інформація, а другого – матеріальний результат фізичного процесу, спрямованого на взаємодію з інформацією, зміст якого полягає у діяльності з пізнання навколишнього світу, виготовлення інформаційного ресурсу, продукту, технології, бази даних і знань, геоінформаційної системи, засобу інформатизації, а також виконання інформаційної роботи або надання інформаційної послуги.

Прерогативою розглянутих правових режимів можна вважати право розпоряджатися інформацією, у тому числі шляхом обмеження доступу до неї. Безумовно, таке право покликане забезпечити, перш за все, реалізацію державної гарантії невтручання у приватне життя, закріпленої у статті 32 Конституції України та статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також реалізацію державної інформаційної політики, одним з основних напрямів якої є забезпечення охорони та захисту інформації. З іншого боку, держава намагається забезпечити виконання своїх зобов'язань у сфері державної безпеки та захисту прав, свобод і інтересів окремих фізичних і юридичних осіб [2, ст. 3].

Останнім з трьох основних правових режимів регулювання суспільних відносин у сфері обігу інформації виступає режим використання об'єктів права власності на інформацію та права інтелектуальної власності. За своєю сутністю даний інститут є майновим усіченим, тобто таким, що обмежується майновою сферою та містить лише одну з трьох правомочностей, притаманних класичному праву власності, а саме право використання, що не заважає йому залишатися достатньо затребуваним. Так, транскордонні платежі у вигляді роялті та ліцензійних платежів за використання інтелектуальної власності у 2014 р. оцінені Всесвітньою організацією торгівлі у 300 млрд. доларів США. Головною особливістю третього режиму, що якісно вирізняє його від інших двох, виступає можливість набуття передбаченого ним права використання без достатньої правової підстави, коли будь-яка особа вправі без згоди автора чи інших осіб вільно та безоплатно використати твір як цитату та ілюстрацію або доказ під час судового та адміністративного провадження [1, ст. ст. 424, 440, 444; 2, ст. 9; 6, ст.15; 7, с. 10].

Разом з тим аналіз чинного вітчизняного законодавства свідчить, що правове

регулювання суспільних відносин у сфері обігу інформації залишається далеким від досконалості.

Відверто суперечливим та нелогічним виглядає підхід, за допомогою якого втілено в життя перший з розглянутих правових режимів, адже, з філософської та етіологічної точки зору, інформація за своєю сутністю є виключно нематеріальним явищем, що характеризується двоїстою природою. З одного боку, воно є об'єктивною ознакою певної одиниці світу ідей, що, як відомо ще з античності, існує незалежно від світу речей, до якого належать всі живі істоти, у тому числі і людина, виникаючи, існуючи, змінюючись та зникаючи незалежно від нашої волі, а також є першопричиною відповідного явища зі світу речей. З іншого боку, інформація представляє собою лише об'єктивне свідчення та ознаку певного суб'єктивного (розумового або психологічного) процесу, який може існувати суто в уяві живих істот, зокрема людини, відображаючи їх внутрішні якості, та втіленням якого в реальних правовідносинах є певний фізичний процес, що об'єктивується у тій чи іншій їх діяльності з пізнання навколишнього світу, виготовлення продукту, виконання роботи чи надання послуги, призводячи до виникнення певного матеріального результату. Прикладом останнього є створення людиною інформаційного ресурсу, продукту, технології, бази даних і знань, геоінформаційної системи, засобу інформатизації, виконання інформаційної роботи або надання інформаційної послуги.

Зрозуміло, що, виходячи з законів логіки та філософії, які лежать в основі всього світоустрою, інформація як об'єктивна категорія насправді не може виступати об'єктом права власності, оскільки є ознакою ідей, що існують незалежно від наявності або відсутності самої людини, знаходячись поза її волею та не виступаючи результатом її діяльності. У зв'язку з цим правове регулювання у сфері інформаційних правовідносин може розповсюджувати свою дію лише на саму інтелектуальну діяльність людини, що проявляється у формі процесу зі створення інформаційного продукту, виконання інформаційної роботи або надання інформаційної послуги, та на матеріальний, інакше речовий, результат такої діяльності, яким виступає не інформація, що, як вказано вище, є ознакою світу ідей, які існують незалежно від світу речей та волі людини, а лише інформаційний продукт, робота або послуга. Тобто за цієї ситуації об'єктом правового регулювання таких правовідносин має виступати не сама інформація, а вказана інформаційна діяльність у формі інформаційної роботи або інформаційної послуги та її конкретний матеріальний, або речовий, результат у вигляді інформаційного продукту.

Іншим яскравим прикладом, що впливає з аналізу Законів «Про інформацію», «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про державну таємницю», виступає протиріччя, що міститься у вже розглянутім праві розпорядження інформацією, у

тому числі шляхом обмеження доступу до неї. Так, з одного боку, не може бути обмежено доступ до інформації щодо стану довкілля, аварій, катастроф та інших надзвичайних ситуацій, які вже сталися чи можуть статися, загрожуючи безпеці людей. При цьому чинне законодавство прямо забороняє віднесення таких відомостей до державної таємниці, особливо коли внаслідок цього звужується зміст і обсяг прав і свобод людини та громадянина, закріплених у Конституції, або завдається шкода здоров'ю і безпеці населення. З іншого боку, законодавець, вступаючи у логічне протиріччя із самим собою, прямо дозволяє обмеження доступу до такої інформації, якщо йдеться про місце розташування військових об'єктів. Нонсенс поглиблюється тим, що за порушення вказаних заборон, які за своїм змістом прямо виключають одна одну, оскільки відповідна інформація відноситься одразу до сфери екології та оборони, між якими за визначенням існує конфлікт інтересів, особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності за приховування чи перекручення відомостей щодо екологічного стану та захворюваності населення або за розголошення державної таємниці. Тобтоу вказаних умовах особа може бути визнана винною, незалежно від своєї поведінки [2, ст. 13; 8, ст. 8; 9, ст. 9; 10, ст. ст. 238, 328].

Тому з урахуванням таких серйозних недоліків, що містяться у чинній законодавчій базі, характерною особливістю якої можна по праву визнати надмірне перенавантаження та наявність неузгоджених між собою колізійних актів, що є прямо протилежними за змістом та наслідками, вітчизняному законодавцю можна порадити зосередити свою увагу не на кількості та обсязі нормативно-правових актів, що ним видаються, а на їх якості та змісті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Закон України ивід 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 22.03.2020).
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. Дата оновлення: 21.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 22.03.2020).
3. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 р. № 1280-IV. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15> (дата звернення: 22.03.2020).
4. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (дата звернення: 22.03.2020).
5. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Дата оновлення: 21.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення:

22.03.2020).

6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ. Дата оновлення: 04.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 22.03.2020).

7. Ахмедов Г. А., Войниканис Е. А. и др. Основные тенденции развития права интеллектуальной собственности в современном мире, в том числе новые объекты интеллектуальных прав и глобальная защита. Москва: РБК – Nevsky IP Law, 2017. 212 с.

8. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12> (дата звернення: 22.03.2020).

9. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ. Дата оновлення: 18.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 22.03.2020).

10. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІІ. Дата оновлення: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 22.03.2020).

ПРО ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В РАМКАХ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ Е-УРЯДУВАННЯ

Шевцов Я. А.

Студент ІІ курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Миргород-Карпова В. В.

к. ю. н., викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Сьогодні українська держава знаходиться на етапі активного розвитку на шляху до європейської інтеграції. В усі сфери діяльності держави впроваджуються інноваційні принципи провідних держав світу, так питання електронного урядування в Україні стало одним з провідних напрямків реформ. Однак, не дивлячись на те, що вже протягом 10 років ведуть активні дії в цьому напрямку, вагомих досягнень наразі немає.

Про безуспішність цієї сфери свідчать результати досліджень ООН – United Nations E-government Survey стосовно розвитку електронного урядування, згідно з якими, Україна, у 2016 році посіла 62 місце серед 193 країн світу, а в 2018 відповідно до результатів останнього такого дослідження, Україна вжесунулась в рейтингу на 82 місце [3].

Не дивлячись на те, що Україна орієнтується на успіх європейських держав і

намагається досягти таких же результатів, переймаючи основні принципи впровадження Е-урядування, досвід і реальна практика цих держав не застосовується у вітчизняних реформах. Таким чином, реформаторські дії зводяться до одноразових проектів, що не дозволяє перейти на новий якісний рівень електронного урядування [2].

Причинами такої низької результативності реформ можна виділити кілька проблем, серед яких основними є відсутність чіткого плану реформи, а також нормативної бази питання.

Щодо першого, то наразі, основним документом, що регулює політику держави в цьому напрямку є Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 20 вересня 2017 р. № 649-р. Дана концепція передбачає етап повного становлення Української системи Е-урядування, з розрахунком на те, що попередня концепція повинна була сформулювати всі умови для такого становлення [1].

Якщо ж проаналізувати попередню концепцію, прийняту ще в 2010 році, то можна бачити, що вона не виконана і на половину, більшість дій держави, в рамках цієї концепції були ніяк не пов'язані між собою, через що в Україні так і не було сформовано якісного середовища електронного урядування, натомість було витрачено великі кошти на проекти, які дублювались або взагалі не мали сенсу без подальшого їх розвитку. Строк дії нинішньої концепції добігає до кінця в 2020 році і ситуація в позитивну сторону майже не змінилась [1].

Відсутність же нормативної бази є ще одним прикладом нерозумного ігнорування досвіду держав, які мають успіхи в формуванні системи Е-уряду. Дійсно, поки в Україні, все регулювання питання зводиться до концепції, яка по суті не має законної сили і несе чисто формальний характер, та великої кількості підзаконних нормативних актів, зміст яких дублюється, а інколи містить протиріччя з однакових питань, в країнах успішного електронного урядування, дане питання регулюється окремими законами, на основ яких діють спеціальні органи, що і дозволяє формувати якісну і функціональну систему [1, 2].

Дуже важливим рішенням в рамках державної політики електронного урядування стало створення Міністерства цифрової трансформації України (далі – МЦТ), узагальнена мета якого саме створення вітчизняної системи Е-урядування. Однак, міністерство, будучи центральним органом в даній сфері державної політики, своїх функції повноцінно не виконує. Річ у тому, що електронне урядування передбачає не лише переведення в електронний вигляд державних послуг, а і відцифровку певної кількості управлінських процесів, технічне вдосконалення адміністрування та технологічну модернізацію організації урядових установ [4].

Наразі цілями міністерства до 2024 року є: переведення 100 % публічних послуг для громадян та бізнесу в онлайн; забезпечення 95 % державної інфраструктури високошвидкісним інтернетом; залучення 6 мільйонів Українців до програми розвитку цифрових навичок; підвищення долі інформаційних технологій у ВВП до 10 %. Такі цілі, крім того, що направлені на закриття прогалів у державних планах попередніх років, більше ніяких проблем не вирішують, а крім того, діяльність МЦТ, на найближчий час не передбачає електронного вдосконалення урядування України, а повністю сконцентрована на цифрових державних послугах, що і є ще однією проблемою [1, 4].

Річ у тому, що на момент 2018 року, ще до створення МЦТ, переважна кількість державних послуг, більше 120 вже були переведені в онлайн, при чому вже на ой момент існувала проблема дублювання державних цифрових сервісів, і зараз, міністерство, замість того, щоб централізувати та упорядкувати електронну систему державних послуг, як того вимагає загальна концепція Е-уряду, в черговий раз витрачає гроші на створення нового такого сервісу під назвою «Дія» [4].

Проект міністерства «Дія» дійсно включає кілька важливих елементів, реалізація яких передбачена політикою електронного урядування, однак такі елементи вже введені і на їх утримання ідуть кошти, а при цьому в інших напрямках такої політики роботи взагалі не ведуться [4].

Також, важливим тут є те, що МЦТ, будучи центральним органом влади в сфері Е-урядування не створило систему органів, які реалізовували б цю політику, а самотужки займається поодинокими проектами, при цьому маючи реальні ресурси, особливо матеріальні, які витрачаються нерозумно, що вміло приховується за рекламними компаніями проекту [1, 4].

Важливо, що при міністерстві також створено Комітет цифрової трансформації України у Верховній Раді, задання якого нормативно забезпечити діяльність МЦТ. Діяльність комітету, не дивлячись на свою перспективність і реальну можливість вирішити проблему нормативного забезпечення політики Е-урядування в Україні, наразі своєю не надала бажаних результатів, так як вона повністю залежна від дій міністерства, яке в свою чергу обрало неправильний алгоритм дій, через що країна так і лишилася на рівні досягнень в сфері електронного урядування 2015 року [4].

Отже, якщо брати загальну політику електронного урядування держави, то основні її проблеми – це відсутність державного механізму та нормативної бази Е-уряду України. Саме для вирішення цих проблем і були створені Міністерство і Комітет цифрової трансформації України, які в свою чергу не виконують основних функцій попри значну матеріальну підтримку і фактичну відсутність перешкод.

Неправильно обраний напрямок діяльності міністерства призвело до того, що проблеми попередніх років не вирішуються, а навпаки, з плином часу загострюються. Тут же і безпрецедентне ігнорування загальної концепції електронного урядування з вузько-направленою, безрезультативною діяльністю.

Міністерство з його діяльністю можна порівняти з державним ресурсом, який безцінно і необґрунтовано розтрачується. Нарізі існує реальна гостра проблема помилкової діяльності цілого міністерства, що в свою чергу тягне значні, неприємні для України наслідки.

Створення МЦТ є реально значущим кроком на шляху до сучасної України, як провідної держави світу за всіма міжнародними стандартами, однак для цього потрібно терміново вирішити кілька проблем. Головне це повністю змінити діяльність міністерства, щоб воно не виконувало звичайні опціональні функції органів Е-уряду, а стало центральним органом і створило в Україні цілу відповідну систему. А крім того, потрібно врахувати проблеми попередніх років і нарешті запустити повномасштабну реформу електронного урядування, по всіх напрямках, передбачених концепцією. А головне, треба перестати ігнорувати успішний досвід інших держав і перейняти найбільш якісні та перевірені часом рішення, щоб локалізувавши їх, мінімалізувати ризики реформи і оптимізувати весь процес, тим самим прискоривши його. І таким чином, можна не лише досягнути всіх бажаних цілей, а і перевершити всі очікувані результати, ставши лідером, серед провідних держав світу, в сфері електронного урядування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p#n14> (дата звернення: 01.04.2020).
2. Е-країна: коли українська держава опиниться в смартфоні. Громадське телебачення. URL: <https://hromadske.ua/posts/e-krayina-koli-ukrayinska-derzhava-opinitsya-v-smartfoni> (дата звернення: 01.04.2020).
3. Рейтинг електронного правительства ООН. Tadviser. URL: <https://bitly.su/Axg0> (дата звернення: 01.04.2020).
4. Міністерство цифрової трансформації України. Офіційний веб-портал Міністерства і Комітету цифрової трансформації Країни. URL: <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення: 01.04.2020).

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ СУДУ В УКРАЇНІ

Котельницька В. Л.

*Аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Зважаючи на інтеграцію України до Європейського Союзу слід наголосити, що основними засадами його функціонування є верховенство права та демократія, захист яких покладається на системи правосуддя держав-членів. При цьому правосуддя має бути ефективним, тобто якісним, неупередженим та незалежним. Ефективна система правосуддя є одночасно необхідною умовою для залучення інвестицій та створення сприятливих умов для бізнес-середовища, оскільки дає їм впевненість у тому, що їх інтереси в разі порушення будуть захищені. Водночас ефективна система правосуддя зміцнює взаємну довіру громадян та судів, сприяє боротьбі з корупцією, яка прямо впливає на обсяг доходів державного бюджету [1]. Необхідність забезпечення функціонування ефективної системи правосуддя обумовлює оцінювання роботи суду.

Оцінювання це систематична оцінка операцій та/або результатів програми чи політики порівняно з комплексом явних та неявних стандартів з метою вдосконалення програми чи політики. При цьому К. Вайс виділяє ключові елементи цього визначення. Перший це систематична оцінка, що провадиться у визначеному порядку за формальними правилами. Другий і третій елементи вказують, на що саме спрямована оцінка. Четвертим елементом є стандарти (норми), згідно з якими здійснюється оцінка. П'ятий елемент визначення – це мета, для досягнення якої провадиться оцінка [2, с. 25]. Тобто мета оцінювання будь-якого процесу або діяльності є ключовим елементом оцінювання.

Дослідження змісту мети оцінювання роботи суду в Україні необхідно розпочати із розуміння категорії «мета», за С. І. Ожеговим це спосіб інтеграції дій в послідовність чи систему та однією з форм детермінації людської діяльності [3, с. 713]. За Д. Д. Цабрієм мета кінцевий результат, на який спрямована діяльність, при цьому із формулюванням мети має бути зрозуміло суспільне значення діяльності та якими способами досягається результат [4]. Із наведеного очевидно, що мета оцінювання роботи суду пов'язана з результатами виконання судом завдань та функцій відповідно до мети судів в Україні.

Згідно з Законом України «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016 р. суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана парламентом [5]. Ключовою категорією цієї норми є правосуддя. Не вдаючись до детального вивчення категорії «правосуддя» відмітимо, що окремі джерела визначають

мету оцінювання роботи суду як вдосконалення організації роботи суду, а саме підвищення продуктивності, ефективності та якості правосуддя [6]. Цей підхід змушує розглянути зміст ефективності, результативності та якості в контексті правосуддя.

Категорія «результативність» згідно зі стандартом ISO 9000:2005 є ступенем реалізації запланованої діяльності та досягнення запланованих результатів, а «ефективність» є зв'язком між досягнутим результатом і використаними ресурсами [7].

Водночас Т. Дербетова зазначає, що оцінювання ефективності діяльності органів влади включає: цільовий аспект – ефективність оцінюється відповідно до критерію «витрати – результати»; функціональний аспект – оцінка ефективності базується на показниках якості виконання функцій управління і наявності умов для їх здійснення [8].

Переходячи до категорії «якість» відмітимо, що за Л. Приходченко якість це ступінь цінності, придатності чого-небудь для використання за призначенням, сукупність характеристик товару (послуги) стосовно його здатності задовольняти встановлені й передбачувані норми, при цьому якість не обмежена окремими властивостями, а охоплює послугу цілком і невіддільна від неї [9].

Водночас аналіз положень наукової доктрини дозволяє зробити висновок про існування взаємозв'язку між ефективністю та якістю в сфері правосуддя. В силу специфіки судової діяльності під ефективністю судів розуміється використання ресурсів, яке тягне прийняття якісних рішень в розумні строки поза справедливого розгляду справ. Подібне розуміння міститься в Рекомендації № Rec (2010) 12 Комітету міністрів Ради Європи «Про суддів: незалежність, ефективність та відповідальність» [10, с. 129–130].

О. В. Сердюк відмічає, що оцінювання якості роботи суду проводиться з метою вдосконалення організації здійснення судочинства в конкретному суді і не передбачає оцінювання якості виконання професійних обов'язків окремими суддями. Світова практика свідчить, що методологія оцінювання якості суду розроблялась як елемент системи адміністрування судової системи, як інструмент оцінювання «упішності роботи конкретного суду», який не слід використовувати для порівняння судів [11, с. 301–302].

Успішною є діяльність суду, яка відповідає меті судової реформи, що полягає у визначенні пріоритетів реформування системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів для практичної реалізації принципу верховенства права, забезпечення функціонування судової влади, що відповідає суспільним очікуванням щодо незалежного та справедливого суду, європейським цінностям та стандартам захисту прав людини [12]. Отже, метою оцінювання роботи суду є забезпечення дотримання принципу верховенства права у діяльності суду, функціонування незалежного, справедливого, такого, що відповідає очікуванням суспільства та загальновизнаним цінностям і стандартам захисту

прав людини суду, додержання принципу законності та вимог антикорупційного законодавства. Досягнення мети обумовлюється завданнями оцінювання роботи суду.

Під завданнями необхідно розуміти наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справ або настанову, розпорядження виконати певне доручення [13]. В. П. Рубцов наголошує, що оцінювання діяльності органів влади дозволяє: підвищити якість діяльності органів влади; посилити юридичну відповідальність уповноважених суб'єктів; підвищити прозорість діяльності органів влади [14, с. 72].

У свою чергу Л. Приходченко відмічає, що на сьогодні жодна програма діяльності, звіти та плани, концепції розвитку не обходяться без оцінки ефективності діяльності влади, державного апарату чи окремих політиків та урядовців, оскільки результатом вжитих заходів має бути раціональне використання ресурсів, скорочення витрат на функціонування органів влади, надання якісних послуг населенню. Перетворення підвищення ефективності в невід'ємний елемент управління дає можливість боротися з корупцією, зловживаннями, втратами, сприяє налагодженню дієвого контролю, підвищує якість діяльності органів публічної влади на всіх її рівнях [15]. Зважаючи на позицію Л. Приходченко завданнями оцінювання роботи суду є: протидія та боротьба з корупцією серед суддів та співробітників апарату суду; створення умов для підвищення відкритості судів до громадськості, залучення останньої для удосконалення діяльності суддів.

І. В. Петренко робить висновок, що оцінювання роботи суду є важливим інструментом контролю за діяльністю судів. Його особливе значення полягає в тому, що воно дозволяє отримати дані про якість, ефективність й результативність роботи суду без прямого втручання у його діяльність зі здійснення правосуддя. Тобто, забезпечуючи отримання інформації щодо діяльності суду, оцінювання сприяє дотриманню його незалежності як органу судової влади [16, с. 64]. Узагальнюючи викладені підходи складно заперечувати важливість контролю за судами, натомість оцінювання, моніторинг і контроль є різними поняттями.

І. Кравчук підкреслює, що контроль зосереджений на дотриманні термінів, поданні інформації про стан справ та має на меті перевірку того, що відбулося через зіставлення фактичного стану зі станом, що вимагається. На практиці контроль здійснюється наприкінці управлінського процесу, коли спливає термін завдання та концентрується на формальному виконанні поставленого завдання. Теоретично завданням контролю мало би бути висвітлення висновків у формі пропозицій та рекомендацій до уваги уповноваженого органу, відповідно контроль міг би містити елементи оцінювання, але зосереджений на дотриманні термінів та поданні необхідної інформації про стан справ [17, с. 23-24].

У свою чергу моніторинг забезпечує необхідною інформацією та спрощує процес

оцінювання, що за наявності певного обсягу інформації може пройти швидше, допомагає постійно відстежувати процес виконання поставлених завдань, зіставлення поточного стану справ з планом, виявляти небажане відхилення від нього. Тобто, метою моніторингу є безперервне надання інформації необхідної для: аналізу ситуації; визначення проблеми та знаходження рішень; дотримання плану діяльності; вимірювання прогресу у виконанні завдань та формулюванні майбутніх завдань; прийняття рішень про ресурси [18].

Завданням же оцінювання є аналіз результативності, ефективності та корисності програми чи політики, засвоєння певних уроків на підставі виявлення того, що спрацювало добре, а що ні. Оцінювання може здійснюватися на будь-якому етапі «життєвого циклу» політики чи програми. Це дає змогу ще в процесі реалізації політики чи програми вчасно відреагувати, якщо щось не спрацьовує [18, с. 23-24].

Таким чином, метою оцінювання роботи суду є забезпечення дотримання принципу верховенства права у діяльності суду, функціонування незалежного, справедливого та такого, що відповідає очікуванням суспільства, загальновизнаним цінностям і стандартам захисту прав людини, суду, додержання принципу законності й вимог антикорупційного законодавства. Завданнями оцінювання роботи суду є: одержання інформації про поточну роботу суду; визначення відповідності роботи суду загальновизнаним цінностям та стандартам захисту прав людини; протидія корупційним проявам у суді; встановлення пріоритетних напрямків вдосконалення роботи суду; сприяння залученню громадськості до вдосконалення роботи суду; вдосконалення правових засад виконання судами своїх функцій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. European semester thematic factsheet effective justice systems (2016). URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-semester_thematicfactsheet_effective-justice-systems_en.pdf.
2. Вайс К. Оцінювання: методи дослідження програм та політики; пер. з англ. Р. Ткачук, М. Корчинська; наук. ред. пер. О. Килієвич. Київ : Основи, 2000. 671 с.
3. Ожегов С.И. Словарь русского языка. Москва: Советская энциклопедия, 1988. 748 с.
4. Цабрия Д. Д. Проблемы установления правового положения органов управления : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1976. 18 с.
5. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
6. Система оцінки якості роботи суду: стандарти, критерії, показники та методи. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/NT1254?an=2>.

7. Системы менеджмента качества. Основные положения и словарь. Третье издание : ISO 9000:2005. Группа компаний «ИНТЕРСЕРТИФИКА», 2005. 41 с.
8. Дербетова Т. Н. Оценка эффективности государственного управления: от общих подходов к конкретно-предметным. Интернет-журнал «Науковедение». 2012. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-effektivnosti-gosudarstvennogo-upravleniyaot-obschih-podhdov-k-konkretno-predmetnym>.
9. Приходченко Л. Щодо сутності поняття «ефективність» в системі демократичного врядування. *Актуальні проблеми державного управління: збірник наукових праць*. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. Вип. 3 (31). С. 57–65.
10. Бурдина Е., Петухов Н. Эффективность использования судебных ресурсов и проблемы организации судов. *Экономическая политика*. 2018. № 2. Т. 13. С. 126–147.
11. Сердюк О. В. Оцінювання якості в адмініструванні судової діяльності: проблеми операціоналізації. *Вісник НЮА України імені Ярослава Мудрого*. 2011. № 11. С. 299–306.
12. Про Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр.: Указ Президента України від 20.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
14. Рубцов В. П. Індикатори та моніторинг у муніципальному управлінні : наук.-практ. посіб. Київ: Гнозис, 2002. 148 с.
15. Приходченко Л. Ефективність діяльності органів публічної влади: інструменти та фактори оцінювання. *Збірник наукових праць НАДУ*. 2009. Вип. 1. С. 3–12.
16. Петренко І. В. До проблеми характеристики форм оцінювання ефективності діяльності судів. *Право і безпека*. 2017. № 4 (67). С. 62–67.
17. Кравчук І. Порівняння понять: «контроль», «оцінювання», «моніторинг» та «адміністративний аудит». *Вісник НАДУ*. С. 18–25.
18. Купрій В., Паливода Л. Громадська експертиза та громадський моніторинг діяльності органів влади: навч. посіб. Київ: Макрос, 2011. 200 с.

ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Коваленко А. Л.

*Магістрант 1 року навчання ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Плотнікова М. В.
*к. ю. н., доцент кафедри МЄПЦД ННІправа
Сумського державного університету*

На сьогоднішній день одним з пріоритетних напрямків комплексного реформування Української держави, у межах сектору безпеки і оборони, є реформа Збройних сил України (далі – ЗСУ), які є головним інститутом захисту державного суверенітету і територіальної цілісності держави та відвернення військової загрози.

Визначальною метою реформування ЗСУ В. А. Ліпкан визначає як створення високооснащених збройних сил, які матимуть достатній потенціал для стримування, будуть відповідати сучасним вимогам професійної і морально-психологічної підготовки, боєздатними, компактними та мобільними, мати оптимальний склад, структура чисельність, а також приведення їх у відповідність з сучасними військово-політичними реаліями і економічними можливостями держави [1]. Що в свою чергу буде забезпечувати системний підхід до координування та організації коректної роботи відомств та міністерств, а власне самі збройні сили будуть мати такі оптимальні характеристики, як: чисельність, бойовий склад, матеріально-технічне забезпечення, система управління, організаційно-штатна структура.

Нормативно-правову основу реформування ЗСУ становить велика кількість нормативно-правових актів, як ті, що забезпечують функціонування сектору безпеки і оборони в цілому, так і безпосередньо спрямовані на проведення реформ та встановлення стандартів НАТО, як важливого напрямку їхнього реформування.

До перших, насамперед, належить Конституція України. У ч. 1 ст. 17 Конституції України задекларовано, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. У лютому 2019 року преамбула Конституції доповнена словами про підтвердження європейської ідентичності українського народу і незворотності європейського і євроатлантичного курсу України. У Законі України «Про Збройні Сили України» від 6 грудня 1991 року № 1934-ХІІ визначені засади їхнього функціонування, а також повноваження органів державної влади та посадових осіб здійснювати керівництво ЗСУ та забезпечення їхньої діяльності. У Законі України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР Раді національної безпеки і оборони надається право визначати стратегічні

інтереси України та ухвалювати рішення щодо державних програм, доктрин тощо з питань національної безпеки і оборони, в тому числі і визначати, яким чином слід змінювати організацію діяльності ЗСУ.

Основними нормативно-правовими актами у сфері реформування сектору оборони та захисту є: Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016, Річні національні програми під егідою Комісії Україна – НАТО, Стратегічний оборонний бюлетень України (далі – СОБ), схвалений Указом Президента України від 06.06.2016 р. № 240/2016. Зокрема, СОБ містить положення, у яких визначено низку проблем, які характеризують сучасний стан організації і функціонування вітчизняної армії.

Аналіз змін до Конституції та прийнятих підзаконних нормативно-правових актів з питань реформування у сфері оборони дозволяє стверджувати, що ключовим завданням реформування ЗСУ є розбудова оборонних і безпекових спроможностей на основі стандартів НАТО.

Підтерміном «стандарт НАТО», він же «Угода зі стандартизації» (англ. Standardization Agreement; STANAG) розуміють – міжнародний договір, який регламентує загальні правила, визначає спільний порядок дій, закріплює єдину термінологію і встановлює умови уніфікації технічних процесів, а також озброєння та військової техніки, іншої матеріальної частини збройних сил Альянсу та країн-партнерів [2, с. 145]. Перелік всіх чинних стандартів розміщений на сайті Управління стандартизації НАТО [3].

Є. О. Романенко відмічає, що Стандарти НАТО об'єднані в складну і взаємопов'язану ієрархію керівних документів Альянсу. Їх умовно поділяють на такі види: адміністративні (визначають процеси управління та обміну інформацією, порядок роботи з документацією); оперативні (спрямовані на оперативне планування застосування військ) та матеріально-технічні (визначають єдині вимоги до озброєння і військової техніки союзників, управління життєвим циклом, а також кодифікації предметів забезпечення) [2, с. 145–146].

Як кількість, так і зміст стандартів НАТО постійно змінюється. На даний час їх близько 1500, причому повною мірою їх не запровадила жодна з країн НАТО. Можна навести такі спільні стандарти для держав – членів НАТО: щодо стандартизації на основі гвинтівки USGI M16 – магазин під набої 5,56×45 мм НАТО (STANAG 4179; щодо кораблів (STANAG 1472); щодо уніформи й особистого обладнання військових (STANAG

2138); щодо підводних човнів і протичовнової дії (STANAG 1052); щодо вишколу капеланів НАТО (STANAG 2222); щодо постачання Сухопутних військ НАТО (STANAG 2961); щодо класифікації єдиної системи харчування військ НАТО (STANAG 3150); щодо охорони навколишнього середовища під час військової діяльності НАТО (STANAG 7141) та багато інших [3].

С. М. Перепьолкін, аналізуючи стан впровадження стандартів НАТО в Україні, зазначає, що за результатами двадцятирічної співпраці між Україною та НАТО можна зробити висновок, що проведення реформування ЗСУ на основі стандартів НАТО – це справа не одного року. Запровадження стандартів НАТО в діяльність ЗСУ не повинно розглядатися як основна ціль реформування ЗСУ або як одна з обов'язкових вимог для вступу до Північноатлантичного альянсу, реалізація їх вимог є лише одним з обов'язкових кроків на шляху до створення в нашій державі сучасної, професійної армії, здатної забезпечити досягнення цілей Воєнної доктрини України [4].

За даними Міністерства оборони в національні нормативні документи впроваджено вимоги майже 200 стандартів НАТО, зокрема внесені зміни або ухвалено нові положення, державні та військові стандарти [5].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що оптимізація ЗСУ наразі триває відповідно до Стратегії національної безпеки України, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, Стратегічного оборонного бюлетеня України, які спрямовані на реалізацію конституційного положення про євроатлантичну інтеграцію України. Основним напрямом реформування ЗСУ є впровадження стандартів НАТО, велика кількість яких наразі поступово впроваджується у вітчизняний оборонний сектор, та має на меті докорінно змінити як зовнішню, так і внутрішню будови ЗСУ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ліпкан В. А. Національна безпека України. Київ, 2009. 576 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-8334.html>.
2. Романенко Є. О. Реформування Збройних Сил України за стандартами НАТО. *Публічне урядування*. 2016. № 3. С. 142–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubm_2016_3_15.
3. NATO Standardization Office (NSO). URL: <https://nso.nato.int/nso/>.
4. Перепьолкін С. М. Реформування збройних сил України на основі стандартів НАТО. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*: матеріали наукового семінару. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 331–333. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3069/1/73.pdf>.
5. Перелік стандартів та керівних документів НАТО, вимоги яких впроваджено в

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНОТЕХНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ КЛОНУВАННЯ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ЧАСТИН В УКРАЇНІ

Жученко В. В.

Магістрантка 1 року навчання ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Плотнікова М. В.

к. ю. н., доцент кафедри МСПЦД ННІправа

Сумського державного університету

Разом із потужним розвитком у сфері медицини, а зокрема у питанні генетичних технологій, неабиякої важливості набуває необхідність відповідного правового регулювання. Так, нове законодавство за загальним правилом впроваджується вже після появи суспільних відносин, які воно має на меті врегулювати. Але не можна оминати увагою те, що суспільні відносини у сфері генотехнологічної системи клонування людини та її частин мають характер підвищеного ризику: у вузькому значенні такий ризик полягає у посяганні на невід'ємні суб'єктивні права окремої людини, а в широкому значенні – ризиком є зникнення геному людини або ж порушення його цілісності. Беручи до уваги такого рівня негативні наслідки, що можуть бути викликані суспільними відносинами у сфері генотехнологічного клонування людини та її частин, навіть перспектива втілення таких технологій в життя має бути завчасно врегульована законодавством. На міжнародному рівні наразі діє велика кількість міжнародних договорів, які різносторонньо регламентують діяльність у сфері генетичних технологій. Але не можна не відзначити те, що для кожної країни необхідним є вироблення власного законодавства, яке б відповідало стану розвитку генотехнологій на національному рівні, а також індивідуальній площині їх застосування.

Наразі основним нормативним актом в українському законодавстві, що регулює галузь генетичних технологій, зокрема і репродуктивного клонування людини та її частин, є Закон України «Про заборону репродуктивного клонування людини». У ньому зазначається, що забороні підлягає лише репродуктивне клонування людини, з чого виходить, що терапевтичне клонування (що полягає у відтворенні тканин або клітин, але не ембріону людини), а також клонування будь-яких інших організмів (окрім людської особи у її цілісності) – є дозволеним на території України [1]. Таке відмежування є скоріш позитивним аніж негативним, адже терапевтичне клонування клітин та тканин надає

глобальні можливості для розвитку у лікуванні тяжких хвороб. З іншого боку, дозвіл на таке клонування має бути також врегульованим законодавчо, що обмежить діяльність, яка не відповідає встановленим цілям та попередить можливі зловживання. Наразі терапевтичне клонування жодним чином не врегульовано законодавством України. Але, зважаючи на високий ризик настання негативних наслідків такої діяльності, необхідною є розробка норм у національному законодавстві, які б достатньою мірою забезпечували її правове регулювання. Не можна оминати увагою позицію Б. В. Островської, яка наголошує на необхідності повної заборони, як репродуктивного, так і терапевтичного клонування, аргументуючи це тим, що така діяльність може призвести до біомедичного рабства, а також до порушення основоположних прав людини на життя [2]. Зокрема у Законі України «Про заборону репродуктивного клонування людини» зазначається, що клоновані ембріони заборонено ввозити та вивозити з території України, але в такому випадку, не можна не помітити суперечливість норм. Адже в першій частині закону вказано про повну заборону створення клонованих ембріонів, а в другій – про заборону їх вивезення з України. Суттєво незрозумілою є позиція законодавця з питання, який сенс є у введенні заборони на вивезення такого об'єкту, який відповідно до норми не має існувати взагалі. Єдиною змістовною відповіддю є те, що правопорушення у сфері репродуктивного клонування все ж передбачаються, а дана норма має на меті захистити інші країни від можливих ризиків.

Для повноцінного правового регулювання у будь-якій сфері, а зокрема й у галузі генотехнологічної системи клонування людини та її частин, необхідною є розробка мір відповідальності за можливі порушення. Зважаючи на підвищений ризик галузі клонування, не можна не відмітити того, що норми відповідальності за порушення мають відповідати рівню необхідного захисту охоронюваних прав та інтересів. Відповідно до Закону України «Про заборону репродуктивного клонування людини» за його порушення особи несуть кримінальну, цивільну та адміністративну відповідальність відповідно до законів України. Та проаналізувавши законодавство кожної з зазначених галузей, можна зробити висновок, що міри відповідальності встановлюються тільки ст.142 Кримінального кодексу, й лише у разі небезпечності медичних дослідів для життя людини. Максимальна кримінальна відповідальність зазначена у вигляді обмеження волі на строк до двох років або заборона займатися певною діяльністю на строк до трьох років [3]. Прямого покарання за правопорушення у сфері репродуктивного клонування не зазначено, саме тому, аналізуючи найбільш близький за характером злочин, можна зробити висновок, що відповідальність не є співрозмірною із суспільною небезпечністю такого діяння. Наразі наявною є прогалина у законодавстві щодо відповідальності за порушення норм Закону

«Про заборону репродуктивного клонування людини». Для її подолання, зокрема, дослідниками пропонується запозичити досвід зарубіжних країн у вигляді розробки додаткових норм Кримінального кодексу, які б встановлювали відповідальність за порушення у цій сфері і були б співрозмірні діянням. Відповідно ввіз на територію України або вивіз з її території ембріонів (плодів) людини пропонується визначити, як злочин середньої тяжкості; власне репродуктивне клонування людини, тобто створення істоти генетично ідентичної іншій живій або померлій людині дії – як тяжкий злочин; дії, вчинені з метою проведення дослідів над створеною людською істотою – як тяжкий злочин; дії, вчинені з метою використання органів, тканин або клітин клонованої істоти – як тяжкий злочин [4, с. 329]. Саме впровадження належних мір відповідальності забезпечить дотримання законних цілей такої діяльності, а також попереджуватимуть можливі порушення і зловживання.

Отже, зважаючи на стрімку динаміку наукових відкриттів, зокрема у сфері клонування людини та її частин, необхідним є розробка додаткових норм у законодавстві на національному рівні, яке б повністю відповідало актуальним потребам. Нагальним є розробка правового регулювання у сфері терапевтичного клонування для забезпечення законності такої діяльності, а також встановлення кримінальної відповідальності за порушення у галузі генотехнологій, яка відповідатиме рівню суспільної небезпеки діянь і буде співрозмірною із можливими ризиками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про заборону репродуктивного клонування: Закон України від 14.12.2004 р. № 2231-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2231-15>.
2. Островська Б. В. Міжнародно-правове регулювання репродуктивного та терапевтичного клонування. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 1. С. 39–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2018_1_8.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Улиганець В. Є. Про доцільність криміналізації репродуктивного клонування людини. *Закарпатські правові читання: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (Ужгород, 25-27 квітня 2014 р.)*, 2014. Т.2. С. 325–330.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Рубаненко А. М.

*Аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Проблема правового забезпечення дієвої та ефективної боротьби із проступками, суб'єктами вчинення яких є іноземці та особи без громадянства, за одночасного забезпечення демократичного публічного захисту тих із них, які добросовісно дотримуються національного правового режиму перебування, є однією із найактуальніших в усіх країнах світу.

Без сумніву проблема порушення режиму законності і правопорядку іноземцями та особами без громадянства лежить у площині багатьох галузей права. Теоретичною основою для аналітичного осмислення зазначеної теми є наукові праці з адміністративного права і процесу, міжнародного права, міграційного права, таких провідних учених, як В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, В. М. Галуцька, І. П. Голосніченка, В. К. Колпакова, С. Ф. Константінова, О. І. Остапенко, Н. П. Тиндик та інших. Адже встановлення у законодавстві України особливих заходів адміністративного примусу, що можуть застосовуватись виключно до іноземців та осіб без громадянства, зумовлює необхідність комплексного дослідження правового механізму притягнення їх до адміністративної відповідальності на основі позитивного досвіду зарубіжних країн у зазначеній сфері.

Спостерігається тенденція до щорічного зростання кількості адміністративних проступків, вчинених іноземцями та особами без громадянства. Найчастіше суб'єктами вчинення адміністративних правопорушень є незаконні мігранти. В Україні, як правило, переважає вчинення таких адміністративних проступків, як порушення правил перетину державного кордону та незаконне перебування в Україні, недотримання порядку державної реєстрації, проживання за недійсними документами, порушення порядку пересування і вибору місця проживання тощо.

Ситуація особливо загострилася у період боротьби з наслідками світової пандемії, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Відповідно до статті 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [1] з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, і з урахуванням рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 10 березня 2020 року прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території

України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [2]. Відповідно до положень якої з 0:01 год. 16 березня 2020 року припинено в'їзд на територію України для іноземців та осіб без громадянства. Виключення становлять акредитовані дипломати представництв іноземних країн в Україні, співробітники представництв міжнародних організацій. Міністерство закордонних справ України також в особливих випадках має право видавати індивідуальні дозволи на в'їзд іноземців. Громадяни України та ті іноземці, які мають право на постійне або тимчасове проживання на території України, мають право в'їзду в Україну.

З 0:01 год. 17 березня в Україні припинено міжнародне регулярне пасажирське сполучення, тому навіть громадяни України та іноземці, які мають право на постійне проживання на території України, не зможуть прибути до України регулярним пасажирським сполученням – рейсовим літаком, потягом чи автобусом.

В'їзд на територію України припинився для іноземців та осіб без громадянства з 16 березня 2020 року з 00 годин 01 хвилин. Заборона на в'їзд може бути скасована чи продовжена в залежності від ситуації із поширенням пандемії. Іноземні громадяни або особи без громадянства, які не мають права на постійне або тимчасове проживання в Україні, не можуть в'їхати на територію України.

Нелегальна міграція становить один із найбільших викликів для європейських країн у сфері захисту громадського правопорядку та безпеки. 2015 рік став початком Європейської міграційної кризи, спричиненої масовим приїздом нелегальних мігрантів у країни Європи з охоплених збройними конфліктами країн Африки та Близького Сходу. Це наймасштабніша міграційна криза в Європі з часів Другої світової війни [3].

За даними Єврокомісара з питань розвитку та добросусідства Йоганнеса Гана у вересні 2015 року кількість нелегальних мігрантів стала найбільшою у світовій історії: в Європу прибуло більше 300 тисяч мігрантів. Відсутність уніфікованого законодавства та безконтрольна міграція біженців призводить не тільки до численних людських жертв на шляху до Європи, а й до зростання рівня адміністративних проступків та злочинів [4].

Правова регламентація адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства має ґрунтуватися і на принципах верховенства права та гуманізму з метою забезпечення громадського порядку та безпеки у державі перебування, захисту прав і законних інтересів іноземців та осіб без громадянства, яких притягнуто до юридичної відповідальності у чужій країні. Запозичення міжнародного досвіду у зазначеній сфері безумовно сприятиме вдосконаленню публічного управління нею з метою захисту прав громадян України, іноземців та осіб без громадянства.

У ст. 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства в

Україні» зазначається, що іноземцем є особа, яка не є громадянином України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав; особою без громадянства є особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином [5]. У редакції Закону України «Про правовий статус іноземців» 1994 р. Іноземцями визнавались дві групи осіб: особи, які належали до громадянства іноземних держав, та особи без громадянства. Зараз особа без громадянства не є іноземцем, оскільки на законодавчому рівні у 2003 році зазначені дефініції були розмежовані у зв'язку із приведенням положень зазначеного закону у відповідність із Конституцією України, Законом України «Про імміграцію» [6].

Стаття 16 Кодексу про адміністративні правопорушення вказує, що іноземці і особи без громадянства, що перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України [7].

Окрім загального адміністративно-деліктного статусу, окресленого у КупАП та Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні», іноземні особи та особи без громадянства наділені спеціальним деліктним статусом, що підтверджується належністю у них окремих процесуальних прав та обов'язків.

Спеціальний деліктний статус іноземців та осіб без громадянства зумовлений тим, що тільки до іноземців та осіб без громадянства може застосовуватися примусове повернення та примусове видворення. *Примусове повернення* (ст. 26 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства») застосовується, якщо їхні дії порушують законодавство України про правовий статус іноземних осіб та осіб без громадянства. При цьому, рішення про примусове повернення може бути доповнено заборонаю щодо подальшого в'їзду в Україну строком на три роки. Процедура *примусового видворення* (ст. 30 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства») застосовується, до особи, що здійснила адміністративне правопорушення та притягнута до адміністративної відповідальності.

Як свідчить аналіз діючого законодавства за останні роки правове регулювання порядку застосування заходів адміністративного примусу до іноземців та осіб без громадянства, суттєво вдосконалено. Проте у законодавстві немає чіткої відповіді, які із зазначених видів покарання є адміністративними стягненнями, а які – ні, тому критерієм для розмежування може стати аналіз підстав їх застосування.

На нашу думку, адміністративними стягненнями іноземців та осіб без громадянства, крім тих, що зазначені в КупАП, є примусове повернення іноземців та осіб без громадянства та примусове видворення іноземців та осіб без громадянства. При цьому, запровадження в Україні нового виду стягнення – примусового повернення іноземців, є

додатковою гарантією захисту прав і законних інтересів громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Важливою гарантією захисту прав іноземних осіб є також застосування примусового видворення виключно на підставі мотивованої постанови адміністративного суду, що цілком відповідає практиці ЄС.

Отже, проведений аналіз нормативно-правових актів, які регламентують порядок притягнення іноземців та осіб без громадянства до адміністративної відповідальності, свідчить загалом про його відповідність нормам і стандартам ЄС. Проте потребують законодавчого врегулювання такі питання: законодавче забезпечення адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства; розмежування її різновидів та окремі процесуальні аспекти роботи органів державної влади, які забезпечують реалізацію міграційної політики України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 6 квітня 2000 року № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14> (дата звернення: 9.04. 2020).
2. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP200211> (дата звернення: 9.04. 2020).
3. Offences against the person (Art. 25-quinquies, Decree 231) [article added by Law No. 228/2003, as amended by Law No. 199/2016].
4. Єврокомісар Йоганнес Ган: криза з мігрантами потребує солідарності цілої Європи // Офіційний веб-сайт Euronews. URL: <http://ua.euronews.com/2015/09/02/migrant-crisis>.
5. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні: Закон України від 22 вересня 2011 року № 3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17> (дата звернення: 9.04. 2020).
6. Про імміграцію: Закон України від 7 червня 2001 року № 2491-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14> (дата звернення: 9.04. 2020).
7. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення. Станом на 3 лютого 2020 р. / за заг. ред. Д. В. Журавльова. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 816 с.

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ САМОІЗОЛЯЦІЇ

Бухарєв В. В.

к. ю. н., Радник Міністра внутрішніх справ України

Рєзнік О. М.

*д. ю. н., доцент, заступник директора з наукової роботи ННІ права
Сумського державного університету*

Упорядкування суспільних відносин різних галузей й інститутів права може здійснюватися за допомогою правового режиму – особливого порядку законодавчого регулювання діяльності суб'єктів права у різноманітних сферах суспільних відносин або на певних об'єктах, який складається з встановлення механізму забезпечення фактичної реалізації системи стимулів, нормативів, гарантій, заборон, зобов'язань, обмежень, а також їх виконання, застосування заходів примусу та притягнення винних до відповідальності [1, с. 71-72].

У зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби та введенням карантину, актуалізується питання розгляду правового режиму самоізоляції. Так, передумовою для введення карантину стало віднесення COVID-19 до особливо небезпечних інфекційних хвороб на підставі Наказу Міністерства охорони здоров'я від 25 лютого 2020 року № 521 «Про внесення зміни до Переліку особливо небезпечних, небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини і носійства збудників цих хвороб».

Натомість безпосередньою підставою для введення карантину стала постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року № 211, у якій законодавець визначає перелік осіб, які потребують самоізоляції. Зокрема, такими особами є:

- 1) особи, які мали контакт з хворим на COVID-19, крім осіб, які перебували у засобах індивідуального захисту у зв'язку з виконанням службових обов'язків;
- 2) особи, щодо яких є підозра на інфікування, або особи, які хворіють на COVID-19 та не потребують госпіталізації;
- 3) особи, які досягли 60-річного віку, крім осіб, які здійснюють заходи, пов'язані з недопущенням поширення COVID-19, забезпечують діяльність об'єктів критичної інфраструктури [2]. Вочевидь, до цього переліку відносяться особи, що належать до групи підвищеного ризику.

Щодо поняття самоізоляції, то відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) від 13 квітня 2020 року, самоізоляція – перебування особи щодо якої є обґрунтовані підстави про ризик інфікування або поширення нею інфекційної хвороби у визначеному нею місці (приміщенні) з метою

дотримання протиепідемічних заходів на основі особистого зобов'язання. Підстави та порядок обов'язкової самоізоляції визначаються урядом у рішенні про встановлення карантину [3].

При цьому строк самоізоляції визначає лікуючий лікар на підставі галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я, а працівники державних установ Міністерства охорони здоров'я епідеміологічного профілю визначають персональний перелік осіб, які потребують самоізоляції у зв'язку з контактом з хворим на COVID-19 та вносять інформацію до відповідних інформаційних систем [2].

Водночас постановою Головного державного санітарного лікаря України від 2 квітня 2020 року № 7 встановлено, що строк самоізоляції складає 14 днів з моменту перетину державного кордону для осіб, які здійснили перетин державного кордону до 31 березня 2020 року [4].

Стосовно гарантій для самоізолюваних осіб, то останнім на період перебування в самоізоляції видається листок непрацездатності, який оплачується в розмірах і порядку, встановлених законодавством для осіб, визнаних тимчасово непрацездатними внаслідок захворювання [3].

Режим самоізоляції передбачає певні зобов'язання для фізичних осіб, серед яких обов'язок постійно перебувати у визначеному місці самоізоляції, утримуватися від контакту з іншими особами, крім тих, з якими спільно проживають. Однак якщо такі особи (крім хворих на COVID-19) заявили про неможливість піклування про них іншими особами, їм дозволено відвідувати місця торгівлі продуктами харчування, засобами гігієни, лікарськими засобами, медичними виробами, які розміщені на відстані не більше ніж 2 кілометри від місця самоізоляції, за умови використання засобів індивідуального захисту, а також вигулювати домашніх тварин два рази на день.

Здійснення контролю за дотриманням режиму самоізоляції покладено на Національну поліцію, Національну гвардію, а також працівників державних установ Міністерства охорони здоров'я епідеміологічного профілю, уповноважених органами місцевого самоврядування посадових осіб. Разом з тим, ставиться під сумнів ефективність такого контролю за самоізолюваними особами.

У разі неможливості дотримання вимог самоізоляції чи їх порушення два і більше разів, відповідні особи підлягають обов'язковій госпіталізації до обсерваторів (ізоляторів) на 14-денний строк [2]. Зауважимо, що обов'язковій госпіталізації має передувати встановлення факту належності особи до категорій осіб, що потребують самоізоляції.

У той же час недотримання режиму самоізоляції, повідомлення неправдивих відомостей щодо місця самоізоляції особи чи засобів зв'язку з нею має негативні

юридичні наслідки для порушників. У такому випадку винна особа притягається до адміністративної відповідальності за ст. 44-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Кримінальна відповідальність за ст. 325 Кримінального кодексу України передбачена тоді, коли порушення вказаного режиму призвело до тяжких наслідків, зокрема смерті третіх осіб.

За даними прес-служби Міністерства внутрішніх справ, станом на 13 квітня 2020 року за порушення громадянами карантинних правил самоізоляції складено 357 адміністративних протоколів, у той час коли штрафи за порушення вимог самоізоляції сягають від 17000 грн. У даному випадку постає питання щодо пропорційності штрафів меті їх накладення та співмірності покарання з характером вчинених дій.

Підкреслимо, що відповідальність настає тоді, коли особа свідомо вчинила дії, що порушують режим самоізоляції, тобто в її діях був прямий умисел. Також, виходячи з аналізу судової практики, щоб притягнути особу до адміністративної відповідальності за порушення режиму самоізоляції, особа, якій призначено зобов'язання щодо самоізоляції, має бути внесена до відповідних інформаційних систем і визначена як така, що потребує самоізоляції (справа № 576/612/20) [5]. Однак якщо така особа підписала добровільну згоду про самоізоляцію та порушила її умови, вона визнається винною у вчиненні правопорушення за ст. 44-3 КупАП (справа № 587/591/20) [6; 9].

Аналіз вищезазначеного дозволяє зробити проміжний висновок, що правовий режим самоізоляції забезпечується шляхом обмеження основних прав і свобод людини (наприклад, обов'язкова госпіталізація передбачає обмеження права на свободу та особисту недоторканість, а обов'язок постійно перебувати у визначеному місці самоізоляції – обмеження права на свободу пересування). У такому випадку постає питання про виправданість таких обмежень.

Так, ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року гарантує кожному право на свободу та особисту недоторканість та передбачає, що запобігання поширенню інфекційних захворювань є підставою для позбавлення свободи. Але як свідчить аналіз практики Європейського суду з прав людини, обсяг будь-яких обмежень, накладених у відповідь на загрозу пандемії, буде визнаний необґрунтованим втручанням у права та свободи відповідно до Конвенції незалежно від того, чи є посилання на відступ від зобов'язань, чи ні – буде особливо залежати від конкретної ситуації в державі-члені, а також їх ступеню та тривалості [7]. Очевидно, що заборони й обмеження у рамках режиму самоізоляції порушують окремі права та свободи громадян. До того ж, серед науковців і практиків висловлюється думка, що суттєві обмеження прав і свобод людини і громадянина є неконституційними [8].

Не менш спірним видається питання щодо віднесення осіб, які досягли 60-річного віку, до переліку тих, що потребують самоізоляції. З одного боку, така норма містить ознаки дискримінації за віковою ознакою, адже Основний закон України передбачає, що не може бути привілеїв чи обмежень за будь-якими ознаками. З іншого боку, держава має перед громадянами України обов'язок захищати їх життя. Водночас на нашу думку, зазначені обмеження щодо осіб старше 60 років є не лише дискримінаційними, але й такими, що порушують гарантовану Конституцією України свободу пересування.

Таким чином, виходячи з викладеного, характерними ознаками режиму самоізоляції є:

- 1) вважається спеціальним тимчасовим правовим режимом;
- 2) застосовується для задоволення інтересів суспільства, тобто з метою дотримання протиепідемічних заходів і недопущення поширення коронавірусної хвороби;
- 3) поширюється на окремі категорії осіб;
- 4) ґрунтується на особистому зобов'язанні особи;
- 5) передбачає розширення контрольних повноважень працівників і посадових осіб органів влади та місцевого самоврядування;
- 6) містить обмеження конституційних прав і свобод громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шамсумова Э. Ф. Правовые режимы (теоретический аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Екатеринбург, 2001. 213 с.
2. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF>.
3. Про внесення змін до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 13 квітня 2020 р. № 555-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-20>.
4. Про встановлення умов щодо режиму самоізоляції на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 2 квітня 2020 р. № 7. URL: <https://moz.gov.ua/golovnij-derzhavnij-sanitarnij-likar-ukraini>.
5. Постанова Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 7 квітня 2020 р., судова справа № 576/612/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88660520> (дата звернення: 13.04.2020).
6. Постанова Сумського районного суду Сумської області від 30 березня 2020 р., судова

справа № 587/591/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88540617> (дата звернення: 13.04.2020).

7. МакБрайд Дж. COVID-19 і Конвенція / пер. О. Дроздов, О. Дроздова. *Закон і Бізнес*. 2020. Вип. 13 (1467). URL: https://zib.com.ua/ua/142070-covid-19_i_konvenciya_u_yakiy_miri_borotba_z_koronavirusnoyu.html.

8. Суттєві обмеження прав і свобод людини і громадянина є неконституційними без введення надзвичайного стану. *Центр політико-правових реформ*: веб-сайт. 2020. URL: <https://pravo.org.ua/ua/news/20874326-suttevi-obmegeennya-prav-i-svobod-lyudini-i-gromadyanina-e-nekonstitutsiynimi-bez-vvedennya-nadzvichaynogo-stanu>.

9. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення. Станом на 3 лютого 2020 р. / за заг. ред. Д. В. Журавльова. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 816 с.

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПОДАТКУ В СВІТЛІ ХРИСТІЯНСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ТРАДИЦІЇ

Орлов О. Л.

Студент IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Старинський М. В.

д. ю. н., професор кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Впродовж значного відрізка часу основною рушійною силою в Європі, включаючи Україну, виступала Церква. Саме її ставлення до того чи іншого питання мало вирішальне значення при обранні світською владою напрямків розвитку суспільства. Не оминула своєю увагою Церква і проблему оподаткування, виробивши власну податкову концепцію, яка втім декілька разів встигла змінитися кардинальним чином.

Процес розвитку християнської концепції податку можна дослідити з таких джерел, як книги Нового Завіту та окремі праці з теології.

Так, у Євангеліях від Матфея, Марка та Луки, згадується випадок, що свідчить про ставлення Христа до оподаткування: відповідаючи на питання фарисеїв та іродіан, чи слід давати податок кесарю, Христос вказав на зображення і напис на динарії, додавши: «Віддавайте кесареві кесарю, а Божіє Богу». В іншому випадку, як свідчить Матфей, коли збирачі срібних дідрахм, що становили особливу данину на столичний Храм, запитали апостола Петра, чи має Ісус намір сплатити дідрахму, Ісус зробив висновок, що податі повинні сплачувати сторонні, але одночасно наказав Петру заплатити знайдені

нимгроші. Недивно, що Ісуса, який поклав обов'язок зі сплати податей на іноземців, звинуватили у закликах до несплати податків кесарю [1, с. 1244, 1250; 2, с. 1278; 3, с. 1318, 1322].

У Посланні до римлян апостол Павло вказує, що у випадку, коли земні начальники є Божими слугами, уособлюючи владу, що отримана ними від Богу, народ має коритися їм не лише з огляду на страх покарання, але й по совісті, причому, щоб вони могли виконувати свої обов'язки належним чином, народу слід сплачувати їм податки. Апостол зауважує, що саме з цієї причини, оскільки такі начальники є служителями Бога, що завжди зайняті саме служінням Богу, народу слід сплачувати їм податки [4, с.1429].

Зміна складу християнської общини, до якої, на відміну від епохи первісного християнства, окрім бідних і знедолених, долучилися також заможні адепти, та економічні процеси викликали еволюцію понять, що використовувались у християнській доктрині для характеристики відносин у сфері економіки, власності та багатства, а також відносин з його розподілу. Якщо спочатку десятина становила добровільне приношення десятої частини доходів до Церкви, з часом вона стала обов'язковою. Так, Турський собор 567 р. ще запрошував вірних вносити десятину, проте Маконський собор 585 р. вже наказував платити десятину під загрозою відлучення [5, с.51].

М.В. Сомін виділив низку парадигм у ставленні християнства до власності, а саме «економіку дива», «помірну доктрину», «святоотцівське майнове вчення» та «протестантську етику». Сутність «економіки дива», проілюстрованої у притчі про птахів небесних і лілеї, полягала у даруванні Богом людству всього необхідного для життя (їжі, пиття, одягу) та у відмові від будь-якого устрою соціально-економічної сфери. «Помірна доктрина», що виникла на межі II-III ст., викладена Климентом Олександрійським у праці «Хто з багатих врятується?» Згідно з нею, володіння власністю і навіть багатством не підлягає засудженню за умови внутрішньої незалежності від нього та свободи від гріха любостяжіння. «Помірна доктрина», обґрунтовуючи ставлення Церкви до інституту оподаткування, поряд з обов'язковими податями, які сплачуються державі, виділяє також інший вид платежів – пожертви на потреби благодійництва, до якого у своїй Нагірній проповіді закликав ще Христос, та підкреслює їх суспільно корисний характер, заохочуючи вірян до їх сплати. При цьому подання милостині не повинно робитися напоказ та не має ставити за мету отримання схвалення оточуючих [1, с. 1228; 3, с. 1295; 6, с. 84].

У IV–VII ст. питання власності розглянули вже Отці Церкви – святі Василь Великий, Григорій Богослов, Амвросій Медіоланський, Іоанн Златоуст, Григорій Двоєслов і Ісідор Севільський. Згідно зі сформованим ними «святоотцівським майновим

вченням», в якому повторені постулати «економіки дива», володіння власністю тлумачиться на особистісному та суспільному рівнях з точки зору окремого існування індивідуумів та їх взаємодії з ближніми. Якщо для окремої особи власність є сильною спокусою, що вимагає відмови від неї, то на рівні суспільства власність повинна бути спільною, оскільки це дозволить суспільству піклуватися про ближнього. Вважалося, що оскільки спільне володіння всіма речами відповідає природному закону, закладеному у людську природу Богом, земля належить всім людям, а плоди, які вона народжує, призначені для спільного вживання. Знову використані мотиви, викладені у притчі про безтурботних «птахів небесних». Наголошувалося, що у суспільстві з високим рівнем християнської моралі і колективною власністю земні потреби кожної особи забезпечують всі члени суспільства, роблячи свій посильний внесок у спільну справу у вигляді добровільних пожертв на благодійництво. Така турбота є проявом любові до ближнього, у той час як турбота про себе розцінювалась як егоїзм [6, с. 85].

Панування «святоотцівського вчення» продовжувалося до XIII ст., коли з розвитком ринкової економіки та посиленням прагнень Церкви до повної незалежності від світської влади відбулось повернення до «помірної доктрини» та трансформація поглядів Церкви на сутність фінансових та соціально-економічних інститутів, включаючи питання власності та її перерозподілу шляхом оподаткування.

Вчителі Церкви, що прийшли на зміну Отцям Церкви та у XI-XIII ст. шляхом синтезу християнського богослов'я з античною філософією та логікою створили середньовічну схоластику, багато в чому сприйняли їх погляди. Викладач Болонського університету – бенедиктинський чернець Граціан, що узгодив положення світського та канонічного права, виділив два види законів, – природний, який характеризується спільністю благ, та позитивний, який встановлений людством та якому притаманнерозподілення благ. В цілому погоджуючись з ним, інші святі – домініканський монах Альберт Великий та францисканський монах Бонавентура, проте, зауважили, що до природного закону також належить приватне володіння необхідними речами [6, с.85].

Остаточний відхід від поглядів Отців Церкви на податки відбувся за життя іншого святого – домініканського монаха Фоми Аквінського, фактичного засновника сучасного католицизму, якого за поєднання християнського віровчення з філософією Аристотеля називають «Князем філософів» та найвидатнішим з Вчителів Церкви. Спільність майна Фома Аквінський пояснював не як суспільну власність, а як наявність у всіх приватної власності, причому володіння приватною власністю, освячене заповіддю «Не вкради», дозволяє людині подавати милостиню, виконуючи свій суспільно корисний обов'язок у сфері оподаткування. Спираючись на погляди Августина Блаженного, теолог розглянув

питання обов'язковості законів та податків у контексті їх справедливості. Фома Аквінський дійшов висновку, що оскільки кожна окрема людина є частиною спільноти, то вона сама та все, що вона має, належить такій спільноті, подібно до того, як частина, в усій своїй повноті належачи цілому, може бути ним пожертвувана для власного порятунку. Святий сприймає запроваджені тиранами закони як неправосудні та несправедливі, оскільки вони суперечать божественному закону та противні божественному талюдському благу, будучи скоріше насильством, аніж законами, та не підлягаючи у зв'язку з цим виконанню. Розцінюючи податки «дозволеною формою грабежу», Фома Аквінський, з іншого боку, впевнений, що фінансування державних витрат за рахунок багатства знатних людей є найбільш «богоугодною формою». При цьому буде справедливо, якщо піддані оплатять те, чим забезпечується їх загальне благополуччя [6, с. 86; 7, с. 75, 76].

Як видно, критеріями оподаткування, за Фомою Аквінським, мають виступати здоровий глузд правителя, спрямований на загальне благо, та відповідність вимогам справедливості. Тобто, за логікою Фоми Аквінського, з якою неможна не погодитися, безглузді та несправедливі податки не підлягають ані запровадженню, ані сплаті.

Враховуючи його висновки, архієпископ Флорентійський Антонін у XIV ст. зробив свій внесок у дослідження не лише права власності, торгівлі, страхування, кредитування і прибутків, але також сутності податків. Вважаючи, що простий позиковий відсоток має бути заборонений у будь-якому вигляді, а прибуток на капітал – у всякому вигляді дозволеним незалежно від виду підприємства, він фактично теоретично обґрунтував необхідність виділення прибутку підприємства у якості такого інституту сучасного податкового права, як об'єкт оподаткування [6, с. 86].

Як і західна, середньовічна православна церква так само не оминула увагою питання оподаткування. Яскравим прикладом її відношення до інституту податку може слугувати рішення собору, проведеного за правління молодшого сина Іоанна Грозного – Федора Іоанновича, коли 20 липня 1584 р. скасовано тарханні привілеї. Згідно з ними, як вказувалось у грамоті, виданій собором, селяни, які відійшли від служилих людей, користувались податковими пільгами, а царська дань з митрополичих, архієпископських, владичних і монастирських земельних володінь, що, перебуваючи у тарханах, звільнялись від державних податків, вносились до казни воїнством та служилими людьми [6, с. 150].

На сучасному етапі свого розвитку православна церква переконана, що передача частини свого доходу у вигляді податків на потреби суспільства має перетворитися з важкого обов'язку, що виконується проти волі або зовсім не виконується, на почесну справу, гідну вдячності суспільства. При цьому приховування доходів та незаконне

вивезення капіталів за кордон ототожнюються з обкраданням своїх співвітчизників, а несплата податків – з крадіжкою у сиріт, людей похилого віку, інвалідів та інших найбільш незахищених верств населення. З іншого боку, держава, що існує на кошти народу, повинна пропорційно визначати свою долю в суспільному багатстві, встановивши необтяжливі податки, які мають стати однією з основ ефективного та етичного господарювання, коли громадяни можуть без зайвих труднощів оплачувати державні витрати [6, с. 102, 103].

На відміну від католицизму та православ'я, «протестантська етика», вважає, що людина приходять у наш світ заради праці. У цьому сенсі примноження багатства через зайняття підприємницькою діяльністю розглядається вже якбогоугодне діяння, оскільки, збільшуючи суспільні статки, воно сприяє зростанню добробуту всього суспільства. При цьому протестантизму притаманні дві характерні особливості. Як у католицизмі та православ'ї, стверджується про можливість повернення сучасного суспільства до основних християнських моральних цінностей любові та жертвності лише через встановлення справедливого розподілу плодів праці та підтримки серед населення ідеалів соціальної відповідальності. Одночасно можливість отримання вигоди сприймається абстрактно, поза моральною стороною проблеми. Саме такий підхід дозволив протестантизму у XVI-XVIII ст. здійснити значний вплив на розвиток економічної теорії та теорії оподаткування [6, с. 108].

Як видно, незважаючи на періодичну зміну самої концепції податків, Церква, незалежно від конфесії, в питанні обов'язковості податків завжди виходила, перш за все, з точки зору їх розумності та таких етичних категорій, як мораль та справедливість. Безумовно, при встановленні та стягненні податків вітчизняному законодавцю слід керуватися саме таким підходом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. От Матфея святое благовествование. В кн.: Библия или книги Священного писания Ветхого и Нового Завета. В русском переводе с параллельными местами. Изд. 13-е. Петроград: Синодальная типография, 1917. 1548 с.
2. От Марка святое благовествование. В кн.: Библия или книги Священного писания Ветхого и Нового Завета. В русском переводе с параллельными местами. Изд. 13-е. Петроград: Синодальная типография, 1917. 1548 с.
3. От Луки святое благовествование. В кн.: Библия или книги Священного писания Ветхого и Нового Завета. В русском переводе с параллельными местами. Изд. 13-е. Петроград: Синодальная типография, 1917. 1548 с.

4. К римлянам послание святого Апостола Павла. В кн.: Библия или книги Священного писания Ветхого и Новаго Завета. В русском переводе с параллельными местами. Изд. 13-е. Петроград: Синодальная типография, 1917. 1548 с.
5. Верещагин С. Г. Налоговая политика католической церкви в Средние века. Территория новых возможностей. *Вестник Владивостокского государственного университета экономики и сервиса*. 2018. № 3. С. 48–61.
6. Тимчик О. А. Економіка та релігія: теорія і практика взаємовпливу: монографія. Київ: КНТ, 2014. 410 с.
7. Фома Аквинский. Сумма Теологии. Часть II-I. Вопросы 90-114. К.: Ника-Центр, 2010. 432 с.

ГАРМОНІЗАЦІЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС

Дудченко В. В.

Аспірант IV курсу ННІ права

Сумського Державного університету

Науковий керівник: Денисенко С. І.

к. ю. н., доцент, старший викладач кафедри МСПЦПД ННІ права

Сумського Державного університету

У сучасному світі між державами існують зв'язки різнопланових форматів (політичні, економічні, культурні та інші). Зовнішньоекономічна діяльність кожної країни спрямована на забезпечення власних національних інтересів шляхом мирної співпраці з іншими державами та запровадження безперешкодної, взаємовигідної міжнародної торгівлі. Інтеграційні процеси, що діють на сьогоднішній день, спрямовують митні органи різних країн діяти в єдиній площині. Формування економічних інтересів належить в основному митній політиці країни. Безперечно, що митна політика держави повинна бути направлена на захист власних економічних інтересів, проте у міжнародних відносинах необхідно також враховувати тенденції, що мають місце в митній сфері інших держав. Не реагування з боку держави на відповідні зміни та встановлення індивідуальних національних митних правил призводить до погіршення зовнішньоекономічної діяльності країни в частині здійснення торговельних процедур. Сучасний етап розвитку митної сфери України характеризується її реформуванням. При чому традиційні підходи та методи, що були запроваджені раніше, діють лише фрагментарно та не змінюють загальної картини. Тому єдиний шлях – це приведення митного законодавства країни до вимог Європейського Союзу.

Як відмічає О. Турченко, у міжнародному праві щодо процесів правової інтеграції

законодавств застосовується такі терміни, як, «гармонізація», «зближення», «уніфікація» та «адаптація» [1, с. 8].

Муравйов В. вважає, що саме термін «гармонізація» найадекватніше характеризує мету цього процесу – узгодити національні норми в такий спосіб, щоби в обох випадках вони створювали однакові правові умови для діяльності суб'єктів господарювання в межах внутрішнього ринку [2]

Пархоменко Н. у статті «Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види» розкриває зміст поняття «гармонізація» як процес цілеспрямованого зближення правових систем шляхом усунення суперечностей між ними та формування мінімальних правових стандартів через утвердження спільних правових принципів, що передбачає приведення законодавства держав-членів та країн не членів у відповідність з вимогами міжнародного права на підставі міжнародних договорів. Гармонізація відбувається за допомогою різних засобів (адаптація, імплементація, стандартизація та ін.) і може передувати уніфікації законодавства або ж застосовуватися тоді, коли потреби в такій уніфікації немає [3, 338-342].

Якщо розглядати зарубіжну наукову літературу та нормативні акти держав ЄС, то найчастіше для характеристики приведення законодавства до відповідних норм також використовують поняття саме «гармонізація».

Наприклад, статтями договору про заснування Європейської Спільноти (Treaty on the Functioning of the European Union) передбачається здійснення або не здійснення законодавчих актів країн-членів ЄС саме шляхом гармонізації. Поняття «адаптація» у вищезазначеному документі зустрічається в іншому значенні.

Проведений аналіз нормативно-правових актів нашої країни довів, що в українському законодавстві крім поняття «гармонізація» застосовується «адаптація».

Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» 2004 року «адаптація законодавства – процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* [4].

Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 16.03.2005 N 62 «Про затвердження Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм» передбачає як гармонізацію, так і адаптацію. Адаптацію законодавства (зближення) нормативний документ трактує як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із *acquis communautaire*, а гармонізацію (приведення у відповідність) – процес приведення національних стандартів у відповідність із стандартами ЄС.

Ю. В. Мовчан вважає, що різниця між поняттями «адаптація» та «гармонізація» відбувається на рівні суб'єкта, тобто термін «гармонізація» використовується стосовно держав ЄС, а «адаптація» – держав-кандидатів, потенційних кандидатів та третіх країни. Науковець аргументує свою позицію спираючись на відмінності призначення та змісту цих понять.

Уніфікація – багатозначний термін. Уніфікація – це зведення чого-небудь до єдиної форми, системи, єдиних нормативів [5, с. 451]. У сфері права він трактується як діяльність організації або компетентних органів держави чи декількох держав, спрямована на вироблення правових норм, що однаково регулюють певні види суспільних відносин. Уніфікацію права можна також визначити як співробітництво, спрямоване на створення міжнародного механізму регулювання відносин у сфері спільних інтересів держав.

Єдиної думки щодо співвідношення уніфікації та гармонізації серед науковців не існує. А. Г. Хачатурян вважає уніфікацію, різновидом гармонізації. Вчений зазначає, що «... заслуговує на визнання діалектичне поняття гармонізації, а, отже, і уніфікації права, як процесу досягнення тотожності і самого досягнутого результату» [6, с. 19]. Проте деякі науковці схиляються до думки, що гармонізація більш об'ємне поняття, яке включає в себе уніфікацію. Д. О. Кутафін порівнюючи гармонізацію і уніфікацію визначає гармонізацію як «ширше поняття, що охоплює всі способи і форми зближення права» [7]. А. А. Степанюк вважає міжнародну уніфікацію «одним із засобів гармонізації законодавства різних країн світу для досягнення єдності й передбачуваності...» [8, с. 7]. З нашої точки зору, саме поняття «гармонізація» найбільш об'єктивно відображає процес приведення законодавства України до вимог ЄС.

Основна мета гармонізації митного законодавства – здійснення законної і безпечної торгівлі між країнами на підставі єдиних правових стандартів та принципів.

Перший крок приведення митного законодавства незалежної України до міжнародних вимог був здійснений шляхом приєднання України у 1992 році до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року (Постанова Верховної Ради України від 19 червня 1992 року N 2479-XII «Про приєднання України до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року») [10].

Україна є країною-учасницею багатьох міжнародних конвенцій та угод, що стосуються митної сфери, де викладені принципи митного контролю та взаємодії між учасниками зовнішньоекономічної діяльності; питання вирішення митних формальностей; запровадження спрощених митних процедур у відношенні до відповідного кола осіб; принципи нарахування, вилучення та сплати мита, податків; процедура оскарження рішень; правова основа співробітництва та взаємодії держав у боротьбі з митними

правопорушеннями та механізм надання допомоги.

Участь у вищезазначених міжнародних конвенціях та угодах передбачає виконання відповідних зобов'язань стосовно приведення внутрішнього законодавства до зазначених норм, що в свою чергу позитивно впливає на інвестиційний клімат країни, сприяє підвищенню конкурентоспроможності та спрощенню процедур міжнародної торгівлі.

Ірина Квеліашвілі виділяє принципи гармонізації законодавства: погодженість правового регулювання; синхронність прийняття гармонізованих актів; послідовність етапів гармонізації; пріоритетність міжнародних договорів над національним законодавством [9, с. 76].

Проте, з нашої точки зору, останній пункт потребує уточнення. Створення спільних стандартів, як правило, не є всеосяжним, найчастіше воно є частковим. Європейський Союз не вимагає від держав-членів ухвалення єдиних нормативно-правових актів. Основна суть гармонізації – це застосування схожої законодавчої бази, і лише в деяких випадках вимагається прийняття ідентичних законодавчих актів. З нашої точки зору недоцільно законодавство одних країн у повній мірі відображати в інших. Шемшученко Ю. С. вважає, що неможливо механічно здійснювати перехід системи національного права до європейських стандартів. «По-перше, продовжує діяти принцип державного суверенітету кожної країни. По-друге, ці країни мають багато особливостей, які вони оберігають і не хотіли б втратити в ході інтеграційних процесів. По-третє, ще не вироблено універсальних організаційних механізмів адаптації відповідних правових систем. По-четверте, мають місце суттєві недоліки в теоретичному вирішенні відповідних проблем, що стримує і їх практичне вирішень». Також він зазначає, що «вихідним пунктом гармонізації законодавства України з європейським правом є уніфікація термінології, яка використовується в цих двох правових системах. Без цього важко досягти взаєморозуміння в правовій сфері, і процес адаптації законодавства слід розпочинати саме з юридичної термінології [11].

Процес гармонізації не повинен обмежуватись лише розробкою і використанням однакових правових норм, він передбачає необхідність брати до уваги способи їх створення в рамках тих чи інших правових систем, прийоми та методи тлумачення, єдине розуміння юридичних норм і категорій, їх однакове застосування.

Необхідно зазначити, що гармонізація митного національного законодавства до законодавства ЄС неможлива без розуміння особливостей правової природи законодавства Європейського Союзу. Порівняльний аналіз нормативно-правових актів Європи і України, що відносяться до митної сфери, свідчить про наявність суттєвих відмінностей між ними і їх неоднаковий статус як джерел права. Такі розбіжності

необхідно враховувати в процесі гармонізації митного законодавства України. Невірна оцінка та нерозуміння специфіки європейського права, відсутність механізму узгодження норм європейського права з нормами українського права призводить до суттєвих негативних наслідків.

Єдиний шлях приведення митного законодавства України до правової системи Європейського Союзу – це поетапність та послідовність. Невиконання цього призведе до «перекосів» та «викривлення» національного законодавства, що в подальшому матиме серйозні негативні наслідки для економіки України. Створення єдиного правового механізму, що здатний забезпечити ефективні процеси в митній сфері на національному рівні, є найважливішим завданням сьогодення. Україна має розробити власні підходи до проблеми гармонізації законодавства з правом ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Турченко О. Г. Правове регулювання державних закупівель товарів, робіт та послуг Європейського Союзу (зближення законодавства України з правом ЄС): автореф. ... дис. канд. юрид. наук : 12.00.11. Інститут законодавства Верховної Ради України. К., 2008. С. 20.
2. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 414.
3. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення 15.02.2020).
4. Мовчан Ю. В. Міжнародно-правове регулювання інтеграційних процесів в ЄС: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2010. С. 20.
5. Хачатурян А. Г. Унификация коллизионных норм в договорах об оказании правовой помощи с участием СССР: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 1990. С. 25.
6. Кутафин Д. О. Унификация и гармонизация норм права о залоге в международном частном праве: автореф. ... дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Москва, 2007. С. 27.
7. Степанюк А. А. Застосування колізійних норм щодо спадкування в міжнародному приватному праві: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. Юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2003. С. 20.
8. Василенко О. С. Уніфікація правил електронної комерції в рамках ЮНСІТРАЛ: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2014. С. 19.
9. Квеліашвілі І. Гармонізація національної митної політики з міжнародними нормами і

стандартами в митній сфері. *Держане управління та місцеве самоврядування*. 2016. № 1. С.74–80.

10. Про приєднання України до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року: Постанова Верховної Ради України від 19 червня 1992 р. № 2479-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2479-12> .

11. Бочан М. І. Європейська інтеграція України: правові засоби. URL: [http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/16966/1/Магістерська%20Бочан%20М.%20І.\(стацiонар\).pdf](http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/16966/1/Магістерська%20Бочан%20М.%20І.(стацiонар).pdf).

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ТА ЦЕНТРАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Сидорко Ю. О.

Студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Миргород-Карпова В. В.

к. ю. н., викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського Державного університету

Однією з найгостріших проблем сьогодення в Україні є корупція та протидія їй як із боку профільних правоохоронних структур, так і суб'єктів протидії корупції у складі інших правоохоронних органів. Незважаючи на те, що відбулося формування якісно нової системи інституційних гарантій забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні, що дало свої певні позитивні результати і призвело до покращення стану з корупцією, на жаль, корупція, безперечно, залишається серйозною проблемою в Україні, яка стоїть перед приватним бізнесом, пересічними громадянами та суспільством взагалі. Цей факт неодноразово зазначався у низці досліджень та оглядів, які здійснювалися останніми роками міжнародними моніторинговими організаціями, міжнародними і неурядовими організаціями та органами публічної влади України. Цій проблемі присвячується чимало уваги в рамках реформування вітчизняної правоохоронної системи, адаптації вітчизняного законодавства до норм країн-членів ЄС.

Одним з найважливіших кроків щодо протидії корупційним правопорушенням в Україні стало прийняття 14 жовтня 2014 року Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». Згідно з ч. 1 ст. 1 цього Закону, Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття

корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням цього бюро є протидія кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. З огляду на права та обов'язки, якими наділене НАБУ, можна зробити висновок, що цей орган виконує три функції: оперативно-розшукову, досудового розслідування, превентивну, що полягає у здійсненні інформаційно-аналітичної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ [1].

Одним із найяскравіших прикладів зарубіжного досвіду організації та діяльності протидії корупції можна вважати досвід Республіки Польща.

Закон Республіки Польща від 09 червня 2006 року «Про Центральне антикорупційне бюро» визначає ЦАБ як спеціальну службу для боротьби з корупцією в публічній та економічній сферах, зокрема в державних і самоврядних установах, а також для боротьби з діяльністю, що завдає шкоди економічним інтересам держави.

Однак, на відміну від НАБУ, ЦАБ Польщі наділене значно ширшим колом повноважень. Основним завданням ЦАБ є боротьба з корупцією на межі між державним і приватним сектором. Дана структура є єдиною спеціальною службою в Польщі, яка наділена повноваженнями контролю майнових декларацій і економічних рішень та направлена на функціонування інституту уповноваженого за контролем обробки персональних даних ЦАБ. Це також єдина спеціальна служба в Польщі, в якій діють засади обрання керівника на визначений термін. ЦАБ веде оперативно-розшукову, контрольну, аналітично-інформаційну і слідчу діяльність [2, с. 121].

Серед завдань даного органу виокремлюють: розпізнання, запобігання і виявлення злочинів у сфері державних установ, органів місцевого самоврядування, проведення виборів і референдумів. Крім того здійснюється контроль державної політики щодо достовірності документів, майна, господарських операцій, обігу грошей і цінних паперів, якщо вони пов'язані з корупцією або діяльністю проти економічних інтересів держави, торгівлі ліками, продуктами харчування спеціального призначення, медичних виробів, розкриття випадків недотримання певних положень закону щодо процедур і реалізації рішень, що стосуються: приватизації і комерціалізації, фінансової підтримки, державних закупівель, контроль правильності і точності майнових декларацій або заяв про ведення

господарської діяльності осіб, які обіймають державні посади, поданих відповідно до окремих положень, проведення аналітичної діяльності в сфері компетенції ЦАБ та подання інформації у зв'язку з цим Прем'єр-міністру, Президенту Польської Республіки, Сейму та Сенату [2, с. 123].

Важливою частиною функціонування ЦАБ є також діяльність превентивного і профілактичного характеру. Важливим напрямком діяльності органів запобігання і протидії корупції в рамках реалізації антикорупційної політики є аналітична робота, за результатами перевірок та моніторингу. Так, у 2007 р. Центральне антикорупційне бюро (ЦАБ) запровадило у річному звіті пункт «Аналіз корупційних ризиків» (визначення ключових сфер життя, яким загрожує чи може загрозувати корупція). У цілому профілактичні заходи, включаючи аналіз даних про корупцію та обмін ними із суспільством, не є основним завданням ЦАБ. У цій сфері Бюро співпрацює з іншими органами та неурядовими організаціями, предметом дослідження яких є корупція та боротьба з корупцією. Громадські організації зосереджують свою увагу на виявленні та реєстрації випадків корупції, моніторингу нормативної бази та розробці пропозицій щодо її удосконалення, інформуванню та просвіті різноманітних груп населення. Необхідно зауважити, що таке ж велике значення для ефективної антикорупційної політики в Україні має контроль громадянського суспільства за роботою Національного антикорупційного бюро України. Досить цікавим механізмом для ЦАБ є принцип визначення того, чи отримує особа якусь вигоду, пов'язану з виконанням публічних функцій. У випадку негативної відповіді, надання такої користі пропонується розглядати як невід'ємну частину корупційного діяння. Цей принцип став певними напрямками для органів контролю за антикорупційною діяльністю, якими вони послуговуються [3].

Таким чином, Національне антикорупційне бюро України нині є провідною інституційною гарантією забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні. Боротьба з корупцією в Україні є важливим напрямом здійснення державної політики, що водночас підтверджується еволюцією національного законодавства та міжнародного співробітництва у цій сфері. Позитивний досвід ЦАБ Польщі є важливим надбанням для ефективної протидії корупції в нашій державі, оскільки передбачає не лише забезпечення діяльності оперативно-розшукової, контрольної та слідчої функції щодо протидії корупційних правопорушень, а аналітико-інформатичної, яка передбачає перевірку правильності й правдивості даних, виявляє ризики для держави, а також проводить профілактичну та освітню роботу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.
2. Якубовський Р. В. Адміністративно-правовий статус Центрального антикорупційного бюро Республіки Польща. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. №3. С.121–123. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2016/37.pdf.
3. Рибак А. І. Державна політика боротьби з корупцією у Польщі: нормативно-інституційний аспект. URL: https://eprints.oa.edu.ua/1106/1/rybak_141111.pdf.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН²

Миргород-Карпова В. В.

*к. ю. н., викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського Державного університету*

Гаврилович Я. Д.

*Студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

У сучасних умовах розбудови європейської правової держави пріоритетним завданням влади є забезпечення прав, свобод і безпеки громадян. Стратегічним вектором впровадження зовнішньої політики є розвиток європейського політичного, інформаційного, економічного та правового простору. Тому відповідно, наша держава повинна забезпечити стабільне функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права. Найголовнішим критерієм оцінювання відповідності національної правової системи міжнародно-правовим стандартам вважають діяльність правоохоронних органів і спеціальних служб держави.

Новим органом у системі державних органів України, який здійснює досудове слідство кримінально караних корупційних правопорушень – корупційних злочинів, при цьому будучи незалежним, дієвим та ефективним у здійсненні своїх повноважень є ДБР. Для ефективного функціонування даного суб'єкта адміністративних правовідносин доцільним є вивчення досвіду зарубіжних держав, де функціонують органи з подібними повноваженнями.

Перш ніж аналізувати зарубіжний досвід необхідно визначити загальні засади функціонування Державного бюро розслідувань в Україні.

Необхідно зауважити, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про Державне бюро

² Робота виконана в рамках проекту 55.16-01.18/20.3П

розслідувань» Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції [1]. Специфіка діяльності даний орган передбачає проведення досудове розслідування широкого переліку кримінальних правопорушень, але лише у разі скоєння їх суб'єктами, перелік яких наведено в ст. 216 КПК України [2]. При цьому зазначений перелік передбачає корупційні злочини, за винятком тих, що підслідні НАБУ.

В рамках даного контексту заслуговує на увагу успішний зарубіжний досвід безпосередньо Федерального бюро розслідувань США, з яким власне і позиціонують створення українського Державного бюро розслідувань. Федеральне бюро розслідувань є провідним слідчим органом федерального уряду, входить в систему Міністерства юстиції США і підпорядковане Генеральному прокурору США. Засади організації та діяльності ФБР передбачають: призначає Директора ФБР президент США строком на десять років, при цьому його кандидатура затверджується Сенатом; ФБР проводить оперативно-розшукову діяльність та слідчі дії у справах федеральної юрисдикції, віднесених до підслідності ФБР і не віднесених до підслідності інших федеральних відомств [3, с. 112].

Правову основу діяльності ФБР США складають: федеральний закон (щодо розслідування злочинів), адміністративні акти Президента та Генерального прокурора. Основними сферами діяльності ФБР є: боротьба з тероризмом; контррозвідувальна робота; боротьба з наркобізнесом; економічна злочинність, економічна злочинність (щодо представників держави, бізнесу, посадових осіб і чиновників); розслідування порушень громадянських прав; боротьба з тяжкими злочинами проти особистості. Оперативно-слідчий працівник Бюро (спеціальний агент) наділений правом носіння зброї, затримання підозрюваного, за наявності санкції суду – арештів, обшуків та вилучень, електронного спостереження і прослуховування, проведення оперативних заходів і розробок.

У Франції функцію розслідування злочинів здійснюють слідчий суддя, поліція і жандармерія. Французька прокуратура керує діяльністю поліції та підтримує обвинувачення в суді. Незважаючи на свою назву, слідчий суддя по суті виконуваних ним в процесі функцій – слідчий. Перевагою існуючої у Франції організації слідчого апарату є самостійність слідчих суддів, їх підкорення лише закону, відсутність стороннього втручання в розслідування кримінальних справ. Певними повноваженнями при розслідуванні злочинів наділений суддя по свободах і ув'язненнях. Контролює діяльність слідчих суддів слідчий орган, в роботі якого беруть участь судді апеляційного суду. м не потребують санкції суду [3].

В свою чергу, у Сполученому королівстві Великий Британії і Північної Ірландії

основна роль в розслідуванні злочинів належить органам поліції і Королівській службі переслідування. Виявлення, припинення та розкриття злочинів входить в компетенцію поліції. Загальне керівництво поліцейськими службами здійснює міністр внутрішніх справ. Виявлення, припинення, розкриття злочинів покладено на спеціальних посадових осіб поліції – констеблів. Королівська служба переслідувань надає поліції рекомендації з розслідування злочинів і готує матеріали кримінальної справи для направлення їх до суду. У кожній справі, що надійшла з поліції, компетентна посадова особа Королівської служби переслідування повинна передбачати такі два вектори: збирання достатніх даних для здійснення кримінального переслідування в суді конкретної особи, відповідальність суспільним інтересам такого переслідування [3].

Подібні органи функціонують також в Литві та Латвії. Зокрема, Спеціальна служба розслідувань Литви відповідно до ст. 2 Закону «Про Спеціальну службу розслідувань» є державним правоохоронним органом, який діє на підставі закону, підзвітний Президентові Республіки і Сейму, здійснює виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із корупцією, розробляє і впроваджує заходи, спрямовані на запобігання корупції. Зважаючи на призначення зазначеного правоохоронного органу, до його функцій належать також здійснення досудового розслідування фактів зловживання службовим становищем, фальсифікації офіційних даних, розтрати, незаконного привласнення майна та інших злочинів. Необхідно відмітити, що Закон «Про Спеціальну службу розслідувань» передбачає таку функцію Спеціальної служби розслідувань Литви, як подання Президентові Литовської Республіки і Голові Сейму не менше ніж двічі за рік письмового звіту про результати своєї діяльності і подання пропозицій щодо підвищення ефективності своєї роботи [3].

Враховуючи зазначене, слід наголосити, що будь-які процеси реформування потребують значних зусиль та випробуванням часом. Створення Державного бюро розслідувань є беззаперечно одним із успішних кроків на шляху до вступу в ЄС, а тому потребує свого подальшого наукового дослідження та вдосконалення. Досліджуючи зарубіжний досвід створення та функціонування аналогічних ДБР органів. Можна констатувати, що ці функції є дещо схожими, а це дозволяє впроваджувати досвід діяльності зазначених підрозділів, насамперед, у такій сфері, як запобігання корупційним проявам. Для успішного функціонування ДБР в Україні необхідно: налагодити міжнародну співпрацю з аналогічними органами інших держав, розробити та затвердити міжнародні та національні програми щодо обміну досвідом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 6. Ст. 55.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
3. Вознюк М. Я. Міжнародний досвід побудови та функціонування спеціалізованих органів з протидії високопосадовій злочинності. URL: <http://nbuviar.gov.ua/index.php? =382>.

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ Й ІНШИХ ДЕРЖАВ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ³

Стеблянка А. В.

*Аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Легалізація злочинних доходів є досить поширеним явищем, яке негативно впливає на функціонування фінансової системи України. При цьому саме правоохоронні органи уповноважені протидіяти проявам відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом [1, с. 59]. У той же час, в умовах існування організованої злочинності та зростання рівня тінізації економіки, проблема «відмивання» набуває глобального характеру, адже існуючі схеми легалізації злочинних доходів мають транснаціональний характер. Відповідно, сучасний стан економічної злочинності обумовлює актуальність існування міжнародної взаємодії та вимагає поєднання зусиль різних держав у боротьбі з організованою злочинністю щодо протидії легалізації злочинних доходів.

Разом з цим, справедливим є твердження, що боротьба з відмиванням грошей – вагомий важіль у механізмі протидії організованій злочинності та її проявам з боку держави і суспільства [2, с. 28-29]. При цьому навіть ті держави, які не мають тісних політичних та економічних контактів зазвичай не зневажають контактами у сфері протидії злочинності [3, с. 108].

З викладеного стає зрозумілим, що важливе значення для оптимізації процесу розслідування фактів легалізації злочинних доходів має міжнародне співробітництво правоохоронних органів. Налагоджений механізм взаємодії між правоохоронними органами різних держав сприяє ефективному обміну інформацією, зокрема щодо руху

³ Робота виконана в рамках проекту № 0120U100474 «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів».

коштів, особи злочинця, а також є умовою якісного розслідування фактів відмивання злочинних доходів.

Зауважимо, що ефективність взаємодії правоохоронних органів України й інших держав залежить від форм взаємодії, які обрані взаємодіючими суб'єктами. За допомогою кожної з таких форм, як способу вираження змісту волевиявлення уповноважених суб'єктів, виникають, змінюються чи припиняються правовідносини, юридичні наслідки від яких мають суттєве значення не тільки для їх учасників, а й для фінансових та економічних інтересів держави загалом [4, с. 269].

Так, узагальнення досвіду міжнародної співпраці в боротьбі зі злочинністю дозволяє виділити як найбільш ефективні і з практичної точки зору такі, що можуть бути реально здійснені у сучасних умовах, наступні форми співпраці:

- укладання міжнародних договорів про боротьбу з окремими видами міжнародних злочинних посягань;
- спільні консультації з метою вироблення кожною з країн, що співпрацюють, національної та міжнародної стратегії щодо попередження злочинів;
- участь держав у міжнародних організаціях, що спеціалізуються у боротьбі зі злочинністю;
- розробка поточних і довгострокових програм співробітництва у сфері попередження злочинності;
- планування сумісних програм боротьби з найбільш небезпечними видами злочинів, що мають міжнародний характер;
- обмін досвідом з організації та проведення профілактично-превентивної діяльності [5, с. 198].

У свою чергу, Н. Конограй, розглядаючи питання форм взаємодії спільних слідчих груп у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження, виділяє наступні основні форми взаємодії: правова допомога у кримінальних справах; обмін оперативною, слідчою, іншою правовою інформацією; виконання доручень з міжнародного розшуку; надання експертних і консультативних послуг, спеціальних науково-технічних засобів та іншої матеріально-технічної допомоги; підготовка кадрів; обмін досвідом роботи; спільне вивчення проблем боротьби зі злочинністю; участь у науково-практичних конференціях, семінарах, симпозіумах з цих питань тощо [6, с. 63]. Названі форми взаємодії можуть бути взяті за основу під час виокремлення основних форм взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами інших держав у сфері протидії легалізації злочинних доходів.

Якщо ж звернутися до норм Кримінального процесуального кодексу України, то

можна побачити, що законодавець передбачив наступні основні форми взаємодії на міжнародному рівні: надання міжнародної правової допомоги; видача особи (екстрадиція); перейняття кримінального провадження [7].

Водночас аналіз нормативно-правової бази та правової доктрини щодо міжнародної взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів, дозволяє виокремити 4 основні форми взаємодії правоохоронних органів України та зарубіжних країн.

1. Спільне розслідування злочинів шляхом створення спільних слідчих груп.

Під взаємодією спільних слідчих груп пропонується розуміти складну систему взаємозв'язку, яка врегульована нормами міжнародного та національного законодавства, реалізується завдяки посередництву узгоджених заходів, що здійснюються за певними напрямами та у визначених законодавством формах і мають на меті повне та всебічне розкриття злочинів, виявлення та усунення їх чинників, забезпечення режиму законності [6, с. 60].

На думку А. В. Даниляка, названа форма взаємодії є найбільш ефективною і результативною, адже зацікавленість у своєчасному і повному встановленні обставин злочину є взаємною для органів правопорядку держав-учасниць. По суті спільне розслідування транснаціонального злочину шляхом створення спільних слідчих груп як форма взаємодії становить собою паралельну діяльність по розслідуванню однієї злочинної події, за фактом вчинення якої було відкрито кримінальне провадження в Україні та іншій державі (або в декількох державах) [8, с. 161-162].

2. Укладання міжнародних договорів з іншими державами.

Положення укладених Україною міжнародних договорів з іншими державами сприяють «попередженню можливості легалізації доходів від злочинної діяльності і забезпеченню їх конфіскації» [9, с. 127]. Одним із таких договорів є Угода про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки 1996 року, спрямована на зміцнення взаємодії правоохоронних структур у боротьбі зі злочинами у сфері економіки, і насамперед щодо відмивання злочинних доходів [10].

3. Надання міжнародної правової допомоги.

Вказана форма взаємодії застосовується у випадку, коли правоохоронні органи інших держав потребують допомоги у проведенні слідчих (розшукових) дій чи оперативних заходів на території іншої держави.

Цей вид взаємодії реалізується шляхом виїзду українських поліцейських до іншої країни та прийнятті участі ними у плануванні і підготовці окремих слідчих (розшукових) дій або тактичних операцій. Безпосередньої участі у проведенні вказаних заходів українські співробітники не приймають. Вони мають право лише бути присутніми при

діях зарубіжних поліцейських, обмінюватись інформацією та координувати зусилля [11, с. 205].

4. Спільна участь правоохоронних органів України та інших держав у семінарах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів.

Зазвичай метою таких семінарів є обговорення проблемних питань, які виникають у практичній діяльності правоохоронців під час взаємодії, а також надання пропозицій щодо налагодження механізму взаємодії правоохоронних органів різних держав.

Наприклад, один із таких семінарів відбувся у грудні 2017 року у м. Львів, який був присвячений ключовим ризикам системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в контексті 5-го раунду оцінки MONEYVAL. До семінару було залучено широкий загал міжнародних та національних експертів, представників державних органів, приватного сектору, науковців та зацікавлених осіб, зокрема Генеральна прокуратура України, Національний банк України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне антикорупційне бюро України, Служба безпеки України, Національна поліція України та інші органи [12].

Таким чином, існує чимало різноманітних форм взаємодії правоохоронних органів різних держав і розглянутий нами перелік не є вичерпним. Вибір форм взаємодії повинен здійснюватися з урахуванням мети, якої прагнуть досягти взаємодіючі суб'єкти. При цьому необхідність взаємодії правоохоронних органів зумовлено тим, що без міжнародної взаємодії неможливо забезпечити збирання доказів, які знаходяться за межами держави, кримінальне переслідування винних осіб, які знаходяться за межами країни, а також компенсацію збитків чи повернення втрачених доходів. Тому удосконалення та розширення форм міжнародної співпраці сприятиме скороченню економічної злочинності загалом і кількості злочинів у сфері легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, зокрема, а також зменшенню рівня тіньової економіки й міжнародної організованої злочинності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стеблянок А. В. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів як суб'єктів взаємодії з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів. *Право і безпека*. 2019. № 4 (75). С. 59–64.
2. Комісаров О. Г., Скрипка О. Ю., Собакарь А. О. Первинний фінансовий моніторинг у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму: монографія. Дніпропетровськ, 2015. 201 с.
3. Тимофеев С. В. Криминологические аспекты обеспечения экономической безопасности

- Российской Федерации: дис. ... канд. юрид наук: 12.00.08. Москва: РГБ, 2002. 176 с.
4. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2019. 509 с.
 5. Криминология: учебник / под ред. В.Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. Москва: Юрист, 1995. 512 с.
 6. Конограй Н. Форми взаємодії спільних слідчих груп у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 56–65.
 7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
 8. Даниляк А. В. Особливості взаємодії органів досудового розслідування України під час спільного розслідування економічних злочинів із правоохоронними органами зарубіжних держав. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 3-2. Т. 4. Ч. 2. С. 160–164.
 9. Сазонов В. В. Міжнародне співробітництво у сфері криминологічного забезпечення економічної безпеки України. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Т. 1. С. 125–135.
 10. Угода про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки від 12 квітня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_258.
 11. Даниляк А. В. Форми взаємодії органів досудового розслідування України з правоохоронними органами зарубіжних держав. *Сучасні проблеми адміністративного права та процесу*: тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. адмін. права і процесу ф-ту № 3. Харків, 2017. С. 202–206.
 12. Ключові ризики системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в контексті 5 – го раунду оцінки MONEYVAL. За даними сайту Академії фінансового моніторингу. URL: <https://finmonitoring.in.ua/klyuchovi-riziki-sistemi-protidii-vidmivannyu-koshtiv-ta-finansuvannyu-terorizmu-v-konteksti-5-go-raundu-ocinki-moneyval/>.

СЛУЖБОВА КАР'ЄРА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ СФЕРИ ОСВІТИ І НАУКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Михайловська Є. В.

*викладач-стажист, аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Здійснення економічних та соціальних перетворень, досягнення економічного зростання та надання державою громадянам управлінських послуг на високому рівні, просування в напрямі європейської інтеграції можливо лише за умови створення ефективної системи державного управління, що відповідає стандартам демократичної, правової держави із соціально орієнтованою політикою держави. В Україні проводиться широкомасштабна адміністративна реформа, невід'ємною складовою якої є реформування системи державної служби, системи державного управління та адміністрування, а саме: вдосконалення кадрового потенціалу, створення оновленого, потужного і дієздатного державного апарату, становлення професійної, політично нейтральної та авторитетної державної служби у всіх сферах державної політики де відповідно до законодавства України передбачені посади державної служби [1].

Нова модель системи управління сферою освіти і науки України має бути відкритою і демократичною, державне управління повинне бути реалізовано з урахуванням громадської думки, що вплине на навантаження, функції, структуру і стиль центрального та регіонального управління освітою і наукою [2].

Державне управління освітою і наукою визначається як цілеспрямований вплив суб'єктів управління всіх рівнів (державного, регіонального, місцевого) на всі ланки освіти і науки для забезпечення і подальшого розвитку соціального організму і культури суспільства; як певний вид діяльності органів держави, що має виконавчий і розпорядчий характер і полягає в організуючому впливі на суспільні відносини у сфері освіти і науки шляхом застосування державно-владних повноважень, включає цілеспрямоване вироблення, прийняття й реалізацію організуючих, регулюючих і контролюючих впливів на сферу освіти і науки України [3, с 6].

Державну політику у сфері освіти і науки України, визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування [4].

Міністерство освіти і науки України є центральним органом виконавчої

влади у сфері освіти і науки України. Державний секретар Міністерства освіти і науки України є вищою посадовою особою з числа державних службовців. Міністерства освіти і науки України, який є підконтрольним та підзвітним Міністру освіти і науки України [5].

Державний секретар виконує декілька загальних функцій державного управління, функцію організації та адміністрування державної служби в Міністерстві освіти і науки України, при цьому адміністрування являє собою управлінську діяльність, що має чітко регламентовані методи управління, відповідно до чинного законодавства про державну службу України. Державний секретар міністерства освіти і науки України призначає на посаду та звільняє з посади у порядку, передбаченому законодавством про державну службу, державних службовців апарату Міністерства освіти і науки України укладає та розриває з ними контракти про проходження державної служби у порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України, присвоює їм ранги державних службовців, приймає рішення щодо їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності. Тобто має безпосереднє відношення до процесу реалізації службової кар'єри державних службовців Міністерства освіти і науки України

Кар'єра державного службовця – «це свідомо обраний шлях службового просування, прагнення досягти певного статусу – соціального, посадового, кваліфікаційного, професійного, що сприяє самоствердженню державного службовця як особистості та самореалізації, як громадянина в суспільних відносинах» [6, с. 194]

Л. Р. Біла-Тіунова зазначає, що службову кар'єру як публічно-правове явище характеризує те, що вона: є стратегічною; динамічною; здійснюється у просторі і в часі; нерозривно пов'язана з державною діяльністю; є поєднанням індивідуальних і публічних інтересів; має кінцевим результатом досягнення певного службового (суспільного) становища; є можливою за умови взаємодії державного службовця і держави [7, с. 6].

Приходимо до висновку про те, що службова кар'єра, як публічно – правове явище є складним організованим процесом професійної діяльності особи під час реалізації нею службових та посадових обов'язків.

Службова кар'єра державного службовця – це довготривалий організований процес просування по службі державного службовця з врахуванням особистісних якостей державного службовця, його досвіду, професійності, компетенції, кваліфікації, який розпочинається з моменту прийняття на державну службу, з подальшим переміщенням працівника по службі, шляхом зайняття ним більш високої посади на конкурсній основі або шляхом присвоєння йому більш високого рангу, з урахуванням категорій посад державної служби та рангів державних службовців, як виду спеціальних

звань, що їм присвоюються та яка закінчується у зв'язку з припиненням державної служби [8, с. 49].

Важливим показником при оцінці результатів службової кар'єри є посади та ранги державних службовців. Категорія «А» (вищий корпус державної служби), це посада державного секретаря Міністерства освіти і науки України. Категорія «Б» – це посади: керівників та заступників керівників державних органів та структурних підрозділів державних органів Міністерства освіти і науки України. Категорія «В» – це інші посади державної служби, не віднесені до категорій «А» і «Б», тобто посади державних експертів та спеціалістів Міністерства освіти і науки України. Кожній із категорій посад державної служби, присвоюється відповідний ранг державного службовця, на сьогоднішній день передбачено 9 рангів державних службовців, ранг є видом спеціального звання державної служби у сфері освіти і науки.

Визначення під категорій посад державної служби та при рівняння посад державної служби проводиться Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства освіти і науки України [10].

Правові засади щодо реалізації службової кар'єри державними службовцями в сфері освіти і науки, прописані в Законі України «Про державну службу», Положенні про Міністерство освіти і науки України, Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, посадових інструкціях державних службовців та інших нормативно-правових актах та документах, що визначають правові засади функціонування державної служби в Україні та окреслюють організаційні положення щодо діяльності в сфері освіти та науки України.

Службова кар'єра державного службовця сфери освіти і науки України являється ключовим елементом в процесі проходження державним службовцем, державної служби, оскільки безпосередньо включає в себе такі етапи як: вступ на державну службу сфери освіти і науки, просування по державній службі в сфері освіти і науки, визначає правовий статус державного службовця в сфері освіти і науки, регламентує правові засади припинення державної служби та окреслює види юридичної відповідальності, які застосовуються до державних службовців в сфері освіти і науки в разі правопорушень чинного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Стратегію реформування системи державної служби в Україні: Указ Президента

- України; Стратегія від 14.04.2000 р. № 599/2000. Дата оновлення: 14.04.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599/2000> (дата звернення: 13.04.2020).
2. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України; Доктрина від 17.04.2002 р. № 347/2002. Дата оновлення: 17.04.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 13.04.2020).
3. Державне управління у сфері освіти: конспект лекцій з дисциплін нормативної частини магістерської програми за спеціальністю «Державне управління у сфері освіти» / авт. кол.: Н. Г. Протасова, С. В. Крисюк, Т. О. Лукіна та ін.; за заг. ред. Н. Г. Протасової. К. : НАДУ, 2012. С.6.
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 02.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 13.04.2020).
5. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 16.10.2014 р. № 630. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF> (дата звернення: 13.04.2020).
6. Серьогін С. М., Артеменко Н. Ф. Кар'єра державного службовця. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К.: НАДУ, 2011. Т. 6 : Державна служба / наук.-ред. колегія: С. М. Серьогін (співголова), В. М. Сороко (співголова) та ін. Дніпропетровськ, 2011. С. 194–196.
7. Біла-Тіунова Л. Р. Службова кар'єра державного службовця: теорія і правове регулювання: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2012. С. 39.
8. Kobzeva T., Mykhailovska Y. Official career in the state administration system in the conditions of the state service reform in accordance with the European Union requirements. *LEGEA ȘI VIAȚA*. Publicație științifico-practică Nr. 7/2 (319). 116 P. mun. Chișinău. Republica Moldova. 2018. P. 49.
9. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Дата оновлення: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#n80> (дата звернення: 13.04.2020).

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Кордунян І. В.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

В умовах науково-технічного прогресу створюються нові інформаційні технології, які забезпечують обіг інформації, у тому числі й персональної. З огляду на розвиток соціальних мереж, які на сьогодні займають одне з ключових місць в зберіганні та обміні інформацією, необхідно забезпечити безпеку їх користувачів. Тому Україна та міжнародна спільнота повинні забезпечити надійний правовий механізм захисту персональних даних, оскільки це важливо для мінімізації можливості неправомірного використання персональних даних.

На законодавчому рівні захист персональних даних в Україні забезпечує Конституція України, Закон України «Про захист персональних даних», інші закони та підзаконні нормативні акти, а також міжнародні договори.

Інформація, яка використовується для створення профілю користувача у різних соціальних мережах дозволяє ідентифікувати особу, тобто ця інформація є персональними даними особи. У ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних» визначено, що персональними даними є відомості або їх сукупність про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована [1].

Найпопулярнішими соціальними мережами є Facebook, Instargam, Telegram, Twitter, Google + та інші. Для користування ними необхідно надати персональну інформацію, з обробкою та використанням яких користувачу потрібно погодитися. Головною умовою є конфіденційність, тобто нерозголошення приватної інформації користувача.

Головними умовами безпечної обробки персональних даних у соціальних мережах є: дані, які використовуються повинні бути отримані законним шляхом (найпоширенішим способом є надання згоди користувачем на обробку його персональних даних); збір лише найнеобхідніших даних, які не стосуються інтимних подробиць чи приватного життя особи; бути правдивими та точними; забезпечення доступу особи до власних персональних даних; не використовувати отримані дані за межами конкретної мережі без згоди користувача.

Більшість соціальних мереж належать іноземним власникам. Такі гіганти як

Facebook, Instagram, Telegram, Twitter, Google +, мають американських власників, а користувачів зі всього світу. Тому, захист персональних даних повинен здійснюватися не лише на основі національного законодавства, а й на міжнародному рівні.

Як вже зазначалося, найчастіше персональні дані використовуються для реєстрації користувача у соціальній мережі. Персональна інформація обробляється у межах наступних процедур: заповнення анкети користувача; отримання ім'я користувача та персональний пароль для входу в мережу; створення облікового запису; встановлення зворотного зв'язку за допомогою електронної пошти або мобільного номеру. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про захист персональних даних» підставою для обробки персональних даних є згода суб'єкта персональних даних [1].

Розглянемо найпопулярніший спосіб обробки та захисту персональних даних при реєстрації користувача на прикладі соціальної мережі «Facebook». Для реєстрації користувача необхідно вказати наступні дані: Прізвище, Ім'я, номер мобільного телефону або електронну пошту, вказати стать особи, та натиснути на кнопку «Зареєструватися». Особа повідомляється про те, що натиснувши кнопку «Зареєструватися», вона погоджується з Умовами соціальної мережі та Політикою використання й обробки даних, й без проблем може ознайомитися з цією інформацією. Проаналізуємо з юридичної точки зору частину цієї угоди: «Щоб надати вам Продукти Facebook, нам потрібно обробити інформацію про вас. Типи інформації, які ми збираємо, залежать від способу використання вами наших Продуктів... Дані, які надаєте ви та інші користувачі, і ваші дії: Інформація та контент, який ви надаєте. Ми збираємо контент, повідомлення та іншу інформацію, яку ви надаєте нам під час використання наших Продуктів, зокрема, коли ви реєструєте обліковий запис, створюєте або поширюєте контент або повідомлення, коли спілкуєтесь з іншими користувачами; Мережі та зв'язки. Ми збираємо інформацію про людей, Сторінки, облікові записи, спільноти, з якими ви зв'язуєтесь, і про те, яким чином ви взаємодієте з ними в наших Продуктах, наприклад, про людей, з якими ви спілкуєтесь найчастіше, або про групи, до складу яких ви входите. Ми також збираємо контактну інформацію, якщо ви завантажуєте, синхронізуєте або імпортуєте таку інформацію з пристрою» [2].

Отже, Facebook збирає інформацію, пов'язану не лише з особистими даними користувача, а й інформацію про інших користувачів, з якими взаємодіє особа. Ця соціальна мережа може отримувати інформацію з інших пристроїв, які підключені до неї, що включає історію листування та дзвінків. З юридичного боку порушень у цій угоді немає, оскільки користувач повідомляється про всі можливі деталі використання його персональних даних.

Сьогодні мобільні пристрої є основними збирачами персональної інформації про особу. Візьмемо за приклад компанію Apple. Ця компанія вважається найвпливовішою із компаній «Великої 5», до якої також належать Amazon, Google, Microsoft, Facebook, оскільки вона знає найбільше персональних відомостей про користувачів її продукції. До цих відомостей належать: ім'я, прізвище, дата народження, місце знаходження особи, паролі до усіх соціальних мереж, які встановлені на пристрої, дані з банківських карток, а також запити з пошукових систем. Це означає, що у власників цієї компанії є доступ до інформації про будь-яку людину, яка використовує продукцію Apple.

Актуальною проблемою сучасних соціальних мереж є те, що особа, яка бажає видалити свій профіль, по факту видаляє його лише для себе. Це відбувається, тому що всі дані зберігаються на серверах веб-сайту. Цим порушується так зване «право бути забутим» (right to be forgotten). Це право визначається у Загальному регламенті захисту даних (GeneralDataProtectionRegulation, GDPR; Regulation (EU) 2016/679) щодо захисту персональних даних усіх осіб в межах Європейського Союзу та Європейської економічної зони.

Суд ЄС прийняв рішення від 13 травня 2014 року у справі за позовом Національного агентства із захисту даних Іспанії в інтересах гр. MarioCostejaGonzález проти дочірньої корпорації Google Іспанії та материнської компанії GoogleInc. (Google Spain SL, Google Inc. vs. Agencia Española de Protección de Datos), визнавши, що за певних обставин Google (як і інші пошукові сервіси) зобов'язанні видаляти з пошукових записів посилання на окремі відомості, які містять персональні дані [3, с. 67].

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що захист персональних даних у соціальних мережах здійснюється, як правило, на основі угод про конфіденційність. Регулюванням питань щодо захисту персональних даних повинні займатися не лише розробники соціальних мереж, а й законодавчі та виконавчі органи держав, громадяни яких є користувачами цих соціальних мереж. Важливим способом захисту персональних даних є інформування суспільства про можливу небезпеку використання конфіденційної інформації, проведення обговорень щодо удосконалення системи захисту права особи на захист особистих даних.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI (Редакція від 20.03.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 09.04.2020).
2. Політика використання даних. *Facebook*: веб-сайт. URL: <https://www.facebook.com/>

privacy/explanation (дата звернення: 09.04.2020).

3. Мельник К. С. Обробка та захист персональних даних в соціальних. *Інформація і право*. 2014. № 3. С. 64–69.

РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Гресько В. І.

*Аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Реформування законодавства України у сфері охорони здоров'я до європейських стандартів є наслідком не стільки євроінтеграційного процесу, на скільки виснаженням застарілої системи управління, яка демонструвала свою неефективність та неспроможність надання якісних медичних послуг в призмі сучасного життя.

Концепцією реформи фінансування системи охорони здоров'я, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 року № 1013-р, зазначається, що дисфункціональність діючої системи спричинена специфікою її організації та фінансування. На сьогодні в Україні досі діє успадкована від СРСР командно-адміністративна модель охорони здоров'я. Фінансування зазначених закладів здійснюється за жорстким постатейним кошторисом на основі застарілих інфраструктурних нормативів. Це позбавляє керівників закладів охорони здоров'я управлінської гнучкості та не сприяє мотивації до покращення результату. Міжнародний досвід, рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ), а також дослідження специфіки використовуваної сьогодні моделі системи охорони здоров'я України свідчать, що єдиним способом забезпечити якісний медичний захист без фінансового стресу для громадян є перехід до фінансування медицини за страховим принципом [1].

Відповідно до положень Конституції України, Україна позиціонує себе як соціальну та правову державу, а людину, її життя і здоров'я визнає найвищою соціальною цінністю [2]. Таким чином, на законодавчому рівні закріплено, що держава є інструментом для захисту загально визнаних прав і свобод людини.

Враховуючи те, що Україна поділяє спільну історію та спільні цінності з державами-членами Європейського Союзу (далі по тексту ЄС), євроінтеграція, як політико-правовий вектор, обрана вже достатньо довгий період часу.

Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яка ратифікована Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», встановлено:

- зміцнення системи охорони здоров'я України та її потенціалу, зокрема шляхом впровадження реформ, подальшого розвитку первинної медико-санітарної допомоги та навчання персоналу;
- сприяння широкосмуговому доступу, поліпшення безпеки мереж та широкому використанню ІКТ адміністративними органами шляхом розвитку локальних ресурсів Інтернет і впровадження онлайн-послуг, зокрема електронної охорони здоров'я;
- імплементацію Міжнародних медико-санітарних правил [3].

Загалом, метою реформування законодавства в системі охорони здоров'я України є зміна методів фінансування та формування видатків на сферу охорони здоров'я, осучаснення норм розподілу ресурсів, нормативно-правове врегулювання переліку послуг та тарифів, тощо.

Перш ніж перейти до питання щодо прогалин, які необхідно врегулювати шляхом прийняття нових нормативно-правових актів чи шляхом внесення змін до вже існуючого законодавства, вважаю за необхідне розглянути досягнення, які вдалося зробити Україні на шляху до євроінтеграції.

Отже, враховуючи, що одним з основних напрямків реформування є перегляд підходу до фінансування. Так, Постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення Національної служби здоров'я України» № 1101 від 27 грудня 2017 року було створено орган, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ) через Міністерством охорони здоров'я України (далі – МОЗ) для реалізації державних політик у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування [4]. У 2018 році розпочала своє функціонування новостворена Національна служба здоров'я України (далі – НСЗУ). Основними завданнями НСЗУ, окрім зазначеної вище, передбачається виконувати функції замовника медичних послуг та лікарських засобів (Програма «Доступні ліки»). Беручи до уваги звіт НСЗУ за 2019 рік, маємо п'ять найголовніших змін:

1. Кожен отримав самостійно обирати сімейного лікаря, терапевта чи педіатра.
2. Гарантована безоплатна допомога – пацієнт, звертаючись до свого лікаря, може безоплатно отримати медичну консультацію, рецепти на ліки (включно за Програмою

«Доступні ліки»).

3. «Доступні ліки» за електронним рецептом, що дає пацієнту можливість отримати ліки в будь-якій аптеці, що зареєстрована в даній програмі. Уже понад 1,78 мільйона пацієнтів користуються Програмою «Доступні ліки».

4. Можливість записатися на прийом до лікаря через Інтернет.

5. Завдяки створеним новим он-лайн ресурсам пацієнт може отримати інформацію: про найближчу до нього аптеку, де може отримати ліки за Програмою «Доступні ліки», переглянути перелік медичних закладів, обрати свого лікаря.

Неможливо не відзначити прийняття довгоочікуваного Закону України від 17.05.2018 року № 2427-VIII «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», що впроваджує нові стандарти регулювання діяльності, пов'язаної з трансплантацією, змінено систему державного контролю, підвищено рівень захисту інформації про донорів та реципієнтів відповідно до Директиви ЄС № 2010/45/ЄС.

Причиною такої загостреної уваги до даного питання є те, що використання трансплантації як спеціального методу лікування практикується дуже довгий період часу, проте дана сфера врегульовувалася вже застарілим законодавством, яке звужувало коло потенційних донорів і зменшувало шанси реципієнта на застосування трансплантації як методу лікування в межах України.

Особливо позитивним аспектом, який є так званим «продовженням» врегулювання сфери трансплантації є прийняття Постанови Кабінету Міністрів України № 1211 від 27.12.2018 «Деякі питання реалізації Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині». Даною постановою затверджено порядок надання письмової згоди живого донора на вилучення у нього анатомічних матеріалів та письмової відмови від раніше наданої такої згоди, письмової згоди або незгоди чи відкликання наданої раніше згоди на вилучення анатомічних матеріалів з тіла особи для трансплантації та/або виготовлення біоімплантатів після визначення її стану як незворотня смерть, а також подання письмової заяви про призначення, зміну чи відкликання повноважного представника [5].

Проте, в складеній системі актів, що регулюють застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині, є свої недоліки. Одним із них є відсутність встановлення та законодавчо закріплених стандартів якості та безпеки для забезпечення високого рівня охорони здоров'я людини. Саме тому, МОЗ підготувало Проект постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» щодо біоімплантатів, ксеноімплантатів та медико-біологічних вимог утримання тварин, анатомічні матеріали яких

використовуються для виготовлення ксеноімплантатів» [6]. В разі прийняття зазначеної постанови, Україною буде зроблено крок в напрямку євроінтеграції та виконання умов, визначених угодою між Україною та Європейським Союзом, оскільки співробітництво передбачає якість та безпечність тканин та клітин людського походження.

Також врегульовано використання термінів для передачі інформації про інфекційні захворювання (направлені порівняльні таблиці для експертного висновку), затверджено Порядок надання первинної медичної допомоги, проводиться тестування пілотного проекту з реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій для вторинної медичної допомоги у Полтавській області, направлено на розгляд Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо адаптації законодавства до вимог Директиви 2014/40/ЄС Європейського Парламенту (щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну)».

Отже, як бачимо, державою досить активно здійснюється реформування законодавства України у сфері охорони здоров'я в контексті євроінтеграційних процесів. Проте на 2019 рік Україною виконано лише 25 % зобов'язань, взятих підписанням Угоди про асоціацію.

Основними завданнями, які залишилися, поки що, без уваги, але підлягають обов'язковому розгляду та затвердженню найближчим часом:

1. Внесення змін до Закону України «Про донорство крові та її компонентів». Значення цього закону полягає в тому, що завдяки його прийняттю буде забезпечено ефективний державний нагляд і контроль за діяльністю закладів та установ системи крові, реалізований механізм відстеження переміщення крові та її компонентів тощо.

2. Створити та законодавчо закріпити Національний реєстр донорів крові та її компонентів і осіб, яким заборонено виконувати донорські функції.

3. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» щодо біоімплантатів, ксеноімплантатів та медико-біологічних вимог утримання тварин, анатомічні матеріали яких використовуються для виготовлення ксеноімплантатів».

4. Затвердити професійні стандарти та кваліфікаційні характеристики трансплант-координаторів. Врегулювання даного питання на законодавчому рівні має не аби яке значення, оскільки трансплант-координатор має провідну роль в процесі трансплантації: керування списком очікування допуском донора, послідовністю виконання забору органів та їх трансплантації, довготривалим супроводом пацієнта після трансплантації [7].

5. Внесення змін до Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»(щодо

визначення термінів, заборон певних видів тютюнових виробів, врегулювання обігу електронних сигарет, визначення форми та вмісту упаковок тютюнових виробів та їх рекламування).

Підводячи підсумки, хотілось би відзначити, що незважаючи на велику кількість питань, які підлягають врегулюванню на шляху до виконання вимог, встановлених Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Україною вже покладено початок. Шлях реформування адміністративного законодавства в сфері охорони здоров'я в контексті євроінтеграції буде довгим, але найголовніше, щоб внесені зміни були прийняті з врахуванням тенденцій розвитку даної сфери, щоб уникнути повторного перегляду та реформування через 2-3 роки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1013-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80>.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
4. МОЗ України: Що було, є і буде / Міністерство охорони здоров'я України: офіційний веб портал. URL: https://moz.gov.ua/uploads/2/13773-transition_book_healthcare.pdf.
5. Деякі питання реалізації Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1211-2018-%D0%BF>.
6. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» щодо біоімплантатів, ксеноімплантатів та медико-біологічних вимог утримання тварин, анатомічні матеріали яких використовуються для виготовлення ксеноімплантатів» / Міністерство охорони здоров'я України. URL: https://moz.gov.ua/uploads/3/19065-proekt_postanovi_bioimplantati_na_sait.pdf.
7. Аналітична записка Трансплантація органів = порятунок людських життів: роль трасплант-координатора. 2019. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Transplantatsiya-organiv-poryatunok-lyudskyyh-zhyttiv_rol-transplant-

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Доценко А. В.

*Студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Каріх І. В.

*к. п. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Повноцінний розвиток української держави неможливий без створення належного державно-правового забезпечення у сфері національної безпеки, єдиної, стійкої та функціональної системи органів внутрішніх справ, як частини сектору національної безпеки, а також публічної безпеки, враховуючи останні тенденції та нововведення вітчизняної нормативно-правової бази.

Сучасні загрози національної безпеки України, обумовлені впливом комплексу соціально-демографічних, економічних, політичних, правових факторів, потребують системного реагування, адекватної трансформації сектору безпеки та системи органів внутрішніх справ [1].

Тому для ефективного розвитку необхідної безпеки потрібне якісне та результативне державно-правове забезпечення.

Термін «національна безпека» усвідомлено прийнятий в межах правового регулювання на початку 2000-х років, і рівно через 15 років – в 2018, покликана була дати йому нове звучання. Про необхідність правового нововведення в державному регулюванні сфери національної безпеки говорив Президент України Петро Порошенко під час своїх щорічних послань (в 2016 та 2017 років роках). І, як наслідок, в 2018 році він подав відповідний законопроект до Верховної Ради України [2].

У 2018 році був прийнятий Закон України «Про національну безпеку України». Цей акт є результатом виконання положень ряду нормативно-правових документів, у тому числі Стратегії національно № 287. Даними документами передбачено відтворення комплексного удосконалення законодавства з питання національної безпеки та оборони України.

Вітчизняне законодавство національної безпеки має чітко розмежовувати повноваження державних органів, перш за все, органів сектору безпеки, забезпечувати міжвідомчу координацію, зокрема в умовах тривалої агресії проти України, яка частково здійснюється в так званих «гібридних» проявах. При цьому слід конкретизувати аспекти

«громадянського контролю». Новий Закон України «Про національну безпеку України» покликаний усунути поділ Законів України «Про основи національної безпеки України» і «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», а також удосконалити механізми держави в цій сфері [3].

Потрібно зазначити, що згідно цілей Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року планується створення безпечного середовища для існування і розвитку вільного суспільства [1]. Проаналізувавши положення даної Стратегії можна стверджувати, що підходи, за допомогою яких будуть забезпечуватися реалізація цілей, потребують уточнення в зв'язку декларативністю принципів, які вони включають. Тобто, служіння суспільству, указане як одне з завдань в Конституції України, і в Стратегії є апіорним постулатом.

Законом України «Про національну безпеку України» (2018 р.) визначено поняття нацбезпеки, зміст якого розкривається на поняттях «інтереси» і «загрози». Зокрема, із закону випливає, що основними інтересами особистості є права і свободи, а держави - конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність. Більш того, в ньому ототожнюються інтереси і потреби, а також загрози та небезпеки. Перше поняття є похідним від другого і не може бути визначене з необхідною для правової практики точністю, оскільки залежить від ряду додаткових чинників. Ці та інші недоліки не тільки знизили дієвість законодавчих норм, а й можуть стати перешкодою для дослідників, які вживають заходів щодо формування визначення категорії національна безпека.

Стратегія розвитку системи МВС до 2020 року є ні чим іншим, як баченням розвитку органів системи МВС на короткостроковий період. При цьому визначено, що вона - це невід'ємна частина сектору національної безпеки України, що включає в себе наступні пріоритети його функціонування:

- 1) безпечне середовище;
- 2) протидія злочинності;
- 3) дотримання і забезпечення прав людини органами системи МВС;
- 4) ефективне інтегроване управління кордонами та збалансовану міграційну політику;
- 5) якість і доступність послуг;
- 6) ефективне управління, прозорість і підзвітність;
- 7) розвиток кадрового потенціалу та соціальний захист працівників [1].

З огляду на важливість більш детального розгляду цих пріоритетів, можемо відзначити, що необхідність створення безпечного середовища в Україні викликана низкою негативних факторів, які розвивалися протягом десятків років. До цих факторів можна віднести: складну криміногенну ситуацію в державі; високий рівень корупції та

організованої злочинності; економічну нестабільність і поява нових типів загроз і злочинний правопорушень у цій сфері; відсутність єдиної і оптимальної системи швидкого реагування на повідомлення про події, які загрожують особистій чи громадській безпеці; несвоєчасне реагування на надзвичайні ситуації внаслідок обмежених можливостей сил цивільного захисту, їх значну віддаленість від місць виникнення таких ситуацій; критичну ситуацію, пов'язану з аварійністю на дорогах, тяжкість наслідків дорожньо-транспортних пригод та інші [1].

На наше переконання, перш за все, потрібно виховати самосвідомість і розуміння з боку громадян, погляди яких формуються на застарілих принципах і поняттях. Тому потрібно особливу увагу приділити поліпшенню системи освіти для виховання молоді в руслі зміцнення довіри до органів системи МВС і, що немало важливо, залучення суспільства до процесу створення безпечного середовища.

Отже, на підставі аналізу законодавства України в сфері національної безпеки було встановлено, що для неї властиво поширення впровадження інституційного підходу. Встановлено, проте, що вітчизняне законодавство потребує доопрацювання в частині конкретизації його дефінітивного апарату, а також шляхів підвищення ефективності центрального і регіонального рівня національної безпеки її інституційними силами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-p>.
2. Інституційний розвиток державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України. Веб-сайт. URL: <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/diskruk.pdf>.
3. Помаза-Пономаренко А. Л. Національна безпека: монографія. Харків: НУЦЗУ, 2018. 168 с.

TO THE QUESTION ON THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF CONSUMERS OF FINANCIAL SERVICES IN UKRAINE: IN THE CONTEXT OF RECENT LEGISLATIVE AMMENDMENTS

Olha A. Shvaher

*Assistant lecture, Department of International, European Law and civil legal disciplines
Sumy State University*

The technological innovation and increased competition for financial services worldwide

have created a wide array of financial services available to consumers. As a result, government authorities worldwide are starting to look at concrete and effective ways of improving consumer protection in financial services and financial literacy - and take a proactive approach to reform of their retail financial markets.

«Good Practices for Consumer Protection and Financial Literacy in Europe and Central Asia: A Diagnostic Tool» (hereinafter – Diagnostic Tool) which provides by the International Bank for Reconstruction and Development and The World Bank, recommends to use best practices for creation a good system of protecting the rights of consumers of financial services. Through the text of this Diagnostic Tool we can find the practical advices for creation purposes of system of protecting the rights of consumers of financial services. Some of them will be discussed below.

Diagnostic Tool propose the next Checklist of Good Practices:

- Consumer Protection Institutions;
- Disclosure and Sales Practices;
- Customer Account Handling and Maintenance;
- Privacy and Data Protection;
- Dispute Resolution Mechanisms;
- Guarantee and Compensation Schemes;
- Financial Education.

In view of the changes that have taken place in the legal regulation of consumer protection of financial services in Ukraine, we decided to consider Consumer Protection Institutions benchmarks which include such conditions:

✓ The law should provide clear consumer protection rules regarding financial products and services. The necessary institutional arrangements should be in place to ensure thorough, objective, timely and fair implementation and enforcement of the rules.

✓ Prudential supervision and market conduct regulation can be placed in separate agencies or lodged in a single institution but an equal balance between prudential supervision and consumer protection is needed.

✓ A principles-based code of conduct for financial institutions should be developed in consultation with the financial sector (and consumer protection associations) and monitored by a statutory agency. The code may be augmented by voluntary codes of conduct for individual financial institutions.

✓ All legal entities that either collect funds from consumers or lend funds to consumers should be licensed and supervised by the appropriate prudential or market-conduct regulators.

✓ The judicial system should provide credibility to the enforcement of the rules. The media and consumer associations should be active in promoting financial consumer protection.

Throughout this benchmark we highlight that the strategy of governments in financial services system creation should be aimed at developing a comprehensive system of consumer rights protection in the financial services markets that will contribute to financial stability and well-being of citizens, become accessible and understandable to them, provide adequate quality of financial services, prevent the use of discriminatory consumer practices or financial institutions during the conclusion and execution of contracts, as well as to prevent the provision of legal and physical services not provided in the prescribed manner persons not entitled thereto.

To date, significant steps have been taken in the context of European integration processes in Ukraine to improve the relationship between different categories of financial services market participants in Ukraine to ensure the full functioning of such markets and their sustainable development. A system of legislative support for the functioning of financial services markets in Ukraine is being created, taking into account the need to protect the rights of consumers of financial services. Legislation on the protection of consumer rights at an appropriate level should take into account the particularities of financial services and promote the extension of their consumers.

The recent changes to some legislative acts of Ukraine on protection of the rights of consumers of financial services, introduced by the Law of Ukraine of September 20, 2019 No. 122-IX, contribute to the creation of a proper system of protection of the rights of consumers of financial services, elimination of loopholes and inconsistencies in the current system of regulatory and legal protection of consumer rights.

Law No. 122-IX amends the granting to the authorities of the power to apply measures of influence to financial institutions and other entities providing financial services, and to impose administrative penalties on their officials. Equal rules are also being introduced for banks and non-banking institutions in the field of financial services advertising and information. In addition, the concept of total consumer credit costs has been expanded to include all consumer spending, including additional and related third party services. The obligation to disclose information about the real value of financial products and services has been determined.

The analysis of the norms of the Law No. 122-IX makes it possible to conclude that the Ukrainian consumers of financial services receive an effective mechanism of protection of their rights as a result of the amendments, which, in our opinion, is consistent with the Consumer Protection Institutions benchmarks. Substantial steps have been taken to reduce the gaps and contradictions in the current system of legal regulation for the protection of the rights of

consumers of financial services; unified rules for banks and non-banking financial institutions in the field of advertising and disclosure of financial services are introduced.

REFERENCES:

1. Good Practices for Consumer Protection and Financial Literacy in Europe and Central Asia: A Diagnostic Tool/ International Bank for Reconstruction and Development and The World Bank, 2009. URL: http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPPRVSECDEV/Resources/GoodPractices_ConsumerProtection_Sep09.pdf.
2. On amendments to some legislative acts of Ukraine on protection of the rights of consumers of financial services, by the Law of Ukraine of September 20, 2019 No. 122-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/122-20?lang=en>.

ПРОФСПІЛКИ НА ЗАХИСТІ ПРАВ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ⁴

Павленко Б. О.

*Аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Безвін О. С.

*Студент II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Миргород-Карнова В. В.
*к. ю. н., викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Профспілки є найважливішим інститутом суспільства, від якого залежить стабільність функціонування політичної системи та розвитку держави. Це не тільки механізм захисту прав найманих працівників, а й механізм взаємодії та спільного існування між державою й громадянським суспільством. Двостороння взаємодія між владою та профспілками є не тільки необхідним чинником в сучасних українських умовах, але й неодмінно потребує серйозних змін.

В сучасних умовах розвитку нації український профспілковий рух перебуває в неоднозначному становищі. Існуюча система діалогу між владою та профспілками навряд чи може називатись повноцінною двосторонньою моделлю, тому що контакт, по суті, не налагоджений. Іншими словами, двосторонні угоди існують, але лише на рівні представників влади, керівництва профспілок і керівництва державних органів, в той час як службовці більшості державних установ навіть не знають, що в їхньому трудовому колективі є профспілка. Однак, зважаючи на те, що Україна прагне стати демократичною та цивілізованою державою, її невід'ємним елементом повинна стати сильна і незалежна

⁴ Робота виконана в рамках проекту № 55.16-01.18/20.3П

профспілка, яка буде стояти на захисті прав та інтересів працівників державної служби.

Державна служба виникла та існує там де є держава. Вона є основою державної влади та правовим механізмом управління суспільством. В багатьох розвинених країнах світу державна служба є одним з ключових елементів системи державного управління, від ефективного функціонування якого, залежить додержання конституційних прав та свобод громадян, послідовний і сталий розвиток країни. Вона є джерелом регулювання більшості суспільних проблем та різниться залежно від соціального та економічного рівня кожної країни, їх режиму та форм правління. Без державної служби не можлива реалізація різноманітних завдань і функцій, які покладені на державу, розвинені країни просто втратять правові механізми управління нею та не зможуть стабільно існувати [1].

Після проголошення незалежності України перед нашим суспільством постало питання щодо пошуку оптимальної політико-правової та управлінської моделі розбудови державності України, воно ж поставило перед державотворцями складні проблеми, які потребують концептуального розв'язання. Так, державна служба не може бути лише структурним механізмом, що реалізує державну волю. Вона повинна відповідати загально визнаній системі цінностей, бути спрямованою на соціальну орієнтацію щодо формування громадянського суспільства. Структурні зміни потребують перегляду соціально-політичних пріоритетів, що, у свою чергу, приводить до нових форм взаємодії правового простору, державної влади та інститутів громадянського суспільства і вимагає вдосконалення механізмів реалізації системи публічних потреб та інтересів [2].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» під поняттям професійна спілка слід розуміти добровільну неприбуткову громадську організацію, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання) [3].

Закон України «Про державну службу» передбачає обов'язкову участь профспілки в діяльності державного органу, але лише у трьох випадках:

1. при затвердженні правил внутрішнього розпорядку, коли вони виносяться на затвердження загальних зборів державних службовців за поданням керівника державної служби і виборного органу первинної профспілкової організації, якщо він є в цьому державному органі;
2. при направленні керівником державної служби на затвердження центральному органу виконавчої влади що реалізує державну політику у сфері трудових відносин, Типового положення про преміювання, яке погоджується з виборним органом первинної профспілкової організації (за наявності).
3. при виданні наказу керівника державної служби щодо виходу на роботу

державних службовців для виконання невідкладних або непередбачуваних завдань та необхідність працювати понад установлену тривалість робочого дня, а також у вихідні, святкові та неробочі дні, у нічний час обов'язково повідомляється виборний орган первинної профспілкової організації.

Враховуючи вищевикладене, можемо зазначити що низка прав, якими користуються на підставі загальних трудових норм інші працівники, для державних службовців обмежується.

Слід зазначити, що профспілки своєю історією довели свою необхідність і здатність забезпечити представництво і захист прав та інтересів своїх членів в соціально-трудовій сфері. Тільки за участю профспілок держава може забезпечити стабільний розвиток економіки без соціальних потрясінь.

Беручи до уваги значення професійних спілок у захисті трудових прав і соціально-економічних інтересів працівників, в розвитку демократичних форм участі громадян в управлінні економічними і політичними процесами, демократична, правова і соціальна держава, якою є Україна, має підтримувати професійні спілки та піклуватися про законодавче закріплення їх повноважень. Професійні спілки всіх рівнів повинні ще раз повернутися до розгляду своїх основних функцій і приділити увагу тим з них, які в даний час в більшій мірі будуть сприяти досягненню головної мети створення та діяльності профспілок – захист соціально-трудових прав та інтересів членів профспілки.

Практично всі функції профспілок можуть бути реалізовані в рамках соціально-партнерських відносин. У колективних договорах і угодах можна і потрібно вирішувати питання регулювання заробітної плати, забезпечення зайнятості, охорони праці, створення власних страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, оздоровчих і медичних установ і т.д. Досвід такої діяльності є у різних профспілок, його треба поширювати і узагальнювати. Профспілки всіх рівнів повинні частіше виступати у пресі, на телебаченні, брати участь у конференціях і круглих столах, пропагуючи свою діяльність, більше уваги приділяти навчанню профспілкових кадрів і активу, залучати до своїх лав молодь.

Світова практика показала, що професійні спілки необхідні і демократичній державі і його працюючим громадянам. Вони є важливим елементом громадянського суспільства. Але без проведення суттєвих перетворень в профспілковому русі, без зміцнення єдності профспілок, підвищення активності і відповідальності лідерів профспілкових організацій, поставлених завдань не вирішити.

Слід відзначити особливу важливість в процесі регулювання інтересів ролі законодавчої влади. Шукати компроміси необхідно в рамках законодавчого поля. Від якості законів залежить, чи буде в процесі регулювання враховуватися думка всіх

учасників. В іншому випадку розвиваються конфліктні процеси. Дослідивши проблеми здійснення своїх повноважень профспілками на державній службі, стало зрозуміло, що в Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» необхідно внести корективи, адже він повністю не розкриває правовий статус профспілкових організацій, їх взаємозв'язок з роботодавцями та працівниками. Наприклад, додати в 2 розділ статтю про повноваження профспілкових організацій та їх об'єднань на представництво законних прав та інтересів у суді. Таке повноваження надасть профспілковим організаціям можливість повноцінно захищати права та законні інтереси працівників, зокрема державних службовців.

Крім того в українському законодавстві не врегульоване питання правового статусу профспілок на державній службі, що в свою чергу призупиняє розвиток профспілкового руху у цій сфері.

Сучасній Україні потрібні сильні профспілки. А сильна профспілка – це така профспілка, яка ефективно захищає інтереси своїх членів, користується їх довірою і підтримкою, здатна організувати, при необхідності, колективні дії на захист соціально-економічних прав та інтересів працівників, володіє достатніми організаційними, фінансовими та кадровими ресурсами для виконання своїх статутних задач.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бериславська О. М., Мінаєва В. В. Європейський досвід етизації державної служби та її актуальність для України. *Правові новели*. 2014 № 2. С. 104–108.
2. Грайнер Є. В. Формування української моделі державної служби із врахуванням досвіду зарубіжних країн. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. Вип. 1. С. 104–115.
3. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 р. № 1045-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14> (дата звернення: 22.12.2019).

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Бурбика В. О.

к. ю. н., молодший науковий співробітник Науково-консультаційного центру правових досліджень Сумського державного університету

Питання запобігання та протидії корупції має важливе значення для України, адже

є глобальною загрозою національній безпеці. Суб'єктами, які безпосередньо виявляють, припиняють та розслідують корупційні правопорушення чи правопорушення, пов'язані з корупцією, є правоохоронні органи. При цьому ефективність запобігання та протидії корупції правоохоронними органами залежить від стану адміністративно-правового регулювання. В умовах реформування правоохоронних органів актуалізується питання удосконалення адміністративного законодавства щодо запобігання та протидії корупції. У зв'язку з цим доцільно розглянути основні недоліки законодавства, що впливають на стан запобігання та протидії корупції правоохоронними органами.

Антикорупційне законодавство включає закони про боротьбу з корупцією, положення Кримінального кодексу, Кодексу про адміністративні правопорушення та інші нормативно-правові акти, які передбачають покарання за такі правопорушення [1, с. 170]. У загальному вигляді невід'ємним елементом удосконалення антикорупційного законодавства є реформування правової бази діяльності правоохоронних органів, визначення оптимальної структури та штатної чисельності правоохоронних органів, виходячи з нагальних потреб національної антикорупційної політики та економічних можливостей держави, усунення частого дублювання функцій різними органами, підвищення рівня професіоналізму та відповідальності в усіх ланках правоохоронного сектору, подальше впровадження демократичних світових стандартів у повсякденну та службову діяльність [2].

У той же час, на думку Т. М. Міщенко, схема формування українського законодавства у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією повинна полягати у такому напрямі: концепція (стратегія) – програма – закон – підзаконні акти. В Україні така схема не спрацювала на практиці, оскільки законодавець не відзначився своєю послідовністю, що в свою чергу знайшло своє відображення на якості та ефективності національного законодавства [3, с. 139]. На проблемі відсутності єдиної концепції формування та розвитку антикорупційних органів в Україні також наголошує О. І. Пархоменко-Куцевіл [4, с. 208].

Водночас з недосконалістю законодавчої бази стосовно протидії корупції тісно пов'язано й її неефективне застосування [5, с. 181], що говорить про відсутність професіоналізму при застосуванні антикорупційного законодавства. Більше того, законодавче дублювання окремих функцій правоохоронних органів, до повноважень яких належить запобігання та протидія корупції, є чинником їх недосконалої діяльності. Дану думку досить вдало розвиває вищезгаданий науковець, зазначаючи, що недостатній розподіл функцій між антикорупційними правоохоронними інституціями та відсутність чіткого зв'язку між ними досить часто провокує внутрішній конфлікт інтересів у їх

діяльності, що відображається у викривленні інформаційного поля, відсутності синхронізованих дій та складністю процедур, які, як правило, малоефективні [4, с. 211].

Для вирішення проблеми дублювання функцій неодноразово пропонувалося створити окремий правоохоронний орган у досліджуваній сфері. Проте у сучасних умовах така пропозиція не є цілком вдалою, доцільніше було б налагодити взаємодію між існуючими правоохоронними органами, адже на переконання Г. Муляр й О. Ховпун, взаємодія між органами антикорупційної діяльності в Україні на цей момент налагоджена не повною мірою, що ускладнює впровадження антикорупційної політики. Проблеми ці зумовлені як недостатнім унормуванням діяльності нових органів, так і організаційними чинниками. Зокрема, мова йде про недоопрацьованість нормативно-правового забезпечення, відсутність наукових розробок із проблем організації взаємодії тощо [6, с. 63].

Поряд з цим, В. А. Дем'янчук, принциповими недоліками нормативно-правових актів, що стосуються взаємодії правоохоронних органів з іншими суб'єктами протидії корупції, називає:

- у документах закріплені певні наміри щодо співпраці у питаннях протидії корупції, які стосуються достатньо вузького кола питань, зокрема обміну інформацією між силовими відомствами;

- усі проаналізовані документи містять лише загальні положення щодо взаємодії без деталізації окремих процесуальних аспектів, строків, обов'язків сторін, а також питань їхньої відповідальності за невиконання домовленостей;

- активність нормотворчості у сфері взаємодії лише з боку Національного антикорупційного бюро України, тоді як Спеціалізована антикорупційна прокуратура не надто переймається питанням форм та методів співпраці з іншими антикорупційними інститутами;

- накази та меморандуми не містять механізмів оцінки ефективності взаємодії між суб'єктами протидії корупції, що робить цей процес неконтрольованим [7, с. 98].

І. О. Клочко, розглядаючи органи прокуратури України в системі суб'єктів протидії корупції, поряд з проблемою нечіткого розмежування функцій та повноважень між різними структурними підрозділами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, до недоліків і прогалин адміністративно-правового регулювання діяльності органів прокуратури щодо протидії корупції відносить:

- 1) порядок утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, зокрема, необхідність погоджувати її структуру та штат з Директором Національного антикорупційного бюро, створює умови для порушення принципу незалежності органів

прокуратури, що, у свою чергу, може вплинути на її неупередженість;

2) неузгодженість деяких наказів Генерального прокурора України (наприклад, «Про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції») з оновленим законодавством у сфері протидії корупції;

3) невизначеність у Законі України «Про прокуратуру» видів актів прокурорського реагування, у тому числі тих, які виносяться ним під час реалізації повноважень щодо протидії корупції;

4) відсутність чіткого визначення повноважень органів прокуратури у сфері здійснення провадження у справах про адміністративні корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення тощо [8, с. 140-141].

Окремої уваги заслуговує проблема відсутності на законодавчому рівні чітких критеріїв оцінювання діяльності правоохоронних органів, уповноважених запобігати та протидіяти корупції. Навіть якщо такі критерії й існують, вони ґрунтуються переважно на кількісних, а не якісних показниках. Переважання кількісних показників створює можливість маніпулювання статистикою, створюючи штучні показники розкриття злочинів, а також провокує правоохоронців до неякісного розслідування злочинів і порушення прав потерпілих від корупційних злочинів і правопорушень громадян.

Так, одним із основних критеріїв оцінювання має бути саме оцінка корупційних ризиків у діяльності означених органів. Це пояснюється тим, що виявлення корупційних ризиків у діяльності правоохоронних органів України дозволяє оцінити, наскільки ефективною є його організаційна структура, здійснюване управління, розподіл функціональних обов'язків та стан виконання співробітниками зазначених суб'єктів приписів національного законодавства. Оцінка корупційних ризиків дає керівництву правоохоронних органів України можливість виявити існуючі недоліки в організації діяльності правоохоронних структур та вжити відповідних заходів для їх усунення [9, с. 146].

Таким чином, враховуючи розглянуті недоліки, удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів як суб'єктів запобігання та протидії корупції має здійснюватися у наступних напрямках:

1) формування єдиної концепції формування та розвитку антикорупційних органів;
2) усунення дублювання окремих функцій у сфері запобігання та протидії корупції;
3) посилення як міжвідомчої взаємодії антикорупційних правоохоронних структур, так і взаємодії з іншими суб'єктами протидії корупції;

4) узгодженість спеціальних нормативно-правових актів, що стосуються діяльності правоохоронних органів, з антикорупційним законодавством в цілому;

5) визначеність на законодавчому рівні чітких критеріїв оцінювання діяльності правоохоронних органів як суб'єктів, що протидіють і запобігають корупції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Rieznik O. M, Klochko A. M., Kosytsia O. O., Pakhomov V. V. International aspect of legal regulation of corruption offences commission on the example of law enforcement agencies and banking system of Ukraine. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2017. Vol. 8. № 1. P. 169–177.
2. Шапка Б. В. Удосконалення антикорупційного законодавства на засадах світових стандартів. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_31896.
3. Міщенко Т. М. Адміністративно-правове забезпечення організації боротьби з організованою злочинністю, що супроводжується корупційними зв'язками: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2017. 197 с.
4. Пархоменко-Куцевіл О. І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 308 с.
5. Сибірня Р. І., Сибірний А. В., Хомів О. В. Шляхи підвищення ефективності антикорупційної діяльності. *Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів*: мат. постійно діючого наук.-практ. семінару. Львів, 2017. С. 180–183.
6. Муляр Г., Ховпун О. Взаємодія антикорупційних органів України під час розслідування кримінальних проваджень. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 2. С. 56–65.
7. Дем'янчук В. А. Шляхи удосконалення рівня взаємодії між суб'єктами запобігання та протидії корупції в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1 (62). С. 97–102.
8. Клочко І. О. Органи прокуратури України в системі суб'єктів протидії корупції: адміністративно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2018. 227 с.
9. Андрійченко Н. С. Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис. ... на здобуття докт. філос.: 081. Суми, 2020. 234 с.

ІНСТИТУТ ПРЕФЕКТА ЯК НОВИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ⁵

Гаруст Ю. В.

*д. ю. н., доц., завідувач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Гриб А. А.

*Студент II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Щодня в Україні органами місцевого самоврядування ухвалюється багато рішень щодо вирішення питань забезпечення життя та розвитку територіальних громад. Контроль за законністю цих рішень мали б здійснювати голови місцевих державних адміністрацій, але саме вони є і виконавцями цих рішень на районному та обласному рівні.

Нова українська влада досить активно продовжує шукати дієві механізми щодо ефективного проведення децентралізації влади та реформування адміністративно-територіального устрою нашої країни.

Говорячи про сучасну Францію, префекти – це державні службовці високого рівня. Формально вони входять до структури Міністерства внутрішніх справ. Префект у сучасній Франції, здебільшого виконує не адміністративні, а контролюючі функції. Він утілює в життя урядову політику, здійснює нагляд за виконанням у департаменті нормативних актів центральної влади, для забезпечення порядку він має право приймати рішення щодо використання поліцейських сил. Французький досвід досить корисний у розширенні повноважень органів місцевого самоврядування та у запровадженні інституту префектів в Україні [1, с. 121].

В момент проголошення незалежності, Україна не мала власної моделі державного управління країною. В сучасній Україні система державного управління здійснюється за допомогою обласних та районних державних адміністрацій, які діють за територіальним принципом. Саме завдяки такому адміністративному-територіальному поділу Президент України, Уряд, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, можуть здійснювати свої функції у сфері державного управління на місцях.

Якщо аналізувати законодавство України, щодо взаємовідносин місцевих органів державної влади (області та районні державні адміністрації) та органів місцевого самоврядування, то можна зробити висновок про його недосконалість. Неважко помітити, що владні повноваження, досить часто збігаються. Це викликає певне непорозуміння щодо меж їх здійснення та призводить до виникнення конфліктів між органами місцевої виконавчої влади та органами місцевого самоврядування [2, с. 2].

⁵ Робота виконана в рамках проекту № 55.16-01.18/20.3П

Разом із тим однією з основних, стрижневих проблем державного управління, що визначається найбільш актуальною і такою, що продовжує негативно впливати на якість формування та реалізації державної політики, є проблема координації діяльності органів влади. Про те, що ця умова є надзвичайно важливою не тільки для України, свідчить висловлювання відомого американського дослідника і політика Г.Сейдмана, який координацію визначав як філософський камінь публічного управління: «Якби була віднайдена правильна формула для координації, можна було б сумістити несумісне, гармонізувати конкуруючі та різноманітні інтереси, подолати ірраціональність у наших державних структурах і зробити важкий вибір політики, якого ніхто не буде заперечувати» [3].

Звертаючи увагу на теперішні вимоги суспільства, центральна влада не здатна адекватно опрацювати великі об'єми інформації і достатньо швидко реагувати на будь-яку зміну ситуації у його середовищі. Реалізація більшості завдань, пов'язаних із забезпеченням належного життєвого рівня населення, здійснюється не на рівні держави, а в регіонах, місцях безпосереднього проживання громадян. Перебуваючи найближче до виборця, органи місцевого самоврядування є більш доступними для комунікацій, а тому громадянам легше оцінити результати їх діяльності [4].

Якщо порівняти голів обласної та районної державних адміністрацій з префектами, можна стверджувати що більш прозорим і ефективним буде саме інститут префектів. По-перше, префект є державним службовцем і не належить до політичних посад. Це забезпечить нейтралітет і сталість держави, у вирішенні місцевих спорів громадян, тим самим посприє зміцненню довіри. По-друге, префект на відміну від голови обласної та районної державних адміністрацій, проходить ротацію кожні 3 роки та не змінюється з закінченням терміну повноважень президента. По-третє, проводить нагляд за конституційністю рішень органів місцевого самоврядування, звертаючись до суду. І тільки суд може відкликати або ввести в дію данні рішення.

Першим кроком до децентралізації влади можемо вважати прийняття змін до Конституції України. Вони стануть конституційним підґрунтям всіх наступним заходів. Саме з внесенням змін до Конституції розпочнеться процес розробки відповідних нормативно-правових актів щодо утворення виконавчих органів обласних та районних рад і запровадження інституту префекта.

Другим кроком повинне стати прийняття ВР України спеціального закону «Про префектів», який дозволить оперативно контролювати законність прийняття рішень органами місцевого самоврядування, посилити координацію виконання державних програм, забезпечити оперативне усунення надзвичайних ситуацій. Для того щоб як

найефективніше виконувати вказані функції на префекта мають бути покладені такі повноваження: контроль законності (префект оперативно перевіряє всі акти місцевої влади, на відповідність українському законодавству, якщо виявляється порушення він зупиняє дію актів та направляє позов до суду або до центральних органів виконавчої влади); координація державних програм на рівні відповідної територіальної громади (префект узгоджує дії органів виконавчої влади, контролює виконання та призначає керівника міжгалузевих програм); надзвичайні повноваження (при виникненні надзвичайних ситуацій, у префекта з'являються додаткові зобов'язання, а саме він стає відповідальним за подолання наслідків стихійного лиха, а у випадку військової ситуації за безпеку цивільного населення). Фактично інститут префекта буде виконувати функції спостерігача, а краще сказати наглядача за діяльністю територіальної громади та стане державним запобіжником у разі порушення законодавства.

Третім, найголовнішим кроком, є ліквідація обласних та районних державних адміністрацій які зменшують участь громади в управлінні державою, та створення дієвого виконавчого органу що буде контролюватись територіальною громадою через обрані Ради відповідного рівня. На цьому етапі всі функції з управління територіальною громадою та її розвитком одноосібно переходять до виконавчих органів районних (обласних) рад. Відповідно для цього потрібно розробити та внести зміни до Закону України «Про органи місцевого самоврядування» в частині визначення правового статусу цих виконавчих органів. Розробити їх структуру, чітко визначити: функції, повноваження, права та порядок взаємодії з відповідними Радами, офісом префекта та центральними органами виконавчої влади. Особливу увагу потрібно приділити контролю територіальної громади за роботою цих виконавчих органів.

Запровадження в Україні інституту префекта дасть змогу відмежувати самодостатнє місцеве самоврядування від державного централізованого тиску (у тому числі на рівні областей і районів). На законодавчому рівні розмежує повноваження і функції між органами місцевого самоврядування і виконавчої влади. Введення головної функції префектів щодо здійснення контролю за законністю рішень органів місцевого самоврядування, дозволить позбавитись від корупційної складової в діяльності цих органів. Та найголовніше, закінчення децентралізації шляхом передачі повноважень з фактичного управління територіальними громадами до обласних і районних рад, робить їх відповідальними перед населенням цих місцевостей за ефективне управління та робить їх головним органом влади в регіоні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Марцеляк О. В. Інститут префекта у Франції як приклад для України. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16878/1/Інститут%20префекта%20у%20Франції%20як%20приклад%20для%20України.pdf>.
2. Дудкіна А. Ю. Проблеми взаємодії місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування в Україні. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2013-4/doc/1/05.pdf>.
3. Kettl D. F. 2015. The transformation of Governance, Public Administration for the Twenty-First Century. Johns Hopkins University Press. Baltimor. P. 77.
4. Байрак С. О. Місцеве самоврядування – основа розвитку демократичної держави. *Панорама політологічних студій*. 2013 .Вип. 10. С.148–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pps_2013_10_20.

ДО ПИТАННЯ ПРО ОКРЕСЛЕННЯ МЕТИ ТА ЗАВДАНЬ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Лісов Д. А.

*Студент II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Каріх І. В.

*к. п. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Національна безпека – захист життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, які забезпечують стійкий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію реальних загроз і потенціал для національних інтересів у сфері правоохоронних органів, боротьби з корупцією, прикордонної та прикордонної діяльності, кордону, охорони здоров'я, освіти та науки, науки і техніки та інноваційної політики, культурного розвитку населення, свобода вираження поглядів та інформації без соціального забезпечення та пенсій, житлово-комунальних послуг, ринків фінансових послуг, захисту прав на нерухомість, фондових ринків та руху цінних паперів, податкової та митної політики, торгівлі та бізнесу, банківських послуг, політики інвестиції, аудит, грошова політика, інформаційна безпека, ліцензії, галузь і сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енерго та енерго збереження, земельних і водних ресурсів, надр, охорони навколишнього середовища та інші сфери державного управління у разі негативних тенденцій, що створюють реальну або потенційну загрозу національним інтересам [2].

Система забезпечення національної безпеки України створюється та розвивається відповідно до Конституції України та інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері національної безпеки [2].

Основою системи національної безпеки України є органи та засоби національної безпеки, в яких використовуються теоретичні, методологічні, регуляторні, інформаційно-аналітичні, організаційно-управлінські, розвідувальні, особисті, наукові тощо. технічні, ресурсні та інші заходи щодо забезпечення процесу управління загрозами, а не безпекою, в рамках яких державні та недержавні установи гарантують прогресивний розвиток українських національних інтересів та внутрішніх джерел духовного добробуту народу українська мова, ефективне функціонування системи національної безпеки України [3].

У Концепції (основи державної політики) національної безпеки України поняття системи національної безпеки було визначено як «суб'єкт» організований державою; державні органи, неурядові організації, державні службовці та особи, об'єднані цілями та завданнями захисту національних інтересів, які здійснюють узгоджену діяльність в рамках законодавства України. «Щодо чинного закону України» про основи національної безпеки України», то цього поняття немає [4].

У свою чергу, управління системою національної безпеки можна визначити як особливий вид діяльності державних та недержавних утворень щодо раціоналізації системи національної безпеки, забезпечення її оптимального функціонування та її сталого розвитку в організації управління. системи національної безпеки.

Національні цінності, інтереси та цілі стосуються основних рушій системи національної безпеки, її елементів, що визначають її зміст, характер, конфігурацію та спрямованість.

Запорукою побудови системи є її призначення. Тому врахування цього компонента є очевидним і при створенні системи національної безпеки України.

Багато уваги приділяється визначенню мети концепції, щоб, щоб не перевантажуватись зайвими дискусіями, давайте дати поняття, яке ми будемо використовувати в майбутньому [3].

Тому мета – свідомий результат, на який спрямована діяльність суб'єкта. Основним завданням системи національної безпеки є створення системи управління, яка може мати цілеспрямований і свідомий вплив на ці загрози та небезпеки.

Основними завданнями системи національної безпеки є:

- захист конституційних прав, свобод та інтересів громадян України;
- захист конституційного ладу, державного суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності державного кордону, науково-технічного та оборонного потенціалу

країни;

- здійснення національної політики національної безпеки;
- проводити активну розвідувальну, контррозвідувальну та оперативно-дослідницьку діяльність для забезпечення національної безпеки шляхом отримання інформації про розвідку, контррозвідку та оперативні дослідження, необхідну для розробки стратегічних, тактичних та оперативних рішень у сфері управління національною безпекою та розробити механізми їх реалізації;
- виявлення, запобігання та припинення діяльності спецслужб та інших заходів, спрямованих на шкоду національній безпеці України, діяльності спеціальних служб, а також окремих осіб чи організацій;
- виявлення, запобігання та припинення тероризму та інших дій, спрямованих на насильницьку зміну конституційного ладу, порушення територіальної цілісності та недоторканності національних кордонів України;
- моніторинг (спостереження, оцінка та прогнозування) ситуації з національною безпекою щодо впливу загроз і небезпек, як внутрішніх, так і зовнішніх;
- геополітичне моделювання поведінки партнерів системи безпеки при здійсненні загрози чи небезпеки;
- запобігання проникненню промислових шпигунських структур, представників організованої злочинності до системи управління ВМС;
- боротьба з технічним проникненням особливо важливих об'єктів з метою вчинення злочинів, саботажу та тероризму комічно-розвідувальної діяльності;
- виявлення, запобігання та припинення будь-якої протиправної та іншої негативної діяльності суб'єктами системи національної безпеки в межах системи на шкоду;
- захист громадян України за кордоном;
- забезпечення державної таємниці;
- Організація громадянського та демократичного контролю за функціонуванням НЗНБ тощо.

Залежно від заявленої мети та завдань, до функцій системи національної безпеки України належать:

- передбачити та виявити загрози та загрози національній безпеці;
- розробка та реалізація комплексу оперативних, тактичних та стратегічних заходів щодо управління загрозами та загрозами;
- Створення та забезпечення сил національної безпеки;
- участь у гарантії загальної та регіональної безпеки відповідно до міжнародних

договорів, ратифікованих Україною [2].

Отже, систему національної безпеки слід розуміти як систему теоретичних, методологічних, регуляторних, аналітичних, організаційно-управлінських, розвідувальних, контррозвідкових, оперативних досліджень, кадрових, науково-технічних, ресурсних та інші, спрямовані на: забезпечення процесу управління загрозами небезпеки, в яких державним та недержавним інститутам гарантується прогресивний розвиток українських національних інтересів, джерел духовного та внутрішнього благополуччя населення в Україні, ефективного функціонування система національної безпеки України [4].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
3. Глобальна та національна безпека: підручник / В. І.Абрамов, Г. П.Ситник, В. Ф.Смолянюк; за заг. ред. Г. П. Ситника. К.: НАДУ, 2016. 784с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1zj8SLnc16M3cc1GWornXTrOeL1o7bnhD/view>.
4. Смолянюк В. Ф., Деменко О. Ф., Прибутько П. С. Основи національної безпеки України. Навчальний посібник. К. ПАЛИВОДА А.В., 2017.140 с.

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Дудченко В. В.

*Аспірант III курсу кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Шлапко Т. В.

*к. ю. н., доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Попередження правопорушень серед неповнолітніх є найважливішим аспектом попередження злочинності взагалі в суспільстві, тому розробка та запровадження дієвих заходів у цьому напрямку з боку держави є невід'ємною частиною соціальної політики України.

Більшість науковців поняття «запобігання», «протидія» та «профілактика» вважають синонімами. Такий підхід має сенс, тому як в етимологічному форматі

вищезазначені поняття мають загальну основу.

У широкому розумінні профілактика – це недопущення правопорушень взагалі, тобто утримання окремих членів суспільства від протиправних проступків. У вузькому значенні під профілактикою розуміється діяльність, по-перше, по виявленню і усуненню причин конкретних правопорушень, а також умов, що сприяють їх вчиненню; по-друге, у виявленні конкретних осіб, схильних до вчинення правопорушень, і проведення з ними необхідної роботи [1, с. 118].

Дослідженнями у сфері профілактики правопорушень вели дослідження наступні науковці: Аванесов Г. А., Авер'янов В. Б., Бандурка О. М., Бахрах Д. М., Битяк Ю. П., Закалюк А. П., Ківалов С. В., Колпаков В. К., Комзюк А. Т., Ортинський В. Л., проте наукові розробки у сфері ювенальної превенції майже відсутні. Зазначені автори найчастіше приділяли увагу аналізу самої системи профілактики правопорушень, а дієвим елементом профілактики визначали запровадження системи адміністративного примусу.

Наприклад, Битяк Ю. П. характеризує адміністративний примус як систему засобів психологічного або фізичного впливу на свідомість і поведінку людей з метою досягнення чіткого виконання встановлених обов'язків, розвитку суспільних відносин у межах закону, забезпечення правопорядку й законності [2, с. 164].

Професор Комзюк А. Т. у монографії «Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації» наголошує, що адміністративне стягнення, яке є однією із складових адміністративного примусу, є мірою відповідальності, правовим наслідком адміністративного правопорушення. Воно застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами [3, с. 225].

Остапенко О. І. зазначає, що адміністративно-правове попередження неможливе без застосування адміністративної відповідальності й покарання. Зміст такого попередження полягає: у позбавленні або обмеженні фізичної можливості вчинити делікт; у вихованні та виправленні за допомогою покарання; у недопущенні більш небезпечних і шкідливих дій (злочинів) способом встановлення відповідальності за дії, які створюють умови для їх вчинення; в усуненні деяких факторів, що негативно впливають на громадян [4, с. 241].

Але такий підхід у питаннях запобігання правопорушень серед неповнолітніх не здатен зменшити кількість правопорушень.

Найбільш перспективний шлях щодо вирішення проблеми злочинності у дитячому

середовищі – ведення профілактичних заходів. На перший план в системі протидії порушень серед неповнолітніх виступає система саме ранньої профілактики, що направлена на дітей раннього шкільного та, навіть, дошкільного віку. По суті, раннє втручання «не тільки рятує життя від втрати часу», але й запобігає наступу дорослої кримінальної кар'єри та зменшує ймовірність того, що молоді стануть серйозними та жорстокими злочинцями. Це, у свою чергу, зменшує тягар злочинів на суспільстві та заощаджує мільярди доларів платників податків [5, с. 186].

Під профілактикою правопорушень у дитячому середовищі слід розуміти систему соціальних, правових, педагогічних та інших заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють здійсненню злочинів і правопорушень неповнолітніми. Дослідження Державного інституту публічної політики у Вашингтоні (WSIPP) 2001 року показали, що загальні переваги ефективних програм профілактики були більш значущими, ніж витрати на них. Більш детальні дослідження 2015 року WSIPP довели це, вираховуючи, що надійні програми запобігання правопорушенню можуть заощадити від семи до десяти доларів за кожен вкладений долар платників податків, насамперед за рахунок скорочення суми, витраченої на позбавлення волі [6].

На законодавчому рівні в незалежній Україні поняття профілактики правопорушень серед неповнолітніх вперше було визначено у січні 1995 року в Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей». У статті 3 зазначалося «під профілактикою правопорушень серед дітей слід розуміти діяльність органів і служб у справах дітей, спеціальних установ для дітей, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, а також позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання» [7].

У міжнародному форматі комплекс заходів, що направлені на попередження можливого правопорушення найчастіше визначається як превенція (англ. prevention). Стратегічна мета превенції – недопущення злочинного задуму трансформуватися у злочинну дію.

Правова наука виділяє наступні види превенції:

– загальна превенція – попередження скоєння правопорушень, тобто інформування суспільства, що за будь-яким протиправним діянням наступає покарання;

– превенція приватна – профілактика (попередження) нових кримінальних порушень особами, які вже скоювали злочини, тобто приватна превенція направлена на попередження рецидиву злочину [8, с. 413].

Основоположні превентивні принципи викладені в настанові United Nations Guide lines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines) (Керівні принципи запобігання злочинності серед неповнолітніх Організації Об'єднаних Націй (Ер-Ріядські керівні принципи)), що прийняті і проголошені резолюцією 45/112 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 року.

Діти – найбільш вразлива категорія громадян, які внаслідок специфічного психоемоційного стану потребує особливого підходу. У зв'язку з цим на сьогодні виникає необхідність у зміні профілактичної моделі, що діяла до недавнього часу, основний принцип якої був саме реагування на правопорушення, що вже сталися, а не на обставини, через які ці порушення виникають. Використанні зарубіжного досвіду в профілактичній роботі з неповнолітніми, де робота направлена на «раннє дитяче втручання». Система ранньої дитячої профілактики правопорушень направлена на дітей раннього шкільного та, навіть, дошкільного віку, що здійснюється на постійній основі із залученням спеціалістів різних сфер: психологів, педагогів, медичних працівників, представників ювенальної поліції. Такі програми допомагають укріпити родини, запобігти безнадзорності та жорстокому відношенню до дітей, а також сприяють різноплановому розвитку неповнолітніх та надають практичні рекомендації батькам щодо виховання їх дітей.

«Раннє дитяче втручання» («Early child hood intervention (ECI)») – це система підтримки та навчання для дітей дошкільного віку (від народження до шести років), які стали жертвами або піддаються підвищеному ризику жорстокого поводження та/або бездоглядності. Деякі штати запроваджують цю програму для дітей, які мають затримку в розвитку або інвалідність. Мета раннього дитячого втручання полягає в тому, щоб надавати різнопланову допомогу сім'ям, що мають дітей з ризиком у цьому віковому діапазоні. Ці сім'ї отримують різнопланові ресурси для покращення фізичного, психологічного, емоційного стану дитини та її пізнавального розвитку [9].

Система раннього втручання – це система скоординованих послуг, яка сприяє віковому розвитку дитини. У Сполучених Штатах Америки деякі послуги за системою раннього втручання передбачаються на законодавчому рівні, інші – доступні через різні національні, регіональні та державні програми.

Один з головних аспектів успішності програми – це їх комплексний характер та націленість на дітей дошкільного та початкового шкільного віку.

На жаль, в Україні відсутні програми такого плану, сьогодні діє лише одна державна програма профілактики правопорушень у шкільному середовищі – «Шкільний офіцер поліції», що стартувала у 2016 році. Основною метою проекту є співробітництво загальноосвітніх навчальних закладів та патрульної поліції.

Таким чином, один з шляхів створення ефективної моделі профілактики правопорушень серед неповнолітніх – це використання рекомендацій та передового досвіду розвинутих країн. Тому як ефективна програма профілактики злочинності серед неповнолітніх є першим і найважливішим кроком, який необхідно взяти, щоб досягти зменшення випадків правопорушень неповнолітніми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Макаренко О. М. Щодо з'ясування терміну «профілактика правопорушень» та суміжних з ним понять. *Право і безпека*. 2004. № 1. Т. 3. С. 118–120.
2. Адміністративне право України: Підручник / за ред. Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
3. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: монографія. Харків. ХНУВС, 2002. 336 с.
4. Остапенко О. І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку: монографія. Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при Українській академії внутрішніх справ, 1995. 312 с.
5. The Future of Children Prevention and Intervention Programs for Juvenile Offenders 2008\09\01, p. 210.
6. Interagency Working Group on Youth Programs (IWGYP) Prevention & Early Intervention. URL: <https://youth.gov/youth-topics/juvenile-justice/prevention-and-early-intervention> (дата звернення: 15.03.2020).
7. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.03.2020).
8. Большой юридический словарь / ред. узд.: А. Я. Сухарева. Москва: ИНФРА-М, 2007. 858 с.
9. Illinois Department of Human Services. URL: <http://www.dhs.state.il.us/page.aspx?item=32009> (дата звернення: 15.03.2020).

ЛІЗИНГОВА ПРОГРАМА ЩОДО ЖИТЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Полулях О. В.

*Магістрант V курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Кобзєва Т. А.

*д. ю. н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

На сьогодні, придбання житла у приватну власність є актуальним питанням майже серед кожного другого громадянина України. Задля перспективізації правоохоронних професій та закріплення працівників в правоохоронній системі на постійній основі - здійснюється та реалізовується державна політика щодо надання певних заохочувальних переваг для правоохоронців у вигляді компенсації частини суми вартості житла.

Статтею 62 Закону України (далі – ЗУ) «Про національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII закріплено гарантії професійної діяльності поліцейського. Однією із таких є гарантія щодо соціального захисту [1]. На виконання цієї гарантії, а також статті 96 ЗУ «Про національну поліцію» щодо житлового забезпечення поліцейських постановою Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2018 р. № 1201 було затверджено «Порядок забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу» (далі – Порядок) [2]. Основна мета лізингової програми - мотивація поліцейського у вигляді надання можливості придбання власного житла за мінімальними витратами.

Вищезазначений Порядок закріплює механізм забезпечення Державною іпотечною установою (далі – ДІУ) поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу та компенсації частини лізингових платежів за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством. Правовою основою житлового забезпечення на умовах фінансового лізингу є договір про компенсацію частини лізингових платежів та договір фінансового лізингу. Договір фінансового лізингу укладається між ДІУ та заявником відповідно до вимог Цивільного кодексу України, Законів України «Про фінансовий лізинг», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [3; 4].

В свою чергу, визначення поняття договору про компенсацію частини лізингових платежів закріплено Порядком. Зазначений Договір є тристороннім, тобто він укладається між: 1) ДІУ; 2) заявником; 3) відповідним органом забезпечення житлом, яким

визначається механізм компенсації частини лізингових платежів за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством.

Пунктом 3 Порядку закріплено дві обов'язкові умови, які надають право заявнику на забезпечення житлом на умовах фінансового лізингу, а саме, в разі:

- наявності вислуги не менше ніж два роки, крім осіб, які мають статус учасника бойових дій;
- якщо до досягнення граничного віку перебування на службі залишилося не менше ніж п'ять років [2].

Предметом даного договору є сума компенсації частини лізингових платежів, яку перераховує на рахунок ДІУ орган забезпечення житлом. Сума компенсації частини лізингових платежів включає: 1) частину суми, яка відшкодовує частину вартості житла та 2) повний обсяг суми винагороди лізингодавцю.

Порядком передбачено дві особливості щодо частини суми, яка відшкодовує частину вартості житла. Перша стосується розміру цієї частини, а саме, він залежить від стажу служби лізингоодержувача:

- від 5 до 10 років вислуги – 10 відсотків щомісячної суми, яка відшкодовує частину вартості житла;
- від 10 до 15 років вислуги – 20 відсотків щомісячної суми, яка відшкодовує частину вартості житла;
- від 15 і більше років вислуги – 30 відсотків щомісячної суми, яка відшкодовує частину вартості житла [2].

Друга особливість полягає в тому, що розмір частини щомісячної суми, яка відшкодовує частину вартості житла, збільшується у двох випадках, а саме:

- у разі, якщо з лізингоодержувачем проживає дитина віком до 18 років, то розмір частини щомісячної суми, яка відшкодовує частину вартості житла збільшується на 5 відсотків на кожну дитину, але не більш як на 10 відсотків;
- у разі наявності стажу служби іншого з подружжя (у разі, коли дружина/чоловік заявника є поліцейським або особою рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту) на відповідний відсоток, визначений згідно з пунктом 20 Порядку. У разі коли обидва з подружжя мають право на забезпечення житлом на умовах фінансового лізингу, заяву про отримання житла на умовах фінансового лізингу подає лише один з подружжя [2].

Порядок забезпечення житлом на умовах фінансового лізингу можна розділити на декілька етапів.

I етап. Подання лізингоодержувачем заяви про отримання житла на умовах

фінансового лізингу органу забезпечення житлом за місцем проходження служби або відрядження.

II етап. Передання уповноваженим підрозділом узагальненої інформації про заявників, специфікацію житла ДІУ.

III етап. Повідомлення ДІУ відповідним уповноваженим підрозділам про наявність або відсутність відповідного житла.

IV етап. Повідомлення уповноваженим підрозділом інформації про наявність житла для передачі у фінансовий лізинг органу забезпечення житлом для подальшого інформування заявника.

V етап. Огляд заявником житла, запропонованого ДІУ.

VI етап. Укладення договору про компенсацію частини лізингових платежів та договору фінансового лізингу.

Порядком також передбачено випадки, коли не сплачені лізингоодержувачем лізингові платежі органом забезпечення житлом не погашаються (загибель лізингоодержувача внаслідок самогубства (крім випадку доведення особи до самогубства, який установлено судом), загибель (смерть) внаслідок вчинення ним діяння, яке є кримінальним чи адміністративним правопорушенням, або дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння) [2].

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що програма щодо забезпечення житлом поліцейських є однією із соціальних гарантій, яка реально надає можливість вирішити житлові проблеми поліцейських. Проте, варто пам'ятати, що така компенсація має разовий характер.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
2. Порядок забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2018 р. № 1201. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п>.
3. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16 грудня 1997 р. № 723/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 16. Ст. 68.
4. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.

ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сугоняко Н. В.

Аспірант III року навчання ННІ права,

Сумського державного університету

Науковий керівник: Старинський М. В.

д. ю. н., професор кафедри АППФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Дослідивши сутність та зміст інформаційної діяльності та визначивши її як сукупність систематичних цілеспрямованих дій суб'єкта направлених на створення матеріальних чи духовних благ з метою задоволення його інформаційних потреб чи інтересів, зосередимо свою увагу на характеристиці її суб'єктів.

Характеризуючи суб'єктів інформаційної діяльності ми виходимо з того, що така діяльність проводиться в рамках чинного законодавства. Враховуючи це, коли мова буде йти про інформаційну діяльність, ми будемо говорити про її здійснення в рамках інформаційних правовідносин.

Під інформаційними правовідносинами ми будемо розуміти вид правових відносин які проявляють себе як зв'язки між державою, державними органами, юридичними та фізичними особами, об'єднаннями громадян, що здійснюються на внутрішньому та міждержавному рівні в інформаційних та інших сферах із приводу створення, поширення, зберігання, охорони, захисту та знищення інформації [9, с. 23].

Аналіз наведеного визначення інформаційних правовідносин дає можливість говорити про те, що їх суб'єктами є: а) держава, б) державні органи, в) юридичні особи, г) фізичні особи. Саме ці суб'єкти також визначені суб'єктами інформаційних відносин і в Законі України «Про інформацію» [7]. Зосередимось на характеристиці фізичних осіб як суб'єктів інформаційних правовідносин та інформаційної діяльності.

Як свідчить аналіз юридична наукова та навчальна література поняття «фізична особа» вживається досить часто. Це пояснюється тим, що фізичні особи є основними учасниками правовідносин. Проте, той же аналіз показує, що дане поняття в літературі трактується по-різному.

Як приклад можна навести позицію авторів енциклопедичних видань, зокрема, в юридичній енциклопедії вказано, що фізичною особою є громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, які є суб'єктами правовідносин [11, с. 567]. У фінансово-кредитному словнику зазначено, що фізичною особою є громадянин, що бере участь в економічній діяльності як повноправний суб'єкт цієї діяльності. Фізичними особами вважаються громадяни своєї країни, громадяни інших країн, особи без громадянства, які діють в економіці як самостійні фігури, мають право самостійно проводити певні

господарські операції, здійснювати економічні відносини з іншими особами і громадянами, вступати у відносини з юридичними особами [3, с. 345].

Навчальна література також оперує поняттям «фізична особа» проте в своїй переважній більшості воно співпадає з законодавчо закріпленим [5, с. 14; 8, с. 234-285]. Це спонукає нас звернутись до аналізу чинного законодавства та на його підстави визначити основні характеристики фізичної особи. Основним нормативно правовим актом, що унормовує правовий статус людини, фізичної особи є Цивільний кодекс України. Також окремі положення, що уточнюють цей статус містяться в галузевих законах та нормативних актах. Зокрема особливості правового статусу фізичної особи як платника податків визначається Податковим кодексом України, як учасника митних відносин – Митним кодексом України, як учасником господарських відносин – Господарським кодексом України.

Відповідно до Цивільного кодексу України, людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою. Дана дефініція є найбільш загальною і дещо уточнюється в інших нормативних актах. Так в своєму змісті, в залежності від політико-правової приналежності, поняття «фізична особа» включає три основні види, а саме: громадян, іноземців та осіб без громадянства. Правовий статус зазначених видів фізичних осіб досить детально унормований чинним законодавством, при цьому в ньому використовуються такі терміни як фізична особа – резидент і фізична особа – не резидент.

Разом з тим, як показує аналіз практики діяльності фізичних осіб, наявність громадянства ще не дає можливості сприймати людину «фізичною особою» в юридичному сенсі з повним обсягом прав та обов'язків, оскільки іншим необхідним елементом є можливість бути учасником відносин, яка набувається з такою властивістю фізичних осіб, як правосуб'єктність [5, с. 14].

Враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що під фізичною особою, нехай і з деякими незначними відмінностями, в національному законодавстві розуміються громадяни України, особи без громадянства або громадяни іноземних держав. Основною ознакою при цьому є наявність чи відсутність громадянства та можливість бути учасником відносин.

Досліджуючи фізичних осіб як суб'єктів інформаційної діяльності варто звернути увагу на наступне. Інформаційна діяльність фізичної особи, це активність направлена на задоволення її інформаційних потреб. Враховуючи те, що інформаційні потреби у людини виникають практично відразу після її народження, з нашої токи зору, нам варто зосередити увагу на юридичних підставах задоволення цих потреб.

Юридична наука говорить про те, що задоволення будь-яких потреб людини

відбувається шляхом її вступу у конкретні правові відносини з іншою людиною чи іншим суб'єктом [8, с. 247]. При цьому реалізація інтересу фізичними особами через участь у інформаційних правовідносинах потребує наявності у них такої характеристики як цивільна правосуб'єктність.

Особливості набуття цивільної правосуб'єктності та її розвитку детально врегульовано в Цивільному кодексі України. Враховуючи це ми не будемо на цьому зупинятись а більше уваги приділимо характеристиці фізичної особи як суб'єкта інформаційної діяльності. Розкриваючи сутність дієздатності фізичної особи як суб'єкта інформаційної діяльності, як було зазначено вище, ми будемо аналізувати її через призму виділені нами в попередньому підрозділі групи інформаційної діяльності, а саме: а) інформаційна діяльність направлена на вироблення інформації (створення); б) інформаційна діяльність направлена на задоволення інтересів суб'єктів інформаційної діяльності за допомогою дій з інформацією (збирання, одержання, зберігання, використання, поширення); в) інформаційна діяльність пов'язані з забезпеченням прав та інтересів суб'єктів інформаційної діяльності (охорона та захист інформації), а також можливості настання юридичних наслідків.

Інформаційна діяльність з вироблення інформації фізичною особою може мати місце коли фізична особа, використовуючи свої інтелектуальні здібності, аналізуючи одержані ззовні відомості трансформує їх і видає назовні у вигляді певних, нових відомостей. Враховуючи фізіологічні особливості фізичної особи як живої істоти, на початковому етапі свого фізичного існування, здійснювати таку діяльність вона не може. Така її здатність з'являється в процесі навчання [1, 2]. Хоча, як свідчить досвід на початковому етапі свого життя людина може опрацьовувати отриману ззовні інформацію та об'єктивувати її у вигляді різних написів, малюнків, тощо.

Більш усвідомленою інформаційною діяльністю та такою, що може нести юридичні наслідки, людина може займатись після досягнення певного віку та отримання належного рівня освіти. Зазвичай це досягнення особою повноліття. Разом з цим у практиці зустрічаються випадки коли особи можуть здійснювати інформаційну діяльність і об'єктивувати її у різні твори в більш ранньому віці. При цьому така діяльність буде мати як певні соціальні так і юридичні наслідки [10]. Інформаційною діяльністю на правленою на задоволення своїх інформаційних інтересів людина повноцінно, тобто усвідомлено і системно, може займатись з досягненням нею повноліття.

Отримувати різного роду інформацію, задовольняючи свій інтерес, фізична особа може з різного роду інформаційних ресурсів, зокрема мережа інтернет в сучасних умовах дає можливість інтенсивного інформаційного спілкування між фізичними особами. Також

практично всі державні органи України мають електронну сторінку в мережі інтернет, що значно спрощує отримання від них офіційної інформації фізичними особами.

Задоволення інформаційних потреб фізичних осіб у вигляді отриманні інформації, досить детально унормовано чинним законодавством України. Так відповідно до Закону України «Про звернення громадян» громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення. А органи державної влади і місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, об'єднання громадян, засоби масової інформації, їх керівники та інші посадові особи в межах своїх повноважень зобов'язані об'єктивно, всебічно і вчасно перевіряти заяви чи скарги. Дані законодавчі положення є державною гарантією направленою на задоволення інформаційних потреб фізичних осіб та їх задоволення.

Зберігання отриманої інформації може бути об'єктивовано у формі зберігання одиничних відомостей, так і у формі систематизованих каталогів. Формування різного роду інформаційних каталогів також є формою інформаційної діяльності та засобом систематизації отриманої інформації. Ці каталоги можуть бути використані для оприлюднення і поширення систематизованої інформації, інформування всіх зацікавлених осіб шляхом їх ознайомлення з даними каталогами.

Говорячи про поширення систематизованої інформації, як виду інформаційної діяльності направленої на задоволення інформаційних потреб людини, варто звернути увагу на те, що така діяльність в сучасних умовах досить активно здійснюється фізичними особами через сучасні інтернет технології, а саме: електронні соціальні мережі, електронні менеджери та інше.

Інформаційна діяльність пов'язана з забезпеченням прав та інтересів суб'єктів інформаційної діяльності (охорона та захист інформації) може здійснюватися фізичною особою з моменту досягнення нею повноліття. Разом з цим, варто звернути увагу на таке соціальне явище як хакерство. Хакер це особа, що намагається отримати несанкціонований доступ до комп'ютерних систем, як правило з метою отримання секретної інформації, або інших благ. Таку діяльність фізична особа може здійснювати в залежності від її інтелектуального розвитку. В світі зафіксований випадок здійснення діяльності, що має ознаки хакерства шестирічною дитиною [6]. Також є випадки коли

великі інтернет компанії заохочують хакерів сплачуючи їх винагороди за зломи їхніх продуктів і повідомлення про це шляхом вказівки на прогалини у програмах. На сьогодні компанія Facebook офіційно виплатила 10 тисяч доларів США десятирічному хлопчику Яні [4].

Таким чином, підсумовуючи вище викладене, можна зазначити наступне. Фізична особа як суб'єкт інформаційної діяльності, що має юридичні наслідки, має володіти повною правосуб'єктністю. Така діяльність може мати форму створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення і захисту інформації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Golubev, Konstantin (2018). Intellectual activity, knowledge, information, data... An attempt to define it in an applicable way. *Intellect Modeling Discussion Paper*. DOI: 10.13140/RG.2.2.25758.02881.
2. Parisi, Jeanine Rebok, George Xue, Qian-Li Fried, Linda Seeman, Teresa Tanner, Elizabeth Gruenewald, Tara Frick, Kevin Carlson, Michelle (2012). The Role of Education and Intellectual Activity on Cognition. *Journal of aging research*. 2012. DOI: 10.1155 / 2012/416132.
3. Барихин А. Б Финансово-кредитный словарь. М.: Книжный мир, 2006.
4. Десятирічний хакер зламав Instagram і отримав нагороду від Facebook. URL: <https://tehnot.com/ua/desyatiletnij-haker-vzlomal-instagram-i-poluchil-nagradu-ot-facebook/>
5. Домбругова А. Повна цивільна дієдатність фізичних осіб: способи набуття. *Юридичний вісник України*. 2004. № 11. С. 12–17.
6. Наймолодший хакер: «обдуривши» мамин телефон, дівчинка накупила собі іграшок. URL: <https://www.obozrevatel.com/mamaclub/news/53978-najmolodshij-haker-obdurivshi-mamin-telefon-divchinka-nakupila-sobi-igrashok.htm>.
7. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657 XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992 № 48. Ст. 650.
8. Ромовська З. В. Українське ЦП. ЗЧ. Академічний курс. К.: Атіка, 2005. 469 с.
9. Селезньова О. М., Юсип Ж. П. Поняття «Інформаційні правовідносини»: доктринально-правовий ракурс. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. Вип. 46. Том 2. 2017. С. 21–24.
10. У Києві наймолодша українська письменниця презентувала свою книжку «незвичайних пригод». URL: <https://www.5.ua/kultura/u-kyievi-naimolodsha-ukrainska-pysmennytzia-prezentovala-svoiu-knyzhku-nezvychainykh-pryhod-127925.html>.
11. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. 948 с.

КОМУНІКАЦІЙНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ НАВИЧКИ МЕДІАТОРА – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ

Кордунян І. В.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Логвиненко М. І.
к. ю. н., доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Традиційно спори розглядаються у судовому порядку, де суд виступає основним учасником процесу, оскільки приймає остаточне рішення. Альтернативою судовому розгляду виступає медіація, до якої звертаються учасники конфлікту, що прагнуть самостійно знайти взаємовигідне рішення. Важливу роль у цьому процесі відіграє медіатор.

Медіатор – це нейтральний посередник, який допомагає сторонам вирішити спір. Незважаючи на те, що він не приймає рішення у справі, а контролює процес й направляє сторони, медіатор відіграє важливу роль у процесі медіації, оскільки саме від його навичок залежить результативність процесу.

Медіатор повинен мати ряд професійних навичок, отриманих протягом його досвіду вирішення конфліктів, та ряд комунікативних навичок. До таких навичок можна віднести: навички активного слухання; вміння ставити питання та робити уточнення; вміння аналізувати емоційний стан людини; вміння вести діалог у конфліктній ситуації тощо.

Активне слухання передбачає фокусування на мові оратора (мовця), його жестах, емоціях. На відміну від пасивного слухання, активне вирізняється тим, що слухач повинен підтверджувати свій інтерес до мовця шляхом вербальних та невербальних сигналів.

До невербальних сигналів належить посмішка, положення тіла особи, зоровий контакт тощо. Коли слухач посміхається, мовець відчуває підтримку його висловлюванням, що допомагає створити позитивну атмосферу для спілкування. Підтримка зорового контакту важлива для підтвердження зацікавленості слухача до оратора, проте тривалий зоровий контакт може мати негативний аспект, бо це може сприйматися мовцем як натиск, особливо якщо мовець не надто відкрита людина. Положення тіла може виражати настрій та емоції людини. Як правило, якщо особа уважно слухає мовця, то вона трішки нахилиється вперед, виказуючи цим свою зацікавленість, якщо ж вона складає руки навхрест та віддаляється, то це може свідчити про закритість та небажання дослухатися до мовця.

До вербальних сигналів можна віднести погоджувальні (підтримувальні) рухи

головою, нагадування деталей озвученого мовцем, рефлексія, уточнення сказаного, узагальнення тощо. Погоджувальні кивки головою показують, що слухач погоджується з думкою мовця. У розмові між двома сторонами, важливо запам'ятовувати найважливіші деталі. Медіатор може нагадати ключові моменти розповіді сторін, що підтвердить його уважність. Рефлексія як прийом дозволяє продемонструвати розуміння сказаного мовцем шляхом перефразування сказаного. Уточнення використовується для підтвердження того, що мовця уважно слухають та запам'ятовують зазначене ним. Також, це допомагає ширше розібратися у питанні, що пояснює мовець. Техніка узагальнення використовується медіатором для того, щоб мовець міг за потреби виправити певні аспекти сказаного ним.

Отже, активне слухання позитивно впливає на мовця, відчуваючи підтримку він вільніше та спокійніше веде себе під час розмови, відкривається перед слухачем.

Медіатор як слухач повинен приділяти однакову увагу кожній із сторін під час їх промов, важливо надати можливість висловити свою думку та позицію у повній мірі. Не потрібно поспішати з запитаннями, тому що це може відволікти мовця та створити більш напружену атмосферу. Посередник повинен контролювати цей процес, слідкувати щоб інша сторона не перебивала співрозмовника під час його висловлювання.

Джон Форд у своїй книзі «Мир на робочому місці» зазначає, що у процесі спілкування зі сторонами медіатори повинні використовувати комунікаційну техніку для надання зворотного зв'язку – техніка «Я» («I» statement). Висловлювання «Я» розпочинають активне спілкування. Це стимулює особу бути чесною та відкритою. За допомогою такої техніки можна зробити чотири речі: описати, що людина спостерігає; визначити, як вона ставиться до того, що спостерігала; сформулювати потреби, які не задовольняються; а також описати конкретні дії, які потрібно виконати. Наприклад: «Я» відчуваю неповагу, коли ви починаєте говорити до того, як я закінчу, бо я забуваю те, що хотіла сказати. Буду вдячна, якщо ви дозволите мені спочатку закінчити розмову [1].

З огляду на вищевикладене вбачається, що комунікаційні навички медіатора є надзвичайно важливими для встановлення конструктивного діалогу між сторонами, що є запорукою ефективного вирішення конфлікту.

Однією із головних навичок медіатора є вміння ставити питання та робити уточнення. Головною метою питання є отримання інформації. Ставлячи питання сторонам, медіатор дізнається більше інформації про суть спору та його причини. За допомогою питань посередник контролює хід бесіди, що дозволяє уникнути відволікання на інші теми. Питання використовуються й для уточнення сказаного мовцем. Також, за допомогою питань медіатор може підштовхнути особу до глибшого аналізу обговорюваної теми. Наприклад: коли сторони приходять до медіатора, одними з

основних питань є: Навіщо вам медіація? та Навіщо вам певний (задовольняючий сторону) результат?. Ці питання є важливими, тому що у деяких спорах сторони можуть не знати, навіщо їм потрібно брати участь у його вирішенні.

Медіатор може використовувати моменти тиші між запитанням-відповіддю для того, щоб надати сторонам можливість структурувати свої думки та налаштуватися на подальше спілкування.

Посередник повинен вміти переформулювати проблему. Зазвичай сторони спору визначають «проблему» як вину іншої сторони. Коли сторона бачить проблему виключно з вини іншої сторони, тоді це ускладнює пошук варіантів її розв'язання. Для вирішення цього питання посередник допомагає сторонам прийти до того визначення проблеми, з яким вони згодні і які не ґрунтуються на звинуваченні іншої сторони [2].

Медіатор як особа, що постійно працює з людьми, повинен мати певні навички з психології людини, вміти аналізувати її емоційний стан під час медіації. Ці знання допомагають посередникам врегулювати конфліктні ситуації, які виникають між сторонами під час процесу. Зазвичай, такі ситуації виникають через велику емоційність сторін. Вміння відновити конструктивний діалог між учасниками спору у конфліктній ситуації є ключовою рисою медіатора, від якої залежить чи дійдуть сторони згоди.

Посередник повинен бути уважним та пильним. Він повинен уважно слідкувати за висловлюваннями та діями сторін, оцінювати отриману інформацію на її достовірність. Зазначені дії допомагають медіатору з'ясувати чи готові сторони до співпраці, чи спроможні сторони домовитися. Він повинен бути терплячим та мати почуття такту при спілкуванні зі сторонами, оскільки будь-яке перебільшення або підвищення голосу може негативно вплинути на довіру до нього.

Не останню роль відіграє і зовнішній вигляд посередника. Як правило організований та професійний вигляд сприятливо вплине на процес. Якщо його манера спілкування відображає справедливість, силу та професійну досвідченість, то сторони більш готові до співпраці [3].

На нашу думку, найважливішим для медіації є наявність цілковитої довіри сторін до медіатора. Основу довірливих стосунків сторін з медіатором складає його неупередженість та нейтральність. Це означає, що посередник не повинен приділяти більше уваги та інтересу одній із сторін. У випадку виявлення медіатором можливості виникнення конфлікту сторін, він повинен відмовитися від ведення такої справи, цьому зобов'язує етика медіатора.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що медіатор відіграє важливу роль у вирішенні спору, тому він повинен бути висококваліфікованим

фахівцем, що передбачає наявність у нього ряду професійних та комунікативних навичок. Посередник постійно взаємодіє з різними людьми, а тому повинен мати знання з психології людини для того, щоб вміти побудувати діалог між сторонами навіть у складній конфліктній ситуації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. John Ford. Key Communication Skills for the Mediator. Resoblog – resologics: website. URL: <https://www.resologics.com/resologics-blog/2016/7/26/key-communication-skills> (Last access: 07.04.2020).
2. Kylie Millbern. Mediator Skills. *The Mediation Group*: website. URL: <https://www.themediationgroup.org/news/mediator-skills> (Last access: 07.04.2020).
3. Sam Imperati. Traits of a «Mediator». *Mediate.com*: website. URL: <https://www.mediate.com/articles/imperati1.cfm> (Last access: 07.04.2020).

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМІСІЇ З ЦІННИХ ПАПЕРІВ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА США⁶

Мельник В. І.

*к.ю.н., викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Таранченко А. О.

*Студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

У світовій практиці фондовий ринок визначається як один із найважливіших елементів мобілізації інвестиційних ресурсів, який служить інструментом регулювання державної фінансової системи, оскільки він одночасно пов'язаний з державною фінансовою системою та всім фінансовим ринком. В економічно розвинених країнах фондовий ринок, залежно від рівня його розвитку, є найбільш ефективним та оптимальним засобом залучення коштів до економіки, механізмом розподілу та перерозподілу вільних фінансових ресурсів у економічні сектори національного господарства.

Поповнюючи фінансову діяльність сучасних та конкурентоспроможних галузей економіки, фондовий ринок може сприяти позитивним змінам економічної структури, стабільній динаміці її зростання та прискоренню науково-технічного прогресу.

⁶ Робота виконана в рамках проекту № 55.16-01.18/20.3П

Ринок цінних паперів є відносно новим явищем для економічної та правової систем України. Ефективне функціонування ринку цінних паперів як необхідної складової ринкової економіки залежить від багатьох факторів: економічної ситуації, політичної стабільності, ступеня правового регулювання та соціальних факторів. Ефективність та функціонування всього ринку залежать від чіткості та порядку правового регулювання суспільних відносин між різними учасниками ринку: від професійних учасників до звичайних людей, які залучаються як індивідуальні інвестори.

Визначеність законодавчого регулювання щодо закріплення та гарантії прав на цінні папери, прозорість та чіткість у визначенні цих прав, раціоналізація діяльності професійних учасників, впровадження глобальних стандартів функціонування ринку мають бути пріоритетними завданням державної політики в цій галузі суспільних відносин.

На думку дослідників, найбільш ранні форми міжнародного ринку фінансових ресурсів та фінансових послуг (у сучасному розумінні) походили з Римської імперії, яка охоплювала величезну територію та вимагала різних форм зв'язків між її громадянами. У Римській імперії існувала система кредиту, вільного капіталу та права вкладати цей капітал. Організована система торгівлі цінними паперами бере початок свого існування з Римської імперії. Потреба в ній була зумовлена складністю та вартістю обміну, необхідністю мінімізувати фізичні та фінансові витрати та ризики, пов'язані з рухом товарів і грошей [1, с. 7].

На думку дослідників, римські товариства публіканів (*societas publicana*) можна вважати прототипом акціонерного товариства, право власності якого було поділено на акції. На відміну від часток великих власників (*Socci*), частки дрібних власників (*particulae*) були подібними до акцій, а публічні торги між ними відбувалися у Римі на Форумі, величні руїни якого збереглися до наших часів [2, с. 278].

На теренах незалежної України ринок цінних паперів почав функціонувати майже одночасно із прийняттями незалежності. 18 червня 1991 р. було прийнято Закон України «Про цінні папери та фондову біржу», а уже в жовтні 1991 було створено першу фондову біржу.

Головна мета, принципи та завдання функціонування фондового ринку були зазначені у Концепції функціонування та розвитку фондового ринку України, яка була ухвалена Постановою ВРУ 22 вересня 1995 року. Відповідно до даної концепції головною метою було створення висококваліфікованого, справедливого, цілісного і головне ефективного ринку цінних паперів, який би регулювався державою та інтегрувався у світові фондові ринки [3].

Того ж року Указом Президента від 12 червня було створено Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку. А 1996 року було прийнято Закон «Про державне регулювання ринку цінних паперів», відповідно до якого на ДКЦПФР покладалося усе державне регулювання у сфері цінних паперів.

Нині на теренах України функціонує національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка є колегіальним державним органом, який підпорядковується Президенту України та є підзвітним ВРУ.

НКЦПФР розробляє та затверджує нормативно-правові та законодавчі акти, які є обов'язковими для їх виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, операторами ринку цінних паперів та їх асоціаціями та здійснює контроль за їх виконанням у межах своєї компетенції.

Мета діяльності НКЦПФР – забезпечити умови для правильного та ефективного функціонування фондового ринку через його регуляторні та наглядові функції щодо забезпечення грошового капіталу для потреб економіки країни шляхом створення механізму накопичення, розподілу та перерозподілу коштів від особи з вільними інвестиційними ресурсами до особи, яка потребує цих ресурсів для розвитку, створення умов для становлення потужних внутрішніх інвесторів та захисту прав інвесторів [4].

НКЦПФР складається з Голови Комісії та шести членів, які призначаються та звільняються відповідно до указів Президента України. До системи органу входять: НКЦПФР, її центральний апарат та територіальні органи. Основною формою роботи Комісії є засідання, які при необхідності, але не рідше одного разу на місяць, проводяться за рішенням Голови Комісії.

На відміну від України, на території США діє 3 органи, які регулюють та координують функціонування ринку цінних паперів та фондових ринків. До цих органів належать: Комісія з цінних паперів і фондових бірж, Комісія з товарних ф'ючерсів та Управління з регулювання фінансової галузі.

Комісія з цінних паперів і фондових бірж – це державне агентство, яке здійснює контроль за дотриманням федерального закону і торгівлею цінними паперами. Комісія складається з п'яти департаментів. Керівництво Комісією здійснюють п'ять осіб, які призначають терміном на 5 років. Їх кандидатури мають бути схвалені Сенатом та уповноважені Президентом США. Рішення Комісії приймаються більшістю голосів, при чому всі її члени володію однаковим правом голосу. Засідання Комісії повинні бути відкритими, за винятком випадків, коли для захисту цивільних осіб необхідна конфіденційність. Склад Комісії оновлюється щорічно шляхом ротації одного з членів після закінчення їх мандату.

До повноважень комісії належать:

1. Реєстрація цінних паперів, що пропонуються для продажу;
2. Отримання квартальної та річної звітності компанії;
3. Встановлення правил та інструкції, зокрема щодо: діяльності повноважних представників під час голосування; тендерної процедури; інсайдерської торгівлі (зловживання службовим становищем); торгівлі цінними паперами за позиками;
4. Реєстрація брокерських фірм;
5. Реєстрація бірж;
6. Правила тендерної процедури на біржах;
7. Контроль за дотриманням вимог законодавства про цінні папери, включаючи перевірки учасників ринку;
8. Розслідування порушень та злочинів з цінними паперами;
9. Відіграє активну роль у реєстрації та розробці правил роботи СРО. Комісія приймає рішення щодо: затвердження нормативно-правових актів, оскарження в суді, розслідування, проектів зміни та доповнень законодавства, розгляду апеляцій[5].

Комісія з товарних ф'ючерсів - урядова установа, створена з метою нагляду за виконанням Закону про товарні біржі. Комісією керує 5 уповноважених осіб, які призначаються Президентом США на 5 років за рекомендацією Сенату. Організаційна структура комісії передбачає існування чотирьох відділів. Комісія публікує щорічний фінансовий звіт та звіт про свою діяльність. Завдання Комісії – захищати учасників ринку від шахрайства та зловживань.

Комісія виконує такі функції:

1. Реєстрація всіх учасників ринку, що діють на форвардному ринку;
2. Моніторинг компаній, які звітують про виконання своїх зобов'язань;
3. Щотижневий збір звітів компанії;
4. Застосування санкцій проти недобросовісних компаній;
5. Відкликання ліцензії та закриття брокерської фірми, що порушила правила регулюючого органу [5].

Управління з регулювання фінансової галузі - єдина саморегулююча організація, яка повинна включати всі компанії та брокери, які продають цінні папери в США. До його повноважень належать:

1. Моніторинг ринкових операцій;
2. Реєстрація компанії з торгівлі цінними паперами;
3. Реєстрація брокерів та проведення іспитів (видає кваліфікаційні сертифікати);
4. Ведення бази даних усіх зареєстрованих на ринку працівників та недопущення

сертифікації людей, які раніше були засуджені за злочини на фондовому ринку;

5. Розробка правил та інструкцій для кожної брокерської фірми та брокера;
6. Ведення центрального реєстру компаній та брокерів;
7. Надання арбітражних послуг;
8. Здійснення постійних перевірок та розслідувань;
9. Консультації з іншими регуляторами [5].

Отже, координацією та регулюванням функціонування ринку цінних паперів та фондових ринків на теренах України займається Національна комісія цінних паперів та фондових ринків, в той час як система регулювання ринку цінних паперів США більш розгалужена та має кілька рівнів. Перший рівень це державні виконавчі органи, до яких належать Комісія з цінних паперів і фондових бірж та Комісія з товарних ф'ючерсів. Другий рівень становлять саморегулюючі організації (СРО), зокрема: Управління з регулювання фінансової індустрії. Проте незважаючи на таку розбіжність у своїй структурі, органи, які регулюють функціонування фондових ринків цінних паперів, мають і деякі спільні риси. До них можна віднести те, що посадові особи майже всіх цих органів (окрім Управління з регулювання фінансової індустрії) призначаються на посаду Президентом країни та в основному строк їх повноважень триває 5 років. Окрім того, вищезазначені органи мають спільні функції та повноваження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Яворська О. С. Правове регулювання обігу цінних паперів. Навч. пос. Л.: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 336 с.
2. Омельченко О. І. Ретроспектива становлення та розвитку ринку цінних паперів. К.: Бізнесінформ, 2012. №1. С. 277–283.
3. Про Концепцію функціонування та розвитку фондового ринку України: Постанова Верховної Ради України від 22 вересня 1995 р. № 342/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 33. Ст. 257.
4. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua> (дата звернення: 15.04.2020).
5. Регулювання ринку цінних паперів (досвід США, Великої Британії та Німеччини). URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29253.pdf> (дата звернення: 15.04.2020).

УНІВЕРСАЛЬНЕ СВДОЦТВО ГРОМАДЯНИНА ЯК КРОК ДО СТВОРЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ МАЙБУТНЬОГО

Мурач Д. В.

Студент I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Гаруст Ю. В.

д. ю. н., завідувач кафедри АГПФЕБ ННІ Права

Сумського державного університету

В сучасному світі документи є невід'ємною частиною життя будь-якої людини. В наш час важко уявити людину, котра не використовувала будь-якого виду документів для власних потреб. Документообіг та робота з юридично важливими документами є дуже важкими та доволі тривалими процесами. Проте з розвитком інформаційних технологій людство почало запроваджувати нові технології в систему документообігу.

На сьогодні в Україні існує багато електронних послуг, якими може скористатися будь-хто і будь-коли, єдине, що потрібно – спеціальні документи, що запрошує служба. На кожному підприємстві (організації) існує своя система документообігу [1].

Системи документообігу зберігають документи, ведуть їх історію забезпечують їх рух з організації, дозволяють відстежувати виконання тих бізнес – процесів, до яких ці документи мають відношення. В організації, де впроваджена система документообігу, документ є базовим інструментом управління. Тут немає просто рішень, доручень або наказів – є документи, що містять ці самі накази, рішення, доручення і т.д.: все управління в організації здійснюється через документи. Аналогічно тому, як біт є одиницею інформації в кібернетиці, документ є одиницею інформації в системах документообігу [2].

Під системою електронного документообігу будемо розуміти автоматизовану систему оптимізації потоків документів в інтересах забезпечення ефективного управління бізнес-процесами підприємства (організації) [3]. Але паралельно системі документообігу необхідно вводити системи їхнього практичного застосування у вигляді електро-архівних систем взаємодій, адже це забезпечить ефективне використання важливих юридичних документів у системі документообігу.

В Україні вже є аналог подібної технології, а саме додаток «Дія». На даний момент через додаток доступна лише одна послуга – можна «оцифрувати» своє посвідчення водія та свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу (техпаспорт). Відтепер їх можна буде пред'являти замість паперових копій [4]. У майбутньому, як обіцяють уряд і президент, У додатку Дія мають з'явитися багато інших цифрових послуг.

Серед них:

- Єдиний сервіс онлайн-реєстрації новонародженої дитини е-Малятко (дозволяє

одномоментно оформити всі необхідні документи на дитину);

- Автоцивілка – поліс обов'язкової та розширеної автоцивільної відповідальності;
- Студентські квитки;
- Аналог цифрового громадянського паспорта. Електронна ID-карта буде опцією мобільного додатка Дія і офіційно засвідчуватиме особу людини під час отримання різних державних і бізнес-сервісів [5].

Але, запровадження подібної технології не враховує пристосованість населення до подібних змін та тенденції всіх категорій сучасного українського суспільства. Більшість користувачів додатку «Дія» висловлювали негативні коментарі з приводу використання, не говорячи ще про тих, хто не може використати цей додаток. Для подолання цієї проблеми, на нашу думку, необхідно створити універсальний пакет електронний пакет документів, що будуть не лише вміщати, як в додатку «Дія», документи, а дозволяти використовувати їх у будь-який момент. При чому, враховуючи всі ризики використання «Дії», ми можемо стверджувати, що така необхідність дійсно є. Це можна реалізувати за допомогою електронних архівних баз даних в Україні [6].

Суть цієї системи полягає у тому, що громадянин України створює так зване «універсальне свідоцтво громадянина України». Це свідоцтво містить всі важливі документи та відомості про громадянина: ідентифікаційний код, медичну картку, відомості про освіту, посвідчення водія, тощо. Це свідоцтво є універсальною електронною збіркою документів громадянина, воно включає в себе всі документи та відомості щодо особи. При чому, документи оновлюватимуться протягом життя громадянина зі збереженням старої інформації.

Щодо практичного втілення, то найоптимальнішим варіантом, на нашу думку, є чіпована картка, що має лише фото, ім'я, дату та місце народження особи. Найголовнішим елементом такої картки є технологія її взаємодії.

Для того, щоб унеможливити спроби незаконного використання приватними організаціями важливих даних громадян, запроваджується спеціалізована система роботи з такими картками через термінали. Для використання подібного терміналу, організації необхідно отримати ліцензію. Тобто, лише «легальні» організації зможуть повноцінно працювати з документами.

Наступним важливим кроком є сама процедура взаємодії картки з терміналом. Для остаточного викоренення проблеми незаконного використання даних організаціями, необхідно створити різні види ліцензій, що дозволитимуть організаціям запитувати окремі види документів. Акцентуємо увагу на самій процедурі використання цієї картки:

- Видача картки до терміналу для перепосилання системи до пакету даних саме

- цього громадянина (без ліцензійованого терміналу цього зробити неможливо);
- Ідентифікація особи за допомогою сканера відбитків пальцю та підпису на електронній платформі;
 - Після підтвердження особи, надається список документів, які громадянин дозволяє використати організації;
 - При необхідності підписується договір про надання права на використання та збереження інформації.

Після того, як особа надала право використовувати інформацію – процедура завершується. Для повторного використання необхідно повторити процедуру авторизації, що забезпечує гарантію того, що важлива інформація буде використана лише з дозволу особи. Тому, у разі викрадення цієї картки – злоумишники просто не зможуть нею скористатися, на відміну від паперових документів та телефону.

Отже, ми можемо дійти висновку, що запровадження Універсального свідоцтва громадянина є соціально необхідним кроком для становлення українського суспільства як правового та сучасного. Подібна технологія дозволить набагато спростити юридичні процедури, що передбачають роботу з документами, унеможливить незаконне використання особистих даних громадянина, чим значно знизить злочинність у цій сфері. Також, необхідно зазначити, що ця технологія дозволить частково, а з часом і повністю відмовитися від паперового документообігу за рахунок створення електронних архівних баз даних. Запровадження цієї технології дозволить в майбутньому знизити рівень інформаційного шахрайства, що є умовою становлення України як сучасної правової держави на світовій арені.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Михальчук С. О. Інтернет-комунікації як чинник демократизації електоральної участі громадян України: дис. ... канд. політ. наук. СХУ ім. Лесі Українки. Луцьк. 2017. 248 с.
2. Система автоматизації електронного документообігу. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0_%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B3%D1%83.
3. Система електронного документообігу. URL: https://pidruchniki.com/74248/informatika/sistema_elektronnogo_dokumentobigu.
4. Всі документи в одному смартфоні: головне із інтерв'ю міністра цифрової трансформації. URL: https://zik.ua/news/2019/10/29/vsi_dokumenty_v_odnomu_smartfoni_

golovne_z_intervyu_naumolodshogo_ministra_1678909.

5. Дія: цифрова держава. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. URL: <https://plan2.diia.gov.ua/>.

6. Журавель Ю. О. Системи електронного документообігу в Україні: нормативно-правова база і перспективи розвитку. *Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Полтава: ПУЕТ, 2016. С. 178–180.

САМОРЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРИЙОМИ КООРДИНАЦІЇ У РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ

Лозовицький А. В.

Аспірант IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Старинський М. В.

д. ю. н., професор кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Електронні платежі з кожним днем набувають все більшого значення у цивільному обороті та фінансовій системі держави. Безпека та стабільність електронних розрахунків в умовах глобальних потрясінь без перебільшення стають критично важливими для національної безпеки. За таких умов ефективність державного регулювання діяльності електронних платіжних систем є вирішальною для фінансової та цінової стабільності держави. Ключовим елементом у цьому є методи та прийоми правового регулювання вказаних суспільних відносин.

Оскільки основним критерієм поділу права на публічне та приватне є відмінність прийомів регулювання суспільних відносин в сфері об'єктивного права і відмінність методу побудови правовідносин в сфері суб'єктивного права, існують додаткові критерії, за якими можна розділити право у власному розумінні цього слова (об'єктивне право в сукупності з суб'єктивними правами) на приватне і публічне: метод регулювання відносин нормами права (для об'єктивного права): централізоване регулювання відносин та прояв приватної ініціативи для приватного права; метод побудови правовідносин (для суб'єктивного права) – теорія субординації та координації; мета, яку переслідують правом, або захищений інтерес (для об'єктивного права) – публічне та приватне [1, с. 45-50].

Приватне і публічне право тісно взаємодіють, взаємно проникають одне в одне, особливо у сфері нормативно-правового регулювання економічних відносин [2, с. 297]. За

умов, коли більшість правовідносин за участі небанківських електронних платіжних систем носять зобов'язальний характер, однак підлягають державному нагляду та контролю, правовідносини з приводу їх функціонування у цілому носять комплексний характер та виникають на межі безлічі галузей права.

Юридична децентралізація по самій своїй суті передбачає наявність множинності «центрів, що здатні до самовизначення». Якщо публічне право є система субординації, то цивільне право є система координації; якщо перше є сферою влади і підкорення, то друге є сферою свободи і приватної ініціативи [3, с. 10]. Важко не погодитися з такою позицією, оскільки саме прийоми правового регулювання зумовлюють відповідні правила поведінки у вигляді норм права.

Прийоми субординації знаходять своє відображення у так званих публічних нормах (publiclaws), під якими слід розуміти правила, що визначені законом, мають обов'язкове застосування та призначені для підтримки публічних інтересів. Натомість прийоми координації зумовлюють застосування приватних норм, під якими розуміють правила, що встановлюють правові основи добровільних домовленостей і створені для визначення та підтримки взаємних прав та обов'язків учасників платіжної системи. До них відносять право власності, комерційне право та договірне право. Вони представлені у вигляді кодексів поведінки або «правил» платіжної системи, контрактів між її учасниками та умов використання платіжних систем. Такі норми стосуються, серед іншого, автономії договірних сторін, відповідальності за договірними зобов'язаннями. У деяких випадках учасники можуть погоджуватися з правилами у формі стандартизованих положень або набору правил, розроблених та узгоджених всіма учасниками.

Сьогодні існує необхідність у визначенні меж та компетенцій публічно-правового регулювання, державного втручання в організацію та ліцензування діяльності небанківських електронних платіжних систем. Світовий досвід свідчить про провал спроби уніфікувати регулювання діяльності всіх електронних платіжних систем одночасно. Натомість роль договірного права розширилася.

Вважаємо, що механізм управління діяльністю електронних платіжних систем повинен базуватися на приватному договірному праві, який також допускає існування відносин публічно-приватного партнерства (урядова служба або приватне підприємство, що фінансується та діє через партнерство між урядом та одним або декількома приватними підприємствами), наприклад, за участі асоціації електронних платіжних систем у співпраці з урядом чи Національним банком України. По-перше, приватні юридичні особи більш схильні до адаптації в умовах швидких інновацій, по-друге, в умовах ринкової конкуренції вони зможуть забезпечити найбільшу суспільну вигоду.

Такий підхід буде також кореспондувати основі розмежування публічного та приватного права – поділу на публічні та приватні інтереси, що переслідують учасники відносин та з приводу яких вступають у взаємодію. Зокрема суспільний (публічний) інтерес становить забезпечення електронного грошового обороту як невід’ємної частини цивільного обороту, у якому відбувається обіг спеціальних платіжних засобів у безготівковій формі на виконання цивільних зобов’язань. У той час державний інтерес становить не тільки забезпечення вказаного суспільного інтересу, а і забезпечення грошового обігу, щообумовлює рух законних платіжних засобів у системі публічних фінансів та є середовищем їхнього безперервного процесу руху на виконання цивільних та публічних зобов’язань.

Слід також зважати на те, що послуги електронних онлайн платежів базуються на довірі користувачів. Зниження рівня довіри може призвести до системних наслідків у цій сфері, як це вже було неодноразово з банківською системою. Вступати в діалог з представниками галузі електронних платежів є недостатнім. Тому держава повинна оновити законодавчу базу, яка б охоплювала нові види відносин, нові платіжні механізми, запроваджуючи правила, що захищають стабільність роботи платіжних систем та захисту споживачів. Регулятор не повинен встановлювати економічну політику чи обирати тих, хто матиме доступ до ринку [4, с. 21]. У відносинах державного та приватного сектору з приводу регулювання грошового обороту питання довіри є одним з найважливіших.

Коли мова йде про довіру у суспільних відносинах, які намагається врегулювати державна влада, то це завжди питання легітимності. Довіра це визнання, що влада має правильні наміри і компетенцію робити те, що їй доручено робити; легітимність це визнання і виправдання сили та повноважень влади. Якщо державні органи в очах суспільства є несправедливими та не користуються повагою, це шкодить довірі до них. Низька довіра до державних органів зменшує легітимність в очах суспільства [5]. Іншими словами легітимність влади включає два компоненти: довіру та загальне схвалення влади, схильність приймати правила та рішення влади [6, с. 292].

Встановивши відповідальність державної влади забезпечувати регулювання грошово-кредитної політики і захищати вартість (стабільність) грошової одиниці, публічне право раціоналізує існуючу юридичну архітектуру грошово-кредитної політики в міру необхідності виконання цього завдання. Дослідники публічного права використовують термін «конституція грошей» у позначення основних правових норм щодо незалежності центральних банків, їх виключного обов’язку забезпечення цінової стабільності та спонсорування фінансового ринку, що гарантуватиме функціонування грошової одиниці як основи ринкової економіки, а отже, індивідуальної свободи та

існування держави. Ця «конституція грошей» заснована на умові, що політичним інститутам влади не можна довіряти, щоб захистити цінність грошей. Однак довіра вважається надзвичайно важливою для підтримки стабільності вартості грошей [7, с. 208].

Гроші – це насамперед соціальний договір, який формує довіру між незнайомими особами у їхніх економічних операціях [8]. Відповідно особи, які можуть ні знати, ні довіряти один одному, вирішують врегулювати свої операції, пропонуючи символічні об'єкти – наприклад, банкноти в обмін на робочу силу, оскільки вони вважають, що така угода перевершує наявні альтернативи [9].

Зниження довіри до інститутів влади та намагання суспільства самоорганізуватися у питаннях забезпечення існування важливих для неї відносин є взаємообумовленими процесами. Це може відбуватися шляхом фактичного переходу публічних відносин з обігу грошових котів у приватні відносини, як це має місце зараз на прикладі поширення використання систем віртуальних валют.

Тож монополія держави на право емісії грошей як законного платіжного засобу, а так само легітимність цих інститутів через брак довіри наразі піддається сумніву. Імперативні методи регулювання кредитно-грошової політики повинні бути замінені публічно-приватним партнерством, що має стати першим кроком до гармонізації державних інтересів та інтересів цивільного обороту. Наступним кроком має стати фактичне відокремлення економічної політики уряду від грошово-кредитної політики шляхом переходу останньої в регулювання методами публічно-приватного партнерства.

Очевидним є той факт, що сучасний стан правової регламентації діяльності платіжних систем в Україні прямо протилежний зазначеній вище західній парадигмі управління.

Враховуючи викладене, можемо дійти висновку, що загальною є тенденція застосування приватно-правових механізмів у правовому регулюванні діяльності небанківських електронних платіжних систем шляхом посилення частки договірного регулювання, впровадження саморегулювання ринку платіжних послуг та делегування приватному сектору функцій, які наразі належать органам публічної влади: дозвільних (ліцензування) та наглядових (оверсайт) через згаданий вище механізм публічно-приватного партнерства.

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо для обговорення наступні твердження:

1. Основу розмежування відносин, що виникають у процесі діяльності небанківських електронних платіжних систем становить поділ на публічні та приватні інтереси, які переслідуються учасниками відносин. Критерієм поділу правовідносин, що виникають у процесі функціонування електронних платіжних систем є об'єкт та метод правового

регулювання.

2. Існує необхідність переосмислення методів регулювання відносин у сфері функціонування небанківських електронних платіжних систем та віртуальних платіжних систем у зв'язку з системними проблемами регулювання їх діяльності. Пропонується розширення застосування диспозитивних методів державного регулювання цих відносин, а також використання таких прийомів як децентралізація та координація чи централізація та субординація в залежності від типу платіжних засобів, що використовується у платіжній системі.

3. Саморегулювання та прийоми децентралізації мають стати основними у регулюванні суспільних відносин, що виникають у процесі функціонування приватно-правових електронних платіжних систем та електронних платіжних систем децентралізованої довіри з використанням технологій розподіленого реєстру.

4. Становлення довіри між державними органами та учасниками цивільного обороту у процесі використання електронних та віртуальних платіжних систем має стати відправною точкою для подальшого правового регулювання – формування публічно-приватного партнерства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Терентьева Н. А. Проблемы правового статуса субъекта публично-правовых отношений на примере Банка России. Москва, 2017. 204 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: Підручник: Київ: Алерта, 2010. 520 с.
3. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права: Петроград: Издание юридического книжного склада «Право», 1917. 328с.
4. Zunzunegui F. Digitalisation of Payment Services. *SSRN Electronic Journal*. 2018. DOI: 10.2139/ssrn.3256281.
5. Hough M., Jackson J., Bradford B. Legitimacy, Trust, And Compliance: An Empirical Test Of Procedural Justice Theory Using The European Social Survey: Legitimacy and Criminal Justice. 2014. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198701996.003.0017.
6. Grimes M. Organizing consent: The role of procedural fairness in political trust and compliance. *European Journal of Political Research*. 2006. Vol. 45, No. 2. С. 285–315.
7. Feichtner I. Public Law's Rationalization of the Legal Architecture of Money: What Might Legal Analysis of Money Become? 2018. DOI: 10.1017/s2071832200021507.
8. Cvetkova I. Cryptocurrencies legal regulation. *BRICS Law Journal*. 2018. DOI: 10.21684/2412-2343-2018-5-2-128-153.
9. Camera G., Casari M., Bigoni M. Money and trust among strangers. Proceedings of the

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ ЯК ОБ'ЄКТІВ ВАЛЮТНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Сінянська А. О.

*Аспірантка ННІ права ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Старинський М. В.

*д. ю. н., професор кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Для систематизації та поглиблення знань щодо конкретного об'єкту корисним є розподіл обсягу таких знань по обраному критерію на ряд частин, тобто їх класифікація. Це дозволяє отримати нові знання щодо членів поділу, висвітлити їх взаємозв'язки та співвідношення. Тому, з метою кращого розуміння явища дорогоцінних металів як об'єктів валютних правовідносин, розглянемо критерії їх класифікації.

В цілях дослідження керуємося чинними нормативно-правовими актами, нормативно-правовими актами, які втратили чинність (але не актуальність, оскільки врегульовані ними правовідносини продовжують існувати без заміни правових норм), думками окремих вчених та власним баченням.

Передовсім, дорогоцінні метали можна класифікувати залежно від виду металу на:

- золото – м'який яскраво-жовтий важкий метал;
- срібло – м'який білий метал;
- платина – блискучий сірувато-білий пластичний метал;
- паладій – сріблясто-білий м'який і ковкий метал.

Іншим критерієм поділу, на нашу думку, може стати ступінь очистки металу: самородні дорогоцінні метали та афіновані. Самородні дорогоцінні метали також можна назвати природними, оскільки вони є результатом дії природних процесів та не піддавалися обробці людиною. Афіновані дорогоцінні метали є наслідком діяльності людини з очищення природних дорогоцінних металів.

Однак, об'єктом валютних правовідносин можуть бути лише афіновані дорогоцінні метали, доведені до найвищих проб відповідно до світових стандартів – банківські метали. Так, найвищі проби банківських металів у зливках і порошках – це проби не нижче ніж: для золота – 995, для срібла – 999, для платини і паладію – 999,5. До монет вимоги дещо нижчі. Тому, афіновані дорогоцінні метали можна поділити на банківські та небанківські.

Зокрема, банківські метали відрізняються особливими вимогами щодо якості металу та наявності підтверджуючого атрибуту – сертифікату якості.

Закон України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» [3] передбачає такі форми банківських металів: зливки, монети та порошки.

1) Зливки ж,у свою чергу, поділяються на стандартні та мірні. Стандартні зливки – це зливки банківських металів, які відповідають стандартам якості, прийнятим LVMA та LPPM, або технічним умовам ГОСТ 28058-89, ГОСТ 28595-90, прийнятим Міждержавною радою зі стандартизації, метрології і сертифікації, та національним стандартам України ДСТУ ГОСТ 31290:2007, ДСТУ ГОСТ 31291:2007. Мірні зливки - це зливки банківських металів масою 1 кг і менше, проба яких становить не менше ніж: 999,9 – для золота, 999 – для срібла, 999,5 – для платини і паладію [4].

2) Монети з дорогоцінних металів поділяються на:

– вітчизняні монети з пробамі не нижче ніж: для золота – 995, для срібла – 999, для платини і паладію – 999,5, які не є засобом платежу на території України;

– іноземні монети з пробамі не нижче ніж: для золота – 900, для срібла – 925, для платини і паладію - 999;

– інвестиційні монети України – монети з пробамі для золота – 999,9, для срібла – 999,9, для платини – 999,5, які призначені для інвестування та накопичення [4].

3) Порошки банківських металів мають вигляд порошкоподібної субстанції (гранули, губка), що упакована в скляні ампули, пластмасові банки або мішки з маркуванням.

Науковець Р.М. Олімова [2, с. 86] критерієм поділу дорогоцінних металів виділяє їх вартість. Так, до першого рівня вона відносить платину, метали платинової групи та золото, як такі, що вважаються більш дорогими. До другого рівня входить срібло, адже являється менш дорогим. Проте, на даний час, такий розподіл не є суттєвим для правового регулювання валютних відносин.

Вчений Д.В. Кудлаєв [1, с. 24] поділяє дорогоцінні метали за матеріальним вираженню зовнішньому світі на:

– готівкові (фізично наявні дорогоцінні метали у вигляді злитків, порошоків, монет);

– безготівкові (існують у вигляді запису на рахунку в фінансово-кредитній установі, без фізичної поставки).

Така класифікація, на нашу думку, є більш актуальною, оскільки розкриває особливості форм функціонування дорогоцінних металів у валютних правовідносинах. Зі

свого боку, можемо додати, що з появою криптовалюти та її визнання окремими державами, стала можливою поява ще одного виду матеріального вираження дорогоцінних металів – віртуальні(або цифрові) дорогоцінні метали.

Таким чином, дорогоцінні метали як об'єкти валютних правовідносин можна класифікувати за декількома критеріями. У першу чергу, слід розглядати найбільш очевидну відмінність – вид металу. Не менш важливим є також ступінь очищення дорогоцінних металів, що дає їм кваліфікацію функціонувати у валютних правовідносинах. Законодавством передбачено особливі форми зовнішнього вигляду дорогоцінних металів – зливки, порошки та монети. Окремі науковці відзначають власні критерії поділу дорогоцінних металів, що доповнює загальну схему класифікації дорогоцінних металів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кудлаев Д. В. Финансово-правовое регулирование обращения драгоценных металлов в Российской Федерации: дис. канд. юр. наук : 12.00.04. Москва, 2015. 217 с.
2. Олимова Р. М. Гражданско-правовое регулирование оборота драгоценных металлов и драгоценных камней в Российской Федерации: дис. канд. юр. наук : 12.00.03. Казань, 2005. 189 с.
3. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними: Закон України від 18 листопада 1997 р. № 637/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 9. Ст. 34.
4. Про затвердження Положення про здійснення операцій з банківськими металами та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління Національного Банку України від 6 серпня 2003 р. № 325. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0749-03#Text>.

АКАДЕМІЧНА НЕДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПІДСТАВА ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ

Плотнікова М. В.

*к. ю. н., доцент кафедри МЄПЦПД ННІ права
Сумського державного університету*

Одним зі важливих компонентів формування довіри до правосуддя є повага до особистості судді, яка забезпечується як його професійними, так і високими моральними якостями, що виключають неправомірну чи неетичну поведінку. Неприпустимість

плагіату у навчальній та науковій літературі є важливим принципом розвитку освітньої та наукової галузей.

Завдяки запровадженій процедурі призначення суддів з попередньою оцінкою Громадською радою доброчесності кандидатів на посаду суддів було виявлено декілька випадків плагіату в роботах кандидатів на посади суддів Верховного Суду. Зокрема, у висновках щодо кандидатів М. В. Гузели, С. В. Подкопаєва та О. Ф. Ситникова Громадська рада доброчесності відмітила виявлені випадки плагіату, а узагальнюючи практику з аналізу на відповідність критеріям професійної етики та доброчесності кандидатів на посади суддів Верховного Суду, визначила академічну недоброчесність «окремим випадком поведінки, яка порушує етичні стандарти» [1, с. 18].

Слід відмітити, що поняття академічної недоброчесності українське законодавство не містить, проте у Законі України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII визначається, що академічна доброчесність належить до принципів освітньої діяльності (ст. 6 Закону). Зазначений Закон розуміє академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. До порушень академічної доброчесності ч. 4 цієї ж статті включає академічний плагіат, самоплагіат, фабрикацію, фальсифікацію, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання, вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання. Тому порушення академічної доброчесності і слід вважати недоброчесною поведінкою як здобувачів певного освітнього ступеню, так і наукових та науково-педагогічних працівників. Суддя може бути здобувачем освітнього ступеню (аспірантом, докторантом), займатися викладацькою діяльністю, брати участь у підготовці науковців (бути членом спеціалізованої вченої ради, бути науковим керівником, виступати офіційним опонентом на захисті), здійснювати наукову діяльність, не маючи відношення до якого-небудь освітнього закладу.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року № 848-VII Іннауковим працівником є вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) професійно провадить наукову, науково-технічну, науково-організаційну,

науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством. Науково-педагогічним працівником є вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) в університеті, академії, інституті професійно провадить педагогічну та наукову або науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством. Таким чином, якщо буквально тлумачити положення законодавства про освіту, то тільки учасники освітнього процесу можуть допускати випадки академічної недоброчесності, а особа, яка провадить наукову діяльність та оприлюднює результати своєї наукової діяльності, в якій виявлено плагіат, – ні. Виявлення плагіату в наукових працях осіб, які не здійснюють професійної наукової діяльності, на нашу думку, також є випадками академічної недоброчесності.

Українське законодавство про освіту передбачає наслідки для порушників академічної доброчесності для викладачів (ч. 5 ст. 42 Закону України «Про освіту») та здобувачів освіти (ч. 6 ст. 42 Закону України «Про освіту»), однак це не стосується суддів, які не належать до цих категорій осіб. Можливість застосувати негативні наслідки для суддів надає інститут дисциплінарної відповідальності.

Дослідники наголошують, що дисциплінарна відповідальність суддів є важливою як для забезпечення ефективності судової системи та авторитету судової влади, так і для досягнення балансу між незалежністю суддів та соціальним контролем за судом [2 с. 80]. Підстави дисциплінарної відповідальності судді визначені у ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Так, відповідно до цього Закону до підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження, зокрема, належать:

– допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу (п. 3 ч. 1 ст. 106);

– допущення суддею не доброчесної поведінки (п. 12 ч. 1 ст. 106).

М. Колотило висловив думку щодо доцільності віднесення плагіату, який може виявитися у текстах суддів поза судовою практикою, до критеріїв доброчесності цих посадових осіб [3]. Громадська рада доброчесності визначила академічну не доброчесність при оцінюванні суддів та кандидатів на посади суддів як один з індикаторів

критерію дотримання особою етичних норм [4]. Якщо звернутися до Кодексу суддівської етики, то у розділі III «Позасудова поведінка судді» вказівок щодо етичності поведінки судді при здійсненні наукової діяльності не наголошується [5]. Це, скоріш, є очевидною вимогою для науковця, попри це все частіше виявляються випадки академічного плагіату у наукових дослідженнях.

Підсумовуючи, слід зазначити, що дотримання академічної доброчесності суддею чи кандидатом у судді є критерієм етичної поведінки судді, порушення якої порочить звання судді та підриває авторитет правосуддя. Тому виявлення випадків академічної недоброчесності суддею є підставою для застосування заходів дисциплінарної відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Узагальнення практики Громадської ради доброчесності з аналізу на відповідність критеріям професійної етики та доброчесності кандидатів на посади суддів Верховного Суду. Київ, 2018. 26 с. URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/news/a442-597b94fe5a.pdf> (дата звернення: 16.04.2020).
2. Шевченко А. Притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за новим законодавством про судоустрій та статус суддів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2011. Вип. 89. С. 80–83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2011_89_22 (дата звернення: 16.04.2020).
3. Колотило М. Плагіат і покарання суддів за крадіжку праці інших. *Фундація DEJURE*: веб-сайт. URL: <https://dejure.foundation/column/plagiat-i-pokarannya-suddiv-za-kradizhku-pratsi-inshykh> (дата звернення: 16.04.2020).
4. Індикатори визначення невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики: затверджено рішенням Громадської ради доброчесності від 11.01.2019 р. URL: https://grd.gov.ua/data/files/docs/indikatory_%2011.01.2019.pdf (дата звернення: 16.04.2020).
5. Кодекс суддівської етики: затверджено XI черговим з'їздом суддів України 22 лютого 2013 р. URL: [https://court.gov.ua/userfiles/Kodex%20sud%20etiki\(1\).pdf](https://court.gov.ua/userfiles/Kodex%20sud%20etiki(1).pdf) (дата звернення: 16.04.2020).

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Усенко Я. В.

*Студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Каріх І. В.

*к. п. н., асистент кафедри КПДС ННІ Права
Сумського державного університету*

Проблеми національної безпеки належать до найважливіших, найскладніших багатоаспектних та інтегральних явищ суспільного і політичного життя.

Національна безпека – це захищеність життєво необхідних прав та свобод особи, інтересів суспільства й держави в галузях їхньої життєдіяльності від різного роду загроз, що у свою чергу забезпечить сталий поступальний розвиток країни.

Нинішній етап розвитку людської цивілізації характеризується тим, що сфера забезпечення національної безпеки сучасної держави перебуває у стані стрімких та постійних змін, і в ній переплітаються практично всі сторони життєдіяльності суспільства та функціонування держави

Для України, як і для будь-якої суверенної держави, одним з найважливіших питань є національна безпека. Задля ефективного забезпечення національної безпеки необхідно визначити основні проблеми, які негативно впливають на неї.

По-перше, одним з основних документів, що регулює стан національної безпеки в Україні є Указ Президента України №287/2015 Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». Враховуючи час прийняття цього документа, динаміку світових змін, можемо вважати їх дещо застарілими та функціонально непридатними. При цьому навіть у тексті даного указу зазначається, що Стратегія національної безпеки України спрямована на реалізацію до 2020 року визначених нею пріоритетів державної політики національної безпеки. Тобто визначений актуальний час закінчується [1].

По-друге, стан озброєння та військової техніки (ОВТ). Після набуття Україною незалежності в 1991 році залишилася достатньо зразків ОВТ радянського виробництва. У 90-х роках дані зразки дійсно являлися ефективними і прогресивними, однак це озброєння перевищувало потреби нашої країни. Внаслідок цього частку ОВТ було знищено, у зв'язку з укладених міжнародних угод, інше – розпродано іншим країнам. Залишок озброєння лишився у військових частинах та на базах зберігання. Кошти на утримання в належному стані даного озброєння виділялися недостатньо, так само як і на створення нового. В результаті наявне ОВТ поступово застарівало та виходило з ладу [2].

Наразі високорозвинені країни світу регулярно покращують наявні та створюють

нові системи і зразки ОВТ. До того ж кожна країна враховує свої можливості та геополітичні потреби. Аналізуючи розвиток сучасного озброєння в провідних країнах світу, можна зрозуміти основні тенденції, що є актуальними на сьогодні. Основні й добре відомі є 2 тенденції, які на думку компетентних спеціалістів військової справи, є перспективними, дивлячись на розробку, серійне виробництво та застосування зразків ОВТ заснованих на них:

1) Інтелектуалізація зброї та інших засобів: розробка і широке застосування автономних і дистанційно керованих систем та зразків ОВТ. Компетентні спеціалісти дотримуються думки, що використання таких систем здатне охопити безліч сфер: від підводного середовища до космічного простору. Прикладом інтелектуалізації звичайних зразків ОВТ може бути легкознімна апаратура, яка в разі потреби дає змогу перетворювати штатні бойові машини і автомобілі на дистанційно керовані. В Америці є компанія «Tracking Point», яка створює так званий «розумний» приціл призначений для снайперських гвинтівок, який робить автоматизованим процес прицілювання та пострілу та в декілька разів підвищує рівень точності пострілу у порівнянні зі звичайним оптичним прицілом [3].

2) Розробка та застосування ОВТ, створених на нетрадиційних (також нелетальних) засадах діяльності. Більшість аналітиків у военній сфері вважає, що у війнах наступного покоління масово будуть застосовувати засоби ураження цілей, дія яких базується на утворенні спрямованих потоків різноманітних форм енергії. Деталі такої зброї є наразі реальними. До такого виду озброєння належить радіологічна, технологічна, акустична, лазерна, електромагнітна, біологічна, хіміко-технологічна зброя. Її можна застосовувати як для ураження, так і для тимчасового виведення зі строю різних об'єктів [3].

Особливий клас зброї складає так звана «нелетальна» зброя, призначена для зупинення чи відволікання певних груп супротивника, зменшуючи при цьому ймовірність людських та матеріальних втрат обох сторін. Така зброя працює з допомогою спеціальних засобів впливу на людей чи техніку на базі хімічних, біологічних чи інших принципів.

Третьою значною проблемою забезпечення національної безпеки України є проблема розвитку оборонно-промислового комплексу України. За радянських часів була доволі ефективна система науково-дослідних і виробничих установ ОПК України, спрямована на розробку та створення зразків ОВТ. Проте ОПК України був складовою частиною ОПК СРСР, в результаті чого не забезпечував замкнутих циклів виробництва переважної кількості систем та зразків ОВТ. При чому значна більшість головних розробників ОВТ та необхідні проектні документи на зразки лишилися в Росії.

На жаль, не здійснені у наступні роки системні заходи щодо необхідних змін ОПК

України призвели до поступового «стирання» його як галузі оборонної сфери, порівнявши до рівня цивільних галузей промисловості.

Початок воєнних дій на сході України засвідчив неспроможність національного ОПК самостійно задовольнити потреби ЗСУ за критично важливою номенклатурою ОВТ.

Ще однією проблемою у забезпеченні збереження національної безпеки виступає інформаційна експансія найбільш значних і впливових, дивлячись на інформаційний аспект держав, відносно решти країн у світі, які хоч і мирним шляхом, але все ж можуть намагатися проникати в інформаційну сферу держав, заради навіювання та завуальованої пропаганди власних ідеологій.

Враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що на сьогодні для результативного забезпечення національної безпеки, важливо чітко урахувувати основні фактори, що на неї впливають. Кожна з наведених проблем здійснює вплив на становище національної безпеки по-своєму. Отже, кожна проблема та прогалина потребує їх систематичного та комплексного вирішення у процесі розвитку нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
2. Моргалюк О. В. Проблема забезпечення національної безпеки в умовах глобалізації. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11323/1/Morgalyk__425-428.pdf.
3. Горбулін В. П. Забезпечення оборони та безпеки України: актуальні проблеми і шляхи їх вирішення. *Вісник Національної академії наук України*. 2019. № 9. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5517>.

СПІВВІДНОШЕННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ТА СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Жерьобкіна Є. А.

*Аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Гаруст Ю. В.

*д. ю. н., доцент, завідувач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Вітчизняна наука підкреслює неоднозначність правової природи рішень Конституційного Суду України та відсутність їх «чистого» статусу. Очевидним

залишається те, що акти КСУ виступають в ролі правових актів та мають правовий характер, однак не є нормативно-правовими актами в загальноприйнятому значенні даної категорії. З даного приводу Т. О. Цимбалістий стверджує, що рішення КСУ виступають в ролі допоміжного джерела права як спеціальний різновид правових актів та характеризуються ознаками прецеденту [1, с. 47].

Ще більше запитань та дискусій породжено на законодавчому рівні. Так, у відповідності до указу Президента України «Про опублікування актів законодавства України в інформаційному бюлетені «Офіційний вісник України» від 13.12.1996 р. визначено: з метою оперативного і повного забезпечення правовою інформацією органів державної влади, підприємств, установ і організацій, доведення актів законодавства України до відома громадян установлено, що інформаційний бюлетень «Офіційний вісник України», який засновується і видається Міністерством юстиції України є щотижневим офіційним виданням, у якому публікуються державною мовою акти Конституційного Суду України [2].

У відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України «Порядок ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним» від 23.04.2001 р. № 376 до Реєстру включаються рішення і висновки Конституційного Суду України. Для включення до Реєстру повні офіційні тексти рішень і висновків Конституційного Суду України подаються до Міністерства юстиції України протягом трьох робочих днів з дня їх прийняття [3].

Таким чином, даними правовими актами законодавець офіційно визнав правовий статус та юридичну природу рішень КСУ, шляхом віднесення їх до законодавчих актів, без жодного зазначення про прецедентний характер таких рішень [4, с. 232].

Погоджуємося з позицією В. Гончарова, котрий досліджуючи питання юридичної природи рішень КСУ вказує, що фактично, незалежно від позицій науковців та існування відповідних правових доктрин, висновки щодо неконституційності є джерелом права в Україні. Науковець зазначає, що у даному випадку відбувається очевидне втручання у правову систему та матерію, а тому про висновки доводиться говорити як про джерела права, хоча вони не виступають продуктом класичної задекларованої правотворчої діяльності [5, с. 128].

Щодо актів тлумачення КСУ відсутня однозначна позиція. З даного приводу в теорії права виділено три концепції:

- 1) «декларативна концепція тлумачення» – прихильники прирівнюють акт тлумачення КСУ до форми відображення правової норми;
- 2) «конституційна концепція тлумачення» – акт тлумачення породжує юридичну

норму;

3) «квазіпрецедентна концепція тлумачення» – акт тлумачення є вторинним джерелом права.

«Декларативна концепція тлумачення» бере свій початок від французьких просвітителів, котрі, як вказує Б. Зупанчич зазначали, що суд є лише «вустами закону» [6]. Даний підхід базується на недовірі до судової системи, а тому суди повністю позбавлені можливості виконувати законотворчі функції. Попереднє судове рішення не має жодного значення при ухваленні наступного. Суддя при прийнятті рішення у даному випадку керується лише положеннями Конституції, набором способів і методів тлумачення, не здійснює аналізу сучасної суспільно-політичної ситуації у відповідній країні та не досліджує наслідки, котрі можуть виникнути при ухваленні того чи іншого акту тлумачення. Вважаємо, що дана концепція на практиці є занадто маргінальною, та перебуває на межі між реальним врегулювання правовідносин та породження колізій і неточностей.

«Конституційна концепція тлумачення» ґрунтується на існуванні принципу *stare decisis*, а прихильники даної концепції, зокрема М. Тропер, вказує на існування таких особливостей: суб'єкти тлумачення мають спеціальний адміністративно-правовий статус; тлумачення направлено на факти та відповідні формулювання, а не на норми; тлумачення – це акт пізнання, без жодної реалізації принципу волевиявлення та створення нової норми [7, с. 138]. Акт тлумачення унеможливує існування суперечливих інтерпретацій та конфліктів, а під час їх ухвалення використовуються лише мовні, історичні, системні тлумачення.

Що ж до КСУ, зазначимо, що базуючись на основних характеристиках обох концепцій, можна дійти висновку, що КСУ притримується одночасно і декларативної, і конституційної концепцій. Наприклад, в Ухвалі КСУ від 31.03.2010 р. №15-у/2010 вказано, що офіційним тлумаченням є діяльність відповідного компетентного органу державної влади і управління щодо з'ясування і роз'яснення волі законодавця, матеріалізованої в нормі права. Тому на підставі даного рішення КСУ ми можемо говорити про домінування в його роботі саме декларативної концепції [8].

Однак, в рішенні Конституційного Суду України від 06.04.2010 № 11-рп/2010 та рішенні Конституційного Суду України від 26.12.2011 № 20-рп/2011 зазначається про необхідність прийняття рішень по конкретним справах, базуючись на попередній практиці в аналогічних справах та також про необхідність оцінки можливих наслідків їх ухвалення для подальшого соціально-економічного життя суспільства та країни в цілому [5, с. 130]. Отже, станом на сьогодні, відсутня однозначність в роботі КСУ, а від так відсутня і

однозначність в оцінці правової природи його рішень.

Враховуючи все вище викладене, на нашу думку, найбільш доцільно звернутися до «квазіпрецедентної концепції тлумачення», у відповідності до якої рішення КСУ за своєю природою прирівнюються до джерела права. Прихильники даної концепції, зокрема М. Вітрук, С. Шевчук, В. Лазарєв, В. Гончаров вказують, що фактично КСУ виступає співавтором смислу норм Конституції України. Акти тлумачення не є зовнішнім втручанням в зміст Основного Закону, а лише розкриває його зміст. Враховуючи це М. Савчук досліджує рішення КСУ як похідне джерело права або вторинний рівень джерел права [9, с. 254]. Такі рішення можуть конкурувати між собою та породжувати колізії, однак вони не можуть створювати неточності при взаємодії та декларуванні з законами та нормативно-правовими актами – джерелами права першого рівня [5, с. 129].

Принцип обов'язковості актів КСУ має специфічний характер, адже поширює свою дію не лише судові органи всіх ланок, а й на КСУ. Аналізуючи практику, зазначимо, що для КСУ обов'язковою виступає резолютивна частина рішення, на яку він посилається під час мотивування своїх наступних рішень: приймаючи рішення у справі про ціни і тарифи на житлово-комунальні та інші послуги від 10 лютого 2000 р., в мотивувальній частині (абзац 2 пункту 2) закріпив «виходячи з наведених положень, Конституційний Суд України у Рішенні від 2 березня 1999 року висловив правову позицію щодо розмежування повноважень Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади у сфері формування та реалізації цінової політики». Так, у попередньо висловленій правовій позиції 1999 р. ВРУ визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики держави (пункт 5 частини 1 статті 85 Конституції України), а КМУ забезпечує здійснення цінової політики (пункт 3 статті 119 Конституції України). Так, в Рішенні КСУ 2000 р. визначено: «Це означає реалізацію урядом визначених парламентом основ встановлення і застосування цін і тарифів, що логічно включає їх регулювання та контроль за ними». Таким чином, КСУ послався на власну правову позицію, котра була сформульована у попередньо прийнятому рішенні.

Досліджуючи правову природу рішень КСУ та адміністративно-правового статусу даного органу ми не можемо погодитися з позицією В. М. Шаповала, який стверджує про відсутність нормотворчої природи в діяльності КСУ, адже в іншому випадку КСУ набув би статусу «надоргану над Конституцією та всіма державними механізмами управління». На противагу даній позиції зазначимо, що КСУ не в праві в самостійному порядку приймати рішення та вирішувати питання державного управління. В основі його діяльності перебуває звернення заінтересованих уповноважених осіб, у встановлених Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України» випадках.

До того ж неможливо стверджувати щодо порушення принципу поділу державної влади та функціонування кожної гілки влади окремо. У даному випадку, Конституцією України передбачено ряд інструментів та важелів, котрі спрямовані на забезпечення паритету у взаємовідносинах між законодавчою, виконавчою та судовою владою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цимбалістий Т. О. Правова природа актів Конституційного Суду України. *Університетські наукові записки*. 2007. № 1. С. 47–55.
2. Про опублікування актів законодавства України в інформаційному бюлетені «Офіційний вісник України»: Указ Президента України від 13.12.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207/96>.
3. Порядок ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним: Постанови Кабінету Міністрів України від 23.04.2001 р. № 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2001-%D0%BF>.
4. Христова Г. Прояви нормативності в рішеннях Конституційного Суду України щодо конституційності юридичних актів. *Вісник академії правових наук*. 2004. № 1 (36). С. 231–239.
5. Гончаров В. Ще раз про юридичну природу рішень Конституційного Суду України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2 (73). С. 126–132.
6. Zupančič M. B. On the «Essence» of Human Rights. M. Boštjan Zupančič. Manuscript. 60 p.
7. Тропер М. Реалистическая теория толкования. Сравнительное конституционное обозрение. 2006. № 1 (54). С. 136–143.
8. Ухвала Конституційного Суду України від 31.03.2010 р. № 15-у/2010. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Джерела конституційного права України: відп. ред. Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик. К.: Наук. думка, 2010. 707 с.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПОНЯТЬ: «ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ» ТА «ПРАВООХОРОННА СИСТЕМА» В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Кобзєва Т. А.

*д. ю. н., доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Історично Україна завжди боролась за свою незалежність та можливість будувати державу зі своїм правопорядком, але перебуваючи у складі інших земель, правоохоронна система змінювалася відповідно до чинних на її території законів. На рахунку незалежної

Української держави вже п'ять спроб проведення реформування правоохоронної системи, але поки що жодна з них не була ефективною та не давала бажаного результату.

На сьогоднішній день поняття правоохоронна система не прописано в жодному нормативно-правому акті. Воно зустрічається в ряді різних законодавчих та підзаконних актів, але лише як характеристика певного суб'єкта або при вказівці на суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави. На жаль відсутній єдиний погляд на визначення понять: «правоохоронні органи» та «правоохоронна система» в науці адміністративного права.

А. М. Куліш вважає, що правоохоронні органи є «спеціально уповноважені державні органи, які забезпечують додержання та реалізацію прав і свобод громадян, законності та правопорядку згідно з встановленими законом правилами та процедурами і відповідно до своєї компетенції» [1].

Ю. С. Шемшученко, визначає правоохоронні органи як «органи, які наділені державою, компетенцією щодо охорони громадських відносин, урегульованих правом» [2].

Проаналізувавши визначення які пропонуються видатними науковцями, приходимо до висновку, що правоохоронні органи України – це спеціально уповноважені державні органи, які забезпечують додержання та реалізацію прав, законних інтересів та свобод громадян, гарантують ключові засади законності та правопорядку в межах своєї компетенції, та відповідно до чинного законодавства України.

Всі правоохоронні органи функціонують в єдиній правоохоронній системі України.

А. Г. Братко розкриває поняття правоохоронної системи як більш об'ємне, ніж система правоохоронних органів. Вчений зазначає, що до правоохоронної системи належать не тільки спеціальні правоохоронні органи, а й інші органи держави правоохоронного призначення, а також юридичні засоби та методи правової охорони і правові норми [3, с. 48].

О. Л. Соколенко, визначає правоохоронну систему як соціальну систему, що відображує єдність та взаємопов'язаність нормативно-правового регулювання у правоохоронній сфері, організацію системи правоохоронних органів та інших суб'єктів правоохоронної діяльності та самої правоохоронної діяльності, спрямованої на охорону й захист основ конституційного ладу, в тому числі прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, законності й правопорядку [4].

На підставі вищевикладеного аналізу наявних наукових підходів до розуміння поняття «правоохоронна система» автор пропонує наукове тлумачення поняття

«правоохоронної системи», як сукупності правоохоронних органів, які в своїй функціональній єдності утворюють систему правоохоронних органів, що є частиною державного апарату, яка наділена певною незалежністю в своїй діяльності відповідно до законодавства України та має власне функціональне призначення в системі державних органів управління.

Аналіз чинного законодавства дозволяє визначити систему правоохоронних органів через дослідження правових засад реалізації окремих напрямків правоохоронної діяльності. Так, Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» закріпив, що правоохоронними органами є: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [5].

На думку С. С. Шоптенко систему правоохоронних органів України доцільно розглядати через її поділ на безпосередньо правоохоронні органи, які комплексно реалізують правоохоронну діяльність за різними напрямками, та органи, що реалізують окремі правоохоронні функції. До першої групи належать:

- прокуратура;
- Національна поліція України;
- Служба безпеки України;
- Національне антикорупційне бюро України;
- Державна фіскальна служба України;
- Державна прикордонна служба України;
- Військова служба правопорядку у Збройних Силах України;
- Державна пенітенціарна служба України. При цьому варто зазначити, що правоохоронною діяльністю займаються окремі підрозділи вказаних суб'єктів, спеціально створені та уповноважені законодавством на її реалізацію.

Суб'єктами, які реалізують окремі правоохоронні функції є:

- органи державного фінансового контролю;
- органи рибоохорони;
- органи державної лісової охорони;
- Служба зовнішньої розвідки України;
- управління державної охорони;
- розвідувальний орган Міністерства оборони України;

- Державне бюро розслідувань;
- Державна служба з надзвичайних ситуацій;
- Національна гвардія;
- Державна виконавча служба;
- Національне агентство з питань запобігання корупції;
- Державна санітарно-епідеміологічна служба;
- Державна екологічна інспекція;
- Державна архітектурно-будівельна інспекція;
- Державна міграційна служба.

Даний перелік не є вичерпним та може бути доповнений іншими органами державної влади, які відповідно до законодавства уповноважені на реалізацію окремих правоохоронних функцій [6].

Правоохоронну систему складає сукупність державних органів які мають різне функціональне призначення та напрямками діяльності, до яких слід віднести судові органи, правоохоронні органи та органи юстиції України, тобто правоохоронна система України являє собою багаторівневу соціальну систему, що існує в державі та об'єднує в собі органи та інститути, які на підставі чинного законодавства, здійснюють правоохоронну та правозахисну функції з метою забезпечення законності в державі, на підставі чинного законодавства з врахуванням вимог сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2009. С. 50.
2. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Феміна, 1996. С. 513.
3. Братко А. Г. Правоохранительная система (вопросы теории): монография. Юридическая литература, 1991. С. 208
4. Соколенко О. Л. Поняття і структура правоохоронної системи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2013. Вип. 4. С. 91-96.
5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-ХІІ. Дата оновлення: 05.08.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12> (дата звернення: 15.11.2018).
6. Шоптенко С. С. Адміністративно-юрисдикційна діяльність правоохоронних органів в Україні: монографія. Харків, 2018. С. 436.

ВИКРИВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ

Косиця О. О.

д. ю. н., професор кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін

БІНПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Набуття чинності у 2017 р. Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, ознаменувало визначення системи загальних принципів, серед яких верховенство права, належне врядування, боротьба з корупцією та з різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризмом, обумовило створення та забезпечення функціонування інституту викривачів – осіб, які інформують про порушення норм законодавства, в тому числі антикорупційного, та привернуло увагу науковців і законотворців до означених питань.

Міжнародна практика свідчить, що викривачі є дієвим механізмом протидії не лише корупційним, а й іншим порушенням законодавства у фінансовій, податковій, інформаційній сферах, однак цей досвід досі не пристосований до реалій суспільного життя в Україні. Так, у 29 країнах світу прийнято всеосяжний спеціалізований закон про захист викривачів, з них в 11 країнах європейського континенту, інші 18 країн знаходяться на різних континентах. Майже усі країни прийняли закони після 2000-х рр. та першою це зробили Сполучені Штати Америки у 1989 р.

Викривання правопорушень у податковій сфері в цілому пов'язано з тінізацією економіки, та нерозривно з повідомленням про факти про ухилення від сплати податків, використання схем мінімізації податків, виплати заробітної плати в конвертах тощо, а у кредитно-фінансовій сфері такі факти пов'язані з махінаціями з цінними паперами, валютою, розкраданням тощо.

Слід пам'ятати, що системна протидія організованій економічній злочинності та «тінізації» економіки на основі формування переваг легальної господарської діяльності та водночас консолідації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів, виявлення активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскації є ключовою умовою нової якості економічного зростання для забезпечення економічної безпеки [1].

В дослідженнях, проведених нами раніше, ми пропонували не обмежувати діяльність викривачів лише корупційною сферою, а й оглядово визначали, в яких сферах активно та ефективно застосовується інститут викривачів. Це зумовлено, насамперед, тим, що в зарубіжних країнах викривачами вважаються люди, які повідомляють про

порушення законодавства, які шкодять або можуть зашкодити суспільним інтересам, наприклад, державним фінансам, навколишньому середовищу, громадському здоров'ю, споживчій безпеці, захисту даних та безпеки інформаційних систем, якщо це їм стало відомо під час їх трудової діяльності.

Перехід України до ринкових відносин в економіці обумовив створення власної системи інституційного середовища та визначення нормативно-правової бази в регулюванні діяльності суб'єктів господарювання. Зокрема дедалі більшого значення у функціонуванні суб'єктів господарювання почала набувати надійність системи фінансово-економічної безпеки підприємства. Суб'єкти господарювання, що провадять діяльність на умовах комерційного розрахунку, максимізуючи сферу свого впливу на ринку, іноді переступають межу закону, вдаючись до різних маніпуляцій (на кшталт промислового шпигунства, рейдерства, фінансових афер, підкупів, інтриг і послуг злочинних елементів), чим завдають значної шкоди своїм конкурентам. Через спеціально створену інституційну систему – органи регулювання, міністерства, відомства, установи, організації – держава здійснює постійний вплив на економічну поведінку кожного суб'єкта господарювання [2]. Через те, що тіньова економіка тісно переплітається з принципами бізнесової етики, акцентуємо на тому, що жоден керівник компанії не повинен сприймати протиправні дії з боку окремих посадових осіб як спонукання до порушення закону або використання недоліків у податковій системі. Навпаки, необхідно створити інструмент, який заохочував би підприємців викривати схеми, які виникають через прогалини в законодавстві. До того ж, податковий тиск в Україні знаходиться на прийнятному рівні, а, отже, немає жодних «емоційних» причин використовувати цей шлях з метою отримання максимального прибутку [3].

Викривання правопорушень у податковій сфері нерозривно пов'язано з повідомленням про факти щодо ухилення від сплати податків, використання схем мінімізації податків, виплату заробітної плати в конвертах тощо. Особа, яка працює на підприємстві, особливо бухгалтер, має доступ до всієї первинної фінансово-господарської документації, до руху коштів, що може підтвердити або спростувати реальність проведення господарської операції. Викривання в податковій сфері не є поширеним в Україні, а тому весь тягар лягає на суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Однак у низці зарубіжних країн Tax Whistle-blowing є поширеною практикою. Показовим для України може стати досвід різних розвинутих країн світу.

Викривання в податковій сфері активно застосовується в різних країнах світу.

Так, наприклад, Австралійське податкове управління на сторінці Tax Whistleblowers повідомляє, що з 1 липня 2019 року набрали чинності нові заходи для

кращого захисту фізичних осіб, які розкривають нам інформацію про поведінку щодо ухилення від сплати податків та інших податкових питань. Визначено, що в рамках реформ з інформування про порушення в корпоративному секторі державні компанії, великі приватні компанії і компанії, що є довірчими власниками реєстрованих компаній за вислугою років, повинні впровадити політику щодо захисту інформаторів в корпоративному секторі. Австралійським законодавством передбачено, що податкові інформатори або викривачі мають право на захист своїх персональних даних та особистості; право на захист інформації, розголошену юристу; захист від притягнення до цивільної, кримінальної та адміністративної відповідальності за діяльність як викривача; захист від негативних наслідків, зокрема особа не може бути звільнена, піддаватись переслідуванням чи залякуванням, страждати від фізичного та психологічного насильства від роботодавця, захищається майно, бізнес чи фінансове становище, передбачені компенсації та інші засоби захисту.

Важливо також зазначити, що наявність розвиненого і врегульованого інституту викривачів має надзвичайно позитивний вплив на економічну систему держави: так, у Південній Кореї в 2002–2013 рр. Комісія з цивільних прав та боротьби з корупцією отримала 246 повідомлень про порушення. У результаті розкриття 220 випадків 60,3 млн дол. були повернуті [4]. За аналогією, зазначимо, що 60 млн дол. – це приблизно сума доходів бюджету України за 2018 рік.

Для прикладу, Комісія по цінним паперам и біржам США (U.S. Securities and Exchange Commission, далі – SEC) 24 вересня 2018 р. оголосила про те, що присудила майже 4 млн. дол. іноземному викривачу, чиє повідомлення призвело до початку розслідування та допомогла успішно провести правозастосовні заходи. «Викривачі, не важливо чи знаходяться вони в США або закордоном, надають цінну послугу інвесторам та допомагають нам зупинити правопорушення», – повідомила Джейн Норберг, керівник офісу SEC по захисту викривачів. SEC присудив більше ніж 326 млн дол. 59 особам з моменту вручення першої нагороди у 2012 році [5].

На сайті незалежної інтернет-газети *Front Line Whistleblower News* повідомляється, що викривачі допомогли Податковому управлінню США (Internal Revenue Service) зібрати більше 1,4 млрд дол. у 2018 фінансовому році. З цієї рекордної суми більше 300 млн дол. США були передані «податковим» викривачам Податкового управління США, що в середньому складає 21,7 відсотків від усієї суми [6]. Для порівняння, у 2017 році завдяки інформаторам було стягнуто коштів від недобросовісних платників – 190,5 млн дол., а у 2019 – 616,7 млн дол.

Практика свідчить, що в багатьох зарубіжних країнах активно використовується

викривання у податковій сфері. Окремим напрямком роботи в податковій службі має стати робота з викривачами податкових правопорушень. В Україні наразі це є перспективою, але не реальністю. Проблема полягає в тому, що викривання в розумінні українського законодавця та в цілому суспільства стосується лише сфери корупції.

Одним з напрямів формування якісно нової державної політики у сфері захисту економічних інтересів держави є залучення викривачів, адже зарубіжний досвід демонструє економічний ефект та доцільність співпраці податкових органів та осіб, які повідомляють про шкоду або загрозу суспільним інтересам. У результаті дослідження зроблено висновок про пряму залежність діяльності викривачів у податковій сфері та збільшенням доходів у дохід держави від викритої неправомірної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
2. Рябушка Л. Б., Сюркало Б. І. Інституційне регулювання фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. Збірник наукових праць. 2014. Випуск 40. С. 232–251.
3. Лаврик С. Вплив податкового тиску на формування мотивації до використання агресивної податкової оптимізації. Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства. 2018. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/158>.
4. Захист викривачів корупції: як це працює в Україні та в світі. 2015. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27118580.html>.
5. U.S. SEC. AND EXCH. COMM'N, SEC Awards Almost \$4 Million to Overseas Whistleblower (Sept. 24, 2018). URL: <https://www.sec.gov/news/press-release/2018-209>.
6. Whistleblowers helped the IRS collect more money than ever last year: \$1.4 billion in fines and forfeiture. URL: <https://www.whistleblowersblog.org/2019/02/articles/tax-whistleblowers/whistleblowers-helped-the-irs-collect-more-money-than-ever-last-year-1-4-billion-in-fines-and-forfeiture/>.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ

Кіпчарський О. М.

*Аспірант кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Україна, незважаючи на довгу історію, є державою молодою. Міжнародна спільнота, представники органів влади та громадянського суспільства, є постійними свідками змін в законодавстві, реформ, децентралізації, створення або навпаки ліквідації різних владних структур тощо. Такі процеси державотворення підкреслюють молодість та перспективність нашої держави. Одним із прикладів постійної реформаторської діяльності та удосконалення адміністративно-правового статусу державної інституції є Служба судової охорони.

Служба судової охорони пройшла шлях від спеціального підрозділу в структурі міліції громадської безпеки, спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» до самостійного державного органу у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах.

Проблема, яку ми висвітлюємо була та залишається предметом дослідження таких науковців як О. М. Бандурка, В. В. Галуцько, П. В. Діхтієвський, Р. В. Ігонін, О. М. Єщук, С. В. Краснокутський, О. П. Угровецький, В. І. Шаповал, О. А. Шишко, І. Я. Швед та ін.

В. В. Галуцько справедливо відмічає, що протягом останнього десятиліття система правоохоронних органів України зазнала багатьох як кардинальних, так і менш значних змін, які відбувалися в межах здійснення судово-правової та адміністративної реформ. Проте стверджувати, що в наш час утворено оптимальну їх систему, було б, мабуть, передчасно. Зазначені перетворення торкнулися практично всіх зазначених органів, в тому числі й органів внутрішніх справ [1].

Цікавим є те, що слова професора В. В. Галуцько актуальні майже через два десятиріччя. Відбувається реформа правоохоронних органів та судової системи, перетин та дублювання повноважень, нерегульованість окремих важливих сфер правоохоронної діяльності держави, зокрема – підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників апарату суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу.

Ідею щодо виокремлення судової міліції, в окремий, незалежний, постійно діючий спеціальний орган виконавчої влади у складі системи судоустрою України, який буде підпорядкований і підконтрольний органам суддівського самоврядування, підтримує

також відомий фахівець Р. В. Ігонін [2]. Створення Служби судової охорони позитивно сприймається багатьма практиками та вченими. Зазвичай мова йде про те, що саме Державна судова адміністрація України (далі – ДСА) повинна отримати реальні повноваження щодо забезпечення охорони приміщень судів [3, с. 37], при цьому справедливо підкреслюється, що ДСА України з метою забезпечення виконання зазначеного завдання просто зобов'язана взаємодіяти з відповідними правоохоронними органами за напрямками: створення системи обміну інформацією між такими органами; узагальнення спільного досвіду, розробку методичних вказівок з питань організації взаємодії; здійснення контролю за порядком взаємодії та ін. [4, с. 48].

Ми з цим погоджуємось, оскільки до повноважень ДСА України та її територіальних управлінь віднесено в тому числі забезпечення належних умов діяльності судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування.

За останні чотири роки було прийнято три нормативно-правових акти (положення), якими було регламентовано судову охорону.

Забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них відбувалося відповідно до Тимчасового порядку забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них, затвердженого рішенням Вищої ради юстиції від 26.12.2016 р. № 3470/0/15-16 та наказом МВС України від 26.12.2016 р. № 1352.

Згідно з п. 13 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 р. № 1798-VIII Вища рада правосуддя затверджує Положення про Службу судової охорони. Так, у 2017 році від Державної судової адміністрації України на розгляд Вищої ради правосуддя після консультацій з Міністерством внутрішніх справ надійшов проект Положення про Службу судової охорони, в результаті чого Рішенням Вищої ради правосуддя затверджено Положення про Службу судової охорони від 21.12.2017 р. № 4237/0/15-17. Вказане Положення вже втратило чинність.

Наразі діє Положення про Службу судової охорони, затвержене Рішенням Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19 [5], яким суттєво розширено повноваження посадових осіб Служби.

Згідно Положення [5] Служба судової охорони є державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, яка підзвітна Вищій раді правосуддя та підконтрольна Державній судовій адміністрації України. Основними завданнями Служби є: 1) підтримання громадського порядку в суді; 2) припинення проявів неповаги до суду; 3) охорона приміщень суду, органів та установ

системи правосуддя; 4) виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду; 5) забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу.

«Метою створення Служби судової охорони є не лише забезпечення безпеки судів, а й гарантія безпеки учасників судових процесів», – наголосив Голова Вищої Ради Правосуддя Андрій Овсієнко, зауваживши, що в основу розвитку української судової охорони покладено саме досвід діяльності та подолання складних ситуацій Служби шерифів Канади. Також повідомив, що Служба створювалася на мінімальній нормативній базі, забезпечення її ефективної роботи потребувало внесення змін до чинного законодавства [6].

Варто зазначити, що ситуацію із забезпеченням охорони судів, суддів та працівників апаратів судів дійсно можна вважати складною. Незважаючи на наявність згаданих вище актів про діяльність Служби судової охорони, цей орган так і не почав функціонувати в повній мірі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галунько В. В. Адміністративно-правові основи організації та діяльності Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ України. К., 2003. 206 с.
2. Ігонін Р. В. Судова міліція України в контексті адміністративно-правової реформи. *Адвокат. Наука і практика*. 2010. № 9 (120). С. 43–48.
3. Діхтієвський П. В., Сурник В. М. Діяльність Державної судової адміністрації в контексті організаційного забезпечення безпеки суддів та охорони приміщень судів. *Адміністративне право і процес*. 2014. № (1) 7. С. 37–42.
4. Шатрава С. Правова регламентація діяльності судової міліції в умовах сьогодення. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 9. С. 48–50.
5. Положення про Службу судової охорони: Рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19>.
6. У 2021 році Служба судової охорони візьме під охорону всі органи та установи системи правосуддя / Офіційний сайт судової влади в Україні. URL: <https://court.gov.ua/press/news/818999/>.

MEMENTO MORI: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ МІСЦЬ ДАВНІХ ПОХОВАНЬ ОБ'ЄКТАМИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

Недайхліб О. В.

Аспірантка ННІ права

Сумського державного університету,

головний судовий експерт

Сумського НДЕКЦ МВС України

Науковий керівник: Завгородня В. М.

к. ю. н., доцент, завідувач кафедри МЄПЦПД ННІ права

Сумського державного університету

У національних культурних та релігійних традиціях багатьох народів особливе значення надається місцям поховань, кладовищам, а померлим віддається велика пошана. Використання земель, на яких розташовані давні поховання, проведення на них будівельних робіт, розкопування могил, ексгумація тощо – тобто безпідставне руйнування людських поховань – розглядається як прояв найвищої жорстокості. До того ж, наруга над могилою у цивілізованому світі є кримінально переслідуваним діянням. Нажаль, протягом тривалого часу на теренах України існувала (наразі існує?) сумна практика знищення пам'ятних об'єктів та місць поховань на догоду політичним інтересам чи бізнесу, із одночасним будівництвом, наприклад, стадіону на місці некрополя [1, 2], та втратою, ігноруванням або знищенням архівної документації про зруйнований об'єкт.

Україна є учасницею Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16.11.1972, ратифікованої Указом Президії Верховної Ради УРСР № 6673-XI від 04.10.1988. У ст. 1 розділу 1 вказаної Конвенції визначено поняття «культурна спадщина», що включає, зокрема, ансамблі з групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки [3]. Згідно з Конвенцією про охорону архітектурної спадщини Європи від 03.10.1985, до якої Україна також приєдналася і ратифікувала Законом України від 20.09.2006 № 165-V, до «архітектурної спадщини» належать такі нерухомі об'єкти – пам'ятки: усі будівлі та споруди, що мають непересічне історичне, археологічне, мистецьке, наукове, соціальне або технічне значення, включаючи усі особливості їхнього технічного виконання та оздоблення, архітектурні ансамблі, однорідні групи міських або сільських будівель, що мають непересічне історичне, археологічне, мистецьке, наукове, соціальне або технічне значення і характеризуються спільністю чітких територіальних ознак [4].

За положенням ст. 54 Конституції України культурна спадщина охороняється законом, що конкретизовано прийнятим (не в останню чергу, – на виконання узятих державою міжнародних зобов'язань) Законом України «Про охорону культурної

спадщини» від 08.06.2000 № 1805-III, відповідно до ч. 2 ст. 2 якого до історичних об'єктів культурної спадщини належать, серед іншого, окремі поховання та некрополі, місця масових поховань померлих, визначні місця, пов'язані з важливими історичними подіями, з життям та діяльністю відомих осіб, культурою та побутом народів. Для охорони культурної спадщини, що передбачено у ст. 3 вказаного Закону України, визначені спеціально уповноважені органи адміністративного управління, до яких віднесені органи охорони культурної спадщини місцевого самоврядування [6].

В силу вимог положень профільного закону у галузі похоронної справи обов'язки із забезпечення охорони, планування та впорядкування територій місць поховання покладено на органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи (ч. 5 ст. 8, ч. 2 ст. 23, ст. 31 Закону України «Про поховання та похоронну справу»). У ст. 3 згаданого Закону визначено, що правову основу діяльності в галузі поховання становлять Конституція України, цей Закон, інші закони України, міжнародні договори України тощо [7].

У ст. 11 Конституції України проголошено, що держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичній свідомості, традиції і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. У ч. 2 ст. 298 Цивільного кодексу України закріплений обов'язок кожного шанобливо ставитись до місця поховання людини, незалежно від того, в який період часу здійснювалось поховання.

Примітно, що згідно з положеннями Угоди між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про охорону і збереження культурної спадщини від 04.03.1994 поняття «культурна спадщина» дослівно означає культові споруди, історичні пам'ятники, кладовища та меморіали загиблим, а також архівні матеріали, бібліотечні та музейні фонди, які мають до цього відношення; сторони зобов'язалися вживати належних заходів для охорони і збереження культурної спадщини всіх національних, релігійних або етнічних груп, які проживають або проживали на їх території і були жертвами геноциду періоду Другої світової війни (параграф 1 Угоди). Тобто, відповідно до цієї міжурядової Угоди кладовища, поховання жертв репресій, війни прямо визнані об'єктами культурної спадщини, які підлягають збереженню та охороні [5].

Особливістю історії народу України, усіх верств населення та національностей, є величезні втрати, насамперед, людські, внаслідок історичних процесів і подій. Мільйони людей стали жертвами Другої світової війни, Голодомору, репресій тоталітарного режиму радянської влади, боротьби за незалежність, війн, які вів СРСР за межами своєї території, в першу чергу, в Афганістані, сучасних подій на сході країни тощо. Усвідомлюючи необхідність охорони та збереження національного культурного надбання як невід'ємної

частини всесвітньої культурної спадщини, держави, укладаючи відповідні договори, заохочують міжнародне співробітництво в галузі збереження, реставрації і охорони культурних цінностей та історичних пам'яток, імплементуючи їхні положення в національні правові системи.

Так, з метою забезпечення належного ставлення до місць поховань розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.07.1998 № 604-р (далі – розпорядження КМУ № 604-р) органи місцевого самоврядування та державної влади в Україні зобов'язані: взяти на облік місця, де залишилися сліди давніх поховань, організувати їх обстеження та вивчення; провести роботу з вивчення стану закритих кладовищ, у тому числі і кладовищ національних меншин; продовжувати здійснювати заходи щодо облаштування цих місць, їх утримання та збереження; не допускати проведення будівельних робіт у місцях, де залишилися сліди давніх поховань та на території закритих кладовищ [9].

Виконання даного розпорядження Кабінету Міністрів України, а саме віднесення об'єктів (в тому числі, кладовищ) до історичних об'єктів культурної спадщини проводиться в порядку, визначеному Законом України «Про охорону культурної спадщини» та Порядком обліку об'єктів культурної спадщини, затвердженого наказом Міністерства культури України від 11.03.2013 р. № 158 (далі – Порядок № 158).

Проведенню облаштування, утримання та збереження місць давніх поховань має передувати організація і встановлення меж їх територій. З цією метою передбачено виготовлення проектів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій історико-культурного призначення (п. «в» ч. 1 ст. 2, ст. 47 Закону України «Про землеустрій» [8], постанова Кабінету Міністрів України № 1094 від 25.08.2004).

Водночас, у п. г) ч. 2 ст. 67 Закону України «Про землеустрій» чітко передбачено, що проекти землеустрою стосовно організації і встановлення меж території історико-культурного призначення розробляються за рахунок коштів Державного бюджету України. Оскільки органи місцевого самоврядування не є розпорядниками коштів Державного бюджету, вони позбавлені правової можливості замовляти проекти землеустрою за рахунок цих коштів і наділені лише повноваженнями щодо надання дозволу замовнику (зацікавленій особі) на розробку такого проекту землеустрою щодо організації і встановлення меж території кладовища як території історико-культурного призначення за рахунок коштів цього замовника.

Слід наголосити, що із змісту ст. 6 Закону України «Про охорону культурної спадщини» та Порядку № 158 видно, що обов'язок виявити об'єкти культурної спадщини (зокрема, встановлення слідів давніх поховань) з метою визначення наявності та

культурної цінності об'єкта культурної спадщини, а також одержання нової інформації про ці об'єкти, покладено саме на органи місцевого самоврядування та органи влади (органи охорони культурної спадщини відповідних адміністрацій). Отже, саме органи державної влади та органи місцевого самоврядування як суб'єкти владних повноважень зобов'язані за розпорядженням КМУ № 604-р провести дослідження місць, де залишилися сліди давніх поховань, організувати їх обстеження та вивчення, взяти об'єкти на облік та визначити їх статус тощо.

Однак, на практиці часто все складається зовсім по-іншому. Так, несприйняття звернень та протидія органів державної влади України, зокрема, ГО «Представництво Американського об'єднання комітетів для євреїв бувшого Радянського Союзу» у визнанні залишків поховань та територій стародавніх єврейських кладовищ як територій історико-культурного призначення у Львівській, Волинській, Черкаській областях, сформували підстави для низки судових позовів (2015-2019 рр.) [9].

Попри публічно-правовий характер спору по суті, позовні вимоги стосувались спочатку визнання недійсним договорів оренди та/або розпоряджень місцевих адміністрацій і вирішувались господарським судом. З часом, вимоги позивача були доопрацьовані та зведені до зобов'язання відповідача замовити (надати дозвіл) виготовлення проекту землеустрою для встановлення меж давніх поховань. Тобто спірні правовідносини стосувались бездіяльності виконавчих комітетів органів місцевого самоврядування в частині організації та встановлення меж території історико-культурного призначення, тому суди дійшли правильного висновку щодо застосування положень Кодексу адміністративного судочинства України при вирішенні таких справ.

Бездіяльністю є певна форма поведінки особи, яка полягає у невиконанні нею дій, які вона повинна була та могла вчинити відповідно до покладених на неї обов'язків згідно із законодавством України. В адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача. За таких обставин, суб'єкти владних повноважень у спорах щодо місць (слідів) давніх поховань як відповідачі мають надати суду належні, допустимі та достовірні докази, які свідчать про вжиття заходів в певній територіальній одиниці на виконання вимог розпорядження КМУ № 604-р, а саме: обстеження місця, де залишилися сліди давніх поховань єврейських кладовищ, вивчення меж, узяття на облік, вжиття заходів, спрямованих на облаштування цього місця, його утримання та збереження.

Підсумовуючи викладене, слід зауважити, що ігнорування норм національного та міжнародного права у делікатних проблемах похоронної справи і збереження культурної

спадщини в Україні не сприяє позитивному іміджу країни. Більш того, враховуючи етимологію слова «меморіал» (*memoriālis*) як синоніму слова «надгробок, поховання» з латинської «*memōria*» – «пам'ять», прогалини у адміністративно-правовому механізмі визнання поховань об'єктом культурної спадщини підтримують тенденцію руйнації національної пам'яті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Родионов Л. От кладбища до спортивной арены: Что известно о главном стадионе Харькова. *Депю.ua.Харьков*. 2018. 22 квіт. URL: <https://kh.depo.ua/rus/kh/vid-kladovischa-do-sportivnoyi-areni-scho-vidomo-pro-golovniy-stadion-harkova-20180422763389> (дата звернення: 23.03.2020).
2. Хендрикс А. Кладбище, рынок и наконец стадион: как строили «Днепр-Арену». *Информатор*. 2019. 31 бер. URL: <https://dp.informator.ua/2019/03/31/kladbishhe-rynok-i-nakonets-stadion-kak-stroili-dnepr-arenu/> (дата звернення: 23.03.2020).
3. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16 лист. 1972 р. № 995_089. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_089 (дата звернення: 23.03.2020).
4. Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи від 03 жовт. 1985 р. № 994_226. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_226 (дата звернення: 23.03.2020).
5. Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про охорону і збереження культурної спадщини від 04 бер. 1994 р. № 840_006. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_006 (дата звернення: 23.03.2020).
6. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08 черв. 2000 р. № 1805-III. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> (дата звернення: 23.03.2020).
7. Про поховання та похоронну справу: Закон України від 10 лип. 2003 р. № 1102-IV. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1102-15> (дата звернення: 23.03.2020).
8. Про землеустрій: Закон України від 10 лип. 2003 р. № 1102-IV. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1102-15> (дата звернення: 23.03.2020).
9. Про додаткові заходи щодо збереження місць поховань у населених пунктах України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 лип.1998 р. № 604-р. Офіційний веб-

портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604-98-p> (дата звернення: 23.03.2020).

10. Рішення Господарського суду Волинської області від 17 березня 2015 року у справі № 903/32/15 / *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43225929> (дата звернення: 29.03.2020, назва з екрана).

11. Ухвала Залізничного районного суду м. Львова від 24 червня 2019 року у справі № 462/3403/16-а / *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82632358> (дата звернення: 29.03.2020).

12. Постанова Рівненського апеляційного господарського суду від 04 червня 2015 року у справі № 903/32/15 / *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44733318> (дата звернення: 29.03.2020).

13. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 23 травня 2018 року у справі № 462/3403/16-а / *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74258542> (дата звернення: 29.03.2020).

14. Постанова Галицького районного суду м. Львова від 07 вересня 2016 року у справі №461/11017/15-а / *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61191780> (дата звернення: 29.03.2020).

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИВОДУ, ЯК ОДНОГО ІЗ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Островех С. В.

к. ю. н., керівник апарату

Другого апеляційного адміністративного суду

Належне здійснення правосуддя у адміністративних справах судовими органами забезпечується застосуванням у судовому засіданні заходів державного примусу, який характеризується тим, що цей метод здійснення державної влади є допоміжним, застосовується на основі переконання і лише після переконання. Це означає, по-перше, що примус завжди базується на використанні різноманітних заходів виховання, роз'яснення і стимулювання. По-друге, він використовується лише тоді, коли виявляються неефективними відповідні засоби переконання. По-третє, переконання і примус використовується, як правило, комплексно.

За загальним правилом підставами застосування заходів процесуального примусу є сукупність закріплених у нормах Кодексу адміністративного судочинства України (КАС

України) обставин, необхідних і достатніх для законного застосування судом заходів процесуального примусу до осіб, які порушують встановлені в суді правила або протиправно перешкоджають здійсненню адміністративного судочинства. Такі заходи можуть застосовуватись до будь-яких учасників судового процесу, незалежно від їх адміністративно-процесуального статусу, а також інших осіб, що не беруть участі у справі, однак були присутні в залі судового засідання та порушували встановлені в адміністративному суді правила (глядачі, представники засобів масової інформації тощо). Загальні підстави застосування заходів процесуального примусу законодавцем визначено у ч. 1 ст. 144 КАС України. Спеціальні підстави, тобто ті, що деталізують загальні, містяться у ст. ст. 146–149 КАС України з урахуванням специфіки та особливостей кожного із засобів впливу.

У правовій науці робиться особливий наголос на різному ступені визначеності правових обмежень, які охоплюються таким явищем, як процесуальний примус. З одного боку, вони мали бути оптимальними за результатами свого правового впливу, з іншого – його загальна спрямованість має визначатися завданнями, які стоять перед судочинством, як справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення судових справ із метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних чи юридичних осіб, інтересів держави [1, с. 462–463]. Варто наголосити на тому, що застосування примусу визнається правомірним, якщо існує факт протиправної поведінки особи і неможливо в цій ситуації іншим чином його запобігти [2, с. 661].

Виходячи із положень ч. 1 ст. 144 КАС України підставами застосування заходів процесуального примусу слід вважати: 1) не виконання відповідними особами встановлених у суді правил; 2) недобросовісне виконання процесуальних обов'язків; 3) зловживання правами; 4) запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства.

За наявності принаймні однієї із підстав, враховуючи тяжкість проступку, до особи правопорушника адміністративним судом може бути застосований один із таких заходів процесуального примусу (ч. 1 ст. 145 КАС України):

- 1) попередження;
- 2) видалення із залу судового засідання;
- 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
- 4) привід;
- 5) штраф.

Розглянемо зміст та процедуру застосування приводу як одного з заходів процесуального примусу.

Відповідно до ч. 1 ст. 148 КАС України привід як захід процесуального примусу може бути застосовано до особи, особисту участь якої визнано судом обов'язковою, свідка, які без поважних причин не прибули у судове засідання або не повідомили причини неприбуття. Законодавець покладає обов'язок на учасників справи, свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, які не можуть із поважних причин прибути до суду, завчасно повідомляти про це суд, а також інформувати про зміну місця проживання (перебування, знаходження) роботи або служби (ч. ч. 1, 2 ст. 131 КАС України). Виконання цієї процесуальної дії суд відповідною ухвалою покладає на орган Національної поліції України за місцем провадження у справі або за місцем проживання (перебування), роботи, служби чи навчання особи, яку належить привести. Крім того, орган Національної поліції України повинен крім виконання приводу, скласти калькуляцію затрат на його виконання, з метою відшкодування збитків у дохід держави.

У разі неможливості здійснення приводу особа, яка виконує ухвалу про привід до суду, через керівника органу Національної поліції України негайно повертає її суду з письмовим поясненням причин невиконання (ч. ч. 4, 6 ст. 148 КАС України) [3, с.83-84].

До належно викликаних особи, особисту участь якої визнано судом обов'язковою, свідка, які без поважних причин не прибули у судове засідання або не повідомили причини неприбуття, привід, може застосовуватися в разі наявності декількох ознак, які особа повинна мати, до таких ознак слід відносити:

– обов'язковість, виражається в тому що учасники справи зобов'язані з'являтися в судове засідання за викликом суду, якщо їх явка визнана судом обов'язковою (п. 3 ч. 5 ст. 44 КАСУ), (ч. 1 та ч. 2 ст. 124 КАС України, встановлено, що судовий виклик осіб, участь яких є обов'язковою здійснюються повістками про виклик). Судовий виклик учасників справи, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів здійснюється:

1) за наявності в особи офіційної електронної адреси – шляхом надсилання повістки на офіційну електронну адресу;

2) за відсутності в особи офіційної електронної адреси – шляхом надсилання повістки рекомендованою кореспонденцією (листом, телеграмою), кур'єром із зворотною розпискою за адресами, вказаними цими особами, або шляхом надсилання тексту повістки в порядку, визначеному статтею 129 КАС України.

– оповіщеність, а саме, особа належним чином оповіщена про час та місце розгляду адміністративної справи (згідно з главою 7, розділу I КАС України, особа вважається належним чином сповіщеною, якщо вона отримала повістку за 5 днів до початку судового засідання, крім випадку, коли повістка вручається безпосередньо в суді. У випадку якщо для розгляду окремих категорій справ, заяв або клопотань учасників справи КАС України

встановлено строк розгляду менше десяти днів, повістка має бути вручена у строк, достатній для прибуття особи до суду для участі в судовому засіданні.);

– невиконання вимог суду, тобто особа без поважних причин не прибула в судове засідання (до поважних причин не прибуття в судове засідання можна віднести: хворобу особи, яка підтверджується відповідною довідкою медичної установи, надзвичайні події природного, техногенного та іншого характеру, які мають певне підтвердження тощо), або особа, участь якої визнана обов'язковою, при наявності поважних причин, належним чином не повідомила суд про їх наявність (особа повинна повідомити про причину неприбуття (повідомлення про неприбуття повинно бути здійснено у будь-який зручний для особи спосіб, за умови його передчасності)).

Виходячи з зазначеного особа, яка належним чином сповіщена про її обов'язкову участь в судовому засіданні, повинна вжити всі можливі заходи, щодо вчасного прибуття до адміністративного суду.

Таке формулювання коментованої статті, як «... може бути застосовано привід ...», свідчить, що привід не завжди може застосовуватися до належно викликаних особи, особисту участь якої визнано судом обов'язковою, тобто вона здійснюється виключно на підставі суб'єктивного судження на власний розсуд суду про необхідність його здійснення [4, с. 75-81].

Привід до суду представляє собою реакцію на невиконання законної вимоги адміністративного суду, який розглядає та вирішує публічно-правовий спір, виступає засобом забезпечення виконання цієї вимоги. Крім того, привід становить примусове доставляння особи до суду. Отже, його можна визначити як вилучення особи з місця перебування і супроводження її до суду, із застосуванням психічного або фізичного спонукання. В той же час, привід, залежно від конкретних обставин (відстань, час, фізичний стан особи, яка підлягає приводу) може бути здійснено транспортним засобом або пішим порядком.

У зв'язку із зазначеним, привід варто розуміти як примусове доставляння особи до суду з метою забезпечення її присутності при розгляді справи. Однак, як закріплено процесуальним законом, привід не може застосовуватись до окремих осіб (ч. 2 ст. 148 КАС України).

Так, приводу до суду не підлягають такі категорії осіб:

- малолітні та неповнолітні особи,
- вагітні жінки,
- особи з інвалідністю першої і другої груп,
- жінки, які мають дітей віком до шести років або дітей з інвалідністю,

– особи, які згідно із КАС України не можуть бути допитані як свідки.

Згідно із ст. 66 КАС України в якості свідків не можуть бути допитаними наступні особи:

1) недієздатні фізичні особи, а також особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі і не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати показання;

2) особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги або послуг посередництва (медіації) під час проведення позасудового врегулювання спору, – про такі відомості;

3) священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих;

4) судді та присяжні – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, або про інформацію, яка стала відома судді під час врегулювання спору за його участю;

5) інші особи, які не можуть бути допитані як свідки згідно із законом чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, без їхньої згоди.

Крім того, особи, які мають дипломатичний імунітет, не можуть бути допитані як свідки без їхньої згоди, а представники дипломатичних представництв – без згоди дипломатичного представника.

З метою належного процесуального оформлення рішення про застосування приводу суд, згідно з ч. 3 ст. 148 КАС України, постановляє ухвалу, в якій зазначає: ім'я фізичної особи, яка підлягає приводу; місце проживання (перебування), роботи, служби чи навчання; підстави застосування приводу; коли і куди ця особа повинна бути доставлена; кому доручається здійснення приводу.

Завершуючи аналіз змісту та процедури застосування приводу як одного з заходів процесуального примусу відзначимо його особливості. З цією метою розглянемо порядок виконання ухвали суду про застосування приводу до осіб, які без поважних причин не прибули у судове засідання або не повідомили причини неприбуття.

Після прийняття адміністративним судом рішення про необхідність застосування приводу у визначеній процесуальним законом послідовності здійснюється виконання постановленої судом ухвали.

По-перше, ухвала про привід до суду передається для виконання до органу Національної поліції України за місцем провадження у справі або за місцем проживання

(перебування), роботи, служби чи навчання особи, яку належить привести. Привід до суду через органи Національної поліції України застосовується з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення.

Якщо ж привід здійснити неможливо (хвороба, відрядження, постійне перебування особи за кордоном тощо), особа, яка виконує ухвалу про привід до суду, через керівника органу Національної поліції України негайно повертає її суду з письмовим поясненням причин невиконання.

По-друге, ухвала про привід до суду оголошується учаснику адміністративного процесу, до якого застосовується привід, особою, яка її виконує.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. / за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011. 1352 с.
2. Назаров В. В. Примус у кримінальному провадженні: національні та міжнародні аспекти. *Форум права*. 2010. № 4. С. 660–666. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10nvtma.pdf>.
3. Джафарова М. В. Загальні підстави застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 2. С. 81-84.
4. Кузніченко С. О., Кашкаров О. О. Заходи процесуального примусу передбачені кодексом адміністративного судочинства України. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Юридические науки»*. 2008. № 1. Том 21 (60). С.75–81.
5. Осауленко С. В. Правова природа заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.); НУ «ОЮА». Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса : Фенікс, 2013. Т. 2. С. 55–57.
6. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1589>.
8. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
9. Про затвердження Положення про Службу судової охорони: рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19 (із змінами і доповненнями, внесеними

рішеннями Вищої ради правосуддя). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19>.

10. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ, НАРОДЖЕНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ ЗАСТОСУВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА

Якущенко Ю. М.

*Аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Зарубіжні друковані видання називають Україну одним із лідерів у сфері надання послуг сурогатного материнства, зазначаючи, що вона перетворилася на світовий центр «репродуктивного туризму». Офіційна статистика щодо кількості дітей, народжених у результаті використання сурогатного материнства, відсутня, але існують припущення експертів, що щороку в Україні народжується більше ніж 1500 дітей від сурогатних матерів [1].

В умовах зростання ринку послуг сурогатного материнства, обумовленого значним попитом, де комерційні інтереси можуть бути переважаючим фактором, актуалізується питання правового захисту дітей, народжених сурогатними матерями. Трапляються ситуації, коли дитина, народжена із застосуванням сурогатного материнства, потрапляє у «правовий вакуум»: коли потенційні батьки змінюють своє рішення і більше не хочуть дитину, а проведення абортів уже неможливе або сурогатна мати відмовляється від абарту; коли сурогатна мати не піклується про своє здоров'я і ризикує здоров'ям дитини тощо. У таких ситуаціях для дітей існує ризик бути покинутими або стати жертвами жорстокого поводження, стати особами без громадянства.

Досліджуючи питання правового регулювання сурогатного материнства, І. В. Чеховська вказує на недосконалість законодавства, яке регламентує відносини у сфері сурогатного материнства в Україні. До проблем вона відносить бідність, слабку адміністративну систему, відсутність контролю з боку держави, які уможливають експлуатація сурогатних матерів і дітей [2, с. 62].

Завдання держави – забезпечення реалізації прав людини шляхом прийняття законів, а також організації діяльності органів державної влади, спрямованої на забезпечення реалізації задекларованих прав. Особливу увагу держава має приділити правам дітей та їх захисту.

К. Горностаї стверджує, що захист прав і свобод людини і громадянина передбачає

забезпечення чи відновлення порушеногосуб'єктивного права компетентними органами чи самим суб'єктом цього права [3, с. 52].

Адміністративно-правовий механізм захисту прав, свобод людини і громадянина походить за своїм змістом від загального механізму реалізації та захисту прав громадян, разом із тим має свої певні особливості як окреме правове явище адміністративного права [4, с.96].

Можемо визначити адміністративно-правовий захист прав дітей, народжених з використанням сурогатного материнства як систему адміністративно-правових засобів, що спрямовані на врегулювання відносин, що виникають при застосуванні програми сурогатного материнства.

Серед елементів адміністративно-правового захисту прав і свобод людини одне із основних місць займають норми адміністративного права, які мають бути чітко закріплені у нормативно-правових актах, адже додержання прав і свобод людини і громадянина залежить від їх належного застосування. Вони визначають правовий статус дітей; окреслюють коло компетентних державних органів та посадових осіб, відповідальних за забезпечення реалізації прав, а також їх обов'язки; визначають конкретні заходи примусу за порушення прав тощо.

Перше, що слід зробити для ефективного захисту прав дітей, народжених у результаті застосування сурогатного материнства – це вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ), зокрема використання сурогатного материнства.

На міжнародному рівні Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини, яка була ратифікована Україною в 1991 році, гарантує всім дітям право на життя (п. 1 ст. 6), бути зареєстрованими відразу після народження, мати право на ім'я і набуття громадянства, а також, наскільки це можливо, право знати своїх батьків і право на їх піклування (п. 1 ст.7). Крім того, в Конвенції вказано, що країни мають забезпечити, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли це необхідно в якнайкращих інтересах дитини (ст. 9). Також Конвенція зазначає, що в усіх діях щодо дітей, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (ст. 3) [5].

При розгляді правового регулювання сурогатного материнства важливими також є норми щодо заборони продажу дітей (ст. 35 Конвенції про права дітей та Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії) та заборона торгівлі дітьми (ст. 35 Конвенції про права дітей; Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і

покарання за неї).

Що стосується національного законодавства, що регулює сурогатне материнство, варто зауважити, що воно не забезпечує повноцінний захист дітей, народжених сурогатними матерями, і, таким чином, уможлиблює порушення в цій сфері.

Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» від 09.09.2013 № 787 [6] – єдиний нормативно-правовий акт, що регулює застосування допоміжних репродуктивних технологій, зокрема сурогатного материнства, в Україні. Поодинокі норми, що стосуються сурогатного материнства закріплені в різних законодавчих актах: ст. 123 Сімейного кодексу України частково врегульовує питання визнання батьківства, а ч. 2 ст. 139 містить норму щодо неможливості оспорування материнства біологічної матері сурогатною матір'ю, ч. 7 ст. 281 Цивільного кодексу України закріплює право на застосування програм ДРТ за медичними показаннями, а «Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні» визначають процедуру реєстрації дитини, народженої за допомогою сурогатного материнства.

Що стосується права набуття громадянства, то відповідно до «Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні» у разі застосування ДРТ, державна реєстрація народження проводиться за заявою потенційних батьків. На відміну від ст. 123 Сімейного кодексу України, згідно з якою батьками дитини є подружжя, «Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні» містять вимогу про надання сурогатною матір'ю згоди на реєстрацію потенційних батьків законними батьками та допускається можливість відмови надати таку згоду [7]. Така вимога про згоду сурогатної матері на реєстрацію подружжя законними батьками дитини породжує колізію і її можна вважати необґрунтованою.

Проблеми із встановленням походження дітей часто виникають, коли програмами сурогатного материнства користуються іноземці, в державах яких сурогатне материнство заборонено. Враховуючи відсутність міжнародної правової бази щодо сурогатного материнства, було б доцільно в законодавстві вказати, що сурогатним материнством як методом ДРТ можуть користуватися лише громадяни України та іноземні громадяни країн, які не забороняють такий метод ДРТ. Однак обов'язково має бути закріплена норма про генетичний зв'язок між дитиною та принаймні одним із потенційних батьків.

Однак, існує право, яке залишається під загрозою: право дітей знати своє походження, адже така інформація зокрема може бути дуже важливою при розв'язанні проблем зі здоров'ям. В українському законодавстві донори беруть на себе зобов'язання не встановлювати особу пацієнта (реципієнта) і дитини, яка народилася в результаті

використання ДРТ, підписуючи інформовану добровільну згоду на донорство гамет та інформовану згоду пацієнта на донорство ембріона [6]. Отже, необхідно знайти баланс між правом на доступ до інформації про походження та правом на недоторканність приватного життя батьків і донорів гамет, враховуючи найкращі інтереси дитини.

Також варто зазначити, що на законодавчому рівні не передбачено вимог до форми договору про сурогатне материнство. Проте з метою уникнення проблем, пов'язаних зі здійсненням цього виду ДРТ доцільно вказати, що договір про сурогатне материнство повинен бути укладений у письмовій формі, нотаріально посвідчений та зареєстрований державою. Таким чином, було б доцільно розробити модель договору про сурогатне материнство та надалі закріпити його на законодавчому рівні. Такі кроки необхідні для захисту прав та законних інтересів як учасників договору, так і дитини, народженої сурогатною матір'ю.

Отже, з метою належного захисту прав дітей, народжених у результаті застосування сурогатного материнства, важливо прийняти єдиний профільний закон, який би врегулював всі аспекти відносини при застосуванні сурогатного материнства і робив акцент на захисті прав дітей, народжених з використанням цього методу ДРТ, щоб вони не опинилися за межами правового поля як України, так і країн їхніх генетичних батьків. Також важливо розробити механізм належного контролю за дотриманням прав дітей, народжених за допомогою сурогатного материнства, за їх подальшою долею, особливо в ситуаціях, коли потенційними батьками є іноземні громадяни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Диво сучасної медицини чи нечесний бізнес: основні аспекти сурогатного материнства в Україні. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/137892-divo-suchasnoyi-meditsini-chi-nechesniy-biznes-osnovni-aspekti-surogatnogo-materinstva-v-ukrayini> (дата звернення: 12.04.2020).
2. Чеховська І. В. Сурогатне материнство: теоретико-правові підходи до розуміння сутності. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2-3. С. 58–64.
3. Горностаї К. Захист, охорона, гарантії прав і свобод людини і громадянина: співвідношення понять. *Держава і право : збірник наук. праць. Юридичні і політичні науки*. 2001. Вип. 12. С. 51–55.
4. Небрат О. О., Яценко В. П. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини в діяльності національної поліції. *Международный научный журнал «Верховенство права»*. 2017. №5. С. 93–99.

5. Про права дитини: Конвенція від 20.11.1989 р. № 995_021. Дата оновлення: 20.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 12.04.2020).
6. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13> (дата звернення: 12.04.2020).
7. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00> (дата звернення: 12.04.2020).

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ІР-СУДУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Воловик С. В.

*Аспірант кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Події в Україні 2014 року стали підвалинами для подальшого інтенсивного розвитку державного будівництва, активізації різних державотворчих процесів в Україні: реформи судового устрою, правоохоронної сфери тощо. Зазначені процеси в державі активізувалися у зв'язку із курсом на євроінтеграцію, що став однією з ключових складових реформ в Україні.

Судова реформа, яка стала однією із провідних в Україні, має на меті привести чинне судочинство України до європейських стандартів та забезпечити захист прав, свобод та законних інтересів громадян шляхом своєчасного, ефективного і справедливого вирішення правових спорів на засадах верховенства права [1].

Судова реформа, як і будь-яка інша реформа в Україні, проходить за активної участі міжнародної спільноти, особливо тих держав, які успішно започаткували в себе ті чи інші державні органи та інститути, що покликані стати на захисті основоположних прав та свобод людини і громадянина. Тож цілком логічним вбачається дослідження саме успішного зарубіжного досвіду організації та діяльності судової системи у провідних державах Європи.

Сьогодні вченими та науковцями досліджено ряд питань, пов'язаних зі створенням та функціонуванням Вищого суду з питань інтелектуальної власності (патентного, конкурентно-патентного суду) у системі судоустрою України. Вказана проблематика знайшла своє відображення в наукових працях таких науковців: Г. Андрощук, М. Банк, Н. Бочарова, О. Дорошенко, Ю. Канарик, І. Коваль, О. Орлюк, В. Татьковата та ін.

Законодавче закріплення положень щодо створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності актуалізувало потребу наукового дослідження організації та діяльності судового органу відповідно до положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» й успішного зарубіжного досвіду організації та функціонування аналогічних судів.

Наразі активно обговорюються питання щодо створення в Україні Вищого суду з питань інтелектуальної власності, започаткування якого передбачено в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» (п. 1 ч. 2 ст. 31) [2], а також Указі Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» [3]. Спори серед представників науки та практичних працівників виникають щодо старту функціонування даного органу, оскільки конкурс на заміщення вакантних посад судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності триває вже понад два роки, а нормативно-правовий акт, що регулював би правовий статус останнього, і досі не виноситься на розгляд до Верховної Ради України. Зазначене обумовлює наукові дослідження зарубіжного досвіду функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Так, спеціальний суд з питань інтелектуальної власності, або як його ще називають «патентний суд», діє в Австрії, Болгарії, Великобританії, Німеччині, Португалії, Швеції, Швейцарії та деяких інших державах.

Як свідчить успішний європейський досвід організації та діяльності судів у сфері інтелектуальної власності, кожна держава обирає власний підхід до визначення судової спеціалізації у сфері захисту прав інтелектуальної власності [4]. Наприклад, Федеральний патентний суд Німеччини має в штаті близько 120 суддів. Із них більше половини мають вищу освіту в галузях природних наук або техніки і є тим самим «технічно» підготовленими. Ці судді мають чітку спеціалізацію і працюють у 27 сенатах – справи про торгові марки й сорти рослин розглядають різні судді відповідно до своєї спеціалізації [5]. Як слушно зазначає Г. А. Андрощук, перша й основна функція Федерального патентного суду – заслуховувати апеляції на рішення Німецького відомства по патентам і товарним знакам, вжиті щодо заявок на видачу патентів або реєстрацію товарних знаків. Якщо у видачі патенту або реєстрації товарного знака відмовлено, апеляція подається в цей суд. Друга функція Федерального патентного суду – заслуховувати позови щодо дійсності патентів. У Німеччині після видачі патенту його можна оскаржити лише у Федеральному патентному суді і (за поданням апеляції) у Федеральному Верховному суді. Під час процедур, пов'язаних із порушенням патентних прав, суддя повинен визнати видачу патенту. Він може почати процедуру у зв'язку із порушенням патентних прав тільки в тому випадку, якщо за його оцінкою патент, найімовірніше, буде визнаний недійсним [6, с. 6768].

Швейцарський Федеральний патентний суд (Bundespatentgericht) є швейцарським федеральним судом, що компетентний у конкретних юридичних питаннях, таких як патенти. Патентний суд має виключну юрисдикцію щодо швейцарських унітарних патентів, розв'язує питання, чи ці унітарні патенти є європейськими патентами або «національними» патентами, питання порушення патентних прав, попередніх заходів і виконання рішень, ухвалених відповідно до його юрисдикції. Суд почав свою роботу у 2012 році, взявши на себе юрисдикцію з 26 окремих кантональних судів, і складається з панелей і юридично й технічно кваліфікованих суддів [7]. Сьогодні до складу Федерального патентного суду може входити від 35 до 45 постійних суддів. Крім того, до складу можуть входити судді, які здійснюють свою діяльність за сумісництвом. Максимальна кількість таких суддів не повинна перевищувати 2/3 від числа постійних суддів. Точне число й персональний склад суду визначається Федеральними зборами. Федеральні збори також обирають із числа постійних суддів президента й віцепрезидента Федерального суду з терміном перебування на посаді 2 роки (допускається їх переобрання) [8].

Таким чином, за кордоном створення вищого суду з питань інтелектуальної власності (патентного суду) обумовлено рядом спорів у сфері інтелектуальної власності як між приватними суб'єктами господарювання, так і між бізнесом та федеральними державними органами з питань інтелектуальної власності. Організація діяльності інтелектуального (патентного) суду побудована відповідно до спеціалізації кожного судді суду, який має відповідну технічну і юридичну освіту.

Як висновок зазначимо, що функціонування в Україні Вищого суду з питань інтелектуальної власності буде сприяти підвищенню інвестиційного клімату для бізнесу, змінам у ландшафті ринку з надання послуг у сфері інтелектуальної власності, значному підвищенню стандартів захисту прав та законних інтересів у сфері інтелектуальної власності.

Дослідження успішного досвіду організації та діяльності судів з питань інтелектуальної власності (патентних судів) за кордоном має стати пріоритетним напрямом наукових досліджень у сучасних умовах створення в Україні Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що дозволить уникнути ряду проблем під час старту його функціонування.

Отже, зарубіжний досвід організації та діяльності судів з питань інтелектуальної власності дає підстави стверджувати про можливість імплементації окремих позитивних положень щодо трансформації системи їх діяльності в Україні, оперативного вирішення спорів з питань інтелектуальної власності відповідно до європейських стандартів.

Імплементація європейських стандартів захисту прав інтелектуальної власності забезпечує планомірне нарощування потенціалу приватного бізнесу України та досягнення взаємосумісності з діяльністю провідних країн членів Європейського Союзу, а також сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів у сфері інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цілі, критерії, план дій. Якою є стратегія судової реформи? // Судова реформа : сайт. URL: <http://sudovareforma.org/institution/strategy/> (дата звернення: 10.04.2020).
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 10.04.2020).
3. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності : Указ Президента України від 29.09.2017 р. № 299/2017 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017> (дата звернення: 10.04.2020).
4. Коваль І. Щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 5. С. 39–44.
5. IP-суд в Украине – на пороге провала или успеха? // Crane IP Law Firm : сайт. URL: <https://craneip.com/ru/ip-sud-v-ukraine-na-poroge-provala-ili-uspeha/> (дата обращения: 10.04.2020).
6. Андрощук Г. А. Защита интеллектуальной собственности в Германии: экономико-правовой аспект. *Наука та інновації*. 2010. № 3. Т. 6. С. 66–83.
7. Федеральный патентный суд (Швейцария) – Federal Patent Court (Switzerland) // Вікіпедія : віл. енцикл. URL: [https://ru.qwe.wiki/wiki/Federal_Patent_Court_\(Switzerland\)](https://ru.qwe.wiki/wiki/Federal_Patent_Court_(Switzerland)) (дата обращения: 10.04.2020).
8. Федеральный суд Швейцарии // Вікіпедія : віл. енцикл. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D1%81%D1%83%D0%B4_%D0%A8%D0%B2%D0%B5%D0%B9%D1%86%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B8 (дата обращения: 10.04.2020).

ВИКОНАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ З ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ В КОНТЕКСТІ ОЦІНОЧНОГО ЗВІТУ GRECO

Малетов Д. В.

*Аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Група держав проти корупції (The Group of States against Corruption, скорочено - GRECO) – орган антикорупційного моніторингу створений Радою Європи в 1999 році. Зазначений орган складається з Секретаріату, Бюро й Членів та спостерігачів країн-учасниць. Штаб-квартира розміщена у Страсбурзі, Франція [1].

Основна мета GRECO – це покращення спроможності країн-учасниць протидіяти корупції шляхом взаємного оцінювання динаміки змін та надання рекомендацій для дотримання зобов'язань у цій сфері [2]. Досягається задекларована мета за рахунок того, що члени GRECO здійснюють моніторинг законодавства один одного та аналізують недосконалості в ньому, що потребують покращення. Після цього вони звітують, паралельно зазначаючи свої рекомендації для країни-суб'єкта вивчення.

Основним документом GRECO є Статут, а організаційна робота регулюється Регламентом, яким затверджено основні Правила та процедури діяльності [3].

Станом на час написання цієї роботи, до GRECO входить 50 країн (47 членів Ради Європи, Сполучені Штати Америки, Республіка Білорусь та з 16.01.2020 Казахстан) [4].

Кожна країна-учасник призначає двох представників яким надається право голосу для участі у пленарних засіданнях. Країни, через уповноважені органи, також подають до GRECO перелік експертів, які будуть брати участь у проведенні оцінювання інших країн.

Україна є членом Групи держав проти корупції з 1 січня 2006 року. Відповідальним державним органом за виконання зобов'язань, що випливають із членства України в GRECO визначено Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) [5].

Оціночні звіти відповідності антикорупційним стандартам Ради Європи проводяться на основі засад, викладених у Резолюції «Про двадцять принципів боротьби з корупцією» [6], Цивільній конвенції про боротьбу з корупцією [7] та Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією [8].

26 березня 2020 року оприлюднено Звіт-оцінку про виконання Україною рекомендацій за результатами оцінювання у рамках четвертого раунду на тему: «Запобігання корупції стосовно народних депутатів, суддів та прокурорів», який прийнятий був прийнятий 6 грудня 2019 року на 84-му пленарному засіданні GRECO [9].

Україна є членом Групи держав проти корупції з 1 січня 2006 року. Відповідальним державним органом за виконання зобов'язань, що випливають із членства України в

GRECO визначено Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) [5].

Документ містить оцінку дій вітчизняної влади щодо виконання вже існуючих рекомендацій в межах четвертого раунду оцінювання GRECO, наданих в попередньому Оціночному звіті щодо України, який був прийнятий на 76-му пленарному засіданні GRECO 23 червня 2017 року та оприлюднений 8 серпня 2017 року [10].

В ньому зазначається, що Україна, з 2017 року повністю виконала 5 з 31 рекомендації, 15 рекомендацій - виконані частково й 11 були оцінені як не виконані.

Стосовно рекомендацій, які стосуються запобігання корупції в судовій системі, GRECO розробила їх дев'ять, з яких: три були виконані задовільно, три – частково, й три не виконані зовсім. Звертаємо увагу, що три з п'яти виконаних рекомендацій стосувалися судів.

Але розглядаючи питання покращення судової гілки влади, потрібно звернутися до рекомендацій щодо законодавчої. Адже саме парламент, який працював в прискореному режимі нормотворення, намагався провести реформу органів системи судоустрою якнайшвидше.

З цього приводу GRECO звітувала, що такий важливий нормативно-правовий акт, як законопроект реформування органів судового самоврядування № 1008, пройшов швидко процедуру «без достатнього обговорення та обґрунтування, адекватного залучення всіх зацікавлених сторін та громадських консультацій», й зауважила, що прискорена процедура допускається виключно за обґрунтованих обставин і повинна ґрунтуватися на зрозумілих та об'єктивних правилах [9].

Громадські організації, такі як Transparency International Ukraine, зазначали, що пропонувані законопроект не був досконалий у частині залучення представників громадськості до оновлення органів суддівського врядування, й не передбачав переважанення Вищої Ради Правосуддя [11].

Експерти зазначають, що застереження GRECO були влучними й справдилися незадовго після опублікування звіту, у 2020 році, коли положення реформи судової системи, викладені у ЗУ № 193-IX від 16.10.2019 були визнані Рішенням КСУ від 11.03.2020 № 4-р/2020 у справі № 1-304/2019/7155/19 неконституційними [12].

Всі антикорупційні рекомендації GRECO щодо суддів можливо поділити за успішністю їх виконання на:

– Рекомендації, які було реалізовано задовільно або в інший задовільний спосіб:

Рекомендація 16 з розширення переліку можливостей для оскарження рішень щодо призначення кандидатів на зайняття посад, як за суттю, так і за процедурою.

– Рекомендація 20, що полягала в аналізі застосування нового законодавства

стосовно суддівського імунітету з метою уникнення безкарності суддів.

– Рекомендація 21 пропонувала запровадити спеціалізоване регулярне навчання суддів, включно з питань етики, доброчесності, запобігання конфлікту інтересів і корупції.

Рекомендації виконані частково:

– Рекомендація 14. Були запроваджені заходи для забезпечення безпеки суддів, ліквідації зовнішнього тиску та корупції. З огляду на те, що Служба судової охорони ще не почала повноцінно функціонувати – рекомендація виконана частково.

– Рекомендація 15. До визнання внесених змін щодо суддівського врядування неконституційним, було виконано першу частину рекомендації з аналізу доцільності зменшення кількості органів, які беруть участь у призначенні суддів. Друга частина рекомендації стосовно вдосконалення, шляхом конкретизації завдань та повноважень Громадської ради доброчесності, забезпечення доступу до її складу різних представників суспільства, залишилась без уваги.

– Рекомендація 18. Нова процедура вирішення питання відводу судді, у разі прийняття рішення, що відвід не є обґрунтованим, рішення про відвід приймається суддею з іншого суду, обраним випадковим чином. GRECO розцінила це як додаткову гарантію неупередженості правосуддя, але акцентувала на потребі вдосконалення процедури оскарження рішень про відвід.

Не виконані рекомендації:

– Рекомендація 13: Скасування або редагування статті кримінального правопорушення «Постановлення суддею завідомо неправосудного рішення, ухвали або постанови» для зменшення можливого неналежного тиску на суд з боку правоохоронних органів.

– Рекомендація 17 в якій GRECO зазначала на необхідності впорядкування системи експертної оцінки судді на основі заздалегідь визначених, чітких, єдиних і об'єктивних критеріїв, які стосуються їхньої повсякденної роботи. Проект Порядку і методології оцінювання та самооцінювання судді розроблений Вищою кваліфікаційною комісією суддів (ВККС) брався до уваги, але не вплинув на рішення що рекомендація не виконана.

– Рекомендація 19.3 конкретним посиланням на частину тексту закону, була складена рекомендація по заміні її на більш чітке формулювання дисциплінарного правопорушення. Не зважаючи на всі проведені дії владою України, зміни до закону так і не були внесені.

Отже, достатньо великий об'єм роботи потрібно виконати державі в рамках приведення судової системи у відповідність до рекомендацій Групи держав проти корупції. Також потрібно зважати, що для виконання деяких рекомендацій потрібна

політична воля законодавчої гілки влади, для інших – належна кооперація та вмотивованість судової гілки влади. Окрім цього, для створення професійної панельної дискусії й наукового обговорення потрібен час.

За правилами GRECO у держави-учасника є 18 місяців для належного втілення рекомендацій. В ситуації з Україною потрібно покращити ситуацію у строк до 30 червня 2021 року. Зважаючи на ситуацію, яка склалася в країні та світі з розгортанням пандемії вірусу COVID-19, а також беручи до уваги негативні наслідки цього явища, виникають ґрунтовні сумніви щодо можливості успішного виконання зазначених у звіті приписів.

Також слід зауважити, що навіть після успішного впровадження нормативної частини рекомендацій, існує можливість виникнення проблеми з практичною реалізацією відповідних положень. Це може призвести до репутаційних збитків держави на міжнародній арені та зневіри громадян всередині країни.

За для недопущення таких небажаних наслідків й демонстрації значних позитивних змін у протидії корупції, влада України має почати ефективну роботу по впровадженню рекомендацій GRECO вже сьогодні й продовжити її до повної імплементації міжнародних антикорупційних стандартів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «What is GRECO?». Group of States against Corruption; About GRECO. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco/about-greco/what-is-greco>.
2. Resolution (99) 5 of Council of Europe's Committee of Ministers on establishing the «Group of States against Corruption – GRECO». URL: <https://rm.coe.int/16805e301c>.
3. Rules of Procedure adopted by GRECO on 4-6 October 1999. URL: <https://rm.coe.int/rules-of-procedure-adopted-by-greco-at-its-1st-plenary-meeting-strasbo/168072bebd>.
4. «Members and Observers / Etats membres et Observateurs». URL: <https://www.coe.int/en/web/greco/structure/member-and-observers>.
5. Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2002 р. № 1371. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1371-2002-%D0%BF>.
6. Резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи «Про двадцять принципів боротьби з корупцією». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_845.
7. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 47-48. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
8. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 р. *Відомості*

- Верховної Ради України*. 2005. № 16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102.
9. The Group of States against Corruption (GRECO). Четвертий раунд оцінки Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів: Звіт-оцінка відповідності Україна (Страсбург, 2-6 грудня 2019 р.). URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/Greko.pdf>.
10. The Group of States against Corruption (GRECO) Fourth evaluation round Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors Evaluation report Ukraine Adopted by GRECO at its 76th Plenary Meeting (Strasbourg, 19-23 June 2017) URL: <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-1680737207>.
11. Боровик А., Козловцева А., Карпінська В. Корупцію в Україні подолано? в Європі вважають, що не зовсім. 2020. URL: <https://ti-ukraine.org/blogs/koruptsiyu-v-ukrayini-podolano-v-yevropi-vvazhayut-shho-ne-zovsim/>.
12. Євген Є. Огляд звіту GRECO Про виконання Україною рекомендацій щодо запобігання корупції стосовно народних депутатів, суддів та прокурорів. Український інститут Майбутнього. 2020. URL: <https://www.uifuture.org/publications/news/25373-zvit/greko/pro/vykonannia/ukrainou/rekomendatsiy/schodo/zapobigannia/k>.

АВСТРАЛІЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАХИСТУ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Попова А. П.

Аспірант III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Завгородня В. М.

к. ю. н., доцент, завідувач кафедри МЄПЦПД ННІ права

Сумського державного університету

Правове регулювання захисту конфіденційної інформації завжди є актуальним і традиційно привертає увагу національної наукової спільноти та законотворців. З огляду на бурхливий розвиток інформаційних технологій, діджиталізацію ледь не всіх сфер суспільного життя постійно виникають нові ризики. В умовах динамічного розвитку інформаційних правовідносин ці ризики потребують швидкої і ефективної реакції законодавця, встановлення вимог щодо надання, використання та захисту персональної інформації, наприклад, при отриманні послуг в державних чи приватних організаціях.

За таких обставин доцільним є вивчення та аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання досліджуваної сфери. Австралія розпочала створювати відповідні

нормативно-правові акти вже досить давно – понад тридцять років тому та ефективно і своєчасно їх модернізує. Вона належить до числа країн, які досягли найкращих результатів у галузі охорони інформаційної приватності та захисту конфіденційної інформації. Наведені обставини зумовлюють доцільність дослідження австралійського законодавства і практики його застосування, з подальшим врахуванням положень, що довели свою ефективність, у процесі розвитку вітчизняної правової системи.

Ще в 1988 році в Австралії було прийнято Закон про конфіденційність (Privacy act), спрямований на захист приватного життя осіб, а також регулювання обробки особистої інформації австралійськими державними установами та окремими приватними організаціями. Австралійський парламент ухвалив цей Закон на виконання зобов'язань держави відповідно до ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [2] та угод в рамках Організації економічного співробітництва та розвитку щодо захисту конфіденційності та транскордонних потоків персональних даних. Він почав діяти 1989 році та включає 13 австралійських Принципів конфіденційності (Australian Principles of Confidence – APP), які застосовуються до деяких організацій приватного сектору, а також до більшості австралійських урядових установ. Закон також регулює окремі складові конфіденційності систем звітності, зокрема, про споживчі кредити, податкові номери, охорону здоров'я, медичні дослідження [3].

У 2017 році для реалізації положень цього Закону в усіх урядових установах Австралії було видано Кодекс конфіденційності державних агентств Австралії (далі – APP Code 2017 або Кодекс), який набрав чинності 1 липня 2018 року [4]. Кодекс спрямований на послідовне створення високого рівня управління персональною інформацією в усіх урядових установах Австралії. Слід зауважити, що попри назву «Кодекс», яка в нашій правовій системі традиційно означає закон з високим ступенем систематизації нормативно-правового матеріалу та охопленням широкого кола правовідносин, цей документ є підзаконним актом, виданим спільно Австралійським комісаром з питань інформації та конфіденційності та Департаментом Прем'єр-міністра Австралії.

APP Code 2017 визначає, яким чином державні органи, організації та установи (далі – установи) повинні застосовувати та дотримуватися APP та встановлює коло суб'єктів (агенцій), на яких поширюються його вимоги. Кодекс зобов'язує державні установи через уповноважену особу проводити оцінку впливу на конфіденційність всіх офіційних документів з ризиком конфіденційності, які можуть впливати на приватне життя чи інформацію про громадянина. Службовець з конфіденційності є першою контактною особою з питань конфіденційності в межах агенції, і відповідає за забезпечення щоденних оперативних заходів щодо конфіденційності.

На установи покладено нові постійні функції з впорядкування інформаційних відносин, зокрема, проводити оцінки впливу на конфіденційність для всіх проектів з високим ризиком для конфіденційності; створювати системи для обробки запитів щодо конфіденційності та скарг; вести облік всієї особистої інформації, що зберігається в установі; впровадити спеціальні посади відповідальних осіб з питань конфіденційності.

Із визначеного переліку необхідно звернути увагу на поняття «оцінка впливу конфіденційності» (PIA) – це письмова оцінка, яка визначає вплив офіційного документу, на приватне життя людей, та передбачає рекомендації щодо управління, мінімізації чи усунення ризиків [1].

Якщо офіційний документ має «високий рівень ризику конфіденційності» і установа обґрунтовано вважає, що такий документ передбачає нові або змінені способи обробки особистої інформації, які можуть мати істотний вплив на приватність осіб, то процес розробки PIA може бути складним і трудомістким, реалізуватися шляхом застосування процедур відповідно до APP Code 2017 [1].

Основними функціями APP Code 2017 є:

- 1) пред'явлення додаткових вимог до положень, встановлених одним або декількома Австралійськими принципами конфіденційності, доки додаткові вимоги не суперечать цим принципам;
- 2) регулювання діяльності щодо звільнення від дії актів організацій фізичних осіб, що не є суб'єктами підприємницької діяльності відповідно до норм Закону про конфіденційність;
- 3) вирішення питань внутрішнього розгляду скарг з питань приватності та конфіденційності;
- 4) забезпечення звітності уповноважених службовців з конфіденційності про скарги, що надійшли, та результати їхнього розгляду;
- 5) вирішення інших питань в сфері захисту конфіденційності [3].

Разом із цим, необхідно зазначити, що урядові організації не повинні вчиняти діяння (дії або бездіяльність), чи займатися практикою, яка порушує положення Кодексу, оскільки за неправомірні дії передбачена відповідальність відповідно до Закону про конфіденційність.

Аналізуючи наявні в Австралії тенденції щодо захисту конфіденційної інформації в державних установах, які надають послуги громадянам, ми можемо зробити порівняння з нормативно правовою базою України в контексті даного питання. Так, діяльність державних органів врегульована нормами Закону України «Про захист персональних даних» який визначає правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних

даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема, права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних [5]. Кримінальним кодексом визначено відповідальність за неправомірні дії посадових осіб, які за складом злочину прямо чи посередньо стосуються інформації щодо особи, яка за характером є конфіденційною: стаття 220-1 «Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності»; стаття 363 «Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється»; стаття 366-1 «Декларування недостовірної інформації»; стаття 376-1 «Незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду»; стаття 387 «Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування» [6].

Досвід Австралії щодо застосовування та дотримання австралійськими державними агенціями APP переконливо свідчить про доцільність і необхідність запровадження в Україні інституту спеціальних посадових осіб – державних службовців, на яких покладено повноваження зі здійснення контролю за дотриманням конфіденційності, захисту приватного життя та сприяння формуванню довіри громадськості до практики обробки інформації та будь-якого нового використання даних, запропонованих відомствами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. David Martin (2017). Privacy (Australian Government Agencies – Governance) APP Code 2017. Norton rose fulbright. URL: <https://www.nortonrosefulbright.com/en-pk/knowledge/publications/7390de94/privacy-australian-government-agencies---governance-app-code-2017#section6>.
2. International covenant on civil and political rights, United Nations 1967. URL: http://www.un.org.ua/images/International_Covenant_on_Civil_and_Political_Rights_CCPR_eng1.pdf.
3. Privacy Act 1988, Federal Register of Legislation. URL: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2014C00076>.
4. Privacy (Australian Government Agencies – Governance) APP Code 2017, Federal Register of Legislation. URL: <https://www.legislation.gov.au/Details/F2017L01396/Explanatory%20Statement/Text>.
5. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. Дата оновлення: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2297-17>.
6. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата

СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ ДОКУМЕНТООБІГУ В ОРГАНАХ ПРАВОСУДДЯ

Кліщенко В. О.

*Аспірант кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Зважаючи на ситуацію, яка склалася у нашому суспільстві у зв'язку з поширенням пандемії коронавірусу COVID-19, всі органи державної влади, і зокрема, суди, змушені були перейти на режим ведення судових засідань в режимі он-лайн. Разом з тим процес ведення електронного судочинства виявив ряд проблем, до яких наші суди були не готові. Це стосується як недосконалого програмного забезпечення, так і відсутності такого. Тому актуальним питанням наразі стає застосування світового досвіду для вирішення вказаних проблемних питань.

Системи електронного судочинства активно використовуються у багатьох країнах світу. Однією із перших країн, які запровадили таку систему стали США, де у 1988 році почалось модельне впровадження системи відкритого доступу до електронних судових записів Public Access to Court Electronic Records (PACER) [1, с. 191]. Сьогодні PACER – це один із двох елементів електронного правосуддя країни, за допомогою якого можна ознайомитися з реєстром прийнятих заяв, вивчити процес розгляду справи та історію прийнятих рішень, а також переглянути календар призначених судових засідань. Друга система – CM/ECF (The Case Management/Electronic Case Files), яка діє з 2001 року, призначена для подання документів до суду. На відміну від PACER, де користувач може зареєструватися самостійно, у системі CM/ECF логін та пароль користувачеві надає федеральний суд. Починаючи з 2001 року системами можна користуватися за допомогою мережі Інтернет [2, с. 368].

У 2002 році за ініціативи Верховного суду Канади та Федерального суду Канади була досліджена думка канадської юридичної спільноти щодо доцільності уведення механізму електронної подачі документів (Electronic Filing Study). За результатами опитування 73% респондентів зазначили, що можливість ініціювати судовий процес за допомогою електронних систем та подавати електронні документи відкриває нові перспективи [3]. Верховний суд Канади встановив формат для електронних документів, зокрема, вони мають подаватися у форматі PDF, а текст повинен відповідати змісту паперової версії [4]. При виявленні розбіжностей друкована версія вважається офіційною. Сьогодні більшість канадських судів використовують системи електронної подачі

документів (e-filing), яка дозволяє учасникам судових проваджень надати суду процесуальні документи у визначеному судом форматі.

Починаючи з 1997 року сінгапурські суди застосовують Електронну систему подачі (Electronic Filing System): спочатку у якості експериментальної програми для подачі та вручення документів у судовому процесі за бажанням учасників провадження, а з 2000 року – як обов’язкову форму подачі документів до суду по всіх категоріям цивільних справ. EFS розроблялася як система управління документами та оптимізації документообігу у судах. При використанні EFS електронний документ автоматизовано перевіряється на відповідність вимог до процесуального документа, без втручання персоналу суду направляється на відповідний реєстр для обробки. Система автоматично розробляє подальшу маршрутизацію документів у суді, дозволяє звести до мінімуму фізичне переміщення людей та документів в судових установах, що значно скорочує час розгляду заяви чи іншого документа, виключає можливість помилкового долучення документа до іншої справи. На заміну їй повинна прийти Інтегрована електронна судова система (Integrated Electronic Litigation Systems, iELS), функціональна реалізація якої розпочалась у судах Сінгапуру у 2011 році [5].

18 серпня 2017 року у китайському місті Ханчжоу запрацював перший онлайн-суд (cyber court), який розглядає справи без обов’язкової присутності сторін у залі суду. До підсудності цього суду належить винятково електронна комерція та юридичні відносини у мережі. Весь процес – від подачі заяви до оголошення вироку – відбувається через доступні засоби зв’язку. За перший рік роботи онлайн суд розглянув більше 10 тисяч спорів. Щоб звернутися до суду, позивачі повинні спочатку підтвердити свою особу або через електронні засоби ідентифікації, або фізично пред’явити посвідчення особи працівникові суду. Після цього починається досудовий розгляд справи за допомогою інтернету, телефону або відеозв’язку. Якщо на цьому етапі сторони не зможуть домовитися, тоді позов формально передається до суду, і судові засідання також проходить в інтернет-режимі. Учасники процесу надають докази та відвідують слухання через власний акаунт на сайті онлайн-суду [6].

У Федеральному суді Австралії використовується система електронної подачі документів, яку прийнято позначати терміном «e-filing» (електронна реєстрація). Її застосування передбачено Федеральними судовими правилами 2011 року. Електронні документи надсилаються до суду через форму на сайті. Для подачі заяв та супровідної документації користувачам пропонується скористатися електронною системою реєстрації (Electronic Filing System – EFS). EFS включає покрокове керівництво для подачі документа електронним способом. Документ повинен бути правильно складений з

дотриманням вимог до змісту і форми. Правила процедури вимагають, щоб копії всіх документів, відправлених до суду в електронному вигляді, були збережені і могли бути відтворені на вимогу суду. Відправник зобов'язаний зберігати також паперові копії документів. В австралійській правовій системі велике значення для здійснення правосуддя мають судові прецеденти. Публікація судових рішень та інших відомостей про судову діяльність значно полегшує доступ до судових прецедентів і надає істотну допомогу юристам, які потребують процесуальної інформації. Важливим елементом австралійської e-court стратегії виступає система електронного пошуку (e-search), який дозволяє будь-якому користувачеві отримати доступ до необхідної інформації через Інтернет за допомогою веб-браузера. Система включає в себе кілька взаємопов'язаних баз даних; користувачам надається можливість вільно переміщатися по посиланнях між документами різних баз, отримувати доступ до відповідних документів, наприклад до копії стенограми судового засідання. Бази даних включають справи починаючи з 1 січня 1984 року і безперервно оновлюються [7].

Що стосується європейських держав, то однією із передових у цьому питанні стала Німеччина, яка за десять років пройшла шлях від пілотного проєкту до ідеально функціонуючої системи електронного правосуддя у цивільних спорах. Основними системами, що активно працюють на сьогодні в Німеччині є електронний правовий обіг (elektronischer Rechtsverkehr), що являє собою не що інше, як електронну комунікацію з судами та електронні справи (elektronische Akte). Подача документів, їх обробка та ухвалення рішень відбувається в електронній формі. За допомогою «особистого кабінету», вхід до якого здійснюється з використанням електронного ключа, можна вступати у дискусії з опонентами та оспорювати надані суду документи. Поняття щодо електронних документів у правовій сфері Німеччини було запроваджено у 2001 році, а законодавча норма про ведення справ в електронній формі з'явилася у 2017 році. Закон визначив, що електронне правосуддя це: електронна комунікація між судами та усіма учасниками процесу, електронні справи, електронні реєстри, рішення судів та органів правосуддя, використання відеоконференцзв'язку та інших елементів комплексного підходу до правових питань [8].

Таким чином, уже у багатьох розвинених державах будь-яке клопотання до суду чи заяву приймають в режимі онлайн, а доступ до правосуддя є максимально спрощеним, і це дозволяє якнайкраще захищати права громадян, що у підсумку підвищує якість життя суспільства. IT-технології у глобальному світі стають незмінним інструментом, який охоплює практично усі аспекти життя сучасної людини, новітні електронні системи поєднуються між собою, пришвидшуючи практично усі процеси – від подачі документів

до суду до ухвалення остаточного рішення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Inside the Equal Access to Justice Act: Environmental Litigation and the Crippling Battle over America's Lands, Endangered Species, and Critical Habitats, Lowell E. Baier. Rowman & Littlefield Publishers (December 17, 2015). P. 678.
2. City University of New York (CUNY) CUNY Academic Works Publications and Research CUNY School of Law 2005 Internet Access to Court Records: Balancing Public Access and Privacy Natalie Gomez-Velez CUNY School of Law. URL: https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1208&context=cl_pubs).
3. Canada, Supreme Court of Canada and Federal Court of Canada, Electronic Filing Study: Report to the Supreme Court of Canada and Federal Court of Canada (Ottawa: Compas Inc., 2002). Federal Court of Canada. URL: http://epac.fct-cf.gc.ca/study_e.pdf>.
4. Сайт Верховного суду Канади, Guidelines for Preparing Documents to be Filed with the Supreme Court of Canada (Print and Electronic). URL: <https://www.scc-csc.ca/parties/g1-ld2019-01-15-eng.aspx?pedisable=true>.
5. Сайт Верховного суду Сінгапуру. URL: <https://www.supremecourt.gov.sg/services/services-for-the-legal-profession/elitigation>.
6. Портал інформаційного агенства «Xinhua». URL: <http://www.xinhuanet.com/>.
7. Збірник законодавства Австралійського Союзу, Federal Court Rules 2011. URL: <http://www.comlaw.gov.au/Details/F2011L01551>.
8. Gesetz zur Einführung der elektronischen Akte in der Justiz und zur weiteren Förderung des elektronischen Rechtsverkehrs. URL: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F%5B%40attr_id%3D%27bgbl117s2208.pdf%27%5D#__bgbl__%2F%2F%5B%40attr_id%3D%27bgbl117s2208.pdf%27%5D__1587268067924.

ЗАПЕРЕЧЕННЯ НА АКТ НЕВИЇЗНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ПЛАТНИКА ПОДАТКУ

Пасько Т. Г.

*Аспірант кафедри МЄПЦПД ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Плотнікова М. В.

*к. ю. н., доцент кафедри МЄПЦПД ННІ права
Сумського державного університету*

В умовах недосконалості вітчизняного податкового законодавства та відсутності

стабільності у процесі розвитку економіки, особливу вагу набувають питання удосконалення проведення податкових перевірок та дотримання законодавчих умов при завершенні та оформленні результатів останніх.

При цьому конституційний обов'язок сплати податків та зборів неодмінно має кореспондуватись з правовими гарантіями, достатніми для захисту прав та інтересів платників податків для недопущення одностороннього домінування фіскальних інтересів держави в процесі правозастосовної діяльності.

З огляду на те, що при проведенні невіїзних податкових перевірок (камеральних, електронних та документальних невіїзних), мінімізується безпосередній контакт представників податкового органу з платниками податків, подання заперечення на акт (довідку), що складається за результатами проведення вказаних видів перевірок є одним із перших способів захисту прав та законних інтересів платника від протиправних дій працівників органів податкової служби.

Статтею 55 Конституції України закріплено, що кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Відповідно до частини 1 статті 5 Кодексу адміністративного судочинства України, кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси.

Згідно підпункту 17.1.6 пункту 17.1 статті 17 Податкового кодексу України (далі – ПКУ), платник податків має право бути присутнім під час проведення перевірок та надавати пояснення з питань, що виникають під час таких перевірок, ознайомлюватися та отримувати акти (довідки) перевірок, проведених контролюючими органами, перед підписанням актів (довідок) про проведення перевірки, у разі наявності зауважень щодо змісту (тексту) складених актів (довідок) підписувати їх із застереженням та *подавати контролюючому органу письмові заперечення в порядку, встановленому цим Кодексом.*

Порядок подання заперечень та розгляд останніх врегульовано статтею 86 ПКУ та частиною 6 розділу V наказу Міністерства фінансів України від 20.08.2015 р. № 727 «Про затвердження Порядку оформлення результатів документальних перевірок дотримання законодавства України з питань державної митної справи, податкового, валютного та іншого законодавства платниками податків – юридичними особами та їх відокремленими підрозділами».

Так, пунктами 86.7 та 86.11 статті 86 ПКУ передбачено, що у разі незгоди платника податків або його представників з висновками перевірки чи фактами і даними,

викладеними в акті (довідці) перевірки, вони мають право подати свої заперечення та/або додаткові документи в порядку, визначеному пунктом 44.7 статті 44 ПКУ, до контролюючого органу, який проводив перевірку платника податків, протягом п'яти робочих днів з дня, наступного за днем отримання акта (довідки). Такі заперечення та/або додаткові документи розглядаються контролюючим органом протягом п'яти (семи) робочих днів, що настають за днем їх отримання (днем завершення перевірки, проведеної у зв'язку з необхідністю з'ясування обставин, що не були досліджені під час перевірки та зазначені у зауваженнях), та платнику податків надсилається відповідь у порядку, визначеному статтею 58 ПКУ, для надсилання (вручення) податкових повідомлень-рішень.

Вказаними вище пунктами також закріплено право платника податків (його уповноваженої особи та/або представника) брати участь у розгляді заперечень та/або додаткових документів.

Серед науковців на даний час немає єдиної точки зору в питанні того, чи є процедура подання заперечень на акт за результатами перевірки способом захисту прав та інтересів платника податків.

В. А. Пригоцький зазначає, що акт перевірки не є рішенням суб'єктів владних повноважень, не спричиняє виникнення будь-яких прав та обов'язків осіб чи суб'єктів владних повноважень, а отже, не породжує правовідносин, які можуть бути предметом спору [1, с. 140].

На думку Махнич Н.В., подання заперечень на акт податкової перевірки є процесуально правовою гарантією захисту прав платника податку [1, с. 145].

Схожої думки дотримується Лакушева Є.В. яка зазначає, що право платника податку подавати контролюючому органу письмові заперечення є одним із способів захисту його приватних інтересів [2, с.71].

Виходячи з наявної судової практики, та положень Конституції України та Кодексу адміністративного судочинства України можна вказати, що висновки, які викладені в акті перевірки є відображенням дій працівників податкових органів і самі собою не породжують правових наслідків для платника податків та, відповідно, такий акт не порушує прав останнього. Враховуючи, що такий акт не є рішенням суб'єкта владних повноважень у розумінні Кодексу адміністративного судочинства України, в судовому порядку оскаржується саме податкове повідомлення-рішення.

Вказана позиція викладена в постанові Вищого адміністративного суду України від 24.11.2016 р. по справі К/800/23982/15, постановою Верховного Суду від 27.03.2018 р. по справі 813/2524/17, від 10.05.2018 р. по справі 811/119/13-а, від 09.08.2018 р. по справі

826/5302/14, від 13.12.2018 р. по справі 810/6689/14.

Враховуючи, що акт перевірки є службовим документом та не створює жодних перешкод для діяльності платника податків, в судовому порядку оскаржуються саме дії посадових осіб щодо недотримання вимог нормативних положень при складенні актів перевірок а також не врахування при винесенні податкових повідомлень-рішень заперечень, поданих контролюючому органу після вручення акта перевірки.

Вказаний висновок наведено в постановках Верховного Суду від 15.01.2020 р. по справі 200/4418/19-а та від 11.02.2020 р. по справі 810/2488/17.

Варто наголосити, що дієвість процедури подання заперечень на акт, що складається за результатами невиїзної перевірки полягає у наявності права податковим органом повторно призначити податкову перевірку на підставі підпункту 78.1.5 пункту 78 статті 78 ПКУ у разі, коли платник податків у своїх запереченнях посилається на обставини, що не були досліджені під час перевірки, та об'єктивний їх розгляд неможливий без проведення перевірки. Така перевірка проводиться виключно з питань, що стали предметом оскарження.

При цьому Верховним Судом в постанові від 27.05.2019 р. по справі 812/442/17 зазначено обов'язкові умови, дотримання яких буде свідчити про законність дій податкового органу щодо проведення перевірки на підставі пп. 78.1.5 п. 78.1 ст. 78 ПКУ.

Такими умовами є: подання заперечень до акта перевірки; наявність вимог про повний або частковий перегляд результатів перевірки; вказівка платником податків на обставини, які не були досліджені під час перевірки; неможливість перевірки таких обставин без проведення перевірки.

Підтвердженням доцільності та необхідності подання заперечень на акт перевірки, в якому контролюючим органом встановлено порушення вимог податкового або валютного законодавства як дієвого способу захисту прав та інтересів перевіряємої особи є підтримання Верховним Судом, згідно постанови від 15.01.2019 р. по справі 826/3576/15, позицій суду першої та апеляційної інстанції щодо виходу за межі позовних вимог та скасування податкових повідомлень-рішень з огляду на недотримання контролюючим органом вимог пунктів 86.7, 86.8 статті 86 ПКУ щодо права платника подати заперечення до актів перевірок та обов'язку їх розгляду податковим органом.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, подання заперечень на акт перевірки з документами, що не враховані під час проведення останньої, є дієвим способом захисту прав платника податків з огляду на можливість часткового або повного врахування контролюючим органом викладених в запереченні зауважень і наданих документів та недопущення винесення податкового повідомлення-рішення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пригоцький В. А. Адміністративно-правові засади діяльності податкових органів при вирішенні спорів: дис. канд. юр. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2012. 244 с.
2. Махинич Н. В. Процесуальні норми податкового права : дис. канд. юр. наук : 12.00.07. Університет Державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2017. 234 с.
3. Лакушева Є. В. Захист приватних інтересів платників податків при проведенні перевірок податковими органами. *Право та державне управління*. 2013. № 1. С. 70–75.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ У СПРАВАХ ПРО НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Осінова О. О.

*Суддя Сумського окружного адміністративного суду
Аспірантка ННІ права
Сумського державного університету*

Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України) передбачає такий превентивний процесуальний інститут як забезпечення позову, який складається з ряду правових процедур. Так, регулюванню правових відносин у зв'язку з забезпеченням позову присвячена глава 10 Розділу I КАС України (статті 150–158).

В частині 1 статті 151 КАС України наведено перелік можливих видів забезпечення позову, а саме:

- 1) зупинення дії індивідуального акта або нормативно-правового акта;
- 2) заборона відповідачу вчиняти певні дії;
- 3) встановлення обов'язку відповідача вчинити певні дії;
- 4) заборона іншим особам вчиняти дії, що стосуються предмета спору;
- 5) зупинення стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку [1].

Забезпечення позову здійснюється з метою попередити можливу шкоду інтересам позивача, зберегти можливість поновлення порушених прав, запобігти завданню непоправної шкоди інтересам громадян та держави.

Розглянемо питання про те, в яких випадках виникає необхідність обрання заходу забезпечення позову в інтересах позивача – суб'єкта звернення за наданням адміністративних послуг. Така потреба виникає, наприклад, при зверненні до адміністративного суду з вимогою визнати неправомірним і скасувати рішення суб'єкта владних повноважень про відмову в наданні дозволу на розробку (затвердження) проекту землеустрою щодо відведення та надання у власність земельної ділянки. Враховуючи

тривалий час розгляду справи, в таких випадках існує реальна загроза відчуження спірної ділянки третій особі шляхом продажу або наданні у власність в порядку приватизації. Належним запобіжним заходом в такому випадку буде виступати заборона на відчуження спірної земельної ділянки до вирішення справи по суті, тобто до набрання судовим рішенням законної сили. Іншим прикладом може слугувати спір про відмову у наданні статусу біженця і видворення іноземця (особи без громадянства). Для попередження негативних наслідків для позивача в цьому випадку доцільно застосувати тимчасове зупинення дії індивідуального акту, що оскаржується.

Очевидно, що при судовому розгляді спорів з надання адміністративних послуг теоретично можливе застосування чотирьох з п'яти, передбачених ч. 1 ст. 151 КАС України, видів забезпечення позову, а саме перелічених в пунктах 1-4 вищевказаної норми. Але на практиці для особи, яка звертається до суду за захистом своїх прав з приводу надання чи відмови у наданні адміністративних послуг, першорядне значення мають такі забезпечувальні заходи як зупинення дії правового акту та заборона вчиняти певні дії [2, с. 108].

У зв'язку з темою дослідження доречно зауважити, що найкращий європейський досвід щодо забезпечення позову в адміністративному судочинстві акумульовано у Рекомендації N R (89) 8 про тимчасовий судовий захист в адміністративних справах, прийнятій Комітетом Міністрів Ради Європи 13 вересня 1989 року. Положення вказаної Рекомендації враховані при розробці інституту забезпечення адміністративного позову в Україні.

Уніфікація процесуальних норм КАС, ГПК і ЦПК України, які викладені в новій редакції згідно із Законом від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII, не могла не рахуватися з природними особливостями забезпечення позову в адміністративному судочинстві, зумовленими владними повноваженнями суб'єктів публічної влади та характером спорів, що знаходяться в площині адміністративного управління.

Порівняльний аналіз правових процедур забезпечення позову в ГПК, КАС та ЦПК України дозволяє виділити такі особливості інституту забезпечення позову в адміністративному судочинстві (в тому числі і при розгляді спорів з надання адміністративних послуг) на відміну від інших видів судочинства:

1) наділення адміністративного суду правом вжити заходи забезпечення позову не тільки за заявою учасника справи, а й за власною ініціативою;

2) встановлення вичерпного переліку заходів забезпечення позову для адміністративного судочинства в той час, як норми ГПК і ЦПК України дозволяють вжити й інші заходи, необхідні для забезпечення ефективного захисту або поновлення

порушених чи оспорюваних прав та інтересів, якщо такий захист або поновлення не забезпечуються заходами, прямо зазначеними у пунктах відповідних норм (ГПК та ЦПК);

3) зупинення дії індивідуального акта або нормативно-правового акта як окремого заходу забезпечення позову передбачено безпосередньо тільки КАС України (п.1 ч.1 ст.151);

4) в КАС України відсутнє положення, що встановлене ч. 11 ст. 137 ГПК України та ч. 10 ст. 150 ЦПК, а саме: не допускається вжиття заходів забезпечення позову, які за змістом є тотожними задоволенню заявлених позовних вимог, якщо при цьому спір не вирішується по суті [3, 4] .

На практиці адміністративні суди вкрай рідко вживають заходи забезпечення позову за власною ініціативою, що очевидно зумовлено побоюваннями суддів викликати негативну реакцію органів влади в умовах недостатньої забезпеченості незалежності суддів в реаліях українського суспільства.

Характер правовідносин між сторонами спору та правова природа предмету самого спору впливають також на обсяг і зміст обмежень щодо застосування тих чи інших заходів забезпечення позову, передбачених нормами ГПК, КАС та ЦПК України. Зокрема, в п. 1 ч. 3 ст. 151 КАС України міститься заборона на зупинення актів Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів та встановлення для них заборони або обов'язку вчиняти певні дії. Треба розуміти, що подібні заборонні норми включені до кодексу законодавцем з метою не порушувати діяльність вказаних органів влади та не допустити зловживань своїм процесуальним правом з боку позивачів.

На нашу думку, заборона тимчасово зупиняти дію нормативно – правових актів, виданих названими суб'єктами центральних органів влади, є цілком логічною і обґрунтованою, чого не можна сказати щодо заборони зупиняти дію актів індивідуальної дії цих суб'єктів публічної влади. В даному випадку предмет оскарження (позову) вичерпується актом виконання щодо конкретної особи і не порушує права та інтереси третіх осіб чи суспільства в цілому. Побоювання можливих зловживань процесуальним правом на забезпечення позову не повинні бути перепорою, коли мова йде про реалізацію основоположних принципів судочинства – справедливості та рівності перед законом і судом.

Як додатковий аргумент на користь викладеної точки зору, можна навести досвід зарубіжних країн з розвинутою демократією, наприклад ФРН. Параграф 80 КАС ФРН передбачає інститут тимчасового правового захисту, який, до речі, не знає аналогічних обмежень і, більш того, подання позову про визнання адміністративного акту недійсним ,

як правило, має автоматичну відкладальну дію щодо виконання оспорюваного акту [5, с. 98].

В результаті проведеного порівняльного та системного аналізу норм чинного процесуального законодавства доходимо висновку, що інститут забезпечення позову в адміністративному судочинстві, зокрема при розгляді спорів з надання адміністративних послуг, малоефективний і потребує законодавчого вдосконалення. По-перше, доцільно надати поданню позову про скасування індивідуального акту автоматичної відкладальної дії щодо його виконання до вирішення справи по суті, якщо це не зачіпає інтересів третіх осіб; по-друге – скасувати заборону на зупинення дії індивідуального акту Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів та встановлення для них заборони або обов'язку вчиняти певні дії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10611> (дата звернення: 15.04.2020).
2. Сьоміна В. А. Забезпечення позову в адміністративному судочинстві. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Вип. 13. X. : Право, 2007. С. 105–111.
3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n2493> (дата звернення: 15.04.2020).
4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n7087> (дата звернення: 15.04.2020).
5. Адміністративні процедури і адміністративне судочинство в Німеччині: збірник матеріалів. Київ, 2006. 180 с.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ⁷

Гаруст Ю. В.

*д. ю. н., доц., завідувач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Миргород-Карпова В. В.

к. ю. н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права

⁷ Робота виконана в рамках проекту № 55.16-01.18/20.3П

Наявність пенсійної системи в будь-якій країні визначає її як країною соціальною, у якій вся робота уряду спрямована на забезпечення високої якості життя під час трудового стажу так і після його завершення. Безбідна старість – це те, чого прагне більшість громадян, які працюють довгі роки. На жаль, Україна далека від списку країн з належним пенсійним забезпеченням. Довгі роки реформування та піднімання цієї проблеми не привели до її вирішення і наразі від таких дій страждають люди старшого покоління.

У функціонуванні пенсійних фондів різних країн є чимало відмінностей. В довідниковій літературі «пенсія» (лат. pensio – платні внесок, pendo – плачу) визначається як гарантована щомісячна грошова виплата, що надається громадянам після досягнення певного віку, у разі інвалідності, втрати годувальника, а також за вислугу років в окремих сферах трудової діяльності грошове забезпечення, що видається громадянам щомісячно, у встановлених законом випадках (у разі старості, інвалідності та ін.), а також гроші, одержувані в рахунок такого забезпечення [1].

Існує три традиційних рівні пенсійної системи. Перший рівень – державна пенсія, такі виплати здійснюють всі країни, де передбачений пенсійне забезпечення, але не на таку пенсію мають претендувати особи, які досягли віку та трудового стажу, визначений урядом країни. Другий рівень – це накопичувальна система пенсійного забезпечення, в кожній країні ця система діє по-різному, деякі роботодавці встановлюють певний відсоток і самостійно відраховують з заробітної плати працівника кошти, які підуть на пенсійний рахунок, а деякі громадяни звертаються до приватних фірм, які на цьому спеціалізуються. Третій рівень – недержавні пенсійні виплати, від профсоюзу, громадських організацій, тощо.

Для того аби об'єктивно оцінювати можливі шляхи вирішення проблеми ми провели аналіз пенсійних систем України та Великобританії. Саме Великобританії країнах одні з найбільших пенсій у світі, а також найстійкіша пенсійна система.

Система пенсійного забезпечення Великобританії вважається найдосконалішою у світі, адже Великобританія не потрапила в список країн з кризою пенсійної системи, на відміну від інших країн Європи. Вперше державні пенсії почали виплачувати ще в 1908 році, в цей час інші країни навіть не здогадувались про такий вид соціального забезпечення своїх громадян [2].

Британці починають платити пенсійні внески щотижня ще з 16 років. В цей час держава гарантує такому громадянину, пенсійні виплати у розмірі 20 відсотків середньої зарплати працівника, сума середньої зарплати може змінюватись, тому гарантують у відсотках.

Проте, податкова система завжди знаходиться першої в черзі на реформування, це й не дивно, адже уряд Великобританії намагається зробити все, аби забезпечити своїх громадян безбідною старістю. Тож, Великобританія має трирівневу пенсійну систему.

Перший рівень – базовий. Мінімальна грошова сума від держави, яка виплачується громадянину по досягненню 60 років для жінок та по досягненні 65 років для чоловік. Для того аби отримувати базову пенсійну суму необхідно відпрацювати не менше 10 років. Важливо повідомити, що трудовий стаж зараховується лише той, який був накопичений на території Великобританії. На максимальну пенсію можна розраховувати лише у випадку 35-річного трудового стажу. Також для того, щоб отримувати базову пенсію необхідно бути платником National Insurance. Важливо зазначити, що при такому строго списку вимог для пенсіонерів існують пільги, які значно полегшують їх фінансове життя. Йдеться про повністю безкоштовний проїзд та безкоштовні ліки [3].

Другий рівень пенсійного забезпечення найскладніший. Йдеться про державні пенсії за вислугою років. Пенсія за вислугою років передбачає точний стаж службовця і розмір його заробітної плати. Розмір робочої пенсії залежить виключно від самого робітника. Від початку свого робочого стажу британець обирає роботодавця, який дає найкращі умови для накопичення заощаджень, якими зможуть користуватись по завершенню трудової кар'єри.

Схема за якою відбувається пенсійне накопичення від робітника усюди однакова. Певний відсоток від доходу йде в ощадний рахунок, важливо зазначити, що сам роботодавець також надсилає кошти на ощадний рахунок свого працівника. Розмір коштів від роботодавця визначається в умовах праці при працевлаштуванні. Не мало важливо, що кошти до пенсійних заощаджень не накладаються податками. Наприклад, якщо громадянин перераховує до ощадного рахунку 80 £, роботодавець 15 £, то до рахунку надійде 105 £, оскільки держава додасть фактичних 10 £. Від робочої пенсії звільняються ті громадяни Великобританії, які працюють неповний робочий день, або отримують малу заробітну платню. Відповідно до законодавства роботодавець не може підключити працівника до пенсійних заощаджень, якщо його заробіток становить менше 490 £. Адже умови пенсійних заощаджень зменшують і так малу зарплату [2].

На разі другий рівень пенсійного оподаткування знаходиться на рівні реформації. Адже не всі роботодавці в змозі забезпечити своїх працівників достатніми виплатами, що

суперечить політиці держави в забезпеченні безбідної старості для кожного пенсіонера. Тому урядом було прийнято рішення, щодо службовців, які отримують менше 9,5 тисяч фунтів на рік. Частіше за все ця категорія населення не має змоги брати участь в іншому рівні пенсійного забезпечення від Великобританії [3]. Реформування полягає в тому, що буде введено пайових схем. Ці пайові схеми передбачені для тих, чий зарібок є середнім або нижче середнього, а також для того сьогодні має змогу вкласти гроші в пайові фонди. Ці гроші на кшталт колективних інвестицій. Частіше за все люди, які вкладають гроші в пайові фонди вкладаються в «чорний день», який може настати для кожного. Таким пайовим фондом може стати, наприклад, фонд корпоративних акцій. Вся система полягає у відрахуванні щорічно від пенсійних заощаджень не більше 1% у пайовий фонд, який за деякий час примножує вкладені кошти і надає можливість для осіб отримати додаткову пенсію з коштів, які вони колись вклали у пайові фонди. Уряд Великобританії зі впевненістю наголошує, що пайовий фонд – надійна, гнучка система, яка гарантує службовцю з невисокою зарібною платнею безбідну старість.

Третій рівень пенсійної системи Великобританії називається недержавним. Недержавна пенсійна є найпопулярнішою серед британців. В цьому випадку громадянин Британії сам визначає фонд, якому він хоче перераховувати кошти для своєї пенсії. Незважаючи на те, що приватні пенсійні фонди вимагають більших надходжень ніж державних все одно особиста пенсійна система перемагає державну. Систем за якими особа може повернути вкладені кошти є безліч. По досягненню пенсійного віку особа звертається до фонду, в який інвестувала все трудове життя кошти та може забрати всі кошти, частково, щомісячно або іншим способом [2].

Отже, система пенсійного забезпечення Великобританії функціонує вже друге століття і має майже ідеальну схему виплат. Кожний громадянин, який має робочий стаж понад 10 років можуть претендувати на державну пенсію. Люди, які мають стаж можуть ще отримати пенсію за вислугу років, найпопулярнішою схемою для пенсійних виплат є недержавне, тобто особисте оподаткування, яке полягає в особистих інвестиціях в податковий фонд, розмір яких особи визначають самі та мають право по досягненню визначеної кількості років забрати повністю ту суму, яку вони накопичили. При чому кожний громадянин вибирає ту схему, яка є найкомфортнішою для нього, отримуючи гарантовано базову пенсію від держави.

Проаналізувавши пенсійну систему Великобританії можна дослідити Україну. Перш за все, в Україні існує спеціальний орган, який займається пенсійними виплатами – Пенсійний фонд України, у своїй діяльності спирається на Конституцію

України та Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003, а також Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.2011.

В Україні можна прослідкувати схожість з Великобританією в тому, що по досягненню віку (для жінок – 59,5 для чоловіків – 60 років) особі буде призначена державна пенсія. Варто зазначити, що відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.08.2003 державних пенсій існує декілька: трудова, за вислугою років, по інвалідності, в разі втрати годувальника, за віком. Громадяни, які мають трудовий стаж 27 років мають право на пенсію за віком. Трудові пенсії призначаються, якщо особа працює на підприємствах, філіях та інших установах, де в умовах прописана наявність трудової пенсії в майбутньому [4]. Важливо сказати, що якщо особа має дві пенсії наприклад, за віком та по інвалідності, то така особа має вибирати між цими виплатами, який вид пенсії отримувати.

Другий рівень пенсійних виплат становить накопичувальна система. Така система є дуже популярною у Великобританії, адже громадяни мають право не покладатись на державу та не залежати від економічної політики свого уряду, адже особа обирає програму за якою буде накопичувати свої виплати . У Великобританії громадяни одразу направляють більшу частину коштів у свій особистий пенсійний фонд. В Україні існують приватні організації, які займаються накопиченням ваших коштів для подальших пенсійних виплат, а також існують державні організації, які займаються такими операціями. При чому одночасно можна отримувати і державну пенсію і від накопичувального фонду, якщо ви направляли до неї свої кошти протягом трудового стажу.

Такого виду як корпоративна пенсія в Україні не існує, адже система діє таким чином, що кожний працівник відраховує зі своєї заробітної плати певний відсоток, який встановлюється урядом. Іноді, схема відрахування коштів з заробітної плати здійснюється автоматично, відрахувавши відсоток від суми.

Також, мало хто з українців займається накопичуванням додатково в приватних компаніях грошей на пенсію як у Великобританії, все аргументується тим, що більшість українців віддають податок та виживають на залишок від зарплати.

Третій рівнем пенсійного забезпечення є недержавні пенсії, які особа може отримувати, якщо є учасником профспілок або організацій, які забезпечують таку можливість [4].

Пенсійний фонд поповнюється з державних коштів, страхових внесків, а також державних дотацій. В ідеалі весь Пенсійний фонд має бути самоокупною організацією та існувати на кошти, які перераховуються один раз на рік після затвердження Державного

бюджету. Головною проблемою України є те, що пенсіонерів у нас більше ніж працездатного населення. Через те, що Україна повністю побудувала систему пенсійного забезпечення на солідарній системі працездатне населення забезпечує пенсією непрацездатних осіб. У Великобританії солідарна система діє часткового, тобто в основному пенсія їх громадян накопичується на особистих рахунках. В Україні прогресують процесу «старіння нації», а також трудової міграції, що зменшує кількість осіб, які працюють, сплачують податки, а потім з цих податків відраховується частина до пенсійного фонду [5].

Отже, вивчивши питання пенсійного забезпечення, ми прийшли до висновку, що Пенсійний фонд України страждає від демографічних та економічних проблем України, старіння нації призводить до катастрофічних наслідків в яких держава має виплачувати додаткові кошти до пенсійного фонду вистачає. Система за якою діє Великобританія є досить дієвою, адже там громадяни отримують державну пенсію, але у більшості випадків громадяни живуть на те що накопичили самостійно або з допомогою фондів або програми, які вони обрали для накопичення. Тому громадяни цих країн сподіваються тільки на себе у питанні накопичення пенсій, існують також інвестиційні програми за умов яких особи можуть купити акції або інші цінні папери та примножити свої пенсійні виплати. У випадку Україні системою самостійного накопичення майже ніхто не займається через те, що дехто не задумується над тим, що старість прийде та сподіваються на державу, а декому не легко навіть платити податки та виживати на залишок зарплати. Отже, вирішення економічних та демографічних проблем, а також працевлаштування дадуть змогу громадянами додатково накопичувати кошти, а також зроблять Пенсійний фонд самоокупною організацією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Линдюк О. І. Сутність пенсійної системи та її місце в забезпеченні соціальної безпеки суспільства. *Вісник Національної академії державного управління*. 2008. № 4. С. 290–294.
2. Пенсії в Великобританії: на що живуть британські пенсіонери. THEUK/ONE. URL: <https://theuk.one/pensiya-v-velikobritanii-na-chto-zhivut-britanskie-pensionery/>.
3. Криклій В. А. Модель пенсійного забезпечення Великобританії та можливості використання в Україні. *Ефективна економіка*. 2009. № 4. С. 3–4.
4. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 10.04.2020).
5. Панченко И. В. Фінансові проблеми та основні проблеми діяльності пенсійного фонду

ПРАВОВА ОСНОВА СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ⁸

Кривошеєв К. О.

Аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Гаруст Ю. В.

д. ю. н., доцент, завідувач кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Зазначимо, що для вітчизняного наукового та правового поля характерним є не лише окреслення нагальних потреб у реформування системи правоохоронних органів та системи забезпечення фінансової безпеки, а й вчинення конкретних дій. Визначається, що для функціонування дієвої системи та проведення ефективної реформи у сфері забезпечення фінансової безпеки України та протидії кримінальним загрозам, необхідним є: створення єдиного правоохоронного органу, завданням якого має стати усунення та виявлення системних загроз у сфері публічних фінансів, запобігання їх виникненню в майбутньому; створення єдиного аналітичного центру концентрації та аналізу інформації про стан фінансової системи держави, що збирається держаними органами України та органами самоврядування; запровадження нової моделі організації правоохоронної діяльності, керованої аналітикою, так звану модель ILP (Intelligence Led Policing), що застосовується аналогічними підрозділами правоохоронних органів країн Європейського союзу та ОБСЄ; створення підґрунтя для переходу державних контролюючих органів від наглядово-каральної до профілактично-сервісної моделі роботи [1].

Створення єдиного правоохоронного органу у сфері забезпечення фінансової безпеки є надзвичайно актуальним для України, адже, як зазначає О. М. Резнік змінилися базові принципи функціонування економіки в країні та принципу руху фінансових ресурсів, що створює необхідність консолідації ресурсів всієї системи правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку [2].

В. С. Чубань та К. М. Пасинчук акцентують увагу на тому, що завданням нового правоохоронного органу має стати виявлення та усунення системних загроз у сфері публічних фінансів та запобігання їх виникнення в майбутньому. Такий орган має виконувати роль єдиного аналітичного центру аналізу та концентрації інформації про загальний стан функціонування фінансової системи держави. Окрім цього, науковці

⁸Робота виконана в рамках проекту № 55.16-01.18/20.3П

звертають увагу, що ключовим завданням в роботі органу має стати побудова підґрунтя для переходу державних контролюючих органів від наглядово-каральної моделі роботи та виконання повноважень, до профілактично-сервісної [3, с. 153].

О. П. Рябченко, В. Я. Мацюк, Г. В. Соломенко у своїх наукових дослідженнях прогнозують, що новий правоохоронний орган, діяльність якого буде направлена на забезпечення фінансової безпеки України буде європейського зразку та виступатиме гарантом забезпечення такої безпеки, протидіятиме фінансовим злочинам, забезпечуватиме повернення тіньових фінансових ресурсів у легальне русло, здійснюватиме заходи детінізації економіки. Базовими завданнями має стати: профілактика шахрайства у сфері публічних фінансів, формування правової свідомості та правової культури громадян щодо добровільної сплат податків і зборів, а саме оподаткування має перетворитися на звичай, а не здійснюватися під впливом жорсткого примусу [4, С. 2].

І. Б. Беззуб взагалі порівнює функціонування майбутнього органу з «інтелектуальним центром, робота якого базуватиметься на використанні сучасних ризик-орієнтованих методів кримінального аналізу» [5]. Окрім цього, в основі роботи даного органу має бути методика OLAF – новітня методологія правоохоронної діяльності, котра керується аналітикою, що передбачає збір інформації з чітко визначених джерел, її акумулювання в системі управління ризиками та подальший аналіз для повного виявлення ризиків і загроз фінансовій безпеці України [3, с.155].

Вважаємо, що створення єдиного правоохоронного органу у сфері забезпечення фінансової безпеки є нагальною проблемою. На початку 2020 р. центром Разумкова було проведено соціологічне дослідження з приводу визначення рівня довіри до роботи правоохоронних органів в Україні. З 2018 чоловік опитаних віком від 18 років у всіх регіонах України, 65 % висловили недовіру Національному антикорупційному бюро України, 66 % органам прокуратури, 69 % Національній поліції України [6].

У відповідності до офіційної інформації, котра зазначається на офіційному сайті Верховної Ради України, в Україні зареєстрована ціла низка проектів законів про створення єдиного правоохоронного органу забезпечення фінансової безпеки держави. Так, в 2018 р. було зареєстровано 3 таких проекти:

– проект Закону про Національне бюро фінансової безпеки України № 8157 від 19.03.2018 р.. У законопроекті запропоновано створити Національне бюро фінансової безпеки України як державний правоохоронний орган, на який на основі кримінального аналізу та аналізу ризиків покладається усунення загроз фінансовій безпеці держави, у тому числі шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття

кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, віднесених до його підслідності, які прямо чи опосередковано завдають шкоди публічним фінансам, а також запобігання їх вчиненню у майбутньому. Даний орган є підзвітний Верховній Раді України та Президенту України [7].

– проект Закону про Національне бюро фінансової безпеки України № 8157-1 від 20.03.2018 р. Даним альтернативним законопроектом передбачається, що діяльність органу координується та спрямовується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України (а не підпорядковується Президентові України, як це передбачено в законопроекті № 8157). Узагальнюючий висновок по даному проекту закону: за результатами розгляду в першому читанні, законопроект повернуто суб'єктам права законодавчої ініціативи на доопрацювання [8].

– проект Закону про правові засади організації та діяльності Фінансової поліції № 8157-2 від 03.04.2018 р. В тексті проекту закону запропоновано розділити сервісну та правоохоронну функції фіскальної служби, ліквідувати податкову міліцію, оптимізувати структуру та чисельність органів, які ведуть боротьбу зі злочинами у сфері фінансів, усунути дублювання їх функцій та створити Фінансову поліцію як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України [9].

У 2019 р. були зареєстровані нові законопроекти щодо створення єдиного правоохоронного органу, що забезпечує фінансову безпеку України:

– проект Закону про Бюро фінансових розслідувань № 1208 від 30.08.2019 р. Метою даного законопроекту визначено розділення сервісної та правоохоронної функцій податкової служби, ліквідація податкової міліції, оптимізація структури та чисельності органів, які ведуть боротьбу зі злочинами у сфері фінансів, усунення дублювання їх функцій та створення Бюро фінансових розслідувань – центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику з питань запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, які прямо чи опосередковано заподіюють шкоду публічному інтересу у сфері фінансів. Передбачається, що діяльність Бюро фінансових розслідувань спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України. У відповідності до висновку Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики від 20.09.2019 р. проект закону направлено на доопрацювання [10].

– проект Закону про Національне бюро фінансової безпеки України № 1208-1 від 10.09.2019 р. Головною метою законопроекту визначено: створення організаційно-правових засад діяльності Національного бюро фінансової безпеки України, головним

завданням якого є забезпечення фінансової безпеки держави шляхом побудови на основі використання нових ризик-орієнтованих методів кримінального аналізу системи своєчасного виявлення та усунення системних загроз у сфері публічних фінансів, запобігання їх виникненню в майбутньому. Визначено, що Бюро підзвітне Верховній Раді України та суспільству [11].

– проект Закону про Бюро фінансових розслідувань № 1208-2 від 18.09.2019 р. Передбачається створення Бюро фінансових розслідувань – центрального органу виконавчої влади, що утворюється Кабінетом Міністрів України та здійснює діяльність з метою запобігання, попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності. Однак, у зв'язку із отриманням негативного висновку Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України від 14.11.2019 р. Комітет Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики на своєму засіданні від 13.11.2020 р. відхилив даний законопроект [12].

В 2020 р. до Верховної Ради України було подано новий проект закону про створення єдиного правоохоронного органу:

– проект Закону про Бюро економічної безпеки № 3087 від 19.02.2020 р. Бюро економічної безпеки — це центральний орган виконавчої влади, що утворюється Кабінетом Міністрів України та здійснює діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності. Його діяльність спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України. У відповідності до змісту проекту Закону, до підслідності Бюро економічної безпеки будуть належати такі злочини: ст.ст. 204, 205-1, 206, 212, 212-1, 218-1, 219, 220-1, 220-2, 222, 222-1, 223-1, 223-2, 224, 229, 231, 231-1, 232, 232-1, 232-2, 233, 191, 206-2, 210, 211 Кримінального кодексу України [13].

– проект Закону про Бюро економічної безпеки від 06.03.2020 р. № 3087-1. Бюро економічної безпеки - державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує економічну безпеку держави у сфері публічних фінансів. Даний орган є підзвітний Президенту України та Верховній Раді України [14].

Отже, питання створення єдиного правоохоронного органу як суб'єкта забезпечення фінансової безпеки України з наданням його широкого кола повноважень з питання досудового розслідування економічних злочинів є абсолютно виправданою потребою часу. Доктринальні розробки даної проблеми та аналіз ставлення суспільства до роботи системи правоохоронних органів в даній сфері стали базисом для здійснення ряду дій в законотворчій площині. Нами було наведено ряд проектів законів щодо

функціонування та визначення напрямів діяльності такого правоохоронного органу. Це були: Бюро економічної безпеки, Бюро фінансових розслідувань, Національне бюро фінансової безпеки України, Фінансова поліція. Зазначимо, що ці законопроекти мають як позитивні аспекти в повноті та правильності декларування механізму забезпечення фінансової безпеки та роботі органу, так і неоднозначні положення, котрі потребують детального доопрацювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Національне бюро фінансової безпеки України» від 19.03.2018 № 8157. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63676.
2. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2018. 477 с.
3. Чубань В. С., Пасинчук К. М. Теоретико-правові аспекти фінансової безпеки України. Матеріали круглого столу «Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О. Г. Мурашина)» (м. Київ, 21 березня 2019 року). НАВС. С. 152–157.
4. Рябченко О. П., Мацюк В. Я., Соломенко Г. В. Актуальні питання створення в Україні органу із забезпечення фінансової безпеки держави. Правова просвіта. 2017. № 11. С. 1–5.
5. Беззуб І. Проблеми та перспективи створення Національного бюро фінансової безпеки в Україні. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3586:problemi-ta-perspektivi-stvorennya-natsionalnogo-byuro-finansovojibezepeki-v-ukrajini-2&catid=71&Itemid=382.
6. Соціологічне дослідження Центру Разумкова. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-riven-doviry-do-vykonavchychk-ta-pravookhoronnykh-organiv-vlady-otsinka-diialnosti-uriadu-liutyi-2020r>.
7. Висновок Головного науково-експертного управління від 18.04.2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63676.
8. Висновок Головного науково-експертного управління від 03.05.2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63691.
9. Проект Закону про правові засади організації та діяльності Фінансової поліції від 03.04.2020 р. № 8157-2. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63782.
10. Проект Закону про Бюро фінансових розслідувань від 30.08.2019 р. № 1208. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66516.

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ СТВОРЕННЯ ТА ЮРИДИЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО КОНЦЕРНУ «УКРОБОРОНПРОМ»

Ярусевич А.С.
Аспірант ННІ Права
Сумського державного університету

Державний Концерн «Укроборонпром» є державним господарським об'єднанням та уповноваженим суб'єктом господарювання з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі, який здійснює управління в таких сегментах оборонної промисловості, як авіація, виробництво бронетанкової техніки та двигунобудування, виробництво спеціальних засобів, високоточної зброї та боєприпасів, кораблебудування.

Указом Президента України від 15.03.2019 року № 79/2019 [3], введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.03.2019 року «Про реформування оборонно-промислового комплексу та підвищення рівня прозорості виконання державного оборонного замовлення». Для ефективного реформування тієї чи іншої галузі необхідним є врахування не лише ступеня розвитку суспільних відносин, міжнародного досвіду, а й історичних аспектів формування.

Значний внесок у дослідження правових аспектів діяльності у сфері оборонно-промислового комплексу зробили вітчизняні вчені: В. Горбулін, О. Балуєва, В. Бадрак, А. Михненко, О. Волович, О. Сальніков, А. Шеховцов та інші. Однак, дослідження винятково історичних етапів формування та юридичного оформлення повноважень Державного Концерну «Укроборонпром» проведено не було.

Перший етап створення Державного Концерну «Укроборонпром» – установчий. Він тривав протягом 2008 – 2010 років та ознаменувався початком структурної перебудови органів управління оборонно-промисловим комплексом та створення Державного Концерну «Укроборонпром».

Реалізуючи повноваження, зумовлені Конституційною реформою, Президентом України 09.12.2010 року видано Указ № 1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», яким було передбачено [6]:

1) утворення Державного агентства України з управління державними корпоративними правами та майном шляхом реорганізації Міністерства промислової політики (*стаття 1 Указу*);

2) здійснення Урядом протягом місяця заходів щодо створення державного господарського об'єднання «**Укроборонекспорт**» з державних підприємств, які здійснюють господарську діяльність у сфері розроблення, виготовлення, реалізації,

ремонту, модернізації та утилізації озброєння, військової і спеціальної техніки та боєприпасів і які беруть участь у військово-технічному співробітництві з іноземними державами (*пункт 8 статті 7 Указу*).

Згідно з Указом від 09.12.2010 року № 1085, підприємства цивільного машинобудування, хімічної, металургійної, гірничорудної, деревообробної та іншої промисловості передавалися до сфери управління новоутвореного Державного агентства України з управління державними корпоративними правами та майном, а підприємства оборонно-промислового комплексу – до державного господарського об'єднання «Укроборонекспорт».

Внаслідок такої реформи державні підприємства оборонних галузей промисловості виводилися з-під централізованого управління державних органів, та, судячи із назви об'єднання, повинні були орієнтуватися на експорт. Забезпечення потреб оборони і безпеки держави відходило на другий план, оскільки головною метою державного господарського об'єднання, згідно із статтями 3, 42 Господарського кодексу України [7], є отримання прибутку. При цьому, в жодній країні світу оборонна промисловість не створювалася, не утримувалася і не функціонувала для того, щоб експортувати військову зброю за кордон та оснащувати нею збройні сили інших держав [8].

У подальшому, з метою модернізації державного управління оборонно-промисловим комплексом України, забезпечення структурної перебудови відповідних галузей промисловості, ефективного їх функціонування і розвитку, Президентом видано Указ від 28.12.2010 року № 1245/2010 «Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України» [10], яким слово «Укроборонекспорт» замінено словом «**Укроборонпром**».

Головна мета, що переслідувалась державою під час створення ДК «Укроборонпром», полягала в утворенні єдиного центру для всього оборонно-промислового комплексу України, будь-то приватний сектор або державний, з ціллю оперативного розв'язання різноманітних задач [11]. Саме тому, в Указі від 28.12.2010 року № 1245/2010 визначено, що метою створення Концерну є підвищення ефективності діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу, а одним із пунктів встановлено, що Генеральний директор Концерну призначається на посаду Президентом України за поданням Прем'єр-міністра.

Другий етап – це етап формування складу учасників, що тривав протягом першого півріччя 2011 року. На виконання Указу від 28.12.10 року № 1245, Кабінет Міністрів України наступного дня прийняв Постанову від 29.12.10 № 1221 «Про утворення

Державного концерну «Укроборонпром» [12] у складі підприємств, які входили до Державної компанії «Укрспецекспорт».

Постановою також доручалося Мінекономрозвитку, Державному агентству з управління державними корпоративними правами, Державній компанії «Укрспецекспорт» разом з Міноборони, МВС, Державним космічним агентством та Фондом держмайна [12]:

- 1) узгодити перелік підприємств, які необхідно включити до складу Концерну;
- 2) розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів проект Статуту Концерну.

Постановою Кабінету Міністрів від 19.01.11 року № 53 «Про внесення змін у додаток до Постанови Кабінету Міністрів України від 29.12.2010 року № 1221» [9] склад Концерну поповнився підприємствами із сфери управління Мінпромполітики, а у квітні 2011 року Постановою Кабінету Міністрів від 06.04.11 року № 374 [5] формування основного складу учасників Концерну, практично, було завершено.

Третій етап – це етап законодавчого встановлення повноважень та визначення місця Концерну у системі управління об'єктами державної власності та правовому полі держави. Цей етап тривав протягом другого півріччя 2011 року. Впродовж цього етапу відбулось прийняття Закону України від 16.06.2011 року № 3531-VI та Статуту ДК «Укроборонпром».

Завершення формування Концерну та виведення державних підприємств із сфери управління центральних органів виконавчої влади відбулося у зв'язку із прийняттям Закону України від 16.06.2011 року № 3531-VI «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» [4], у якому за висновками Головного науково-експертного управління [2]:

- відсутні компетенція і функції Кабінету Міністрів у сфері управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі;
- відсутні повноваження Фонду державного майна, який реалізує державну політику у сфері управління об'єктами державної власності;
- не визначена роль Державного концерну «Укроборонпром» у забезпеченні національної безпеки і оборони держави, а також взаємодія його зі Збройними Силами та державними замовниками;

Натомість, жодної зміни до законодавства про державне оборонне замовлення, про національну безпеку та оборону щодо особливого порядку управління у сфері оборонно-промислового комплексу внесено не було.

При цьому, державне оборонне замовлення є основою для діяльності підприємств даної галузі. Розроблення, виробництво, обслуговування і ремонт озброєння, військової і спеціальної техніки через їх специфічне призначення, високу наукоємність, необхідність

укомплектування високоосвіченими науковими, інженерними та робітничими кадрами, мають специфічні обмеження щодо вільного обігу такої продукції на ринку, замовниками якої виступають лише законні військові формування держав.

Якщо б оборонна промисловість розробляла, виготовляла, ремонтувала продукцію цивільного або промислового призначення, яка знаходиться у вільному обігу в Україні та на зовнішніх ринках, то можливо така схема управління була б цілком виправданою. Але оборонна промисловість будь-якої держави, у першу чергу, спрямована на забезпечення потреб оборони і безпеки самої держави. А така сфера діяльності поєднує в собі як господарські та комерційні інтереси, так і інтереси у сфері національної безпеки та оборони держави [8].

Після прийняття Закону України від 16.06.2011 року № 3531-VI «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі», постановою Кабінету міністрів України від 31.08.2011 року № 993 «Деякі питання Державного концерну «Укроборонпром» [1], затверджено Статут Концерну, яким передбачено особливості його діяльності.

Підсумовуючи викладене, встановлено, що процес утворення Державного Концерну «Укроборонпром», відбувся після Конституційної реформи рішенням Президента України та не передбачався документами оборонного планування і реформування оборонно-промислового комплексу, відповідними стратегіями чи концепціями. Етапами створення та юридичного оформлення повноважень Концерну є: установчий етап, етап формування складу учасників та етап законодавчого встановлення повноважень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Деякі питання Державного концерну «Укроборонпром»: Постанова Кабінету Міністрів України; Статут, Перелік від 31.08.2011 № 993 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2011-%D0%BF> (дата звернення: 25.02.2020).
2. Висновок Головного науково-експертного управління від 31.05.2011 до проекту Закону України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» (реєстр. № 8462 від 29.04.2011 р., внесений Кабінетом Міністрів України). - URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=40296 (дата звернення: 25.02.2020).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 березня 2019 року «Про реформування оборонно-промислового комплексу та підвищення рівня прозорості виконання державного оборонного замовлення»: Указ Президента України від 15.03.2019

- № 79/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79/2019#n2> (дата звернення: 23.02.2020).
4. Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі: Закон України від 16.06.2011 № 3531-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3531-17> (дата звернення: 25.02.2020).
5. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2010 року № 1221: Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 06.04.2011 № 374 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-2011-%D0%BF> (дата звернення: 25.02.2020).
6. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України; Схема від 09.12.2010 № 1085/2010 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010/ed20101209> (дата звернення: 23.02.2020).
7. Господарський кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 23.02.2020).
8. Як і для чого утворювався «Укроборонпром» URL: http://www.ukroboronprom.info/yak_i_dlia_chogo_utvoruvavsya_ukroboronprom/.
9. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2010 року № 1221: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.01.2011 № 53 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53-2011-%D0%BF> (дата звернення: 25.02.2020).
10. Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України: Указ Президента України від 28.12.2010 № 1245/2010 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1245/2010> (дата звернення: 24.02.2020).
11. Балуєва О. В. Стан та передумови відродження оборонно-промислового комплексу України / О. В. Балуєва, В. І. Ляшенко // Інвестиції: практика та досвід. - 2017. - № 15. - С. 74-81. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_15_16 (дата звернення: 24.02.2020).
12. Про утворення Державного концерну «Укроборонпром»: Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 29.12.2010 № 1221 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1221-2010-%D0%BF/ed20101229> (дата звернення: 24.02.2020).

СЕКЦІЯ 9
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ
ПРАВО

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ
ПРИВАТНИМ ЛІКАРЕМ

Бондаренко О. С.

к. ю.н ., старший викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету

Правовою підставою юридичної відповідальності приватного лікаря за корупційні злочини (тобто суспільно небезпечні діяння, які посягають на охоронювані кримінальним законом відносини у сфері надання публічних послуг, за вчинення яких суб'єкт злочину притягається до встановленої кримінальним законом відповідальності [1, с. 37]) є Кримінальним кодексом України (далі – КК України). Так, кримінально караними законодавець називає зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2 КК України) та підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК України). Суб'єктом цих злочинів є особа, що надає публічні послуги. Публічні послуги – це послуги, що надаються публічним сектором (тобто органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної та комунальної форми власності), а в окремих випадках – приватним сектором під відповідальність публічного сектору (публічної влади) і, як правило, за рахунок публічних коштів (тобто коштів державного і місцевих бюджетів)» [2, с. 43]. Публічні послуги характеризуються такими ознаками: вони спрямовані на захист та забезпечення умов для реалізації суспільних інтересів, прав та інтересів юридичних та фізичних осіб; породжують наслідки правового характеру; порядок і форма їх надання визначені державою чи органом місцевого самоврядування [3, с. 862]. Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про Основи законодавства України про охорону здоров'я» медичною послугою є послуга, що надається пацієнту закладом охорони здоров'я або фізичною особою-підприємцем, яка зареєстрована та одержала в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та оплачується її замовником. Замовником послуги з медичного обслуговування населення можуть бути держава, відповідні органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи, у тому числі пацієнт [4].

Стосовно об'єктивної сторони аналізованих корупційних злочинів, то нею є експліцитна сторона злочину. Вона визначає суть злочину; спосіб його вчинення; умови,

місце, час, обстановку вчинення злочину, використанні засоби чи знаряддя [1, с. 15]. Так, за своєю суттю злочини, відповідальність за вчинення яких, передбачена ст. 365-2 КК України та ст. 368-4 КК України, вчиняються в активній формі, тобто шляхом дії: зловживання повноваженнями та прийняттям пропозиції, прийняттям обіцянки та одержанням неправомірної вигоди. Поняття «зловживання повноваженнями» не є новим для кримінального закону, проте, з огляду на системні та комплексні зміни антикорупційного законодавства, потребує детального аналізу. У кримінально-правовій літературі зазначається, що зловживання повноваженнями – це реалізація фактичних та юридичних можливостей, вчинена всупереч меті, задачам, інтересам законної діяльності, коли діяння хоча й вчиняються в межах наданих повноважень, однак незаконно, або умисне не вчинення певних дій, які суб'єкт злочину повинен був і міг вчинити. На відміну від перевищення влади та службових повноважень, зловживаючи повноваженнями, особа не виходить за межі відповідних прав та повноважень [5, с. 308]. Що ж до сутності поняття «повноваження», то на думку, П. М. Любченка, ними є права та обов'язки, якими наділений конкретний спеціальний суб'єкт і саме за допомогою конкретних повноважень особа, яка надає публічні послуги, має реалізовувати відповідну компетенцію, якою у свою чергу є сукупність предметів відання та повноважень [6, с. 28]. Злочин, передбачений ст. 365-2 КК України, є закінченим з моменту заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб. Істотною шкодою необхідно вважати таку шкоду, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Тобто, з огляду на формулювання сутності поняття «істотна шкода», законодавець тлумачить її виключно крізь матеріальну (грошову) форму. Так, А. В. Савченко пропонує під істотною шкодою розуміти: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). При цьому розмір грошового відшкодування моральної шкоди не може включатися у зміст істотної шкоди (а так само і тяжких наслідків) [7, с. 92].

Особливий науковий інтерес, безперечно, становить тлумачення понять «пропозиція» та «обіцянка», що є відносно новими для кримінального закону. Так, під прийняттям пропозиції неправомірної вигоди необхідно розуміти згоду приватного лікаря з приводу наміру на передачу або надання йому неправомірної вигоди за вчинення чи не вчинення будь-якої дії з використанням наданої йому влади чи службового становища і може бути здійснене в будь-якій формі (усній, письмовій, SMS-повідомленням тощо) [8,

с. 42]. Відповідно, прийняття приватним лікарем обіцянки щодо надання йому неправомірної вигоди полягає у виявленні ним згоди (бажання) прийняти (одержати) таку вигоду у відповідь на висловлення особою, яка її обіцяє, наміру її надати з повідомленням про час, місце та спосіб надання такої вигоди та передбачає коригування суми, форми чи виду неправомірної вигоди [9, с. 26].

Передбачення кримінальної відповідальності за сам лише факт прийняття пропозиції (обіцянки) неправомірної вигоди позбавляє можливості приватного лікаря в подальшому відмовитись від своїх злочинних намірів. Тому не виключені випадки, коли приватний лікар може погодитися прийняти обіцянку неправомірної вигоди: обумовити розмір неправомірної вигоди, узгодити час і місце зустрічі тощо, а у подальшому передумати та не чинити жодних дій для її отримання. Водночас, якщо факт прийняття ним обіцянки неправомірної вигоди буде зафіксований правоохоронними органами, засобами аудіо-, відеоконтролю, показаннями свідків тощо, відповідно до положень КК України, він буде притягнений до кримінальної відповідальності як за вчинення вже закінченого корупційного злочину [10, с. 180].

З огляду на викладене вище, об'єктивна сторона корупційних злочинів, що вчиняються приватним лікарем виражається у діянні, що має активну форму, характеризується наявністю істотної шкоди, а ці злочини в цілому мають формальний склад.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Захарчук О. З. Нормативне закріплення корупційних злочинів за законодавством України та їх класифікація. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки : збірник наукових праць*. 2015. № 813. С. 33–38.
2. Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». К. : Атіка, 2011. 424 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. К. : Юрінком Інтер, 2017. 1104 с.
4. Основи законодавства про охорону здоров'я : Закон України від 19 лис. 1992 р. №2801-12; ред. станом на 30 січ. 2018 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 4. Ст. 19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
5. Рябенко М. В. Зловживання повноваженнями аудитора у складі злочину, передбаченому статтею 365-2 Кримінального кодексу України. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 307–310.
6. Любченко П. М. Організаційно-господарські повноваження : проблеми теорії і

практики. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2013. № 2. Т. 2. С. 28–31.

7. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика): навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 168 с.

8. Шумейко Д. О. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: проблеми правової кваліфікації. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2015. № 1. С. 39–51.

9. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : навч.-практ. посіб. Х. : Право, 2014. 232 с.

10. Желік М. Співвідношення понять «прийняття пропозиції» та «прийняття обіцянки» за кримінальним правом України. *Підприємництво, господарство і право.* 2017. № 9. С. 179–182.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ

Сиротенко В. М.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Освіта – це один із важливих соціальних інститутів, який відіграє визначальну роль у становленні людини як особистості. Крім того, освіта, певним чином, являє собою спосіб передачі знань, навичок, досвіду у вирішенні різноманітних життєвих питань. Саме через те, що засуджені в подальшому, наприклад, коли будуть звільнені з установ виконання покарань, обов'язково зазнають тих чи інших проблем, оскільки вони в суспільстві будуть вважатися вигнанцями, освіта, а точніше, ті знання, які вони отримують, є важливим чинником їхнього нормального існування в соціумі.

Конституція України передбачає, що кожна людина має право на освіту [1]. Закон України «Про освіту» гарантує це право незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак [2]. Тобто, можемо зазначити, що особи, після їх засудження, не перестають бути людьми, тому не позбавляються права на освіту. Вони, як і звичайні громадяни, потребують дотримання і захисту їхніх прав.

Оскільки, до установ виконання покарань за скоєні злочини, досить часто, потрапляють особи без жодної закінченої чи незакінченої освіти, ті ж самі неповнолітні, важливим є питання їхнього загальноосвітнього навчання. Так як, передусім, воно впливає на виправлення особи та подальшу її ресоціалізацію. Також, варто зауважити, що повна загальна середня освіта є обов'язковою в нашій державі, оскільки вона забезпечує всебічний розвиток, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізацію особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству [3].

Таким чином, держава повинна забезпечити право на освіту засуджених, це її обов'язок. Вона має піклуватися про всіх своїх громадян та іноземців, котрі перебувають на її території. У більшості країн світу найважливішою цінністю є людина та її права. Україна – не виключення. В Основному Законі країни, зазначається, що Людина є найвищою цінністю, а її права і свободи та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави [1]. Не потрібно забувати про те, що такі слова, як «держава» та «країна», мають жіночий рід, тому ми з упевненістю можемо говорити, що Україна є матір'ю для всіх її мешканців. Любляча ж мати, у свою чергу, завжди прагне забезпечити своїх дітей всім найкращим, і в жодному разі не відмовиться від них, навіть, якщо дитина скоїть злочин.

Таким чином, для забезпечення загальноосвітнього навчального процесу засуджених, при установах виконання покарань створюються або закріплюються загальноосвітні навчальні заклади (ЗОНЗ). Навчально-виховний процес у ЗОНЗ при установі здійснюється за груповою та індивідуальною формами навчання. Зарахування засуджених до позбавлення волі та неповнолітніх ув'язнених до ЗОНЗ при установі здійснюється на підставі особистої заяви, свідцтва про базову загальну середню освіту або табеля успішності про закінчення відповідного класу, а в разі їх відсутності - на основі атестації. Контингент учнів у ЗОНЗ при установі визначається на початку кожного семестру і затверджується наказом директора ЗОНЗ та начальника установи. Структура навчального року та режим роботи встановлюються директором ЗОНЗ у межах часу, передбаченого робочим навчальним планом, за погодженням з відповідним органом управління освітою. Розклад уроків складається відповідно до робочого навчального плану закладу з дотриманням педагогічних, санітарно-гігієнічних та режимних вимог і затверджується директором ЗОНЗ за погодженням з начальником установи [4]. На період

проходження державної підсумкової атестації засуджені, які навчаються, звільняються від роботи на строк, передбачений законодавством. Заробітна плата їм за цей період не нараховується, харчування надається безоплатно. Крім того, загальноосвітнє навчання засуджених заохочується і враховується при визначенні ступеня їхнього виправлення [5]. У випадках вибуття з установ учнів, зокрема через звільнення від відбування покарання, переведення до іншої установи тощо, дозволяється достроково проводити підсумкову державну атестацію. У таких випадках ЗОНЗ та місцеві органи управління освітою в межах компетенції готують відповідні матеріали (завдання) і можуть встановлювати конкретні строки (дати) проведення підсумкової державної атестації, інші, ніж визначені Міністерством освіти і науки України, але в будь-якому випадку вона може бути проведена не раніше ніж за 3 місяці до кінця поточного навчального року [4]. Звісно, рівень освіти у таких закладах може відрізнятись від рівня звичайних закладів освіти. Це може бути спричинено тим, що вчителі, можуть не знайти контакт з такими учнями, що є важливим в освітньому процесі, і їм не вдасться зацікавити їх до навчання або ж, самі освітяни будуть не зацікавлені в цьому. Попри це, може існувати ще безліч факторів, котрі будуть впливати на навчання, але все ж таки, необхідно зауважити, що держава зі свого боку, намагається забезпечити дотримання права на освіту. Тим паче, що самоосвіта засуджених не заборонена в нашій державі, необхідно лише бажання.

Отже, підбиваючи підсумки, можна зазначити, що в процесі навчання засуджена особа буде отримувати необхідні для життязнання, спілкуватися з вчителями та іншими учнями, що забезпечить формування їх власних думок та відстоювання своїх поглядів. Посприяє самоконтролю їхньої поведінки, вихованню, що в подальшому, наприклад, дозволить стримувати їхню агресію. Найголовніше, що це посприяє їх виправленню та ресоціалізації, тобто свідомій і позитивній зміні своєї поведінки на самокеровану та правослухняну. Також, засуджений зможе відновити свій соціальний статус повноправного члена суспільства і швидше повернутися, у разі звільнення, до загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.

4. Порядок організації навчання у загальноосвітніх навчальних закладах при виправних колоніях та слідчих ізоляторах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України, затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерством юстиції України від 10.06.2014 № 691/897/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0629-14>.

5. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 червня 2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.

ПРОБЛЕМАТИКА ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЗАСУДЖЕНИМИ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Низова А. Р.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

За статистичними даними, щороку злочини скоєні неповнолітніми у структурі злочинності складають суттєву частку, що кожного року збільшується. Останнім часом кримінально-виконавчі правовідносини стали однією з основних тем для проведення досліджень і реформування. Усе більше уваги науковці приділяють з'ясуванню мети покарання та кримінально-виконавчої діяльності. Особливо важливим стає визначення мети та алгоритму діяльності з виконання покарань відносно неповнолітніх, адже саме дана категорія злочинців, на думку багатьох науковців, є найбільш уразливим суб'єктом відбування покарання. Адже, безпосередньо від молоді і залежить майбутнє держави. Тож, питання відбування покарання неповнолітніми і становить неабиякий інтерес.

На наш погляд, сьогодні у нашої держави є всі можливості для того, щоб зробити крок до якісної зміни ставлення до неповнолітнього засудженого і процесу виконання покарання у виді позбавлення волі щодо такої особи. Багато вчених і практичних працівників кримінально-виконавчої служби України та правоохоронних органів зверталися до питання особливостей правового статусу неповнолітніх та виконання відносно них покарання у виді позбавлення волі. Серед них О. С. Бартків, О. І. Дегтяр, Є. А. Дурманенко, І. І. Пампура, А. Х. Степанюк, І. С. Яковець та ін.

Особливості відбування покарання у виді позбавлення волі неповнолітніми передбачено у гл. 21 КВК України. Дана глава передбачає матеріально-побутові умови, режимні вимоги до засуджених, додаткові гарантії при їх звільненні та має положення про

їх соціальну адаптацію до умов вільного життя [3, с. 198].

Неповнолітні відбувають покарання у виді позбавлення волі у спеціальних виховних колоніях, що відрізняються від колоній для дорослих перш за все ступенем ізоляції. Адже не мають поділу за рівнями безпеки, та мають кращі умови тримання. Кримінально-виконавчий кодекс України має певні особливості тримання неповнолітніх [1]:

- дозволено витратити на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби гроші, які засуджений може заробити в колонії;
- одержувати побачення – щомісяця короткострокове й один раз на 3 місяці – тривале.

Правовий статус неповнолітніх засуджених за своїм обсягом включає в себе всі основні права, якими наділені засуджені, і має певні додаткові елементи, пов'язані з тими особливостями установ, де вони тримаються. Дані установи акцентують увагу на виховній спрямованості під час здійснення своєї діяльності. Адже особа в неповнолітньому віці є більш сприйнятливою для корегування звичок, поглядів. Тож, установи виконання покарань, в яких перебуває неповнолітній зосереджують увагу у своїй діяльності та беруть за мету виховання та ресоціалізацію особи-засудженого [5, с. 276].

Важливим моментом у процесі організації відбування покарання неповнолітніми є обов'язковість навчання, на що вказує КВК України. Законодавець надає гарну можливість неповнолітнім засудженим отримати освіту. Але, на жаль, статистичні дані показують низький рівень освіти серед неповнолітніх, які відбувають покарання. Адже більшість не бажає навчатися взагалі або зовсім не зацікавлені в навчальному процесі. На наш погляд, працівники виховних колоній мають спрямовувати свою діяльність на зацікавлення особи до навчання та отримання додаткових навичок та вмінь [4]. Варто зазначити, що для неповнолітніх мають створюватися спортзали, кімнати психоемоційного розвантаження, бібліотеки, обладнуватися телебачення за допомогою якого транслюють освітні програми. Також організуються вступні іспити до технікумів та вищих закладів освіти.

Важливою складовою відбування покарання особою неповнолітнім є процес ресоціалізації. Відновлення сімейних зв'язків, підготовка до повернення у соціум, вироблення у особи адекватного сприймання реальності, формування навичок родинної поведінки. Актуальною залишається проблема місця проживання і реєстрації для тих, хто звільняється з місць позбавлення волі, передусім дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, а також тих, хто втратив зв'язки з батьками та інші соціально-корисні зв'язки. Основними проблемами у практиках трудового та побутового влаштування неповнолітніх та молоді, які звільнилися з місць позбавлення

волі, є брак робочих місць, низький освітній та кваліфікаційний рівень багатьох звільнених, їх небажання працювати на робочих місцях з низьким рівнем оплати праці, небажання роботодавців приймати на роботу звільнених з місць позбавлення волі, відсутність у частини звільнених, передусім у дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, молоді з їх числа, документів, які необхідні для працевлаштування. Чимало звільненої молоді потребує матеріальної допомоги на побутове забезпечення, але, на жаль, надання матеріальної допомоги, задля побутового забезпечення не передбачено законодавством України [2, с. 108].

Аналізуючи вищенаведене можна дійти висновку, що у більшості випадків заходи ресоціалізації не досягають своєї мети через деякі чинники. Основними з них, на нашу думку, є відсутність мотивації персоналу кримінально-виконавчих установ та низький професіональний рівень працівників у сфері педагогічної роботи із засудженими неповнолітніми. Саме те, що працівники не зацікавлені в ефективній роботі, не вмотивовані, а ні фінансовими інструментами, а ні перспективою професійного зростання, веде до того, що справа ресоціалізації знаходиться на низькому рівні

З огляду на результати дослідження можемо дійти висновку, що неповнолітній засуджений перебуваючи у виховній колонії має шанс на зміни власної особистості. І саме тому виховні колонії повинні бути тими установами, де засуджений неповнолітній зможе отримати підтримку, допомогу і навіть захист. У виховних колоніях необхідно створити такі умови тримання, які нададуть можливість більше уваги приділяти вихованню, навчанню й отриманню навичок сумлінної позитивної поведінки. Умови тримання не повинні мати такого ступеню правообмежень, який жорстко відокремлює неповнолітнього від оточуючого світу і робить його соціально небезпечним. Також необхідно поліпшити рівень навчально-практичних навичок працівників виховних установ з неповнолітніми, що значно покращить процес ресоціалізації. Наявністю саме: соціально-побутових, психологічних, педагогічних та правових знань, повинні відрізнитися працівники кримінально-виконавчих установ для неповнолітніх. І якщо виконання покарання щодо дорослих засуджених дійсно може бути організоване з більшим акцентом на правову та соціальну роботу, то кримінально-виконавча діяльність щодо неповнолітніх повинна відповідати педагогічним та психологічним орієнтирам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 20.02.2020).

2. Бартків О. С., Дурманенко Є. А. Особливості ресоціалізації неповнолітніх правопорушниць. *Наук. вісник Волинськ. нац. ун-ту*: наук. зб. Волинь : Волинськ. нац. ун-т, 2011. № 7. С. 108–111.
3. Дегтяр О. І. Характеристика неповнолітніх, які тримаються в установах кримінально-виконавчої системи в Харківській області. Організація профілактичної роботи з ними. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. праць. Х. : Ін-т вивч. проблем злочинності. 2004. Вип. 8. С. 196–200.
4. Кримінально-виконавче право України. Загальна та особлива частини: підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Литвинова та д.ю.н., проф. А. Х. Степанюка; О. М. Литвинов, А. Х. Степанюк, І. С. Яковець та ін. Київ: ВД «Дакор», 2015. 632 с.
5. Пампура І. І. Особливості ресоціалізації неповнолітніх засуджених у пенітенціарних установах. *Юридична психологія та педагогіка*: наук. журн. Луганськ : Луганськ. нац. ун-т, 2011. № 2 (10). С. 274–277.

СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВИПАДКІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ ЯК ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Верецака Я. В.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Домашнє насильство є досить поширеним злочином в Україні, проте, необхідно відзначити, що латентність цього явища та широке поширення ускладнює ситуацію, зважаючи на це наша держава намагається вжити всіх необхідних заходів, щоб зменшити масштаби даної проблеми. Деякі з цих заходів передбачені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», зокрема закріплено норму про створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Реєстр – це автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, реалізації, передання), знеособлення і знищення визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» даних про випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі[1].

Зважаючи на те, що даний злочин, є досить поширеним в Україні, наша держава намагається вжити всіх необхідних заходів, щоб зменшити масштаби даної проблеми. Деякі з цих заходів передбачені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», зокрема закріплено норму про створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Метою формування та ведення даного реєстру є:

- захист життєво важливих інтересів постраждалих осіб, зокрема дітей;
- запобігання повторним випадкам насильства;
- забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству;
- облік випадків насильства, узагальнення та аналіз інформації про насильство;
- надання комплексної та своєчасної допомоги постраждалим особам суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству;
- координація діяльності суб'єктів шляхом оптимізації інформаційної взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству [1].

До нього будуть вноситися відомості (окремо за кожним випадком) про:

- випадок насильства, тобто дату, час, місце та інші обставини вчинення злочину;
- постраждалу особу та вжиті заходи з надання їй допомоги, починаючи від часу і дати надходження заяви, повідомлення про вчинення насильства, дані про особу і до інформації про надання безоплатної правової допомоги постраждалій особі (найменування центру, опис наданої допомоги і дата її надання);
- дані про кривдника, особиста контактна інформація, винесена уповноваженим підрозділом органу Національної поліції терміновий заборонний припис кривднику (дата, номер) і застосування передбачених приписом заходів, затверджена судом пробаційна програма для кривдника (за даними уповноважених органів з питань пробації) та ін. [1].

Законом України «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» визначено досить широке коло осіб, які мають право ознайомлюватися з даними, що містяться в Реєстрі:

- працівники уповноважених структурних підрозділів Мінсоцполітики;
- працівники уповноважених структурних підрозділів Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій;
- заступники голів (координатори) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі місцевих держадміністрацій та сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх

утворення) рад;

– уповноважені особи районних, районних у містах, м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у місті (у разі їх утворення) рад, до функціональних обов'язків яких належать приймання та реєстрація заяв і повідомлень про вчинення насильства;

– працівники уповноважених підрозділів органів Національної поліції;

– працівники служб у справах дітей (у частині випадків насильства, в яких кривдниками або постраждалими особами є діти);

– уповноважені працівники центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

– судді [1].

Серед науковців панує думка, що створення такої інформаційної системи буде суперечити міжнародним стандартам захисту прав людини. Крім того через широке коло осіб, які будуть мати доступ до цієї системи, можливе погіршення ситуації з цим явищем [2].

Необхідно враховувати, що домашнє насильство для жінок великий сором, саме тому не всі потерпілі повідомляють про домашнє насильство органам влади. Крім того переважно жертви насильства навіть змінюють місце проживання, щоб почати нове життя. Ведення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі не дозволить спокійно жити потерпілим та особам, що повідомили про домашнє насильство, які проживають у маленьких містечках чи селах, адже існує велика ймовірність, що інформацію з реєстру знатимуть всі.

Проте, необхідно відзначити, що проблема з домашнім насильством існує не лише в Україні, адже досить багато країн потерпає від даного явища. Наприклад, у Швеції повідомляють про чверть існуючих випадків домашнього насильства. «Насправді проблему домашнього насильства донині не пододала жодна країна світу!», – говорить посол Швеції в Україні. Мартін Хагстрем повідомив, що у Швеції уряд працює вже тривалий час над цим питанням, та що для них ключовим є зміцнення довіри людей, аби ті повідомляли про домашнє насильство. Також він констатує, що відбулося величезне зростання кількості таких повідомлень, але навіть сьогодні повідомлено тільки про 20-25% таких злочинів у Швеції [3].

З огляду на вищезазначене можемо зробити висновок, що Україна приймає всі можливі рішення, запроваджує та тестує нові способи боротьби з домашнім насильством. Зокрема одним із таких способів є створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, що в свою чергу надасть можливість скласти картину про масштаб проблеми домашнього насильства в Україні.

Проте відзначимо, що Україні необхідно долучатися та запозичувати іноземний досвід держав, які вже давно працюють над вирішенням даної проблеми та мають позитивні здобутки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі : Закон України від 20 березня 2019 р. № 34 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2019-п> (дата звернення: 13.03.2020).
2. Лук'янова Ю. О. Кримінологічна характеристика осіб, що вчиняють домашнє насильство, та шляхи запобігання вчиненню цього злочину. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 388-391.
3. «Поліна» проти насильства: поліція оприлюднила перші результати проекту. Радіо Свобода: веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28840692.html> (дата звернення: 26.03.2020).

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЗДІЙСНЕННЯ НАРОДНИМ ДЕПУТАТОМ УКРАЇНИ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ГОЛОСУВАННЯ ЗАМІСТЬ ІНШОГО НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ

Філоненко С. С.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

За останні роки для українців стало нормою спостерігати за новинами про неособисте голосування народних депутатів Верховної Ради України (далі – ВРУ). Здавалося б, високопоставлені та поважні законотворці, які мають створювати нормативно-правову базу, що спроможна регулювати всі спектри суспільних відносин та результативно боротися з правопорушеннями в країні, діють всупереч закону. Саме від цих людей в більшій мірі залежить подальший розвиток держави як суверенної, демократичної, соціальної та правової. Що тоді можна говорити про інших осіб, якщо самі члени вищого законодавчого органу України відкрито та безперешкодно порушують закон?! Проблема настільки увійшла в буденність, що годі було й сподіватися на подолання такого негативного явища як «кнопкодавство». Однак, з приходом нової влади

до управління державою, з'явилася надія докорінно змінити усталений роками звичай неособистого голосування в парламенті.

Яскраво продемонструвати рівень недовіри населення до ВРУ дозволяють відомості Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова. Згідно з його даними, у березні 2019 р. 82% опитаних не мали довіри до парламенту, що на 3% більше, ніж до російських ЗМІ [1]. Ситуація дещо змінилася стосовно нового складу ВРУ, адже соціологічне дослідження «Рейтинг» від 6-10 вересня 2019 р. показало, що 39% опитаних задоволені роботою новообраних депутатів [2].

У більшості випадків, представники депутатського корпусу відмовляються визнавати голосування за іншого депутата чимось неправомірним та неправильним. Однак, не один нормативно-правовий акт, у тому числі й основний закон, визнають такі діяння неправомірними. Так, ст. 84 основного закону передбачено: «Голосування на засіданнях Верховної Ради України здійснюється народним депутатом України особисто» [3]. Аналогічне положення закріплене ст. 24 Закону України «Про статус народного депутата України» та ст. 47 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України».

Враховуючи вищезазначені правові норми, з 2014 року до ВРУ вносилися законопроекти, які передбачали кримінальну відповідальність за кнопкодавство, але всі вони були відхилені. І лише один проект закону № 2148, поданий 17 вересня 2019 року Р. Стефанчуком, про встановлення кримінальної відповідальності за неособисте голосування, був прийнятий. Відповідно до нього вносяться зміни до Кримінального кодексу України, який відтепер передбачає притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 364-2 «Здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України», порушення якої тягне накладення покарання у виді штрафу від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [4].

Не дивно, що раніше нардепи не голосували за прийняття подібних законів, так як вони встановлювали матеріальну відповідальність за кримінальне правопорушення і відповідно до ст. 81 Конституції України достроково припиняли повноваження народних депутатів. Такий хід подій їх безперечно не влаштовував.

Кожен погодиться, що набуття чинності закону про запровадження кримінальної відповідальності за неособисте голосування 16 січні 2020 року стало неабияким проривом для сучасної системи законодавчої гілки влади та законодавства України. Однак, виникає питання щодо обґрунтованості таких змін з точки зору теорії кримінального права.

Аналізуючи доктрину кримінального права, варто наголосити, що підставою для криміналізації будь-якого діяння є наявність суспільної небезпечності. Вона

характеризується двома критеріями: ступінь та характер вчиненого правопорушення. В нашому випадку, суспільна небезпечність впливає з таких обставин як цінність об'єкта злочину, адже він стосується встановленої Конституцією процедури прийняття законів України. З огляду на це, об'єкт злочину перебуває на високому рівні в системі цінностей, закріплених ст. 1 Кримінального кодексу України, та вимагає необхідного захисту кримінальним законодавством від посягань, адже є складовою конституційного устрою України [4].

Ознакою об'єктивної сторони є спосіб вчинення злочину. Він є унікальним, адже притаманний лише даному протиправному діянню, адже передбачає здійснення голосування за іншого депутата його карткою в момент необхідності здійснення процедури визначення результату голосування: «за», «проти», «утримався». Об'єктивна сторона також характеризує час та місце вчинення правопорушення. Ними є пленарні засідання та сесійна зала відповідно.

Важливим елементом є істотність заподіяної шкоди. Думки науковців щодо цього питання розбігаються. З однієї сторони, якщо голос не був вирішальним при голосуванні, то очевидно, що істотної шкоди від вчинених дій немає. Народні депутати в такий спосіб наче б то «прикривають» відсутнього у сесійній залі колегу. На сьогодні це, мабуть, є найпоширенішою причиною неособистого голосування. З іншої сторони, науковці приходять до висновку, що такі діяння є підривом авторитету державної влади та поширення недовіри до неї, що тягне за собою масові протести та демонстрації. Істотною шкодою можна вважати і те, що за таких обставин народні депутати порушують трудову дисципліну, що в свою чергу є негативним фактором для нормальної роботи парламенту. Ми дотримуємося останньої позиції та вважаємо, що будь-яке пряме порушення закону, а особливо Конституції України, становить істотну шкоду як для правової складової держави, так і для суспільства в цілому.

Наступним елементом є спеціальний суб'єкт злочину, а саме народний депутат ВРУ. Суб'єктивна сторона злочину передбачає форму вини, що для неособистого голосування є виключно прямий умисел, адже особа свідомо вчиняє дії, які заборонені законом.

Криміналізація досліджуваного діяння також відповідає принципу відносної поширеності та типовості злочину. Так, якщо прослідкувати історію розвитку даного негативного явища, то можемо наявно підтвердити відповідність вищезгаданим принципам, які є важливими при вирішенні питання криміналізації діяння. Отже, за результатами, які розміщені на офіційному сайті громадського руху «Чесно», яскраво прослідковується, що кількість випадків «кнопкодавства» за період роботи ВРУ зростала в

геометричній прогресії. З 7 випадків у 1990 році порушників збільшилося до 201 у 2019 році [5]. Стабільно, з кожним роком, кнопкодавців ставало більше, а це наголошує на тому, що тільки конкретні жорсткі міри покарання можуть вплинути на злочинців. Ми погоджуємося, з авторами нещодавно прийнятого закону щодо кримінальної відповідальності за неособисте голосування, та вважаємо, що саме кримінально-правові заходи здатні покращити процедуру прийняття доленосних для України законів.

Враховуючи вищезазвані критерії, ми прийшли до висновку, що ст. 364-2 Кримінального кодексу України відповідає принципам криміналізації діянь, адже є всі аргументи для того, щоб вважати неособисте голосування суспільно небезпечним та таким, що завдає істотної шкоди інтересам суспільства та держави. Те, що кнопкодавство є масовим та постійним явищем в стінах ВРУ, лише в котре доводить, що його криміналізація є невідворотною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України. Разумков центр. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-doviry-do-suspilnykh-instytutiv-ta-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy-2> (дата звернення: 27.03.2020).
2. Моніторинг суспільного настрою українців (6-10 вересня 2019). Соціологічна група «Рейтинг». URL: http://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/monitoring_obschestvennyh_nastroeniy_ukraincev_6-10_sentyabrya_2019.html (дата звернення: 27.03.2020).
3. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 27.03.2020).
4. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 27.03.2020).
5. Громадський рух «Чесно». Політики. URL: https://www.chesno.org/politician/?n=&vrc_candidates=&election_type=&p=&districts=&vrc=8&faction=&st=&dep=&far=&abs=&uv=true&grechka (дата звернення: 27.03.2020).

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ: ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

Кириченко В. С.

Студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Фінансовий підйом сучасного суспільства нерозривно пов'язаний із протидією усіх можливих небезпек, тим більше, які поширюються в період реформування фінансової системи. Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, є для України актуальною зараз, тому що в сьогоденних умовах становлення нашої держави здійснюється перебудовою економіки, разом із цим збільшується і чисельність коштів злочинного походження. Питання боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, вважається питанням національної безпеки. Протидія легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, вимагає розуміння природи і чинників поширення цього суспільно небезпечного явища, а ще відповідного правового забезпечення, узгодженого з інтернаціональними стандартами.

Основними цілями даної роботи є розгляд проблем протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом; визначення поняття легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Визначення «легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом» було введено в юридичну літературу України Кримінальним кодексом України (далі – КК України) в 2001 році.

Чинний Кримінальний кодекс України в ст. 209 під легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, визначає здійснення якої-небудь дії, пов'язаної з вчиненням економічної операції або ж угоди з активами, придбаними в результаті правопорушення, а ще дії, націлені на приховування нелегального походження цих активів, або їх володіння, права на ці активи, джерела їх походження, місцезнаходження, передача, зміна їх форми (трансформація), а ще придбання, володіння або ж впровадження активів, придбаних в результаті злочину [4].

Головним безпосереднім об'єктом цього злочину вважається порядок ведення господарської діяльності, а ще порядок реалізації цивільно-правових угод у частині особистого та іншого аналогічного застосування майна, не пов'язаного з господарською діяльністю, поставлений з метою протидіяти залученню «брудних» грошей в економіку.

Нормальне функціонування банківської системи вважається додатковим об'єктом легалізації коштів, пов'язаних з банківською сферою. Даний вид злочину відділяється від інших власною непередбачуваністю, затримкою, впровадженням значної кількості грошових операцій.

Згідно з положеннями ст. 209 КК України предметом злочину, передбаченого цією кримінально-правовою нормою, є кошти та інше майно, придбані в результаті вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передуює легалізації (відмиванню) доходів.

Об'єктивна сторона злочину за ст. 209 КК України можна альтернативно висловити в одній з 4 форм:

1) вчинення фінансової операції з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів;

2) укладення угоди з такими коштами та майном;

3) вчинення дій, спрямованих на приховування чи маскуванню незаконного походження таких коштів або майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження і переміщення;

4) придбання, володіння або використання коштів або іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів.

Визначення даних суб'єкта злочину важливе, тому що, для початку, воно пов'язане з кримінальною відповідальністю злочинців, а по-друге, воно впливає на кримінально-правову кваліфікацію суспільно небезпечного діяння.

У статті 209 Кримінального кодексу України врахований загальний суб'єкт втілення даного злочину. Слід зазначити, що така особа може характеризуватися пристосуванням до підприємницької роботи, втім легалізація не є прерогативою лише тільки злочинців в рамках бізнес-структур. При визначенні переліку осіб, здатних нести відповідальність за дану статтю, слід виходити з того, що завдання закону про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) грошових коштів полягає, перш за все, в тому, щоб попередити всілякі наміри ввести в обіг грошові кошти, придбані незаконним шляхом, під виглядом легітимних (законно отриманих).

Суб'єктивна сторона даного злочину характеризується прямим умислом. Особа, яка фактично використовує майно, здобуте злочинним шляхом, у формах, вказаних у ст. 209, однак сумлінно помиляється щодо його походження, не несе відповідальність за цей злочин. Для кваліфікації дій за ст. 209 не вимагається чітка поінформованість про характер та певні умови вчинення предикатного злочину. Достатньо, щоб особа припускала, що майно здобуто злочинним шляхом. Не утворюють складу злочину, передбаченого ст. 209, дії щодо використання майна, здобутого злочинним шляхом, для продовження вчинення кримінально караних діянь (наприклад, для продовження зайняття підприємницькою діяльністю без державної реєстрації), адже вони не орієнтовані на надання законного вигляду цьому майну.

Зверніть увагу, що ст. 209 КК України враховує відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, і ст. 209-1 КК України встановлює

кримінальну відповідальність за умисне недотримання вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, або ж фінансуванню тероризму. За даний вид злочину є провідна санкція у вигляді позбавлення волі або ж штрафу в обсязі 3-х тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або ж діяння, вчиненого за межами України, в разі, якщо воно визнане соціально незаконним діянням, що передувало легалізації прибутків, за Кримінальним законом країни, де воно було вчинене, і вважається злочином за Кримінальним кодексом України, в результаті якого доходи були нелегально отримані [4].

Головні засади протидії легалізації (відмивання) доходів були закладені лише Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) прибутків, одержаних злочинним шляхом» від 28 листопада 2002 року. Пізніше Указом Президента «Про заходи щодо розвитку системи протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму» від 7 липня 2003 року № 740 зумовив основні напрями становлення системи протидії відмиванню коштів в Україні.

Останні зміни щодо вдосконалення національного законодавства по боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, трапилися з прийняттям Закону України від 14 жовтня 2014 № 1702-VII «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення», який орієнтований на забезпечення виконання положень нових міжнародних стандартів у сфері протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансуванням тероризму [3].

Втім, не звертаючи уваги на організаційні та практичні заходи, що вживаються в Україні для запобігання та протидії легалізації (відмивання) прибутків, отриманих злочинним шляхом, і визнаючи абсолютне методологічне і практичне значення розробок щодо становлення і розвитку системи антилегалізаційної системи, ситуація опору легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, залишається важкою через ряд підстав. Як чинники, що сприяють легалізації злочинних доходів, можна визначити:

- політико-економічні, які опосередковано впливають на легалізацію злочинних доходів;
- соціально-правові, які впливають на сферу, в якій безпосередньо легалізуються злочинні доходи;
- морально-психологічні, що визначають відповідну злочинну поведінку.

З метою посилення боротьби і поліпшення системи запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму, потрібно

зробити єдиний комітет, в якому працюватимуть знавці всіляких профілів і напрямів – працівники оперативних підрозділів, слідчі, прокурори, економісти, ревізори, які введуть єдині стереотипи і підходи до всіх подій і координують роботу правоохоронних і регулюючих органів в даній галузі; правоохоронні органи зобов'язані зрушити власні цінності з показників продуктивності на справжні підсумки роботи.

Таким чином, узагальнюючи наукові погляди і правові основи, необхідно зазначити, що під поняттям легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, необхідно розуміти дії, які прямо чи опосередковано спрямовані на надання правомірності відносинам користування, володіння, розпорядження коштами, отриманими протиправним шляхом. Однією з обов'язкових ознак предмета «відмивання» є злочинне його походження.

У той самий час мета легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є критерієм, відповідно до якого цей злочин треба відмежовувати від схожих діянь, передбачених іншими нормами кримінального права.

У якості подальших досліджень нами буде здійснена спроба проаналізувати основні напрями подолання легалізації доходів в Україні, отриманих злочинним шляхом. Також дослідити взаємодію органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, визначення особливостей оперативно-розшукової, процесуальної діяльності, вивчення міжнародного досвіду боротьби із зазначеними видами злочинів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гуржій С. Г. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний і практичний аспект. К.: Парламентське вид-во, 2005. 216 с.
2. Журавель В. Предикатний фактор у структурі елементів криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 1. С. 182–189.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
4. Кримінальний кодекс України. С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2019.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СПІВУЧАСТЬ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ У НЕОСОБИСТОМУ ГОЛОСУВАННІ

Хуторянець Ж. В.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Пахомов В. В.

д. ю. н., професор, завідувач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

З моменту здобуття Україною незалежності на політичній арені нашої держави розпочався процес змагання за домінування в парламенті для забезпечення максимального представництва в ньому. Мінусом цього процесу є зменшення значущості суспільно-необхідних проблем у боротьбі за здобуття політичних переваг та лобіювання інтересів різноманітних зацікавлених осіб, яке призводить до вагомого зниження якості законотворчої роботи. Як наслідок, у практиці українського парламентаризму виникло одне з найбільш ганебних явищ, яке є серйозною перепорою на шляху до ефективної реалізації принципу представництва, – явище неособистого голосування народних депутатів України на засіданнях Верховної Ради України.

Дане явище несе значну небезпеку для утвердження України як правової держави, адже є прямим порушенням існуючих правових норм представниками органу законодавчої влади, суперечить принципу представництва та колегіальності парламенту, свідчить про невиконання народними депутатами своїх обов'язків перед громадянами України, які уповноважили народних депутатів на здійснення ними депутатських повноважень, знижує якість законів та інших нормативно-правових актів, прийнятих на засіданнях Верховної Ради України. Для забезпечення законності й прозорості прийняття законодавчих актів, притягнення осіб, відповідальних за вчинення такого правопорушення наразі є одним із актуальних питань у сучасному праві.

Неособисте голосування або «кнопкодавство» – це злочин, який порушує ч. 2 ст. 84 Конституції України, в якій зазначено «голосування на засіданнях Верховної Ради України здійснюється народним депутатом України особисто» [1]. Неособисте голосування у парламенті визнане Європейським судом з прав людини як незаконне, й за яке повинна передбачатися відповідальність.

Саме з метою боротьби із поширенням неособистого голосування, 19 грудня 2019 року Верховною Радою України було прийнято закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення особистого голосування народними депутатами України на пленарних засіданнях Верховної Ради України», згідно з яким Кримінальний кодекс було доповнено статтею 364⁻² [2]. Відповідно до неї, умисне

здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України (неособисте голосування) – карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

Накладення штрафу на депутата у кримінальному провадженні, на відміну від адміністративного, тягне за собою судимість, яка є несумісною з даною посадою. Так, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 81 Конституції України й п. 2 ч. 1 ст. 4 закону «Про статус народного депутата України» повноваження народного депутата припиняються достроково у разі набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього [1; 4]. Таким чином, після винесення суддею обвинувального вироку народний обранець, окрім сплати штрафу, має достроково припинити свої повноваження депутата.

Як наслідок, виникає питання – чи можна притягнути до відповідальності особу, яка свідомо передала картку колезі для голосування замість нього? Проаналізувавши вітчизняне законодавство можна дійти висновку, що відповідальність співучасника «кнопкодавства» не передбачена. Крім того, подібного досвіду немає і в міжнародній практиці, але, на нашу думку, варто доповнити ст. 364² Кримінального кодексу України у частині передачі особистої картки для голосування, а також передбачити за вчинені дії кримінальну відповідальність як для співучасника неособистого голосування.

Даний висновок можна зробити, проаналізувавши інші положення Кримінального кодексу України, зокрема ті, що стосуються визначення поняття та видів співучасті у злочині. Так, відповідно до ст. 26 ККУ співучастю у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину [3].

Частина 1 ст. 27 Кримінального кодексу України передбачає таких учасників злочину:

1) виконавець (співвиконавець) – особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила злочин, передбачений Кримінальним кодексом (ч. 2 ст. 27 ККУ);

2) організатор – особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням. Організатором також є особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації (ч. 3 ст. 27 ККУ);

3) підбурювач – особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину (ч. 4 ст. 27 ККУ);

4) пособник – особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню злочину іншими співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину, сліди злочину чи предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети, або іншим чином сприяти приховуванню злочину (ч. 5 ст. 27 ККУ) [3].

Таким чином, проаналізувавши вищезазначені положення можна зробити висновок, що народний депутат, який передав індивідуальну картку для голосування своєму колезі є пособником у вчиненні злочину передбаченого ст. 364⁻² ККУ – неособисте голосування, адже дана особа здійснила передачу засобу вчинення злочину, а саме картки для голосування, за допомогою якого забезпечила досягнення злочинного результату.

Відповідно до ч. 2 ст. 29 Кримінального кодексу України, організатор, підбурювач та пособник підлягають кримінальній відповідальності за відповідною частиною статті 27 і тією статтею (частиною статті) Особливої частини Кримінального кодексу, яка передбачає злочин, вчинений виконавцем [3].

З огляду на вищезазначене, виникає потреба деталізувати ст. 364⁻² Кримінального кодексу України. На нашу думку, доцільно буде доповнити диспозицію зазначеної статті, щоб вона мала наступний вигляд: «Умисне здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України (неособисте голосування) або передача індивідуальної картки для голосування іншому депутату – карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». Таке формулювання збільшить суб'єктний склад злочину й дозволить притягати до відповідальності співучасників «кнопкодавства».

Відповідно до опрацьованої нами інформації, нами було зроблено наступні висновки:

1. Відповідно до кримінального законодавства України, депутатів, які віддають індивідуальну картку своїм колегам, щоб ті проголосували за нього, потрібно також притягувати до кримінальної відповідальності як співучасника у неособистому голосуванні.

2. Деталізувати ст. 364⁻² Кримінального кодексу України й викласти її у наступній редакції: «Умисне здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України (неособисте голосування) або передача індивідуальної картки для голосування іншому депутату - карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Дата оновлення: 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.03.2020).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення особистого голосування народними депутатами України на пленарних засіданнях Верховної Ради України: Закон України від 19 грудня 2019 року № 404-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-20#n6> (дата звернення: 25.03.2020).
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 20.03.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 25.03.2020).
4. Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII. Дата оновлення: 20.03.20 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12> (дата звернення: 25.03.2020).

БОРОТЬБА З КІБЕРЗЛОЧИНАМИ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

Хуторянець Ж. В.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Думчиков М. О.

к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Законодавство України у сфері боротьби з кіберзлочинністю нині є ще недосконалим та потребує уніфікації з урахуванням результатів випереджувальної еволюції країн-лідерів, їх досягнень та міжнародного досвіду, а також запиту суспільства на зміни.

Разом з тим, тенденції до поширення й масштаби кіберзлочинності та її соціально небезпечні наслідки викликають серйозне занепокоєння міжнародного співтовариства, спонукаючи до вдосконалення, трансформації норм, що регулюють норм, що регулюють суспільні відносини в кіберпросторі.

Аналіз національного законодавства України з питань запобігання кіберзлочинності й вчинення кібершахрайства дозволяє стверджувати про те, що законодавець певною мірою визначив основні поняття, запобіжні заходи з профілактики та протидії злочинності в кіберпросторі.

Водночас законодавство повинно корелювати з сучасним рівнем розвитку технологій, а пріоритетом є організація взаємодії і координація зусиль правоохоронних органів, спецслужб, судової системи, їх інформаційне та ресурсне забезпечення [1].

На нашу думку, міжнародний досвід використання засобів запобігання кібершахрайству, юрисдикції суб'єктів такої діяльності на прикладах окремих країн.

Так, О. А. Баранов констатує, що США, гостро відчуваючи проблему кіберзлочинності, намагаються побудувати розгалужену систему боротьби з нею [2]. У ФБР створено Центр кіберзлочинів і оцінки загрози інфраструктурі, який отримав широкі повноваження з контролю за найбільш чутливими складовими інформаційної інфраструктури держави: фінансовою системою, телефонною мережею, управлінням рухом, управлінням енергосистемою тощо.

У Федеративній Республіці Німеччина (ФРН) боротьбу з кіберзлочинністю здійснює: Федеральна кримінальна поліція, Національний центр по боротьбі з кіберзлочинністю при Федеральному агентстві з інформаційних технологій, головним завданням якого є координація діяльності державних органів у боротьбі з кіберзлочинністю та використанням новітніх технологій у боротьбі з кібератаками [3]. З метою координації профілактичної діяльності в багатьох країнах створені відповідні органи – національні ради, основними функціями яких є:

- збір інформації, планування, виконання та оцінка програм профілактики злочинів;
- координація діяльності поліції та інших органів, що працюють у цій сфері, забезпечення участі населення, співробітництво зі ЗМІ;
- науково-дослідна робота, навчальна підготовка тощо.

Поліція ФРН запровадила адресну роботу превентивного характеру із громадськістю, орієнтовану на самозахист, що здійснюється шляхом безкоштовних консультацій населення, як за допомогою технічних засобів уберегти від злочинців майно, не стати жертвою злочину [4].

У США використовуються такі моделі превентивної діяльності: громадських установ, безпеки індивідуума та впливу через навколишнє середовище.

У Канаді широко використовується участь громадян у превенції злочинів знижуючи страх перед злочинцями, підтримуючи відчуття особистої безпеки.

Уся ця діяльність дістає моральну й матеріальну підтримку суспільства й держави [5, с. 60-61]. Слід підкреслити, що в цьому випадку частина культурно-виховних запобіжних заходів здійснюється саме правоохоронними органам, котрі активно взаємодіють з громадянами, що без сумніву позитивно впливає на зниження показників

злочинності, а також на рівень довіри суспільства до результатів правоохоронної діяльності.

У Великій Британії боротьбу з кіберзлочинністю здійснюють відділ по боротьбі з кіберзлочинами, що входить до складу Агентства по боротьбі з організованою злочинністю, який взаємодіє з відповідними підрозділами ФБР, а також Поліцейський національний відділ по боротьбі зі злочинами у сфері високих технологій з координуючими функціями [3].

Варто зазначити найбільш конструктивні запобіжні профілактичні засоби, котрі ефективно використовує міжнародне співтовариство.

Так, у країнах ЄС виділяють два рівні профілактики злочинів: соціальний і ситуаційний. Соціальна профілактика спрямована на зміну несприятливих умов формування особистості людини, особливо мікросередовища й мікросоціальної ситуації. Ситуаційна виходить із того, що окремі категорії кіберзлочинів учиняються за певних обставин, у певний час і певних місцях.

У ФРН виділяють первинну, вторинну і третинну превенцію. Первинну спрямовано на подолання дефіциту соціальності й позитивної правосвідомості як головної причини злочинів. Вторинна здійснюється поліцейськими органами й пов'язана із правовими засобами втримання від учинення злочинів. Третинна превенція – це ті профілактичні заходи й засоби, що застосовуються у процесі покарання та ресоціалізації злочинців [5, с. 60, 61]. Отже, профілактика кіберзлочинів починається з використанням організаційно-виховних запобіжних заходів. На наш погляд, вдалим є приклад ФРН, котрий демонструє взаємодію громадян із патрульними, що є одним із засобів ситуативної профілактики злочинів.

Також слід удосконалити взаємодію правоохоронних органів з іншими державними органами. Наприклад, відповідно до Конвенції Державної програми інформаційно-телекомунікаційного забезпечення правоохоронних органів, діяльність яких пов'язана з протидією злочинності, планується створити систему, що сприятиме істотному вдосконаленню інформаційної взаємодії правоохоронних та інших державних органів у сфері протидії злочинності, поліпшенню координації їх діяльності, забезпеченню спільного формування та використання інформаційних ресурсів для ефективної протидії злочинності, здійсненню аналітичної, статичної та управлінської діяльності у сфері захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина від злочинних проявів як найбільш небезпечної загрози державній безпеці України [4].

Саме тому перспективними напрямками розвитку інформаційних технологій суб'єктів боротьби з кіберзлочинністю взагалі та кібершахрайством зокрема є:

– створення єдиного інформаційно-аналітичного комплексу як інтегрованої системи інформаційних ресурсів підтримки оперативно-службової діяльності, підвищення спроможностей з протидії кіберзлочинності;

– розробка автоматизованої системи проведення оперативно-розшукових заходів у телекомунікаційних мережах загального користування з автоматизованим проведенням окремих оперативно-технічних заходів та негласних слідчих (розшукових) дій;

– розвиток ідеї використання автоматизованих робочих місць спеціаліста (криміналіста, слідчого, детектива, дільничного тощо), що інтегрується до інформаційної системи;

– впровадження дистанційної системи підготовки та перепідготовки персоналу [6, с. 159-160].

З огляду на позитивний зарубіжний досвід, доцільно вдосконалювати заходи запобігання кібершахрайству шляхом:

– упровадження профілактичних засобів запобігання кіберзлочинності та кібершахрайству за рахунок ситуативної профілактики у вигляді організації співпраці з поліцією з громадянами;

– формування та врегулювання програмних документів щодо взаємодії правоохоронних органів та інших державних органів у сфері протидії кіберзлочинності шляхом створення автоматизованої інтегрованої інформаційної системи, що включатиме аналітичні, статистичні ресурси, пошукові системи, бази даних про злочинців та правопорушників;

– створення єдиного комплексу заходів на основі міжнародної взаємодопомоги в розслідуванні кіберзлочинів, виявлені, закріплені та вилученні комп'ютерної інформації, її передачі іншій державі, а також у наданні сприяння при проведенні транскордонного обшуку в комп'ютерних мережах, з метою використання в кримінальному судочинстві як доказів після відповідного документування і копіювання комп'ютерної інформації [7, с. 289].

Виходячи із вищезазначеного можна зробити висновок, що ефективна протидія кібершахрайству можливо лише за умови узгодженої взаємодії та єдності, реалізації спільної кримінальної політики, удосконалення законодавства, налагодження міжнародного співробітництва, оскільки актуальність запобігання кіберзлочинам залишається незмінною, а дослідження цього питання – доречним зараз та буде перспективним у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кіберзлочинність в Україні. Соціальна мережа науковців. URL: <http://www.science-community.org/uk/node/16132>.
2. Баранов О. А. Кримінологічні проблеми комп'ютерної злочинності. URL: <http://www.bezpeka.com/ru/lib/spec/crim/art71.html>.
3. Манжай О.В. Досвід Великобританії, ФРН та КНР. Навчально-тренувальний центр боротьби з кіберзлочинністю та моніторингу кіберпростору на громадських засадах. Офіційний веб-сайт. URL: <http://cybercop.in.ua/index.php/naukovi-statti/80naukovi-statti/201-dosvid-velikobritaniji-frn-t-krn>.
4. Шапочка С. В. Міжнародні стандарти з кібербезпеки та досвід боротьби з кіберзлочинністю і кібершахрайством. *Наука і правоохорона*. 2017. № 3 (37). С. 177–184.
5. Миронюк Т. В. превентивна та віктимологічна профілактика міжнародний аспект. Віктимологічна профілактика окремих видів злочинів: тези доповідей круглого столу (Київ, 29 квітня 2014 року); ред. кол. О. М. Джужа, В. В. Василевич, Т. Л. Кальченко та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. 215 с.
6. Безруков Д. В. Інформаційні технології в діяльності органів внутрішніх справ: поняття, напрямки використання, перспектива. Протидія злочинності в фінансово-банківській сфері : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 23 квіт. 2013 р., МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ; Незалеж. асоц. Банків України, Харк. Банк. Союз регіон. представник НАБУ. Харків; ХНУВС, 2013. 286 с.
7. Волеводз А. Г. Противодействие киберпреступлениям: правовые основы международного сотрудничества. Москва: ООО «Издательство «Юрлитинформ», 2001. 496 с.

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ЯК СПОСІБ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Білик Г. В.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

На сьогодні, гральний бізнес в Україні є забороненим згідно з Законом України «Про заборону грального бізнесу в Україні». Однак, починаючи з минулого року розпочався активний процес легалізації даного виду бізнесу. Перші читання нового

законопроектів вже були проведені Верховною Радою. Але дивлячись на складність різкої декриміналізації цього явища необхідно всебічно дослідити ситуацію в Україні та світі, обрати стратегію розвитку та на її основі розробити діючу законодавчу базу, яка буде діяти реально. Причиною цього стало те, законодавча заборона цього явища, не принесла бажаного результату, а лише те, що весь бізнес пішов у тінь. Це в першу чергу негативні наслідки для держави. Адже зникло джерело оподаткування, відповідно зменшення доходів до державного бюджету, а рулетка далі крутиться, адже фактично гральний бізнес далі функціонує. Це породило нові корупційні схеми, а значить підвищився рівень злочинності.

Згідно з українським законодавством, гральний бізнес являє собою діяльність, пов'язану з організацією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера [1].

Законом України «Про заборону грального бізнесу в Україні» було заборонено гральний бізнес та участь в азартних іграх. Щодо причин такого рішення, то варто зауважити, що поняття грального бізнесу тлумачилося як анти суспільне та аморальне явище, а його заборона вимушеним кроком до захисту моральності суспільства, збереження здоров'я та власності населення. Також такі обмеження мали на меті зменшення отримання шкоди від володіння певним майном, яке може мати роль під час гри.

На сьогодні, кримінальна відповідальність за діяльність грального бізнесу встановлюється сьомим розділом Кримінального кодексу України під назвою: «Злочини у сфері господарської діяльності», а саме статтею 203-2. Крім цього, даний злочин належить до особливо тяжких відповідно до ст. 12 КК України, адже основне покарання передбачене у виді штрафу, що перевищує двадцять п'ять тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Частина перша ст. 203-2 КК України встановлює відповідальність у вигляді штрафу від десяти тисяч до сорока тисяч неоподаткованих доходів громадян, а частина друга встановлює відповідальність за ті самі дії, якщо вони були вчинені особою, раніше судимою за зайняття гральним бізнесом, у вигляді штрафу від сорока до п'ятдесяти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян [2]. Крім Кримінального Кодексу України питання, щодо зайняттям гральним бізнесом, врегульовує ЗУ «Про заборону грального бізнесу в Україні» від 15.05.2009 року [1].

Питання легалізації є складним, для якого треба зважити всі «за» та «проти». Далі дослідимо питання позитивних та негативних змін, які може викликати питання законного

повернення казино та інших азартних ігор у буденне життя суспільства. До позитивних аспектів легалізації грального бізнесу можна сміливо віднести те, що за введення високих ставок оподаткування та визначення плати за ліцензію грального бізнесу можна значно підвищити рівень доходів до державного бюджету.

У сучасних умовах, варто звернути увагу на той факт, що знаходячись поза законом фактично цей бізнес продовжує існувати відійшовши до тіньової економіки. Це породжує нові кримінальні порушення, а тому легалізація зможе звести цей показник до мінімального, через створення ефективної, а головне законної системи регулювання відносин в сфері ігор. Також вагомим плюсом можна назвати в майбутньому відкриття нових робочих місць та підвищення рівня життя такого населення, адже нова, абсолютно законна система регулювання створить сприятливу сферу для розвитку трудових відносин [3, 6].

Перейдемо до негативних наслідків. Серед них можна відразу визначити доступність населення до азартних ігор, що може спровокувати більшу кількість ігроманів, адже розташування казино та інших азартних ігор може створювати певні «осередки» від яких можуть страждати місцеве населення. Також варто загострити увагу на питанні доступу до ігор неповнолітніх. Це вагомий недолік, який через слабку систему регулювання може звести всю позитивну природу легалізації на нуль [3].

Ще одним мінусом можна назвати проблему відмивання грошей, адже вести контроль за кількістю грошей буде доволі складно, що може породити нові злочинні схеми. Відповідно до законопроєкту № 2285-д про легалізацію грального бізнесу в Україні, не можна обійти питання запуску системи онлайн-моніторингу грального бізнесу, а саме про відстрочення її запуску на два роки, що фактично означає безконтрольність та відсутність державного нагляду за діяльністю в сфері азартних ігор. Адже дана єдина електронна система моніторингу є базовою для ведення фактичного державного контролю за оборотом грального бізнесу. Отже, тимчасове призупинення дії такого механізму, матиме наслідком великі можливості для лобізму з боку власників ігрових компаній та в подальшому може мати місце нове відтермінування такої системи владного контролю, бо дивлячись на прогнози середнього прибутку від такої діяльності які складають мінімум декілька мільярдів гривень, такий прогноз є цілком виправданим. А значить, ми матимемо безконтрольний законний ринок азартних ігор де реальні доходи можуть значно різнитися з зареєстрованими [4].

Таким чином, легальний гральний бізнес являє собою складну систему регулювання в цій сфері, для якої необхідне створення сприятливих умов у вигляді певного інвестування, умов для ведення такого бізнесу, адекватних ставок оподаткування,

попит та конкурентноспроможність в Україні.

Говорячи про міжнародний досвід у питанні легалізації грального бізнесу, то він не однорідним. Такі країни як Ізраїль чи Узбекистан повністю заборонили на своїй території азартні ігри. Переважно ці країни характеризуються низьким рівнем життя та з високим рівнем впливу релігії. Більшість держав-членів ЄС повністю легалізували гральний бізнес, врегулювавши це на законодавчому рівні. Деякі держави, наприклад Росія, Великобританія чи США, легалізували лише частково гральний бізнес, створивши певні дозволені гральні зони та чітко визначивши перелік дозволених азартних ігор. Відповідно, деякі держави продовжують притримуватися думки, що азартні ігри це злочин і регулюють це згідно зі своїм кримінальним законодавством. Однак, тенденція деяких держав показує, що вони готові віднести гральний бізнес і все що він включає в себе до сфери розваг [5].

У будь-якому разі, питання легалізації є складним, яке потребує детального вивчення, для пошуку тієї ідеальної системи регулювання відносин, яка б змогла для України мати лише позитивні наслідки з мінімізацією всіх криміногенних факторів.

Отже, зважаючи на всі плюси та мінуси легалізації грального бізнесу в Україні, робимо висновок, що з високим рівнем регулювання такої сфери, можна отримати позитивні наслідки для держави, зокрема для її бюджету. Однак, при цьому необхідно всебічно дослідити ситуацію в Україні та світі, обрати стратегію розвитку та на її основі розробити діючу законодавчу базу, яка буде діяти реально, а не тільки на папері. Бо якщо уже на даному етапі, прийняття єдиного законодавчого акту, допустити неточності, то в недалекому майбутньому можна отримати серйозні прогалини як в податковій сфері так і кримінальній, у вигляді розвитку злочинності. Тому даному питанню важливо приділити достатньо уваги, адже лише при досконалому регулюванні можна залишитися у «виграші».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про заборону грального бізнесу в Україні: Закон України від 15.05.2009 року № 1334-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17> (дата звернення: 25.03.2020).
2. Кримінальний кодекс від 05.04.2001 № 2341-III / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 25.03.2020).
3. Сперкач Н. А., Китун А. П. Позитивні та негативні аспекти легалізації грального бізнесу в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 5. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2019/36.pdf.
4. Підгайна Є. Поза грою: чому держава не зможе контролювати індустрію азарту. *Mind*,

2020. URL: <https://mind.ua/publications/20206625-poza-groyu-chomu-derzhava-ne-zmozhe-kontrolyuvati-industriyu-azartu>.

5. Торгашова К. О. Доцільність легалізації грального бізнесу в Україні. *Молодий вчений*. Квітень 2019 р. № 4 (68). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/4/97.pdf>.

6. Резнік О. М., Полулях О. В. Легалізація грального бізнесу як можливість наповнення бюджету України. *Порівняльно-аналітичне право*. № 5, 2019. С. 268-270.

ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ВЧИНЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Щербак Н. М.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Пахомов В. В.

*д. ю. н., професор, завідувач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Сучасний період розвитку України характеризується численними змінами в її економічному, політичному та соціальному житті. На сьогодні важливим питанням, яке потребує свого негайного вирішення залишається проблема домашнього насильства, яка є, безумовно, характерною для усіх країн світу. Однак, якщо в більшості європейських країн дана проблема активно вивчається та досліджується, то наша країна наразі лише долучається до цього процесу. Адже довгий період часу характерною рисою для українського суспільства залишається ставлення до випадків прояву насильства, зокрема, якщо так зване «вуличне насильство» викликає здебільшого негативну реакцію населення, то насильство вдома чимало людей відверто вважають нормою.

Статистичні дані свідчать про те, що домашнє насильство є вкрай розповсюдженим явищем, притаманним для всіх верств населення України. Відповідно до відомостей, наданих департаментом превентивної діяльності Національної поліції за 2018 рік, до поліції надійшло щонайменше 107,2 тисяч заяв та повідомлень про вчинення правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством [1]. За I півріччя 2019 року понад 23 тисячі людей звернулися на національні «гарячі» лінії щодо домашнього насильства [2].

Значним поштовхом до реформування системи запобігання та протидії домашнього насильства став вибір Україною євроінтеграційного вектору, який, зокрема, означає неухильне дотримання міжнародних стандартів та забезпечення реалізації основоположних прав та свобод людини. До таких прав, насамперед, належать право на життя, свободу, особисту недоторканність, повагу до честі й гідності особи, заборону

тортур та будь-яких форм дискримінації. А отже, будь-яка особа, незалежно від статі, віку та інших чинників має право на захист від будь-яких проявів насильства, зокрема, насильства в сім'ї.

Дослідженням правових аспектів поширення та протидії домашнього насильства займалися такі фахівці, як: В. О. Брижник, Д. Г. Заброда, О. В. Ковальова, К. Б. Левченко, Г. О. Христова, Н. Б. Шамрук та інші.

Важливо розуміти, що в сучасному світі домашнє насильство є проблемою не окремо взятої країни, а глобальною проблемою людства, історія існування якої сягає ще XVIII ст. На підтвердження цього, історик В. Л. Маслійчук, сферою дослідження якого є кримінальні справи минулих століть, зазначає, що для XVIII ст. рукоприкладство було характерним для всіх сфер міжлюдських взаємин. Інакше кажучи, мова не лише про стосунки між чоловіком та жінкою, але й з іншими родичами та дітьми [3].

У сучасній термінології насильство визначено як тиск, приниження, лайка, знущання, побиття, нецензурні вирази, обмеження в діях, примус тощо [4].

За спрямованістю дій законодавець у ст. 126-1 Кримінального кодексу України виокремлює три види насильства: фізичне, психологічне та економічне, однак, дана стаття не розкриває зміст кожного із зазначених видів.

Задля визначення сутності фізичного насильства необхідно звернутись до положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Так, відповідно до норм даного Закону, фізичне насильство – це форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру [5].

У більшості випадків кривдник при заподіянні фізичних страждань користується власною перевагою в силі, а жертва не здатна чинити опір на рівні. Фізичне насильство може проявлятися не тільки у формі дії, а й у формі бездіяльності (наприклад, особа може відмовитись надавати першу медичну допомогу близькій особі, коли вона цього потребує).

Варто зазначити, що застосування сили, як примусу до певної дії – це також є фізичним насильством. Для прикладу, кривдник змушує жертву вживати наркотики, алкоголь чи інші шкідливі для її життя та здоров'я речовини. Фізичним насильством також є позбавлення особи права вільно пересуватись та спілкуватись. З метою обмеження даного права кривдник може замикати жертву в приміщенні, позбавляти її

засобів зв'язку тощо.

Досить часто зазначені вище прояви насильства необхідні особам, які вчиняють насильство в сім'ї, задля ізолювання жертв від зовнішнього світу та людей, а отже, і від можливої допомоги. Адже навіть одиничний випадок побиття, завдання тілесної шкоди чи бездіяльності є фізичним насильством. Кривдник свідомо вчиняє його з метою пригнічення жертви і стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння, стрес чи емоційна напруга не є виправданням насильства.

Кожна п'ята жінка в Україні хоча б раз ставала жертвою фізичного насильства [6]. Наслідки такого насильства для постраждалих осіб проявляються не лише в фізичних травмах, а й в психологічних. До проявів фізичного насильства варто віднести: 1) синці, забої, сліди від укусів, удушення тощо; 2) створення перешкод для вільного пересування особи; 3) примушування до вживання алкогольних, наркотичних чи інших шкідливих речовин; 4) погрожування зброєю чи іншими предметами, що можуть завдати фізичного болю.

Варто зауважити, що жертви насильства можуть свідомо чи несвідомо заперечувати його наявність. Мотиви такої поведінки можуть бути різними: бажання зберегти сім'ю, фінансова залежність від кривдника, страх, сором тощо.

Фізичне насильство є найтяжчим з його різновидів, однак навіть такі дії дехто вважає звичайним процесом виховання дітей. У даному випадку мова йде не лише про так звані «методи виховання» такі як ляпаси за непослух чи застосування ременя, а й про замкнення дітей в кімнаті чи поставлення їх в кутку. Більшість осіб не замислюються, що дані дії є також одним із проявів фізичного насильства, адже таким чином обмежується вільне пересування дитини.

Згідно з результатами опитування громадськості з питань насильства стосовно дітей 32 % дорослих вважають, що виховання неможливе без фізичних покарань; 48 % дорослих вважають ефективними «традиційні» методи виховання із стоянням в кутку; 68 % дорослих зізналися, що мають знайомих, для яких є нормою інколи вдарити дитину по сідниціях [6].

Отже, фізичне насильство є одним з найтяжчих та найнебезпечніших, адже воно може завдати як фізичних так і психологічних страждань. Важливо наголосити на тому, що ніщо не може виправдати такої жорстокості. Адже бути жертвою – це несвідомий вибір особи, тоді як бути кривдником – це свідомий вибір завдавати шкоду життю та здоров'ю особи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. У 2018 році до поліції надійшло більше 107 тисяч викликів щодо домашнього насильства. URL: <https://hromadske.ua/posts/u-2018-roku-do-policiyi-nadijshlo-bilshe-107-tisyach-viklikiv-shodo-domashnogo-nasilstva>. (дата звернення: 04.10.2019).
2. Як реагувати жертвам домашнього насильства на недостатню увагу з боку поліції? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30117262.html>. (дата звернення: 04.10.2019).
3. Домашнє насильство в Україні: звідки витоки? Культура насильства в українських традиціях. URL : <https://ukraine.unfra.org/uk/news> . (дата звернення: 21.09.2019).
4. Андерш Ф. Словник юридичних термінів. Київ : Юрінком Інтер, 1994. 320 с.
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 21.09.2019).
6. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 р. № 1/11-5480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18> (дата звернення: 12.11.2019).

КОНТРАБАНДА ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ: ПЕРСПЕКТИВА КРИМІНАЛІЗАЦІЇ

Савицька І. В.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Контрабанда підакцизних товарів через митні кордони сьогодні стала серйозним, широкомасштабним явищем, яке негативно впливає на економічну ситуацію в усьому світі. Обсяг незаконно переміщених товарів кожного дня зростає все більше на всіх материках земної кулі. За умов відкритості держави для імпорту та експорту товарів вже протягом тривалого часу, через певний проміжок часу вона обов'язково зіштовхнеться з контрабандою, особливо підакцизних товарів. На жаль, і Україна опинилась в такій ситуації, коли досить важко вести боротьбу з контрабандою, яка є характерною не тільки для прикордонних міст та інших поселень, а й яка вільно переміщується по всій території держави.

Контрабанда стала тим економічним явищем, яке негативно впливає на економіку держави, фактично руйнує її політику у цій сфері та позбавляє істотного джерела доходів, яке є одним із пріоритетних для формування того самого бюджету держави, або ж

окремих підприємств. Збитки, які можуть завдаватись бізнесу всередині країни, можуть повністю зруйнувати їх позитивний вплив на державу як з економічної, так і суспільної точки зору. Як наслідок тіньовий сектор економіки продовжує зростати, вибиваючи легальний бізнес та збільшуючи вплив на державну владу. Тому в кінці 2019 року і Кабінет Міністрів України, і Державна прикордонна служба України виступили за криміналізацію контрабанди підакцизних товарів.

Стаття 215 Податкового кодексу України відносить до підакцизних товарів: спирт етиловий та інші спиртові дестилати, алкогольні напої, пиво; тютюнові вироби, тютюн та промислові замітники тютюну; нафтопродукти, скраплений газ, речовини, що використовуються як компоненти моторних палив, паливо моторне альтернативне; автомобільні, легкові кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів; електрична енергія [1]. При цьому, найбільш популярним товаром серед контрабандистів стали саме тютюнові вироби, оскільки його вага та розмір дозволяють незаконно переміщати через митний кордон досить великі партії як на імпорт з України, так і на експорт.

Ще з 2015 року в органах державної влади ведуться розмови про криміналізацію такого виду злочину. Навіть декілька законопроектів стосовно цього питання були зареєстровані у Верховній Раді України, однак кожен із них містив юридичні неузгодженості. Вони могли легко призвести до утворення колізій та прецедентів, які б негативно вплинули на репутацію України на міжнародній арені, особливо перед Європейським Союзом за умов існуючої євроінтеграції.

Наприклад, у травні 2015 року у Верховній Раді було зареєстровано законопроект №2840, який передбачав криміналізацію відповідальності за контрабанду підакцизних і контрафактних товарів (продукції) у великих розмірах (якщо їх вартість у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян – тобто становить від 4,25 тис грн). Для цього передбачається внести зміни до статті 201 Кримінального кодексу та передбачити відповідальність у вигляді позбавленням волі на строк від 3 до 7 років з конфіскацією предметів контрабанди [3]. Із Пояснювальної записки до законопроекту вбачається, що кримінальні санкції найперше спрямовувалися на суб'єктів, пов'язаних із незаконним переміщенням через митний кордон України великих обсягів підакцизних і контрафактних товарів: тютюнових, алкогольних виробів та паливно-мастильних матеріалів та ін. [4]. Автори законопроекту обґрунтували його доцільність тим, що після скасування в листопаді 2011 року кримінальної відповідальності за контрабандне переміщення товарів (закон № 4025-VI), відбулось

активне зростання таких правопорушень, що пов'язані саме з незаконним виготовленням та переміщенням через митний кордон України великих обсягів підакцизних і контрафактних товарів [3].

Ще одним прикладом активного впровадження кримінальної відповідальності за контрабанду підакцизних товарів є законопроект № 3254 від 17 травня 2016 року. В ньому передбачено внесення змін до Кримінального кодексу України стосовно криміналізації, тобто повного визнання контрабандою, алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Законопроект також передбачав доповнення статті 201 КК України частиною другою та визнати контрабандою незаконне переміщення алкогольних напоїв і тютюнових виробів, вчинене у значних розмірах. Авторами було також розглянуто таку кваліфікуючу ознаку як вчинення діяння за попередньою змовою групою осіб. Цікавою, на нашу думку, стала пропозиція щодо застосування підвищеного рівня санкцій і до службових осіб, які для скоєння злочину вдалися до впливу шляхом використання свого службового становища, оскільки в практиці наявно багато фактів причетності працівників державної влади або правоохоронних органів до контрабанди [4].

Якщо говорити про зростання правопорушень та збільшення трафіку контрабанди через митні кордони України, то на прикладі саме тютюнових виробів можна прослідкувати постійно зростаючі показники. У ході дослідження ринку незаконної торгівлі тютюновими виробами, за даними Kantar TNS, засвідчено, що рівень нелегальної торгівлі тютюновими виробами у 2018 р. становив 4,4%, внаслідок чого до бюджету України не надійшло близько 2,607 млрд грн. Станом на лютий 2019 р. такий показник підвищився до 5,6%, і ми впевнені, що його ріст з того часу тільки прискорився. За даними KPMG суттєві прибутки тіньового тютюнового бізнесу позиціонують Україну як лідера серед країн-постачальників нелегальних сигарет до ЄС [5].

Ще одні статистичні дані стосовно можливої контрабанди дійсно вказують на серйозність питання. Результати роботи податкової міліції стосовно протидії незаконному обігу підакцизних товарів за 2018 рік дали такі результати: з незаконного обігу вилучено, по-перше, понад 6 млн літрів алкогольних напоїв на суму майже 226 млн грн. По-друге, вилучено понад 10 млн пачок тютюнових виробів та 128 т тютюну на загальну суму 586 млн грн, з цієї кількості 78 %, або майже 8 млн пачок тютюнових виробів та 6 т тютюну на загальну суму 215 млн грн, були незаконно переміщені через державний кордон України [6].

Активне постачання тютюнових виробів до країн Європейського Союзу пояснюється відносно високою ціною на даний вид продукції, особливо це стосується саме встановленого акцизу, який значно впливає на формування цінової політики на

цигарки. Тому незаконне експортування їх з України приносить велику вигоду суб'єктам такого злочину та підвищує їх амбітність стосовно поставок все більших партій.

Тож в жовтні 2019 року Головою Державної митної служби України було зроблено заяву стосовно намірів нарешті криміналізувати переміщення через кордон підакцизних товарів з порушенням митних правил. При цьому він активно відстоює як позиції повернення митниці функцій оперативно-розшукової роботи, так і посилення відповідальності за контрабанду. На момент заяви також було заявлено про наявність вже готового законопроекту, який повинен був бути розглянутий на засіданні Кабінету міністрів України, а згодом – переданий до Верховної Ради України [7].

Якщо звернутись до Митного кодексу України, зокрема ст. 472, то санкція за переміщення товарів чи транспортних засобів через митний кордон України із порушенням митних правил тягне за собою накладення штрафу в розмірі 100 % вартості цих товарів, транспортних засобів з їх конфіскацією [2].

За цим же законопроектом передбачено штраф у розмірі від 3 до 5 тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян за перший випадок контрабанди, за другий випадок – від 5 до 10 тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян, за третій і кожний наступний – від 15 до 20 тисяч гривень неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Також самим Нефьодовим було додано про активні дискусії стосовно того, чи все-таки буде цим законопроектом передбачено покарання у вигляді саме позбавлення волі за такі дії, якщо скоєні організованою групою [7].

На нашу думку, покарання за такий злочин передбачено достатньо вмотивованим та вигідним для бюджету України, який при високій ефективності роботи митниці стане стратегічно вигідним джерелом фінансування багатьох важливих галузей суспільного життя. Також покарання у вигляді достатньо високих штрафів та можливого позбавлення волі зможе позитивно вплинути на зниження динаміки такого виду злочину. Однак, при таких умовах важливо повністю активізувати сили Державної митної служби, оскільки саме від її діяльності та ефективності роботи залежить кількість виявлених випадків. Але і досі законопроект продемонстровано не було у зв'язку з його активним доопрацюванням.

Отже, контрабанда підакцизних товарів є негативним економічним явищем, яке здійснює свій вплив опосередковано на економічну ситуації в країні, зокрема відсутність фінансування державного бюджету у зв'язку з незаконним трафіком товарів через митний кордон України. Після декриміналізації цього злочину в 2011 Державна митна служба України та депутати Верховної Ради України неодноразово піднімали це питання, шляхом подання законопроектів, які б повернули відповідальність за цей злочин. Однак і досі цього досягти не змогли, однак в розрізі серйозного впливу на економічне становище

України, центральними органами виконавчої влади почато розробку законопроекту для повторної криміналізації контрабанди підакцизних товарів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 2 груд. 2011 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. 2011. №13-14, 15-16, 17. Ст. 112.
2. Митний кодекс України: Закон України від 13 бер. 2012 р. №4495-VI // Відомості Верховної Ради України. 2012. №44-45, 46-47, 48. Ст. 552.
3. ДФС: за контрабанду підакцизних товарів має бути кримінальна відповідальність. FINBALANCE. URL: <http://finbalance.com.ua/news/DFS-za-kontrabandu-pidaktsiznikh-tovariv-ma-but-i-kriminalna-vidpovidalnist> (дата звернення: 25.03.2020).
4. Хома В. О. Незаконне переміщення тютюнових виробів через митний кордон: український сегмент пошуку оптимальних шляхів вирішення проблеми. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 6. С.319–322.
5. Огляд ринку тютюну // Рейтинг. URL: <https://rating.zone/ohliad-rynku-tiutiunu/> (дата звернення 25.03.2020).
6. БІЙ З «ТІННІО», або що відбувається з контрабандою // Рейтинг. URL: <https://rating.zone/bij-z-tinniu-abo-shcho-vidbuvaetsia-z-kontrabandoiu/> (дата звернення 25.03.2020).
7. Контрабанду підакцизних товарів хочуть криміналізувати // Ліга Закон. URL: https://biz.ligazakon.net/ua/news/190322_kontrabandu-pdaktviznikh-tovarv-khochut-kriminalzuvati (дата звернення: 25.03.2020).

ДОПОМОГА ОСОБАМ, ЩО ЗВІЛЬНИЛИСЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Мотузна А. В.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Мало хто знає, що чекає особу, яка відбула покарання та повинна покинути установу і, здавалося б, почати нове життя. Переступаючи поріг установи відбування покарання в напрямку волі, колишні засуджені діляться на 2 типи: ті, кого чекають, у кого є родина та житло, і ті, хто автоматично стає безхатьком. На жаль, більшість відноситься до другого типу. Проте, одні з них, що мають освіту знаходять роботу, інші ж

залишаються на вулиці з поламанною долею. Збільшення кількості безпритульних людей на вулицях країни може призвести до серйозних наслідків, таких як, погіршення санітарно-епідеміологічного стану населення та міст в цілому, поширення інфекційних хвороб, демографічний спад, погіршення освітнього аспекту населення тощо. Задля уникнення перелічених проблем слід завчасно дбати про таких людей. Звичайно, після звільнення держава не може продовжувати їх утримувати за бюджетні кошти, але як і кожному бізнесу, так і знедоленій людині потрібен стартовий капітал. І це не лише кошти. Перш за все, особі потрібна оселя на перший час. Також, важливим є питання працевлаштування. І, можливо, одноразова соціальна виплата для витрат на харчування, придбання одягу та засобів для особистої гігієни. Така виплата може надаватися з розрахунком на те, що протягом року особа поверне державі надану їй виплату. Звичайно, особа може відмовитись від такої допомоги, щоб уникнути додаткових зобов'язань. Адже, більшість засуджених працюють, і звільнюючись, мають деякі збереження.

Завдання з визначення місця проживання після звільнення та працевлаштування звільнених осіб покладається на органи пробації. Відповідно до Закону України «Про пробацію» пенітенціарна пробація – це підготовка осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання [1].

Попередження проблеми бездомності серед осіб, які звільнюються з установ виконання покарань регулюється Законом України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк». Цим Законом визначено умови і порядок надання соціальної допомоги особам, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також засади участі у їх соціальній адаптації органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій і об'єднань громадян [2].

Так, відповідними закладами зазначеним громадянам надаються соціальні послуги шляхом здійснення соціального патрулювання, передбачені Законом України «Про соціальні послуги» [3]. Соціальні послуги – це комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя [4].

Такі послуги можуть надаватись як на платній, так і на безоплатній основі. Також, для допомоги бездомним громадянам і безпритульним дітям, створюються соціальні

заклади. Такими закладами соціального захисту для бездомних громадян є:

– будинок нічного перебування – заклад соціального захисту для бездомних громадян, діяльність якого спрямована на поступове повернення особи до самостійного повноцінного життя шляхом надання їй комплексу послуг (соціальних, психологічних, юридичних, медичних тощо) з урахуванням індивідуальних потреб;

– центр реінтеграції – заклад соціального захисту для бездомних громадян, діяльність якого спрямована на поступове повернення особи до самостійного повноцінного життя шляхом надання їй комплексу послуг (соціальних, психологічних, юридичних, медичних тощо) з урахуванням індивідуальних потреб;

– соціальний готель – заклад соціального захисту для перебування бездомних громадян, який має у своєму складі окремі номери (кімнати). Розміщення та проживання бездомних громадян у соціальному готелі є платними. Оплата за проживання в соціальному готелі може здійснюватися безпосередньо бездомним громадянином або іншою фізичною чи юридичною особою [4].

Різновидом соціального житла є нічліжний будинок, діяльність якого регулюється відповідним положенням, але його створення – справа добровільна. Заклади соціального захисту для бездомних громадян створюються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності відповідно до потреб регіону. Зазвичай, разом з такими будинками розташовані й органи ведення обліку бездомних осіб. Але таких будинків по Україні лише одиниці. Такі будинки рятують безхатніх людей у морози, за роки свого існування вони допомагають тисячам осіб. Під час перебування у такому будинку людина може працювати та збирати заощадження на власне житло у майбутньому. Також, часто в нічліжних будинках особам допомагають з оформленням необхідних документів, таких як паспорт громадянини України [5].

Нічліжний будинок представляю собою приміщення, які відповідають чинним санітарним і технічним вимогам, вимогам пожежної безпеки. Метою діяльності нічліжного будинку є зменшення кількості осіб, які ночують на вулиці, шляхом організації їх ночівлі та надання інших видів послуг.

Нажаль, міські ради не зобов'язані створювати нічліжні будинки, томі звільненим ув'язненим у більшості областей України нікуди податися. Вважаю необхідним створити норму, яка б у примусовому порядку зобов'язувала міські ради організовувати такі будинки. Проаналізувавши Інтернет-ресурси, була знайдена інформація лише про кілька таких будинків, які є менше ніж в половині областей України.

Щодо працевлаштування, то трудове законодавство передбачає, що на

підприємствах 5% робочих місць «резервується» для людей з інвалідністю, колишніх в'язнів, інших груп. Якщо керівник підприємства відмовляється брати на роботу таких людей, його за це штрафують [6].

Вважаю за необхідне створити базу вакантних місць для осіб, які звільнюються з місць позбавлення волі. Так, колишні в'язні швидше знаходять роботу, а центри зайнятості зможуть ефективніше допомагати з її пошуком. На жаль, Закон України про зайнятість не передбачає отримання ваучера на навчання особами, які звільнились з місць позбавлення волі. Але як правило, під час виконання покарання засуджені особи отримують професійно-технічну освіту, і звільнившись, мають достатні кваліфікаційні навички для пошуку роботи. Проблема полягає лише в забезпеченні їх робочими місцями. Було б доцільно створювати державні підприємства, робочі місця на яких були б доступні лише для осіб, що звільнились з місць позбавлення волі.

Комплексним способом надання допомоги звільненим особам можна вважати фермерські господарства. Вони могли б забезпечувати осіб житлом, роботою та харчуванням. Деякі види роботи на таких підприємствах не потребують особливих професійних навичок. На мою думку, це найбільш ефективний та рентабельний спосіб допомоги колишнім в'язням та їх соціальної адаптації.

Відповідно до ст. 24 Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», витрати на заходи соціального патронажу здійснюються відповідно до Бюджетного кодексу України. Додаткове фінансування здійснюється за рахунок залучених на добровільних засадах коштів підприємств, установ, організацій, які не є у державній власності, об'єднань громадян та фізичних осіб. Тобто підтримання осіб, які звільнюються з місць позбавлення волі відбувається як на державному, так і на місцевому рівнях. Але на практиці, дана сфера майже не фінансується державою

Отже, на законодавчому рівні питання соціальної адаптації колишніх засуджених врегульоване досить непогано, але на практиці підтримка таких осіб майже не здійснюється. Існує потреба в удосконаленні законодавства, наданні деким нормам імперативного характеру, щоб змусити відповідні державні органи створити адекватні умови для допомоги особам, звільненим з місць позбавлення волі. Також, необхідно вдосконалити систему реінтеграційних заходів шляхом створення відповідних центрів в кожній області та встановлення контролю за їх діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про пробацію: Закон України від 01.01.2020 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19> (дата звернення: 05.04.2020).

2. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 20.01.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17> (дата звернення: 20.03.2020).

3. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 05.04.2020).

4. Офіційний сайт Міністерства Юстиції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7818 (дата звернення: 01.04.2020).

5. Типове положення про будинок нічного перебування від 12.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0475-06> (дата звернення: 25.03.2020).

6. Виртосу І. Як повернутися до суспільства, або Про соціалізацію екс-засуджених. *Офіційний сайт новин «Українська правда»*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2014/09/2/179511/> (дата звернення: 03.04.2020).

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ «ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ»

Козлова А. В.

Студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Враховуючи актуальність питання інтеграції України до Європейського Союзу, надзвичайно важливою є тема імплементації міжнародних стандартів до вітчизняного законодавства. Європейське суспільство приділяє багато уваги обов'язку гуманного ставлення до тварин на законодавчому рівні, що свідчить не лише про високі моральні цінності суспільства, а й про відчуття відповідальності перед навколишнім середовищем.

Диспозицією статті 299 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) встановлено, що злочини визначається саме жорстоким поведженням з тваринами. Поняття жорстокого поведження не розкривається ККУ, що виявляє певну неточність у тих чи інших злочинних діях. В юридичній науці існує багато поглядів на поняття жорстокості, зокрема Ф. Р. Асціоне вважає що жорстокість це «неприйнятна в суспільстві поведінка, унаслідок якої особа умисно завдає нестерпний біль, страждання, стрес і (або) смерть тварині» [1, с. 54]. Поняття жорстокого поведження з тваринами регламентується Законом України «Про захист тварин від жорстокого поведження» від 21 лютого 2006 р.: «знущання над

тваринами, у тому числі безпритульними, що спричинило мучення, завдало їм фізичного страждання, тілесні ушкодження, каліцтво або призвело до загибелі, нацьковування тварин одна на одну та на інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, залишення домашніх та сільськогосподарських тварин напризволяще, у тому числі порушення правил утримання тварин» [2].

Відсутність розмежування злочину від своїх законних прав та інтересів є проблемою невизначеності диспозиції кримінально-правової норми. Враховуючи поширеність таких дій, як: умертвіння сільськогосподарських тварин заради отримання продуктів харчування; нацьковування тварин один на одного під час полювання; знищення тварин, що завдають збитки домашньому господарству – надзвичайно важливо визначити відповідне відокремлення допустимого від забороненого. Усі зазначені дії формально відповідають складу злочину, але на даному етапі розвитку нашої країни таке поведіння не вважається аморальним. Для підтвердження цього наведемо приклад: коли мисливець на полюванні нацьковує собаку на лисицю – це відповідає об'єктивній стороні злочину, але звернувшись до абз. 4 ч. 2 ст. 18 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» визначаємо, що забороняється «примушування до нападу одних тварин на інших, крім випадків використання собак мисливських порід, інших ловчих звірів та птахів для полювання» [2]. Тобто зазначена норма містить виключення, що дозволяє вважати правомірним нацьковування тварин один на одного під час полювання.

Вважаємо доцільним доповнити диспозицію статті 299 Кримінального кодексу України доповнити дефініцією «протиправне» поведіння з тваринами.

Безпосереднім об'єктом злочину «Жорстоке поводження з тваринами» є суспільні відносини, що склалися у сфері гуманного та морального ставлення до тварин. Суспільна небезпека злочину регламентованого ст. 299 ККУ полягає в тому, що агресивна поведінка до тварин стає нормою та шаблоном поведінки до людей.

Аналізуючи диспозицію статті 299 ККУ визначаємо, що предметом злочину виступають хребетні тварини. Тобто чинний ККУ не визначає кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з безхребетними тваринами (на відміну від Кодексу України про адміністративні правопорушення). На нашу думку, таке ставлення до безхребетних тварин не є етичним, адже, чим відрізняється розчленування скорпіона з хуліганських мотивів на очах і дітей, від отруєння щура? Всесвітня декларація прав тварин прийнята 23 вересня 1977 року визначає в статті першій: «всі тварини мають рівні права на існування в умовах меж біологічної рівноваги» [3]. Тобто на міжнародному рівні визначається рівність прав усіх тварин, тому пропонуємо в диспозиції статті 299 ККУ вилучити фразу «що відносяться до безхребетних».

Об'єктивною стороною злочину в кримінальному праві визначається зовнішня видима характеристика сторони злочину, що перебуває у прямому причинно-наслідковому зв'язку між діями та наслідками, а також час, місце, засоби та знаряддя, спосіб, обстановка вчинення злочину. Аналізуючи 299 статтю ККУ об'єктивна сторона полягає в саме в дії (активна поведінка суб'єкта), яка визначається двома аспектами:

- 1) нацьковування тварин одна на одну;
- 2) знущання над тваринами.

На нашу думку, ці два аспекти об'єктивної сторони не повною мірою визначають всі можливі форми вчинення злочину. Важливим питанням є відео та фотозйомка жорсткого поводження з тваринами. У листопаді 2019 року, в соціальних мережах поширилось відео на якому дві дівчини-сумчанки кинули до колодязя двох котів. Але кримінальна відповідальність стосувалась лише дівчат, а особа що робила відеозйомку не понесла жодного покарання, адже об'єктивна сторона злочину визначає лише дві форми його вчинення: нацьковування та знущання. Фото та відеофіксація відповідних діянь також мають каратися кримінальним законодавством тому, що це становить суспільну небезпеку. Особа не просто спостерігає за вчиненням злочину, а й фіксує його здійснення. Інший випадок стався з Олексієм Мільчаковим в 2012 році. Чоловік виклав в соціальну мережу фото з відрубаною головою собаки (див. додаток А) та підпасав його: «Сьогодні ще раз переконався що собака не лише друг людини, а й хороший шашличок». Поширення таких матеріалів в деякій мірі несе пропаганду жорсткого поводження з тваринами. Особи з несформованою психікою або психічними захворюваннями можуть сприймати дані фото та відеоматеріали як приклад. Крім того, логічно, що особа яка веде фото або відеозйомку таких дій вважає це допустимим та нормальним, що свідчить про її жорстокість та безжалісність.

В Україні поширеними «борцями» з безпритульними тваринами, зокрема собаками є догхантери. І хоча такі особи позиціонують себе «захисниками», насправді ж їхні дії також містять в собі склад злочину «Жорстоке поводження з тваринами». Масове знищення безпритульних тварин, не лише визначається як антигуманне, а ще й наражає на небезпеку навколишнє середовище. Трупи тварин можуть переносити різні захворювання. Аби не спричинити таких наслідків вилов тварини здійснюється лише за рішенням відповідного центрального органу виконавчої влади та призначеним органом, якому будуть надані відповідні повноваження. Отже, вилов тварин з подальшим їх умертвінням має бути кримінально караним.

Отже, аналізуючи вище сказане можна зробити висновок про те, що ст. 299 ККУ потребує вдосконалення, існуюча редакція об'єктивних ознак жорсткого поводження з

тваринами не відображає сучасного стану розвитку суспільних відносин та не забезпечує належний захист. Крім того, зумовлює неоднозначність правозастосування. Саме тому, ми вважаємо, що особливу увагу потрібно звернути на: поняття жорстокості, протиправності; ввести кримінальну відповідальність за фото, відеозймку та догхантерство, а також встановити кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з будь-якими тваринами, а не лише безхребетними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ascione F. R., Arkov P. Childhood Abuse, Domestic Violence, and Animal Abuse. West Lafayette: Purdue University Press, 1999. 500 p.
2. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21 лютого 2006 р. № 3447-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>.
3. Всесвітня декларація прав тварин від 10 грудня 1948 р. URL: <http://www.declarationofar.org/textSign.php>.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАРУГИ НАД МОГИЛОЮ

Савицька І. В.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Янішевська К. Д.

*к. ю. н., доцент, ст. викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

На сьогодні в Україні все більш поширеним явищем стає зростання насильства та жорстокості в суспільстві, що прямо впливає на порушення громадського порядку та спокою, а також на формування загальних настроїв серед населення. До таких аморальних вчинків, які зустрічаються все частіше, відноситься таке кримінальне правопорушення, як наруга над могилою, здійснення якої є досить поширеним явищем по всій території держави.

Звертаючись до статичних даних, можна прослідкувати достатньо високий рівень даних кримінальних правопорушень. У період з січня по грудень 2018 року злочинів, кваліфікованих за статтею 297 КК України було обліковано 2030 випадків, у 2019 за такий самий період – 1085. Дійсно за останній рік, кількість випадків знизилась майже вдвічі, однак це не скасовує того факту, що з 2014 року такі показники тільки зростали [2]. Кримінальний кодекс України у статті 297 передбачає кримінальну відповідальність за

такі дії, як наруга над могилою, іншим місцем поховання, над трупом або урною з прахом покійного, а також викрадення предметів, що знаходяться в місці поховання або на трупі [1].

«Наруга» як одна з форм вчинення вандалізму є досить широким і ємним поняттям, що може включати в себе різні за характером дії, що спрямовані на широке коло об'єктів. Водночас з негативного боку слід відзначити той факт, що натеper кримінально караними визнаються лише ті дії, які містять ознаки вчинення наруги над обмеженим колом об'єктів, як приклад, «над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого» (ст. 297 ККУ). При цьому законодавцем не надано виключного визначення наруги, а тільки перераховано об'єкти (предмети), на які її спрямовано, а також способи, якими вона вчиняється. Не дає відповіді на це питання також і Закон України «Про поховання та похоронну справу», в статті 2 якого перераховано можливі способи вчинення наруги над могилою, іншим місцем поховання, а також наруги над тілом (останками, прахом) померлого, однак сам зміст терміну «наруга» не розкрито. Зокрема, його визначають: як «будь-які дії, що ображають пам'ять померлих»; «образливе ставлення, грубе знування, демонстрація зневаги до місця поховання чи праху покійного» тощо [3, с. 77-78].

Такий злочин багатьма науковцями вважається одним із найпоширеніших випадків серед посягань на суспільну моральність, який породжує агресивну поведінку з потерпілої сторони. Та якщо більш детально розглянути причини таких діянь, то їх прямо можна пов'язати із ситуацією в державі стосовно усіх сфер суспільного життя. Серед детермінант такого явища виокремлюють: складу економічну ситуацію в країні; поширеність алкоголізму і наркоманії серед населення; високий рівень латентності злочину через відсутність належного реагування; недоліки в організації місць поховання; пропаганда таких дій деякими субкультурами; зниження духовного та морального рівня розвитку людей; розповсюдження та впровадження «нормальності» насильства і жорстокості; недоліки у виховній роботі дітей та підлітків у сім'ях та виховних закладах тощо [4, с. 516].

На нашу думку, найбільш впливовими є перші три причини, які повністю характеризують характер відповідної злочинності. Найчастіше суб'єкт здійснює подібні дії з корисливих мотивів. Як приклад, це викрадення огорож або інших металевих речей з могили, які потім можна здати в пунктах прийому металу, заробляючи таким чином собі на життя [5]. Окрім того, такі дії частіше вчиняються особами, які вже несли кримінальну відповідальність, частіше за крадіжки. Такі дії цілком можна пояснити невідповідністю особи до життя після повернення із місць позбавлення волі. У таких випадках вони просто йдуть шляхом меншого супротиву, вдаючись до тих дій, які вони вчиняли раніше. Тобто у

даному випадку наруга над могилою проявляється у її фактичному порушенні з метою викрадення окремих речей, для власного збагачення.

Як виключення, даний вид злочину також вчинявся особами, на яких було покладено обов'язок стосовно охорони або санітарного підтримання стану кладовища та окремих місць поховання. Тобто особа з самого початку володіла інформацією про наявність та кількість таких місць поховання, що обладнані металевими огорожами, залізобетонними меморіальними плитами та іншими предметами, що вироблені із чорного або кольорового металу, а також знали про те, які з місць поховання давно не відвідувалися родичами похованих [6, с. 132].

Окрім того, важливим у даному випадку є питання доступу до Інтернет-простору і його розумного контролю (зокрема, соціальні мережі, інтернет-ігри з жорстоким або насильницьким наповненням), а також питання показу фільмів із детальними сценами вбивств, жорстокості, сексуальної розпусти, аморальними діями стосовно суспільства та іншими діями, які прививають суспільству думку про буденність таких дій, що зводить їх до повсякденної норми. Особливо це стосується підлітків, які не маючи повністю стійку та сформовану психіку, сприймають таку скривлену реальність як загальні речі, що в результаті проявляється в їх жорстокості серед однолітків та стосовно тих, хто слабше них: молодші діти, тварини тощо. Такі дії фактично впливають на процес деформування суспільної моралі та стають одним із факторів, чому люди вчиняють наругу над могилою.

Важливим у дослідженні злочину у вигляді наруги над могилою є не тільки його причини та передумови, але й вивчення особи злочинця та його психологічного портрета, який сформовано на фоні конкретних подій та ситуацій і фактично приводять суб'єкта до вчинення таких дій. Так, відповідно до судової практики, суб'єктами злочину за статтею 297 КК України виступають особи з аномальними психічними відхиленнями, без постійного місця проживання або дорослі з корисних мотивів, родичі з особистих мотивів і група неповнолітніх. Саме підлітки найчастіше вчиняють наругу над могилами внаслідок інтересу або задля того, щоб продемонструвати оточенню свою хоробрість, байдужість до закону та релігії, а також через належність до певних субкультур (наприклад, готів). Їх бажання бути кращими у своїй віковій групі іноді змушують їх вдаватися до подібних дій. Вони це сприймають як забавки, не турбуються про наслідки та не вважають це проблемою як такою [4, с. 517].

Якщо ж наругу над могилою вчиняють особи, що сповідають різні нетрадиційні релігії чи мають неонацистські переконання, то таким діям притаманна певна специфіка. Їм властиві ознаки расового або релігійного протистояння; свою присутність показують через характерні малюнки на надгробних плитах та парканах та залишеними після себе

слідами (наприклад, сліди крові у випадках жертвоприношення). Такі дії є максимально скерованими та продуманими. Особи, як правило, вчиняють такі дії групами та протягом тривалого часу підбирають та аналізують місце, де можна вчинити сплановане. Тому вони гарно орієнтуються на території кладовищ, знають якісь потаємні ходи або ж мають спеціальне місце, куди під час підготовки приносять необхідні атрибути.

Виходячи з вищенаведеного, кримінологічний портрет злочинця передбачає досить типовий вік від 16 до 40 років, наявність неповної середньої освіти або закінченої середньої освіти. Набагато рідше це середня спеціальна освіта, із чого випливає відсутність певного роду занять та джерела постійних доходів. Частіше суб'єкти такого злочину не цікавляться і не мають ніякого уявлення про релігію, відносяться до неї байдуже, або ж взагалі вважають себе атеїстами. Тобто вони не сприймають це як втручання до душі померлого через місце його захоронення і не розглядають це як гріх або ж, елементарно, дії, що тягнуть за собою негативні наслідки. Окрім того, злочини часто вчиняються у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або під впливом інших одурманюючих речовин. У такому стані злочинець мало стурбований характером вчинених дій та керується тільки питанням вигоди та загального кінцевого результату.

Отже, скоєння злочинів за ст. 297 КК України може свідчити про фактичну деморалізацію суспільства, яка активно відображається в діях злочинців. Найчастіше наруга над могилою вчиняється з корисливих мотивів та отримання мінімальної вигоди. Суб'єкти таких злочинів ймовірно до цього відбували покарання за подібні злочини, не мають стабільного джерела доходу або ж мають залежність від алкоголю, наркотичних речовин або ж інших одурманюючих речовин. Об'єктом їх дій є не стільки місце поховання в загальноприйнятому значенні, скільки його матеріальне наповнення наявністю речей з чорних або кольорових металів, залізобетонні вироби тощо. До іншого типу суб'єктів цього злочину відносяться переважно підлітки з хуліганських мотивів, через свої релігійні, расові або політичні переконання або ж з метою проведення ритуальних дій, обрядів, які пов'язані саме з наругою над могилою. У таких випадках злочини скоюються переважно групами осіб, часто в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. Варто зазначити, що у випадку з хуліганськими мотивами – дії мають більш ситуативний характер, частіше ніяк не сплановані раніше. А от стосовно проведення обрядів та інших дій пов'язаних з наругою над могилою – тут має місце спланованість та підбір місця вчинення злочину.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III //

- Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
2. Офіс генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 30.03.2020).
3. Добросок А. Expressions and ways to commit vandalism: concept, ratio and classification. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. №2. С. 75–82.
4. Петерімова О. Р. Наруга над могилою: кримінологічний аналіз та шляхи подолання проблеми. *Молодий вчений*. 2018. №12 (64). С. 516–518.
5. На Харківщині затримали чоловіка за наругу над могилами. UNN. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1847591-na-kharkivschini-zatrimali-cholovika-za-narugu-nad-mogilami> (дата звернення: 30.03.2020).
6. Сафонов Д. А. Криміналістична характеристика наруги над могилою. *Право і Безпека*. 2009. №4. С.130–134.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Білик Г. В.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Янішевська К. Д.

*к. ю. н., доцент, ст.викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

На сьогодні, питання захисту прав інтелектуальної власності залишається актуальним. Адже розвиток науки, техніки, культури та мистецтва породжує нові досягнення, а тому регулювання взаємодії з ними, визначення їх правового статусу та права власності є важливим етапом функціонування правового соціуму, який забезпечений правовими нормами захисту прав та свобод, а також надання окремим визначеним суб'єктам певних обов'язків.

Захист прав суб'єктів інтелектуальної власності полягає в дотриманні передбачених законодавством заходів з їх визначення, припиненні їх порушення та в застосування до їх порушників нормативно визначених санкцій шляхом притягнення до юридичної відповідальності. Так, важливе місце в правовій системі посідає певний механізм регулювання даних відносин, суть якого полягає в тому, щоб шляхом застосування визначених державою засобів примусу захистити права суб'єктів, які їм належать на законодавчому рівні.

Важливою складовою права інтелектуальної власності є визначення її об'єктів. Так, науковець О.Чернобай, дослідивши дане питання у чинних нормах вітчизняного та

міжнародного законодавства, надає наступну характеристику, щодо якої до об'єктів інтелектуальної власності належать: авторське право та суміжні права (твори літератури, музики, мистецтва, архітектури, фотографії, комп'ютерні програми; виконання творів (сценарій та його виконання); фонограми; передачі мовлення (радіо, телебачення). А також промислова власність (винаходи та корисні моделі; промислові зразки; знаки для товарів і послуг; сорти рослин та породи тварин; комерційні (фірмові) найменування; географічні позначення; топографії інтегральних мікросхем; наукові відкриття). Їх важливою юридичною відмінністю виступає те, що авторське право не підлягає обов'язковій державній реєстрації (тобто реєстрація є факультативною), в той же час право промислової власності (винаходи, промислові зразки і т.д.) тільки тоді набуває відповідних юридичних прав та стає об'єктом права інтелектуальної власності – коли воно зареєстроване [2]. Таким чином, об'єкти інтелектуальної власності умовно можна поділити на 2 категорії: авторське право та промислова власність, які мають певні відмінності у своїх юридичних статусах, а отже їх власники виступають суб'єктами даної сфери права.

Якщо ми говоримо про захист суб'єктів інтелектуальної власності, то в Україні діють законодавчо визначені відповідні форми такого захисту. Як і деяких інших сферах правового регулювання, у сфері захисту інтелектуальних прав виділяють дві основні форми захисту прав:

- юрисдикційну, що реалізується шляхом звернення до державних органів, уповноважених розглядати справи про правопорушення у сфері інтелектуальної власності та виносити по них обов'язкові для виконання рішення. Юрисдикційна форма захисту за своєю суттю охоплює адміністративний та судовий порядки розгляду справ та застосування передбачених законом заходів захисту. На практиці адміністративний порядок розгляду справ є рідкісним випадком, адже він визначається як спеціальна форма, що застосовується більше як виняток з загального правила у чітко передбачених законом випадках, до яких відноситься діяльність Апеляційної палати Міністерства економічного розвитку і торгівлі України з розгляду заперечень, що виникають з приводу видачі охоронного документа – патенту або свідоцтва. До загальної форми власності варто віднести діяльність судів, а саме загальної та спеціальної юрисдикції;

- неюрисдикційну, під діяльністю якої розуміються дії фізичних та юридичних осіб із захисту прав інтелектуальної власності, їх авторських і суміжних прав, патентних та інших прав, здійснювані ними самостійно, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів. У даному випадку, правопорушення можуть припинити за допомогою дій заінтересованих осіб [3].

Найчастіше на практиці застосовується юрисдикційна форма захисту, тобто позови

до суду загальної юрисдикції, або до адміністративних судів, що як наслідок породжує адміністративну чи кримінальну відповідальність для порушників прав інтелектуальної власності.

Розглянемо кримінально-правовий механізм регулювання питання захисту прав інтелектуальної власності. Кримінальний кодекс немає поняття «інтелектуальна власність», але передбачає кримінальну відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав, порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію та незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару [1]. Таким чином, можна стверджувати, про недосконалість регулювання саме об'єктів інтелектуальної власності, які є наведеними в Цивільному кодексі. Тобто, на практиці ми отримуємо прогалину в регулюванні такого важливого механізму, що проявляється у невідповідності законодавчих актів між собою.

Звертаючись до тексту Кримінального кодексу, маємо дві основні статті, а саме стаття 176 та 177, основа яких стосується прав інтелектуальної власності. Відрізняються вони різними об'єктами: ст. 176 захищає твори науки, літератури і мистецтва, комп'ютерні програми і бази даних, фонограми, відеограми і програми мовлення, а також «будь-які інші об'єкти авторських і суміжних прав», а ст. 177 захищає інші об'єкти інтелектуальної власності, які на практиці не належать до згаданих вище об'єктів авторського права. Серед них виділяють: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин, раціоналізаторські пропозиції. Також відмінним є те, що називають злочинними діяннями. Так стаття 176 забороняє незаконне відтворення, розповсюдження, тиражування зазначених об'єктів, а також «будь-яке умисне порушення авторського права і суміжних прав» (наприклад, плагіат), а стаття 177 забороняє «незаконне використання або інше умисне порушення права на зазначені об'єкти». Дані статті мають поділ на три частини. Основною ознакою для їх перших частин є заподіяння шкоди понад 12 180 грн., для других частин – вчинення діянь повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або заподіяння шкоди понад 121 800 грн., для третіх частин – вчинення діянь службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, чи спричинення збитку понад 609 тис. грн. Характерним для обох статей є те, що їх санкції є тотожними за своєю суттю, однак формулювання є різним [4].

Варто зауважити, що у Кримінальному кодексі України залишається невирішеним питання конфіскації продукції, яка була реалізована чи надана у користування звичайним

суб'єктам, що не мали інформації про порушення права інтелектуальної власності. У зв'язку з сучасним процесом розвитку технологій, джерел інформації, варто звернути увагу і на зміни в регулювання таких систем, тобто це потребує додаткового нормативного регулювання, а також підвищення кваліфікації працівників поліції чи суддів, уповноважених розглядати справи в сфері захисту інтелектуальних прав. Міжнародна практика свідчить, що ефективним інструментом захисту, залишається спеціалізація відкриття та розгляду таких справ. Тому, злочини з захисту прав інтелектуальної власності прийнято відносити до справ приватного обвинувачення, а значить відкриття їх повинно супроводжувати обов'язковою заявою від потерпілою сторони. Самостійну добути інформацію по таких порушеннях правоохоронці не реєструють, а значить більше уваги було зосереджено на реальні провадження, а тому зростає ефективність їх розгляду [4].

Слід звернути увагу на те, що не дивлячись на тенденцію зростання сили санкцій за порушення в сфері інтелектуальної власності, на міжнародній арені спостерігається мінімізація кримінальної відповідальності за порушення таких прав передбачених в Україні цивільним та кримінальним законодавством. Однак, у таких умовах, вітчизняне законодавство характеризується більшим кримінально-правовим механізмом захисту, який на даний момент є найбільш ефективним.

Таким чином, для української правової системи досі залишається не вирішеним питання визначення єдиного поняття інтелектуальної власності, яке було б детально визначено нормами законодавчих актів. Така невідповідність породжує правові колізії, які не можна врегулювати Кримінальним кодексом України через його недосконалість, а значить на практиці ми отримуємо негативну статистичну картину захисту прав інтелектуальної власності, що в свою чергу породжує нові суперечності правової системи. Тому, робимо висновок, що для підвищення ефективності регулювання даних відносин, в першу чергу необхідно привести законодавчу базу до єдиного механізму регулювання та вдосконалити кримінальне законодавство, яке відіграє важливу у роль в системі захисту інтелектуальних прав в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс від 05.04.2001 р. № 2341-III / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.04.2020).
2. Чернобай О. В. Право інтелектуальної власності: порушення, захист, відповідальність, новації. Рада адвокатів Київської області. Національна Асоціація Адвокатів України. URL: <https://radako.com.ua/news/pravo-intelektualnoyi-vlasnosti-porushennya-zahist-vidpovidalnist->

повасіуі (дата звернення: 05.04.2020).

3. Право інтелектуальної власності: підручник /за заг. ред. О. І. Харитонової. Київ. «Юрінком Інтер», 2011. URL: <https://studfile.net/preview/5170123/>.

4. Асадчев Ю. Суть та проблеми кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Lexliga Law Firm. 2016. URL: <http://lexliga.com/ua/novosti/sushhnost-i-problemyi-ugolovno-pravovoj-zashhityi-prav-intellektualnoj-sobstvennosti-v-ukraine>.

ЗАСТОСУВАННЯ РИЗИК ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Внукова Н. М.

*д. е. н., професор, професор кафедри банківської справи і фінансових послуг
Харківського національного економічного університету ім.С.Кузнеця,
провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України*

Система фінансового моніторингу регулюється міжнародними стандартами [1, 8] і спрямована на протидію відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (ПВК/ФТ) на основі використання ризик орієнтованого підходу (РОП) [2]. У теперішній час запроваджуються методики оцінки ризиків у сфері ПВК/ФТ на національному рівні. В Україні двічі здійснено Національну оцінку ризиків (НОР) у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, остання відбулась 2019 року [4], тому підвищується актуальність вивчення та аналізу застосування РОП до реформування системи фінансового моніторингу [5].

НОР за законом [6] – це система заходів, що вживаються суб'єктами державного фінансового моніторингу, уповноваженими органами державної влади із залученням інших суб'єктів (за потреби) з метою визначення (виявлення) ризиків (загроз) ВК/ФТ, їх аналіз, оцінка та розроблення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків.

Управління ризиками фінансового моніторингу спрямоване на побудову гарантій стійкості фінансової системи в країні. НОР сприяє виробленню рекомендацій та визначенню пріоритетів щодо удосконалення системи фінансового моніторингу і посилення вимог на основі РОП до суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ) певних видів фінансово-економічної діяльності.

На законодавчому рівні РОП визначений як оцінка (переоцінка) та розуміння

ризиків ПВК/ФТ, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня. Високий ризик відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [6] – це результат оцінки ризику СПФМ, що базується на результатах аналізу сукупності критеріїв, передбачених законодавством та внутрішніми документами цього суб'єкта, та який свідчить про високу ймовірність використання його для ВК/ФТ. Особливістю законодавчих змін щодо запровадження РОП є введення поняття «неприйнятно високий ризик», який визначено як максимально високий ризик, що не може бути прийнятий СПФМ відносно клієнта, відповідно до внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу.

Для убезпечення від такого рівня ризику необхідна належна перевірка, для чого виділено у визначеннях посилені та спрощені заходи належної перевірки, які спрямовані на мінімізацію цих ризиків.

Поняття щодо ризиків – небезпеки (уразливі місця) для СПФМ – це загроза бути використаним з метою ВК/ ФТ під час надання ними послуг відповідно до характеру їх діяльності.

Відповідно до ст. 3 Закону [6] основним принципом запобігання та протидії ВК/ФТ в є використання РОП під час проведення фінансового моніторингу. СПФМ зобов'язаний у своїй діяльності застосовувати РОП, враховуючи відповідні критерії ризику [7], зокрема, пов'язані з його клієнтами, географічним розташуванням держави реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, видом товарів та послуг, що клієнт отримує від СПФМ, способом надання (отримання) послуг.

З економічної точки зору РОП має бути пропорційний характеру та масштабу діяльності СПФМ і здійснюється в порядку, визначеному внутрішніми документами з питань фінансового моніторингу з урахуванням рекомендацій відповідних суб'єктів державного фінансового моніторингу за видами діяльності. Між тим СПФМ зобов'язаний здійснювати оцінку/переоцінку ризиків за критеріями, визначеними самостійно, тримати її в актуальному стані і мати як свій ризик-профіль, так і ризик-профіль своїх клієнтів.

При визначенні критеріїв ризиків СПФМ повинен враховувати типологічні дослідження у сфері запобігання та протидії ВК/ФТ [3], підготовлені Держфінмоніторингом України, та оприлюднені ним на своєму веб-сайті, результати НОР, рекомендації суб'єктів державного фінансового моніторингу, підготовлених з урахуванням міжнародних стандартів, які зокрема, звертають велику увагу на неприбуткові організації, щодо яких СПФМ зобов'язаний вживати заходів для мінімізації

ризиком бути використаним з метою відмивання коштів.

При проведенні фінансового моніторингу враховуються міжнародні рекомендації [1,8] щодо ризиковості країн, визначених ФАТФ як таких, де не застосовуються або застосовуються недостатньою мірою заходи з ПВК/ФТ.

Для забезпечення ефективного управління ризиками внутрішні документи з питань фінансового моніторингу повинні містити процедури, достатні для запобігання використанню послуг та продуктів СПФМ для відмивання коштів. Держфінмоніторинг, інші органи державної влади та правоохоронні органи здійснюють пріоритизацію міжнародного співробітництва з урахуванням результатів НОР.

Відповідно до ст.32 Закону [6] визначена кримінальна відповідальність за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Рівень та суть такої відповідальності повинна бути криміналізована за міжнародними вимогами [8]. До СПФМ можуть бути застосовані штрафи за незабезпечення належної організації та проведення первинного фінансового моніторингу, відсутність відповідної системи управління ризиками, повторне невиконання вимог суб'єктів державного фінансового моніторингу про усунення виявлених порушень та/або про вжиття заходів для усунення причин, що сприяли їх вчиненню, - у розмірі до 10 відсотків загального річного обороту, але не більше 7950 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [6].

За результатами НОР [4] встановлено основні показники результатів аналітичної та контрольно-перевірочної роботи ДФС за 2016-2018 рр., які свідчать, що кількість складених повідомлень про фінансові операції, які можуть бути пов'язані з ВК, зросла від 1221 (2016) до 2305 (2018). Між тим динаміка складених матеріалів з ознаками кримінальних правопорушень уповільнилась з 1573 (2016) до 1191 (2018), а з ознаками злочинів ВК (ст. 209 КК України) знаходилась на рівні 400 одиниць з незначними коливаннями. Загальна сума виявлених легалізованих доходів зросла з майже 6 млн грн. (2016) до приблизно 43 млн грн (2018).

Висновок. Пріоритетним нововведенням у змінах законодавства щодо ПВК/ФТ відповідно до міжнародних стандартів ФАТФ є запровадження повною мірою ризик орієнтованого підходу у діяльності всіх рівнів системи фінансового моніторингу. Покарання за злочинну діяльність, пов'язану з ВК/ФТ, представлено у статтях Кримінального кодексу України, і має як довгі терміни позбавлення волі, так і штрафні санкції щодо посадових осіб СПФМ. Завданням РОП є превентивна діяльність щодо мінімізації ризиків і запобігання та попередження такої злочинної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. The FATF Recommendations. URL: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html> (дата звернення: 31.01.2020).
2. Внукова Н. М. Застосування ризик орієнтованого підходу для розвитку системи фінансового моніторингу // INFOS-2019: Збірник тез доповідей учасників Міжнародного форуму з інформаційних систем і технологій, м. Харків, 24-27 квітня 2019 року. Харків, 2019. С. 18–21.
3. Внукова Н. М. Ризик орієнтований підхід і використання типологій у системі фінансового моніторингу // 25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21-22 лютого 2020 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми: Видавничий дім «Ельдорадо», 2020. С. 337–339.
4. Звіт про проведення Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. URL: <https://finmonitoring.in.ua/NRA2019.pdf> (дата звернення: 10.04.2020).
5. Пономаренко В. С., Внукова Н. М., Колодізев О. М., Ачкасова С. А. Вплив державного регулювання на розвиток ризик-орієнтованої системи фінансового моніторингу України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. № 2 (29). С. 419–429. URL: <http://fkd.org.ua/article/view/171986> (дата звернення: 28.03.2020).
6. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-ІХ. *Голос України*. 2019. 28 грудня. №251.
7. Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Наказ Міністерства фінансів України від 08.07.2016 р. № 584. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1047-16>.
8. Рекомендации FATF. Международные стандарты по противодействию отмыванию денег, финансированию терроризма и финансированию распространения оружия массового уничтожения: пер. с англ. М.: Вече, 2012. 176 с. URL: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF-40-Rec-2012.pdf>.

ПРОТИДІЯ РЕКЛАМІ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

Кордунян І. В.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

У кожному місті України можна побачити розписані незрозумілими написами будинки та паркани, такими як «фени, усі марки», «солі, марки ...» та багато інших. Ці написи є, так звані, маркетингом наркобізнесу. Вони містять назву сайту, електронної пошти, інтернет-сторінок у соціальних мережах, де можна придбати наркотичні засоби. Створення написів на будинках, парканах та інших місцях можна вважати пропагандою наркотиків. На сьогоднішній день кримінальним законодавством України не передбачена відповідальність за такі дії.

28 липня 2019 до Верховної Ради України надійшов Проект Закону № 10336 про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за рекламу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, метою якого є боротьба з рекламою наркотичних засобів. У законопроекті пропонується доповнити КК України ст. 315-1 «Реклама наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», відповідно до якої рекламою наркотичних засобів вважатиметься розміщення будь-яким способом написів у громадських місцях, на фасадах будинків тощо, які містять інформацію щодо інтернет-сайтів, номерів телефонів продавців [1]. Відповідальність за цей злочин полягатиме у позбавленні волі на строк від 5 до 7 років, а за повторне вчинення цього злочину, а також інших пов'язаних з наркотичними засобами злочинів – до 10 років. Проте, на даний момент проект відкликано.

Розміщення реклами на будинках та парканах можна розглядати ще й як пошкодження чужого майна, тобто вандалізм. На практиці ці дії не можна кваліфікувати за ст. 194 КК України. 2 липня 2014 у Верховній Раді України був зареєстрований Проект Закону № 4220а про внесення змін до статті 194 Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за вандалізм), яким пропонується визначити поняття «вандалізму», під яким розуміється осквернення, пошкодження або руйнування будівель та інших споруд, у тому числі пам'ятників, які не включені до Державного реєстру національного культурного надбання, а також об'єктів єдиної транспортної системи, їх складових частин та іншого майна, розміщеного у громадських місцях [2, 6].

Найпоширенішим місцем для реклами наркотичних засобів є мережа Інтернет. Світ інформаційних технологій, а особливо соціальних мереж, таких як Facebook, Instagram,

Telegram та ін. набирає актуальності у світі. Соціальні мережі стали ідеальним ринком для продажу наркотиків. Вони бувають статичні та динамічні. У статичних мережах (наприклад, Facebook) користувачі мають власні акаунти (особисті кабінети користувачів). Динамічні мережі можуть бути тимчасовими, в основному вони використовуються для проведення онлайн-конференцій (наприклад, Skype).

Соціальні мережі мають визначені умови їх використання, які регулюють контент, який розповсюджується в мережі. Користувачі цих платформ використовують особливі кодові слова (сленг), спілкуючись між собою на тему купівлі-продажу наркотиків. Дуже часто в мережі можна побачити рекламу з незрозумілими словами для звичайної людини, проте ті, хто вживає наркотики або пов'язаний з ними, завжди знає, про що йде мова. В Інтернеті вже є безліч спеціальних словників цих термінів. Наведемо декілька прикладів таких сленгових слів: абстяга – це відчуття наркотичного голоду; автомат – медичний шприц; адам – наркотик «Екстазі»; амнуха – ампула; бал – стан наркотичного сп'яніння; балда, біда – узагальнена назва наркотиків; банкір – торговець наркотиками; барбадос – героїн; біляшка, майка – морфій; блюдце – місце зустрічі споживачів наркотиків; верблюд – постачальник наркотиків; жаба з ікрою – збувальник, що має при собі наркотики; крейда – кокаїн [3].

Найпопулярнішою мережею для продажу наркотиків в Україні є Telegram. В межах цієї платформи створюються групи, де рекламуються різні види наркотичних засобів та речовин. Такі групи можуть бути приватні, тобто доступ може надати лише адміністратор, та публічні (відкриті). Такі групи створюються для кожного міста України. У них розміщується інформація з назвами товарів, їх ціною та способом оплати, а також інформація про вакансії кур'єрів.

Ще однією площадкою для збуту наркотичних засобів є додатки для смартфонів. По запиті в Google найпопулярнішими додатками для купівлі марихуани на 2019 рік є Leafly, Weed Maps, Stonr Medical Marijuana Diary, Stoner's Handbook та The Stoner's Cookbook. Існують й додатки з іграми по вирощуванню марихуани, що є явною пропагандою наркотиків. Так, додаток під назвою «Як продавати марихуану» (англ. «Howtosellweed») містив інструкції щодо виробництва та продажу, а додаток «Leafly» пропонував інтерактивний каталог різних сортів канабісу, їх характеристик та доступності (включаючи пошук найближчого джерела на основі розташування GPS). Зараз вони блокуються інтернет-браузерами.

Соціальні мережі та мобільні додатки як ресурси для купівлі наркотичних речовин найчастіше використовують новенькі, тобто ті особи, які купують наркотики вперше. Досвідчені покупці використовують, так звані, Глибинні мережі (англ. «Deep Web») та

Даркнет (англ. «Darknet»).

Глибинна мережа складає частину всесвітньої мережі Інтернет, вміст якої недоступний для традиційних пошукових систем.

Даркнет можна визначити як частину глибинної мережі, до якої немає доступу для стандартних інтернет-браузерів. Доступ до Даркнету можливий лише через спеціальне програмне забезпечення, наприклад, через Тор – це система, яка забезпечує анонімне використання Інтернету, що дозволяє приховати місцезнаходження користувача. Загалом, Даркнет являє собою анонімний приватний інтернет-ринок, який спеціалізується на порнографії, зброї, наркотичних засобах та інших протизаконних товарах.

Найбільшим в історії тіньовим інтернет-ринком для продажу наркотиків був Шовковий шлях (англ. «Silk Road»). Користуватися цим ринком було можливо за допомогою системи Тор, а оплата проводилася у віртуальній валюті – біткоїнах. У цій мережі покупці та продавці залишалися анонімними. Продавці мали свій рейтинг. Однією з причин популярності Шовкового шляху була якість товару, оскільки покупці надавали перевагу продавцям з гарним рейтингом на сайті, а не продавцям на вулицях.

Отже, інтернет-ринки є більш популярними серед покупців наркотичних речовин, ніж «вуличні» ринки, оскільки мають безліч переваг, серед яких:

- 1) тіньові інтернет-ринки дозволяють продавати наркотичні засоби по всьому світу, що робить наркобізнес міжнародним;
- 2) широкий асортимент наркотичних засобів;
- 3) спілкування між продавцем та покупцем здійснюється анонімно, що майже унеможлиблює викриття їхнього місцезнаходження;
- 4) відносна безпечність товару, оскільки більшість продавців мають рейтинг.

З огляду на викладене вище можна зробити висновок, що Інтернет є ідеальним ринком для збуту наркотичних засобів та речовин. Найбільшими тіньовими ринками є Глибинна мережа та Даркнет, де можна придбати будь-які незаконні товари, в тому числі й наркотики. В Україні реклама наркотичних засобів розміщується, як правило, в приватних та відкритих чатах у Telegram. У таких групах розміщуються оголошення із назвою наркотику, ціною та способом оплати. Кримінальним законом чітко не встановлена відповідальність за розміщення такої реклами в Інтернеті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за рекламу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів від 28.05.2019 р. № 10336. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/>

webproc34?id=&pf3511=66004&pf35401=485912 (дата звернення: 20.03.2020).

2. Проект Закону про внесення змін до статті 194 Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за вандалізм) від 02.07.2014 р. № 4220а. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4220%D0%B0&skl=8 (дата звернення: 20.03.2020).

3. Словник сленгу наркоманів. Adhdportal: веб-сайт. URL: http://adhdportal.com/book_2402_chapter_85_Slovník_slengu_narkomaniv.html (дата звернення: 20.03.2020).

4. Burbyka, M. M., Kulish, A. M., Reznik, O. N., & Solonar, A. (2015). THE PARTICULARITIES OF COUNTERACTION OF HIDDEN ADVERTISING OF NARCOTIC DRUGS. RUSSIAN JOURNAL OF CRIMINOLOGY, 9(2), 334-342.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Низова А. Р.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Думчиков М. О.

к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

На сьогодні одним із головних напрямків державної політики є забезпечення законності та протидія злочинності. Зміцнення правопорядку в кримінальному процесі повинно здійснюватися через дотримання, забезпечення та реалізацію правових приписів, які стосуються застосування запобіжних заходів. Проблема застосування запобіжних заходів в кримінальному провадженні з неповнолітніми існує протягом багатьох років. В наш час більшість саме проблемних питань виникає у провадженні з неповнолітніми. Надзвичайно важливим є процес обирання у кримінальному провадженні запобіжних заходів щодо неповнолітніх. Адже дана категорія осіб є найбільш уразливою, та потребує особливого ставлення в суспільстві через їхню негативну поведінку. Тож, дане питання залишається актуальною темою для дослідження вже протягом багатьох років.

Питання, пов'язані із застосуванням запобіжних заходів в кримінальному провадженні з неповнолітніми, були предметом дослідження таких науковців як: К. Т. Балтабаєв, В. М. Биков, М. Й. Вільгушинський, Л. В. Гаврилюк, Н. І. Капінус, Ю. Г. Овчинніков, В. П. Пилипенко, Н. Ю. Шаталов, О. Ю. Татаров, В. І. Фаринник тощо.

Кримінальне процесуальне законодавство України передбачає можливість

застосування до неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення, як загальних, так і спеціальних запобіжних заходів, що передбачено главою 18 КПК України [1]. Загальними запобіжними заходами відповідно до ст. 176 КПК України є: особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою. Тимчасовий запобіжний захід – затримання особи. Спеціальним запобіжним заходом, застосування якого можливе виключно до неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених, є передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи (ст. 493 КПК України) [1].

Важливим питанням також є забезпечення та реалізація прав неповнолітніх під час кримінального провадження. Також необхідно з'ясувати та врахувати під час призначення запобіжного заходу неповнолітньому:

- склад його сім'ї, у якій виховувався неповнолітній, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї;
- відносини в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього;
- зв'язки і поведінку неповнолітнього у вільний від роботи та навчання час [3, с. 19].

Крім цього законодавством України, а саме КПК України передбачена можливість застосування й інших запобіжних заходів, як: передання неповнолітнього під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а щодо неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання під нагляд адміністрації цієї установи [2, с. 165]. На наш погляд, застосування даного запобіжного заходу для неповнолітнього, наразі є не ефективним та незатребуваним через складнощі практичного застосування.

Такі запобіжні заходи, як затримання й тримання під вартою можуть застосовувати лише в разі, якщо неповнолітнього підозрюють чи обвинувачують у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за тієї умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання спробам неповнолітнього від переховування від органів досудового розслідування [4, с. 122]. Тримання під вартою, як запобіжний захід, що може застосовуватися також до неповнолітніх є, на нашу думку, найсуворішим запобіжним заходом, що максимально обмежує свободу й особисту недоторканність громадян. Неповнолітній весь час перебуває під наглядом правозахисників. Даний вид запобіжного заходу, може бути застосований до особи, яка не досягла 18 років, але в обмежених випадках. Головною підставою для застосування є саме тяжкість кримінального

правопорушення, у вчиненні якого й підозрюють неповнолітнього. Також, слід враховувати й умови, в яких саме буде перебувати неповнолітній.

Кримінально-процесуальним кодексом України, а саме ст. 183 КПК України зазначено, що тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовують виключно в разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим у ст. 177 КПК України, а це саме [1]:

Переховування від органів розслідування, вплив на потерпілого, свідків справи чи інших учасників. Також це може бути перешкоджання будь-яким чином кримінальному провадженню та інше. Достатньо часто головною причиною саме відмови суду в обранні даного запобіжного заходу є недостатність обґрунтування підстав для затримання неповнолітніх.

Тож, аналізуючи вищенаведене, можна дійти до висновку, що під час обрання запобіжного заходу, щодо неповнолітнього підозрюваного й обвинуваченого слід враховувати вікові особливості даної категорії осіб, а також характеристику особи-неповнолітнього, його сімейне становище та відносини у навчальному закладі. Варто зазначити, що застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх є винятковим заходом, коли дійсно є підстави для реального вчинення протиправних дій підозрюваним [6].

Головною метою застосування є запобігання вчиненню нових правопорушень, тобто їх превенція та зменшення відсотку злочинів, які вчиняються неповнолітніми кожного року. Також важливе місце займає аспект виховання та перевиховання неповнолітнього, адже на нашу думку, саме застосування запобіжних заходів і спрямоване на реалізацію даної мети. Дана робота повинна проводитися повною мірою у формі індивідуальної роботи з особою та її сім'єю, поведінка якої є схильною до вчинення правопорушення. Тому профілактична робота проявляє себе в індивідуальній роботі з кожною особою, схильною до вчинення правопорушення, роботі з батьками, вчителями, роботі за місцем мешкання неповнолітнього та ін.

Отже, можна прийти до висновку, що застосування до неповнолітнього запобіжних заходів є досить розповсюдженим заходом кримінального провадження. Тому необхідно постійно оновлювати й вдосконалювати законодавчу базу, яка регулює дане питання, а саме сферу захисту прав і інтересів неповнолітніх під час застосування запобіжних заходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. №

4651-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

2. Губська О. А. До проблеми дотримання прав неповнолітніх при обранні щодо них запобіжних заходів. *Правничий вісник Університету «Крок»*. 2014. Вип. 20. С. 165–173.

3. Король В. В. Засада гласності та її обмеження в кримінальному судочинстві: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2002. 19 с.

4. Коріняк О. М. Захист прав і свобод людини при застосуванні запобіжних заходів у кримінальному провадженні України: монографія / за заг. ред. Г.К. Кожевнікова. К.: Національна академія прокуратури України; Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2013. 196 с.

5. Пастушенко С. В. Застосування запобіжних заходів до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи*: матер. міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 ч. Ч. 1. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 396 с.

6. Щербакова Г. Особливості застосування запобіжних заходів у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4 (12). С. 207–214.

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

Бажул А. В.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Усе більшого попиту набувають наркотичні засоби та психотропні речовини, які з кожним днем стають об'єктами нових злочинів у сфері їх незаконного обігу збуту та виробництва. Дана проблема є глобальною, оскільки з кожним днем таких злочинів більшає. Це в свою чергу спричиняє соціальну загрозу та небезпеку національній безпеці та суверенітету будь-якої держави. Україна не є виключенням, оскільки сфера обігу наркотичних засобів останнім часом активно набирає обертів.

Кримінальним кодексом України передбачено 16 видів злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Тож засади криміналістичної класифікації злочинів необхідні для повного розуміння загальних положень та теоретичних засад поняття криміналістичної методики. Саме дана

класифікація цих видів злочинів дасть можливість вибудувати нові методики у розслідуванні різних видів злочинів, зокрема й у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Криміналістична класифікація злочинів є однією з окремих наукових теорій у криміналістиці, теоретичним фундаментальним положенням криміналістичної методики розслідування та має бути використана під час розробки методичних рекомендацій, що дозволить виявити й дослідити особливості відповідної класифікаційної групи та створити методику певного рівня [2, с. 119].

Криміналістична класифікація злочинів розуміється як їх диференціація або систематизація за криміналістично значущими підставами, що сприяє формуванню криміналістичних характеристик злочинів і розробленню окремих криміналістичних методик [3, с. 324].

Криміналістична класифікація злочинів має теоретичне значення для їх розпізнавання, дає можливість виділити категорії (види) злочинів для їх диференціації у криміналістичні методики, виділення їх в окрему систему для подальшого розвитку та удосконалення. Щодо практичного значення такої класифікації, то воно полягає у розробці подальшого підґрунтя для нових наукових розробок і рекомендацій для застосування під час слідчих заходів у ході розслідування цих категорій злочинів.

А. В. Іщенко, наприклад, розглядаючи проблеми криміналістичної класифікації злочинів, визначив, що вона може бути проведена за певними ознаками злочинів, а саме: відповідно до інститутів кримінального законодавства; залежно від суб'єкта їх вчинення; залежно від потерпілого (його вік, стать, стан здоров'я, місце проживання); залежно від способів вчинення злочинів; залежно від сфери їх вчинення (побут, дозвілля, виробництво, наука, культура, спорт тощо), залежно від місця вчинення злочину [4, с. 359].

Досліджуючи положення Кримінального кодексу України можна виділити наступну класифікацію злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів: 1) злочини, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. ст. 305–307, 309–311, 318–320 КК України); 2) злочини, у сфері незаконного заволодіння наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами та прекурсорами (ст. ст. 308, 312, 313 КК України); 3) злочини, у сфері незаконного вживанням таких засобів (ст. ст. 314, 315–317 КК України) [1].

Утім криміналістична класифікація цих злочинів виділяє чотири основні групи злочинів у даній сфері (обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів), ними є: 1) злочини з приводу незаконного вживанням наркотичних засобів,

психотропних речовин або їх аналогів (ст. ст. 314–317 КК України); 2) злочини, у сфері розкраданням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та прекурсорів, обладнання, призначеного для їх виготовлення (ст. ст. 308, 312, 313 КК України); 3) злочини, у сфері з незаконним виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, пересилання, контрабанди, збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та прекурсорів (ст. ст. 305, 307, 309–311, 320 КК України); 4) злочини, у сфері забезпеченням незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (ст. ст. 306, 318, 319 КК України).

Влучний розподіл на криміналістичні підходи надає В.В. Тіщенко, який виділяє основні з них: 1) базові злочини (на що спрямований злочин, його кінцева мета); 2) допоміжні (сприяння успішному досягненню мети різними способами та засобами); 3) споріднені (мають спільні риси базових злочинів, утім мають свої особливості); 4) побічні (зазвичай вчиняються з базовими через зовнішні чи то інші чинники); 5) нетипові (не мають нічого спільного з основним напрямком злочинного діяння, утім можуть виникати поряд із базовими) [2, с. 260].

Така криміналістична класифікація є найбільш точною для розподілу злочинів виходячи з умислу, мети та функцій у будь-якій зі сфер життя. Не є виключенням і конструювання криміналістичної класифікації злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів за видами.

Розпочнемо з базових злочинів, які є найбільш згадуваними за своєю спрямованістю. Тут враховуються мета протиправної діяльності, засоби її досягнення, і належність засобів для досягнення мети. До таких злочинів слід віднести: контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305 КК); незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК); посів або вирощування снодійного маку чи конопель (ст. 310 КК); незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів (ст. 311 КК) та ін.

Також об'єднуючим елементом базових злочинів є їх повторюваність через кілька злочинів, що об'єднані однією метою. Мають налагоджений механізм та технології для створення нелегальних схем. Зазвичай дані злочини характеризуються спільною картиною слідів злочинів. Вбачається за необхідне об'єднати їх з метою розробки єдиних рекомендацій (наприклад, методів дій спеціалістів під час їх участі у слідчих (розшукових) діях тощо).

Другою групою є споріднені злочини, вони ж допоміжні, бо є засобом та важливою

умовою у підготовці, вчиненні злочину та приховання або маскуванню його слідів, такими є: використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодійних речовин або отруйних чи сильнодійних лікарських засобів (ст. 306 КК); викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308 КК); незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (ст. 319 КК); та ін. [1].

Їх спільним елементом є засоби вчинення злочину. Тобто методи, необхідні для досягнення цілей злочинної діяльності. Характеризуються різноманітністю підходів в зв'язності від складності злочину.

Третім видом є споріднені злочини, які характеризуються схожістю ознак з базовими, утім мають свої криміналістичні особливості. Наприклад: незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 314 КК); схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів (ст. 315 КК); незаконне публічне вживання наркотичних засобів (ст. 316 КК).

Така криміналістична класифікація дає змогу розподілити злочини за низкою критеріїв для полегшення їх вивчення залежно від спрямованості злочину, його мети, а також способів його вчинення, що може слугувати основою для розробки тактичних комплексних заходів із проведення слідчих дій чи розкриття таких злочинів.

У подальшому таку криміналістичну класифікацію злочинної діяльності у сфері обігу наркотиків доцільно проводити за криміналістичними критеріями, так як така класифікація дасть можливість виокремлення важливих елементів, характерних лише певній групі злочинів, а також відпрацювання можливих версій, що висувуються, для перешкоджання чи припинення діяльності у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.

З огляду на специфіку протиправних діянь, що вчиняються у сфері обігу наркотиків, для побудови криміналістичної класифікації злочинів, які її становлять, використовуватимуться підстави, котрі пов'язані з технологією злочинної діяльності. Такими підставами є предмет злочину, обстановка, елементи діяльності з підготовки, скоєння та приховування злочину, особи злочинця.

Таким чином, резюмуючи викладене, слід відзначити, що криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів побудована на підставі значущих у криміналістичному сенсі загальних ознак механізму такої злочинної діяльності.

Розроблена криміналістична класифікація досліджуваних злочинів сприятиме вдосконаленню теоретичних і практичних рекомендацій щодо виявлення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2007. 119 с.
3. Шепітько В. Ю. Криміналістика: підручник. Київ : Вид. Дім «ІнЮре», 2010. 324 с.
4. Іщенко А. В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень. Київ: Нац. акад. внут. справ України, 2003. 359 с.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕОСОБИСТЕ ГОЛОСУВАННЯ НАРОДНИМИ ДЕПУТАТАМИ УКРАЇНИ НА ПЛЕНАРНИХ ЗАСІДАННЯХ

Верещака Я. В.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

У сучасній Україні закони, прийняті в незаконний спосіб, – це, насамперед, загроза для процесу демократизації суспільства, в основі якого стоїть принцип верховенство права, адже процедура легітимізації влади та документу визначається бездоганністю механізму їх формування [1].

При цьому найпоширенішими випадками порушення законотворчої процедури є: а) неперсональне голосування (т. з. «кнопкодавство»); б) порушення ЗУ «Про регламент Верховної Ради України» в частині розгляду законопроекту в комітетах, врахування або відхилення правок, запропонованими суб'єктами законодавчої ініціативи; в) відсутність процесу публічного обговорення; г) голосування за один законопроект три і більше рази підряд [1].

Відповідно до ч. 3 ст. 84 Конституції України, голосування на засіданнях Верховної Ради України здійснюється народним депутатом України особисто [2].

Однак, протягом останніх років у роботі Верховної Ради України виробилася стійка, ганебна практика голосування народними депутатами України за інших відсутніх у сесійній залі народних депутатів, використовуючи їх картки, що отримала більш

відомий термін «кнопкодавство». Вважається, що це явище є одним з найширших проявів політичної корупції та кризи парламентаризму в Україні. Відеозаписи пленарних засідань Верховної Ради підтверджують, що доволі часто за мінімально необхідних 226 народних депутатів рішення приймаються 35-40 «кнопкодавами» [3].

«Кнопкодавство» – голосування народного депутата України за інших парламентарів за чи без їхньої згоди для протягування потрібних їм законів. Так, у 2017 р. парламентарі 265 разів голосували за себе та інших депутатів. Причому виявлено, що один такий «кнопкодавець» може проголосувати за дев'ятьох колег, а 50–60 таких народних депутатів забезпечують 226 голосів, необхідних для прийняття законів. Хоча «кнопкодавство» є порушенням Конституції України та європейських стандартів парламентської діяльності, проте жодний народний депутат не був притягнутий до відповідальності за нього. Крім того, парламент так і не спромігся проголосувати за покарання за «кнопкодавство» та запровадити технологічне вирішення цього питання [4, с. 34].

Злочинність такої практики визнається у низці країн, де за законодавством у зв'язку з неособистим голосуванням депутатів парламенту введена кримінальна відповідальність. Так, в Ізраїлі та Шотландії неособисте голосування карається в кримінальному порядку (в першому випадку – засудженням до 5 років позбавлення волі), в деяких країнах така поведінка має наслідком позбавлення порушника представницького мандата (Литва, Польща, Словаччина) [3].

У сеймі Республіки Польща зафіксований факт, коли депутатка Малгожата Зверцан під час голосування кандидатури судді Конституційного суду проголосувала двічі – від свого імені й від імені депутата Корнеля Моравецького. За цей факт прокуратура Варшави порушила кримінальну справу проти М. Зверцан за статтею 271 Кримінального кодексу Польщі, згідно з якою «держслужбовцю, який представив неправдів документі, щонаєюридичне значення», загрожує від 3 місяців до 5 років в'язниці [5].

16 січня 2020 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення особистого голосування народними депутатами України на пленарних засіданнях Верховної Ради України». Даним Законом вносяться зміни до Кримінального кодексу України, Закону України «Про статус народного депутата України» і до Регламенту Верховної Ради України [6].

Зокрема, Кримінальний кодекс України доповнено статтею 364-2, що запроваджує кримінальну відповідальність за умисне голосування парламентарем на пленарному засіданні Верховної Ради замість іншого народного депутата (неособисте голосування). Таке діяння каратиметься штрафом від 3 тис. до 5 тис. неоподатковуваних мінімумів

доходів громадян [7].

На нашу думку, штраф є досить м'яким покаранням за умисне голосування парламентарем на пленарному засіданні Верховної Ради замість іншого народного депутата (неособисте голосування). Аналіз іноземного досвіду показує, що за дане правопорушення у деяких країнах передбачається позбавлення волі чи позбавлення депутатського мандата. Можливо, в даному випадку Україні потрібно запозичити досвід іноземних держав.

Так, у разі виявлення на пленарному засіданні народним депутатом факту «кнопкодавства» розгляд питання порядку денного на його вимогу зупиняється. Головуючий на пленарному засіданні встановлює присутність відповідного народного депутата у залі засідань Верховної Ради, а в разі його відсутності повідомляє про виявлений факт порушення вимог щодо особистого голосування [6].

Спікер також доручає Лічильній комісії вилучити картку такого народного депутата та передати її головуючому на пленарному засіданні і проводить повторне голосування щодо пропозиції, яка ставилася на голосування останньою [6].

Після проведення повторного голосування головуючий надає доручення Апарату Верховної Ради невідкладно підготувати повідомлення про виявлене порушення народним депутатом вимог щодо особистого голосування. Таке повідомлення разом із протоколом, стенограмою відповідного пленарного засідання, а також його відеозаписом після його підготовки надається Голові Верховної Ради для направлення до Державного бюро розслідувань [6].

Отже, з огляду на вищезазначене можемо зробити висновок, що внесення статті 364-2 до Кримінального кодексу України, надасть змогу забезпечити прийняття законів у законний спосіб, в деякій мірі зменшить зловживання народними депутатами своїми повноваженнями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дурдинець М. Ю., Павлишин О. В. Порушення процедури прийняття законів як основна процесуальна перешкода реалізації принципу верховенства права в Україні. *Верховенство права як гарантія конституційного ладу*: матеріали засідання наук.-практ. круглого столу (Київ, 5 грудня 2019 р.). Національна академія внутрішніх справ, 2020. С. 54–58.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 08.04.2020).
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо накладення стягнення нанародного депутата України

- за порушення вимог щодо особистого голосування). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH1GN00A.html (дата звернення: 08.04.2020).
4. Гошовська В., Пашко Л., Даниленко Л. Посилення інституційної спроможності Верховної Ради України як умова подолання кризи вітчизняного парламентаризму. *Збірник наукових праць НАДУ*. Вип. 1. 2019. С. 31–42.
5. Депутату польського Сейму світить 5 років за кнопкодавство. *Українська правда*: веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2016/06/1/7110361/> (дата звернення: 09.04.2020).
6. Набули чинності зміни до ККУ щодо покарання за «кнопкодавство». Ширяївський районний суд Одеської області: веб-сайт. URL: <https://shr.od.court.gov.ua/sud1532/pres-centr/novini/867170/> (дата звернення: 10.04.2020).
7. Відповідальність народних депутатів за неособисте голосування: підписано закон. *Юридична газета*: веб-сайт. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/vidpovidalnist-narodnih-deputativ-za-neosobiste-golosuvannya-pidpisano-zakon-.html> (дата звернення: 09.04.2020).

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА У КОНТЕКСТІ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Бойко А. В.

*Студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Сексуальне насильство одночасно є формою домашнього насильства та небезпечним кримінальним правопорушенням проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, що тягне за собою негативні суспільно-небезпечні наслідки та руйнує усталений уклад суспільного життя. Важливою подією стало внесення змін до Кримінального кодексу України шляхом його доповнення статтею 153 під назвою «сексуальне насильство». Такі зміни призвели до появи якісно нової юридичної норми у кримінальному законодавстві, що потребує всебічного дослідження, надання кримінально-правової характеристики такому злочину та аналізу його складу. Все це зумовлює актуальність досліджуваної тематики в умовах сьогодення.

З огляду на те, що зміни внесені до Кримінального кодексу України є новелою вітчизняного кримінального законодавства, проблематика сексуального насильства як кримінального правопорушення, передбаченого статтею 153 кодексу є не достатньо

дослідженою, зокрема, в частині тлумачення та правової природи самого поняття «сексуальне насильство», проведення комплексної кримінально-правової характеристики злочину, його складу, кваліфікуючих ознак.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»(Стамбульська Конвенція) від 06.12.2017 № 2227-VIII [1] Кримінальний кодекс України (далі – КК) доповнено статтею 153 – сексуальне насильство.

Сексуальне насильство – це вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням у тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи.

Досліджуючи поняття сексуального насильства зазначимо, що згідно п.15 ч.1 статті 1 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII сексуальне насильство – це форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності [3].

Досліджуючи кримінально-правову характеристику злочину сексуального насильства зазначимо, що як визначає А. А. Вознюк кримінально-правова характеристика злочину – це опис, визначення істотних, характерних його особливостей та ознак; система відомостей про істотні, характерні особливості й ознаки злочину. Головною метою кримінально-правової характеристики злочину є забезпечення правильної кваліфікації суспільно небезпечного діяння. Водночас вона необхідна для повного та всебічного вивчення злочину, удосконалення підстав кримінальної відповідальності за його вчинення, а також правильного тлумачення ознак складу злочину, призначення покарання, застосування заохочувальних кримінально-правових норм [4, с. 156].

Кримінально-правова характеристика злочину охоплює, насамперед, його ознаки. Згідно з ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України, злочином визнається передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Крім цього, кримінально-правову характеристику злочину розкриває склад злочину, який поєднує в собі чотири елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона. Таким чином, до ознак злочину, передбаченого, статтею 153 КК належать:

1. Суспільна небезпека – сексуальне насильство є діянням, що несе в собі безпосередню небезпеку для суспільства, адже посягає на честь, гідність, недоторканність особи, а також, завдає шкоду психологічному та фізіологічному здоров'ю потерпілої особи.

2. Винність діяння являє собою повністю усвідомлений вольовий вчинок особи, що посягає на статеву свободу та статеву недоторканність особи.

3. Суб'єкт злочину є фізичною особою, обов'язково осудною, тобто такою, що усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними. Така особа має досягти чотирнадцятирічного віку.

4. Кримінальна караність як ознака злочину сексуального насильства полягає у невідворотності настання кримінальної відповідності для винної у вчиненні злочину особи. Сексуальне насильство карається позбавленням волі на строк до п'яти років (ч. 1 статті 153), від трьох до семи років (ч. 2 статті 153), від п'яти до семи років (ч. 3 статті 153), від п'яти до десяти років (ч. 4 статті 153), від десяти до п'ятнадцяти років (ч. 5 статті 153).

З'ясуємо склад злочину, передбаченого статтею 351 КК. Об'єкт злочину (загальний) – суспільні відносини у сфері забезпечення статевої свободи та статевої недоторканності особи. Безпосереднім об'єктом злочину є статева свобода та статева недоторканність особи. Додатковими об'єктами даного протиправного діяння слід вважати тілесну і психічну недоторканість, честь і гідність особи.

Об'єктивну сторону злочину утворюють протиправні дії насильницького характеру, не пов'язані із проникненням в тіло особи. До таких дій належать: насильницька стимуляція статевих органів іншої особи, сім'євприскування на зовнішні геніталії жінки (навіть із наступним заплідненням, якщо це не поєднується з проникненням статевого члена чоловіка у піхву жінки), тертя по зовнішніх геніталіях жінки язиком, руками, статевим членом, штучним фалосом чи іншим предметом (за умови, що органи насильника чи предмети навколишнього світу не вводять в піхву, рот чи анальний отвір потерпілої особи), мацання геніталій руками, анілінгус (оральна стимуляція входу в анальний отвір), вестибулярний коїтус (притуляння чоловічого статевого члена до входу у піхву жінки), введення статевого органу чоловіка між молочними залозами жінки, міжстегновий коїтус тощо [5].

Суспільно-небезпечні наслідки вказаного діяння полягають у заподіянні шкоди моральному та (або) фізичному здоров'ю людини, порушенні прав на статеву свободу та статеву недоторканність.

Причинний зв'язок між діянням та його суспільно-небезпечними наслідками

полягає у тому, що заподіяння шкоди здоров'ю особи, порушення її прав на статеву свободу та статеву недоторканність має бути наслідком безпосередніх дій злочинця (здійснення сексуального насильства).

Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка досягла чотирнадцятирічного віку. Ознака осудності є обов'язковою і полягає у тому, що злочинець може усвідомлювати свої дії та керувати ними. Ці факти за необхідності встановлюються в рамках відповідної експертизи.

Осудність – це нормальний психічний стан особи, що характеризується двома критеріями: юридичним і психологічним. Юридичним критерієм осудності є факт вчинення суспільно небезпечного діяння (злочину), передбаченого законом про кримінальну відповідальність, психічно здоровою особою, здатною повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) (фактичну сторону та суспільну небезпечність свого діяння) та керувати ними під час вчинення злочину. Під психологічним критерієм осудності розуміють стан свідомості особи, її здатність до усвідомленої діяльності [6, с. 201].

Згідно статті 22 КК [2] особи, що вчинили злочини у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності за сексуальне насильство. Суб'єктивна сторона відображає вину, мотив та мету вчинення злочину. Вина – це психічне ставлення особи до вчинюваного нею діяння, виражене у формі умислу або необережності. Обов'язковою ознакою вчинення даного злочину є відсутність добровільної згоди особи на дії, що утворюють об'єктивну сторону кримінального правопорушення. Саме ця ознака є системоутворюючою, провідною для кваліфікації дій особи відповідно до статті 153 КК.

У примітці до статті 152 КК вказано, що згода вважається добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин. Очевидним є оцінний характер таких супутніх обставин. Тому сексуальне насильство може вчинятися і з необережності, коли особа помилково сприйняла наявність згоди потерпілої сторони.

Кваліфікуючими (обтяжуючими) ознаками злочину є:

- сексуальне насильство, вчинене повторно або особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 152, 154, 155 КК
- вчинення сексуального насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах
- вчинення сексуального насильства щодо особи у зв'язку з виконанням цією особою службового, професійного або громадського обов'язку

- вчинення сексуального насильства щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності
- вчинення сексуального насильства групою осіб
- вчинення сексуального насильства щодо неповнолітньої особи
- вчинення сексуального насильства щодо особи, яка не досягла чотирнадцяти років, незалежно від її добровільної згоди
- вчинення сексуального насильства, що спричинило тяжкі наслідки [2].

Отже, у рамках цього дослідження ми дійшли висновку, що сексуальне насильство як кримінальний злочин потрібно відмежовувати від сексуального насильства як форми домашнього насильства, адже цей термін має різні сутнісні характеристики. Для цього, на нашу думку, доцільно для позначення злочинних діянь у розумінні статті 153 КК застосувати словосполучення: «насильницькі дії сексуального характеру без проникнення у тіло особи». При цьому, дефініцію пропонувану Законом залишити без змін і сприймати відповідно сексуальне насильство як форму домашнього насильства, поряд з економічним, фізичним, психологічним та розглядати як загальне явище, що позначає всю систему правопорушень проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи. Крім цього, важливим та необхідним для України кроком має стати імплементація європейського законодавства у сфері боротьби з насильством, у тому числі, сексуальним шляхом ратифікації Стамбульської конвенції, яка, на сьогоднішній день, не визнана нашою державою як частина національного законодавства. Для України, як для проєвропейсько налаштованої держави це завдання має стати пріоритетним напрямком подальшої адаптації до права Європи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 р. № 2227-VIII / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19> (дата звернення: 15.12.2019).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 16.12.2019).
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 16.12.2019).

4. Вознюк А. А. Поняття та елементи кримінально-правової характеристики злочинів. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 154–160.
5. Маляр Г. Від резонансу до абсурду: що змінює нова «сексуальна» редакція Кримінального кодексу. URL: <https://www.unian.ua/society/10405617-vid-rezonansu-do-absurdu-shcho-zminyuue-nova-seksualna-redakciya-kriminalnogo-kodeksu.html> (дата звернення: 16.12.2019).
6. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Станом на вересень 2011 р. К.: Центр учбової літератури, 2012. 320 с.

КРИМІНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПРАВА НА ЕВТАНАЗІЮ, ЯК НЕМАЙНОВОГО ПРАВА ОСОБИ

Волочай Ю.В.

*Студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Постановка проблеми теми полягає в тому, що проблема легалізації, як активної так і пасивної евтаназії гостро поставлена в усьому світі. Але якщо у світі є велика кількість країн де евтаназія дозволена на державному рівні, або частково легалізована, то в Україні евтаназія заборонена та за неї встановлена кримінальна відповідальність у вигляді позбавлення волі. Варто також зазначити, що науковці та провідні лікарі розділились на два табори «за» та «проти», але релігійні лідери вважають, що евтаназія – це вбивство, а отже, гріх.

На нашу думку варто дивитись на питання легалізації евтаназії під декількома кутами, оскільки, однозначно визначити чи варто дозволити евтаназію чи ні досить важко. Але на жаль є ще й таке поняття, як соціальна евтаназія яка має місце бути у нашій країні, оскільки не всі громадяни мають кошт на лікування та ліки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми: сама евтаназія на нашу думку завжди буде спірним аспектом, дослідження за її легалізацію та проти цього будуть завжди, варто враховувати безліч аспектів: кримінальний, цивільний, етичний.

Виклад основного матеріалу. Поняття «евтаназія» має давньогрецьке походження, що у перекладі має значення легкої смерті. У Давній Греції евтаназія не мала ніякого медичного змісту, але мала значення щасливої смерті за батьківщину.

Законодавством України не визнається будь-яка форма евтаназії, зокрема, про це

йдеться в п. 2 ст. 52 Основ законодавства про охорону здоров'я України, котрий забороняє пасивну евтаназію, а також в п. 3 ст. 52 цього нормативного акту, де забороняється й активна евтаназія [1].

Виділяють декілька видів евтаназії: активна, пасивна та новий вид соціальна евтаназія.

Ст. 3 Конституції України закріплює положення у якому зазначається, що недоторканість та безпека людини в Україні є вищою соціальною цінністю [2]. Однак у чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК України) немає статті, яка б регулювала дії лікаря, який проводить евтаназію.

На сьогоднішній день евтаназія прирівнюється до простого умисного вбивства, тобто вбивство за відсутності пом'якшуючих і обтяжуючих обставин. Норма, яка б передбачала кримінальну відповідальність за вбивство вчинене з прохання потерпілого (невиліковно хворого) і з мотивів співчуття до нього або задля полегшення його страждання, в Кримінальному кодексі відсутня.

Вчинення такого злочину як евтаназія може кваліфікуватися за ч. 1 ст. 115 КК України як простий склад вбивства. Санкція ч. 1 ст. 115 КК України за умисне, протиправне заподіяння смерті іншій людині передбачає позбавлення волі на строк від семи до п'ятнадцяти років[3].

Висновки і пропозиції. Дослідивши питання евтаназії, ми можемо з впевненістю стверджувати, що легалізація евтаназії – це: однозначно моральне зло, зміна моральних принципів суспільства; зосередження права ухвалення рішення у руках певних людей (лікарі, сам хворий, близькі родичі хворого, опікуни); зростання економічних вигод, шляхом зменшення медичних витрат; надання «спокійної смерті» тим хворим, яких вилікувати не можливо і вони надалі не бажають терпіти нестерпні муки.

На нашу думку потрібно покращити чинне законодавство, щодо дозволу на евтаназію в Україні. Наприклад, ввести спеціальну кримінально-правову норму, що буде передбачати кримінальну відповідальність за проведення активної та пасивної евтаназії – це буде слугувати як пом'якшуюча обставина під час винесення вироку для обвинуваченого. Або ввести певний документ, що матиме юридичну силу, та слугуватиме ніби дозволом від хворого, або його родичів або опікунів законних на проведення евтаназії та зняття кримінальної відповідальності з лікаря. Також ми розуміємо, що на сьогоднішній день в Україні не найкращий час для порушення даного питання. Тому що на жаль, сучасне сприйняття українським суспільством медичної сфери позбавлене довіри. Можуть збільшитись хабарі медичним працівникам з боку зацікавлених осіб, задля дозволу евтаназії. Також у великих масштабах збільшиться так звана «чорна» торгівля донорськими органами. Тому для початку напевно, варто відкорегувати медичне

законодавство в нашій країні, щоб у населення все ж була довіра до вітчизняної медицини, після чого відкорегувати цивільне законодавство а в останню чергу кримінальне, або зробити це комплексно, що звісно є набагато складнішим процесом. В будь якому випадку данні зміни не відбуваються швидко і скоріше за все це, можливо, як план дій до розвитку на найближчі роки 10.

Отже, потрібно також враховувати, що абсолютна недопустимість евтаназії в нашій країні не позбавляє думок, що пов'язані з стражданнями невиліковно хворих людей. Та не варто закривати очі й забувати про існування соціальної евтаназії в нашій країні, яка має насправді досить високий рівень. Тому дослідження даної теми, на наш погляд, є важливою потребою для нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-ІІІ // *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ КІБЕРБЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ЗАГРОЗ

Думчиков М. О.

*к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Бондаренко О. С.

*к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

В умовах глобальних загроз забезпечення безпеки в світі, вимагає координації і врегулювання багатьох політичних і економічних питань. Зокрема, це осередки цивільних, міжетнічних конфліктів і воєн, продовольчі загрози, негативні наслідки зміни клімату, забруднення навколишнього середовища, виснаження природнихресурсів і уповільнення їх повторного відновлення. Однак серед усіх компонентівзабезпечення безпеки з'явився новий і одночасно складний елемент безпеки – кібербезпека.

Щорічно зростає збиток великих організацій, компаній, окремих громадян і ділових людей від кібер атак і нападів зловмисників. Згідно з прогнозами компанії Gartner щорічні

витрати корпорацій і компаній світу по підвищенню безпеки системи інформаційних технологій складають 76-77 млрд. дол. США [1]. А в цілому зростання кіберризиків за 2019 рік коштувала світовій економіці 445 млрд. дол. З цієї суми 108 млрд. припали на частку США. Ризики, пов'язані з кібершпіонажем і злочинами в сфері Інтернет-діяльності, продовжують нести все більші загрози для бізнесу. Половина витрат по запобіганню кіберризиків несли на собі економіки США, Китаю, Німеччини і Японії, що становить понад 200 млрд. дол. США.

Найбільш помітними кіберзлочинами є викрадення даних і порушення недоторканності приватного життя. У найближчі роки набере чинності крадіжка інтелектуальної власності, кібер-вимагання та диверсії високих технологій. Крім того, багато державних організацій та суб'єктів ринкових відносин, комерсанти і ділові люди надають мале значення проблемам і організації заходів по підвищенню надійної системи кібербезпеки, і в багатьох випадках для цього навіть не роблять елементарні кроки, і не проводять необхідних робіт з тих чи інших елементів кібербезпеки, щодо підвищення ефективності та раціональності захисних механізмів кіберпростору, стійкості і надійності Інтернет мережі.

У цих умовах потрібно детально розглянути і виявити основні фактори і причини, що спонукають вчинення хакерських атак для розробки нових, більш ефективних і максимально практичних механізмів у боротьбі проти хакерів і зловмисників, шкідників середовища кіберпростору і інфраструктури. Тим більше в умовах глобалізації та швидкого розширення географії хакерських атак, злочинних діянь кіберзлочинців і зловмисників необхідна координація і мобілізація розумових, інтелектуальних, наукових, людських ресурсів проти боротьби з кіберзлочинами в усьому світі. Всі ці елементи, механізми і компоненти повинні бути працездатними і адекватними щоденних проблем, що породжується в кіберпросторі.

Потрібні дієві, практичні заходи в багатьох областях інформаційного середовища системи кібербезпеки, і підвищення його стійкості. Фахівці Австрійського центру з кібербезпеки відзначають, що необхідно враховувати всі проблеми і питання напруженості у відносинах між недоторканністю в особистому житті і державної безпеки, захисту людей, в тому числі самої держави від кібератак, загроз кібервійни та кібертероризму, уважному спостереженню за кібершпіонажем з метою його припинення, забезпечення дієвих практичних запобіжних заходів його в кіберпросторі, дотримання етики, норм і міжнародного права [2].

Проблеми кібербезпеки є проблемами в світовому масштабу і одночасно новим напрямком для дослідників, тому невивчені елементи сфери кібербезпеки потребують

більш детальному розгляду, для вдосконалення протидії діяльності хакерів і зловмисників. Так, А.Кохен прийшов до висновку, що необхідно перенести центр уваги на злочини хакерів і кібератак, які найбільше пов'язані з масивними інформаційними або електронними ресурсами компаній і урядів країн світу. Прийшов час загострити нашу увагу на пріоритетних завданнях і забезпечити безпеку інформаційних масивів, і в цілому розробити нові стратегії для безпеки кіберпростору [3].

Дійсно, багато хто вважає, що нові і більш складні міжнародні загрози в особі кіберхакерів і зловмисників потребують побудови сильної та системної конструкції із захисту кіберпростору, щоб забезпечити повноцінну і ефективну кібербезпеку в світі. Потрібно максимальне підвищення безпеки своєї цифрової інфраструктури, розвиток наступальної, але, як було зазначено, ці заходи не гарантують повністю виключення кібератак і настання зловмисників, тобто проблеми кібербезпеки не гарантовані.

Кіберпростір гостро потребує зменшення наслідків системних загроз, які є наслідком властивої непередбачуваності комп'ютерів і інформаційної системи, які самі по собі створюють ненавмисні, іншими словами, потенційно або насправді небезпечні ситуації для людського середовища, в якому вони вмонтовані. Тобто, кіберзагроза виходить від програмного забезпечення, і не може бути виправлена за допомогою цифрової технології, вдосконалення його основ і програмування. Тому справедливо вказують на необхідність розробки і здійснення більш удосконаленої концепції комп'ютерної безпеки в сфері кіберпростору, усвідомлення актуальності в широкому сенсі проблеми кібербезпеки і розвитку стратегій безпеки кіберпростору.

Проблема глибокого вивчення характеру і суті елементів і концептуальних основ кібербезпеки, його ефективності обумовлює необхідність вироблення єдиного, комплексного підходу до формування дієвих систем і механізмів кібербезпеки, розробки і здійснення раціональних заходів щодо функціонування кіберпростору, забезпечення його захисту від можливих кіберзлочинів, надійних механізмів і сервісів для протидія кібератакам, забезпечення застосування інтелектуальних методів щодо вдосконалення системи кібербезпеки, запобігання потрапляння вірусних частинок, своєчасного виявлення і нейтралізації атак і проникнень.

Відзначимо, що узагальнення і розкриття породжують причин і коріння кіберзлочинів, дії хакерів і зловмисників залишається однією з складних завдань у сфері забезпечення кібербезпеки в світі. Необхідно точно і широко скласти класифікацію та елементи небезпеки в кіберпросторі, вивчити їх характеристику і сутність з виділенням основних особливостей тактики і дії хакерів і зловмисників, і розробити адекватні механізми щодо припинення подібних злочинних діянь в кіберпросторі. Таким чином,

результати дослідження обумовлюють важливість усвідомлення і осмислення серйозних проблем, а питання забезпечення кібербезпеки світу вимагає розробки і здійснення більш ефективних механізмів функціонування і забезпечення роботи кіберпростору, підвищення надійності основних механізмів і компонентів глобальної Інтернет-мережі та інших пристроїв, комплексного і системного підходу в визначенні методичних засад і інструментаріїв формування державної політики з кібербезпеки в нинішніх умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кибербезопасность: на что глобальные компании потратят \$76,9 млрд. IT GROUP DF, 2014. URL: <http://www.delo.ua>.
2. Word Politics, Security and International Law in Cyber Space. Australian Centre for Cyber Security. UNSW, Canberra. URL: <http://www.unsw.adfa.edu.au>.
3. Cohen A. The Willie Sutton Theory of Cyber Security, 2015. URL: <http://www.securityweek.com>.

КОРУПЦІЯ В ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВИМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН

Пилипенко Є. С.

Студент III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Думчиков М. О.

к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Нас змалку привчали до того, що добро завжди перемагає зло. В щасливому кінці кожної казки, яку з захватом розповідали нам увечері батьки, ми брали приклад з хороброго рицаря, який вміло проходив усі перепони, та залишав жахливих чудовиськ навіки у темниці. Але, на жаль, наше життя зовсім не схоже на казку.

Ми живемо у країні, яка знаходиться, мабуть, на найважчому на найважливішому етапі існування за всі роки своєї незалежності. Україну паралізують численні проблеми, основною з яких є корупція. Вона проникла в усі сфери життєдіяльності країни, повністю охопила галузі і регіони, завдаючи колосальної економічної шкоди, підриваючи основи держави і суспільної моралі. Як відомо, наявність корупції підриває довіру до влади і основним принципам державного управління, перешкоджає чесній конкуренції, ускладнює державний розвиток, загрожує національній безпеці, демократичним інститутам і моральним засадам суспільства.

Автори даної роботи мають своїм завданням розглянути актуальну на даний час тему – корупцію в оборонно-промисловому комплексі України та запропонувати свої, «свіжі», рішення по боротьбі з цією проблемою.

Звичайно, покарання конкретних корупціонерів, про яких відомо усім, – найбільш захоплюючий та популярний, але найменш ефективний спосіб.

Громадяни закономірно демонструють бурхливу реакцію на факти, або навіть чутки, про корупцію в оборонно-промисловому комплексі (ОПК). У більшості виникає прагнення суворо покарати тих, хто «гріє руки» на війні. Втім, переслідування конкретних винуватців – трудомісткий, тривалий, а головне – не надто ефективний процес. На місце звільнених, або, навіть, посаджених, прийдуть нові корупціонери, якщо в ОПК збережеться система управління, яка зручно спрямована на максимізацію тіньових доходів [1].

Корупція в ОПК, «оборонці», призводить не тільки до очевидних негативних наслідків, у вигляді обмеження і без того небагатих ресурсів, котрі має можливість виділити держава на зброю і військову техніку. Головним є те, що вона відлякує від оборонної кооперації з Україною західні компанії, які є носіями передових технологій.

Більш того, витрати на розробку нової техніки досягли таких розмірів, що навіть такі потужні держави як Великобританія, Франція або Німеччина вимагають об'єднання зусиль, щоб за рахунок збільшення обсягів виробництва моделі (яку куплять військові в декількох країнах) знизити «захмарну ціну» сучасної зброї. На даний час перспективи України в створенні нових поколінь високотехнічного озброєння практично рівні нулю.

Як ми вже зазначали, покарання конкретних корупціонерів – найбільш захоплюючий і популярний, але найменш ефективний спосіб. Розслідування тривають довго, і не завжди завершуються обвинувальним вироком. А якщо вирок і вступив у законну силу, то нема ніякої гарантії, що його не було винесено звичайному «цапу-відбувайлу», а не дійсному замовнику схеми. Тобто, якщо система створює можливості для незаконного збагачення – ними обов'язково скористаються. Також, не варто забувати, що полювання за корупціонерами має високу ціну у вигляді неминучих збоїв в роботі підприємств, стосовно посадових осіб або контрактів яких проводиться розслідування. В умовах триваючої війни ціна таких дій може стати захмарною.

Ми маємо багато історичних прикладів, коли дії, які були виконані в не відповідний час та не в відповідному місці призводили до програшу та, навіть, занепаду великих держав у військових конфліктах.

Це не означає, що не потрібно розслідувати випадки корупції в «оборонці». Просто перемога настане тоді, коли кількість таких випадків буде істотно менше через правильно

побудованої системи управління ОПК.

Ми впевнені, що ця система точно не повинна передбачати існування концерну «Укроборонпром», принаймні в його нинішньому вигляді.

Він не виробляє зброю. Це роблять державні оборонні підприємства – його учасники, яких концерн контролює і формує для них загальну політику. І одночасно сам є господарюючим суб'єктом, майно якого відокремлено від майна підприємств учасників. Гарним прикладом даної ситуації є податкова, яка веде бізнес спільно з платниками податків. Хіба таке можливо – питання риторичне.

Формально, «Укроборонпром» контролює Кабінет Міністрів України. Але, як колегіальний орган він не може це робити в постійному режимі. Крім того, він призначає тільки двох з п'яти членів вищого органу концерну – Наглядової ради. Решту призначає Президент. Він і призначає генерального директора «Укроборонпрому». Неймовірно поле для налагодження корупційних схем [1].

Нам відома західна конституційна логіка – за кожну важливу сферу державного управління повинен відповідати міністр, якого парламент може звільнити, якщо даний міністр не виправдував очікувань. Звичайно, відправляти у відставку весь уряд тільки через проблеми в «оборонці» - надмірно, а значить – неефективно [1].

Відповідне міністерство повинно проводити і реалізовувати державну політику в сфері розвитку оборонки. До підлеглому йому органу виконавчої влади нижчого рівня повинні перейти повноваження з нагляду за господарською діяльністю державних оборонних підприємств.

Зараз за «оборонку» формально відповідає Міністерство розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства. Але воно не має відповідних важелів впливу, окрім того, має занадто багато інших функцій.

Для воюючої країни, яка протистоїть значно сильнішому супротивнику, окреме міністерство для «оборонки» – аж ніяк не розкіш. Його відсутність обходиться дорожче.

Для української армії важлива саме ефективність зброї, а не форма власності підприємства, яке її виготовило. Тому умовне «Міністерство ОПК» має не тільки направляти державні підприємства, але і сприяти державно-приватному партнерству у виробництві військової техніки.

Переваги конкуренції для споживачів продукції ОПК очевидні. Крім того, приватні компанії здатні більш гнучко реагувати на нові можливості, які відкриває перед виробниками зброї бурхливий розвиток сучасних технологій.

Звичайно, «оборонка» – специфічний ринок, інвестувати в який не варто дозволяти кожному. Втім акціонування і продажу частини акцій державних оборонних підприємств

приватним інвесторам може істотно посилити контроль за ефективністю їх діяльності, адже з'явиться суб'єкт, дійсно зацікавлений в їх прибутку.

Нормальним є те, що далеко не все в справі виробництва зброї повинно бути прозорим для громадськості. Втім, нинішній рівень закритості інформації в сфері «оборонки» – шкідливий рудимент радянської параної, дуже корисний для «темних» справ.

Ціна оборонних закупівель та технічні характеристики вантажівок або санітарних автомобілів для армії значно корисніше для громадського контролю, ніж як дані для потенційного супротивника. Ми впевнені, що засекречувати треба інноваційні технічні рішення, дислокації нових систем озброєння, але не кількість закуплених одиниць.

Навіть маючи інформацію про закупівлі, виявляти випадки корупції в «оборонці» не так просто, як здається. Досить часто зловживання залишаються в тіні. Зате, голосно звучать брехливі звинувачення в корупції спрямовані на цілком виправдані, а іноді навіть необхідні контракти.

Адже навіть політичне керівництво, не кажучи вже про пересічних громадян, не завжди в повній мірі розуміють пріоритетні потреби структур сектора безпеки і оборони та можливі альтернативи для їх задоволення.

Потенційно ефективний інструмент вирішення відповідної проблеми закладено в прийнятому в 2018-му році Законі «Про національну безпеку України», який створює систему документів стратегічного планування [2].

У них визначаються наявні загрози – умовно кажучи, до чого готуємося, до продовження позиційної війни на Донбасі, або в маневрених боях після повномасштабного вторгнення? Ресурси, які маємо – скільки грошей на національну безпеку? Скільки і чого армія вже має? Тільки відповівши на ці питання можна визначати пріоритети закупівель озброєння і військової техніки.

На нашу думку, розвиток промислового виробництва в Україні буде означати освоєння або збереження технологій, високооплачувані робочі місця. Втім, одночасно є ризик отримати зброю несвоєчасно або неналежної якості.

Закупівля за кордоном – «діра» в торговому балансі, втрата власного виробництва, залежність від поставок, які можуть зійти нанівець в самий незручний момент реального загострення. Але також і можливість швидко отримати нову і ефективну техніку.

Останнім часом популярний «змішаний варіант» – угоди з частковою локалізацією виробництва в державі – імпортері. Цей тип угод дозволяє залишити частину грошей і робочих місць в Україні, створює шанс отримати нові технології. Але потрібно зацікавити іноземну компанію, крім того, залежність від іноземного постачальника як правило, все

одно зберігається.

У стратегічних документах цілком можна зрозуміло пояснити, наприклад чому ми не купуємо в українських заводів нові танки. Модернізувати старі – набагато ефективніше в фінансовому плані, і краще мати 10 модернізованих танків, ніж один новий за ті ж гроші.

Або, що сильна протиповітряна оборона і очікуване панування в повітрі потенційного противника істотно знижує шанси на виконання бойового завдання літаками-штурмовиками і ударними вертольотами. Тому повинні натомість працювати над ракетною зброєю, яка може вражати противника з великої відстані. І так далі, по всіх важливих пунктах.

В умовах дефіциту ресурсів і високого рівня загроз практично кожне рішення в сфері оборонних закупівель буде дискусійним. Втім, коли дискусії відбуваються задалегідь, менше шансів для появи угод, які відразу викликають підозри і звинувачення.

Потрібно тверезо розуміти, що всі запропоновані нами вище кроки не є панацеєю. Їх ефективність істотно залежить від якості реалізації, якав Україні традиційно «кульгає». Від здатності політиків, державного апарату, експертів, ЗМІ скористатися новими можливостями для росту ефективності українського оборонно-промислового комплексу. Від політичної волі влади.

Створення нового міністерства ОПК швидше за все викличе традиційне невдоволення громадян, скоріше за все меншості, якій і є вигідна корупція у всіх щаблях влади. Тієї «активної» меншості, яку так боїться нова влада.

Складно сумлінно міркувати над тим, що важливіше - протиповітряна оборона міст або оснащення тактичними ракетами армії, тому що ресурсів і на те, і на інше одночасно немає. Значно легше і захоплююче – кричати «зрада, все розікрали».

Втім, завжди краще невпевнені кроки в правильному напрямку, ніж швидкий біг по низхідній спіралі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буртянський П. Коррупция в «оборонке» и как с ней лучшеборотья. Украина криминальная. 2019. URL: <http://cripo.com.ua/processes/korruptsiya-v-oboronke-i-kak-s-nej-luchshe-borotsya/>.
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Залізник С. І.

Студент III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Думчиков М. О.

к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

В останні роки надзвичайно гостро постала проблема жіночої злочинності. Очевидно, це пов'язано із розширенням меж досліджень та поглибленням знань в цій сфері. Питання щодо появи жіночої злочинності залежить не тільки від логіки кримінологічного розвитку, але і від потреб соціальної практики, особливо від масштабів і небезпечних наслідків антигромадської поведінки жінок.

Євдокімова М. зазначає, що злочинність, вчинена жінками, є частиною загальної злочинності, являє собою сукупність злочинів жінок, що володіє певною специфікою, яка залежить від соціальної ролі і функції жінки, що визначається способом життя і професійною діяльністю, особливими біологічними і психофізіологічними характеристиками. Жіноча злочинність визначається її історично зумовленим місцем в системі суспільних відносин. Склад злочинної поведінки жінки змінюється внаслідок впливу мінливих громадських і побутових умов жінки, її соціальної ролі [1, с. 146].

Необхідно зазначити, що жіноча злочинність відрізняється від чоловічої. По-перше, це сфера побуту, де жінки перебувають у складних негативних обставинах, сімейно-шлюбних, родинних і сусідських стосунках, тим самим це зумовлює вчинення злочину. Дана психологічна обстановка сприяє вчиненню жінками таких насильницьких злочинів, як вбивство, у тому числі своєї новонародженої дитини, нанесення тілесних ушкоджень і хуліганство. По-друге, іншим еквівалентом є професійна сфера, передусім така, яка пов'язана з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей. Як правило, жінки найчастіше вчиняють корисливі злочини, тобто розкрадання майна шляхом крадіжки, привласнення, розтрата або зловживання посадовим становищем, обман покупців, хабарництво та ін.

Белікова А. стверджує, що дослідження виникнення злочинів у сфері жіночої злочинності зумовлюють такі причини:

– жіноча злочинність змінюється в відмінному від чоловічої злочинності руслі. Так, насильницька злочинність жінок завжди росте повільніше чоловічої злочинності. Заслуговує на особливу увагу той факт, що останнім часом спостерігається високий зріст тяжкої злочинності серед жінок;

– в жіночій злочинності співвідношення злочинів складається у відмінній від чоловічої злочинності пропорції. На злочинах жінок в найбільшій мірі відбивається стереотип їх поведінки, який склався під впливом характерного мікросередовища або ситуації в певний період [2, с. 117].

Для детального аналізу статистики скоєння злочинів жінкаминеобхідно проаналізували вироки у кримінальних справах Єдиного державного реєстру судових рішень України. За результатами проведеного аналізу вироків у кримінальних справах за період 2006–2018 років (вибірка – 1208 вироків із 12 334 судових справ Єдиного державного реєстру судових рішень України) можна стверджувати, що мотивами скоєння злочинів у жінок є такі: ревності, особисті неприязні відносини, користь, інші мотиви (труднощі матеріального характеру у зв'язку з народженням позашлюбної дитини, помста, душевне хвилювання, яке супроводжувалось численними образами зі сторони потерпілої тощо) [3].

Жінки сьогодні більш активно беруть участь в суспільному виробництві і суспільному житті. Сьогодні близько 50% робітників і службовців становлять жінки. Достатньо високий відсоток жінок працює у сфері охорони здоров'я, освіти, культури і мистецтва, науки і наукових послуг, торгівлі і громадського харчування, підприємництва, постачання, ринків, закупівель, кредитів і т. д. Жінки все частіше займають керівні посади на підприємствах, установах і організаціях. Тому, притаманні чоловікам риси характеру, такі як жорсткість, непримиренність, агресивність, витривалість можна сміливо віднести до жіночих.

Незважаючи на природну структуру жінки відбувається соціальна перебудова її сутності, що переростає в негативні наслідки для розвитку соціальної та психологічно сталої особистості, крім того порушуються відносини між людьми, зокрема це завдало великої шкоди зростанню дітей. Однією з найбільш поширених морально-психологічних рис жінок злочинців є алкогольна та наркотична залежність, тобто дезадаптованість. Викликає жаль той факт, що ситуація з умовами праці, зайнятістю і рівнем оплати праці жінок може погіршитися в майбутньому.

Відповідно до сучасного трудового законодавства, перелік обмежень і заборон використання жіночої праці визначений, однак досить часто вимоги роботодавця не є правомірними. Крім того, жінки дуже вразливі до негативних факторів. Кримінологічне значення цих причин полягає в тому, що багато жінок, які не можуть дозволити собі фізичний тягар і репутацію на роботі, подали у відставку. Це зумовлює жінок, опинившись у складних життєвих обставинах скоювати злочини.

В Україні спостерігається збільшення кількості злочинів, вчинених жінками: за

останні десять років вони зросли удвічі, як їх частка у загальній злочинності. Співвідношення жіночої і чоловічої злочинності нині становить 1:7. Відповідно до статистичного аналізу Департаменту інформаційних технологій МВС України, можна стверджувати щодо особливостей характеру та структури жіночої злочинності: переважна більшість жінок-злочинців мешкають у містах (приблизно 3/4). У сільській місцевості найчастіше фіксували крадіжки вчинені жінками, що входили до змішаних злочинних груп, вони, як правило, посідали другорядне становище, виконували ролі, пов'язані з переховуванням злочинців, знарядь і засобів вчинення злочину, предметів, здобутих злочинним шляхом та наводили чи відвертали увагу потерпілих. Останнім часом число жінок у змішаних групах має тенденцію до зростання, причому їх роль стає вагомішою, а подекуди і вирішальною (скажімо, жінка – організатор зґвалтування, розбійного нападу, шахрайства або крадіжки). Необхідно зауважити, що положення сільських жінок особливе, оскільки їхні умови праці набагато складніші, ніж в містах, а рівень соціальних послуг (медичні, комерційні, культурні та сімейні послуги) значно нижче [4].

Соціальне протиріччя, яке впливає на злочинність, полягає в прискореній участі жінок в суспільному виробництві. Протистояння між високим рівнем зайнятості жінок і недостатньою кваліфікацією посилюється. Тому, навіть коли жінка виконує складні соціальні функції, пов'язані з професійною діяльністю, то необхідність в домашніх турботах ніхто не виключає. Це все призводить до жахливих наслідків, які проявляються в безперервному робочому ритмі, підвищеній стомлюваності і відсутності психологічної рівноваги.

Таким чином, можна констатувати швидші темпи зростання жіночої злочинності, ніж чоловічої, що не може не викликати стурбованості в суспільстві. Динаміка виникнення злочинів серед жінок має своєрідні причини та умови, тому необхідно виробити механізми щодо попередження та подолання наслідків жіночої злочинності завдяки системі соціально-психологічних і спеціально-кримінологічних заходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Євдокімова М. Історичний аналіз жіночої злочинності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 3. С. 140–142.
2. Белікова А. Основні причини та умови жіночої злочинності. *Юридичний журнал*. 2016. № 1/2. С. 116–118.
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
4. Статистика МВС: стан та структура злочинності в Україні за 2005-2017 рр. URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.

РЕАЛІЗАЦІЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Прокопець Я. Ю.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Думчиков М. О.

к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Сучасні глобалізаційні процеси не стоять на місці. Цифрові технології проходять шлях удосконалення, зважаючи на постійні покращення в усіх інформаційних сферах суспільного життя. Зважаючи на все більший вплив електронних технологій усе більш актуальною стає проблема захисту від загроз кібернетичного характеру.

Більшість країн світу практикують надійні засоби кібербезпеки, що оснований на загальнодержавній системі захисту з можливістю швидкого та ефективного виявлення кіберзагрози, а також надання спеціальним органам повноважень та технологій для попередження, припинення та запобігання кібернападам.

У ході нещодавніх подій дуже актуальною є проблема кібербезпеки і для України. Одним з прикладів важливості сектору кібербезпеки є те, що вірусами вражається велика кількість інформаційних ресурсів будь-якої зі сфер державного регулювання. Вірусом Petya, наприклад, було вражено значну кількість інформаційних ресурсів центральних органів державної влади. До цього призвеланедостатня кількість ресурсів із кіберзахисту в Україні, що породжує прогалини в організації діяльності даних суб'єктів.

На сьогоднішній день є перелік суб'єктів, які відповідають за забезпечення кібербезпеки в Україні. Розпочну з того, що під суб'єктами забезпечення кібернетичної безпеки у проекті Стратегії забезпечення кібернетичної безпеки України було визначено державні органи (передусім, інституції сектору безпеки і оборони України), органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, які здійснюють проектування, впровадження та експлуатацію складових елементів критичних об'єктів національної інформаційної інфраструктури або забезпечують їх кіберзахист [1].

До основних суб'єктів у сфері забезпечення кібербезпеки є:

1) Міністерство оборони України, Генеральний штаб Збройних сил України, на які покладено функції з перешкоджання та відбиття воєнних нападів в кібернетичному просторі (т. з. – кібероборона). Здійснюють свої повноваження спільно з Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України і Службою безпеки України, щодо проявів кіберагресії на території нашої держави.

2) Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України,

котраформує державну політику щодо захисту у кіберпросторі державних інформаційних ресурсів та інформації. Вона керується при цьому спеціально встановленими критеріями кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури (тобто комплексу заходів, реалізованих у нормативно-правових, організаційних, технологічних інструментах, спрямованих на забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури).

3) Служба безпеки України, здійснює здійснює оперативні операції з виявлення та придушення кібератак, ведуть розвідувальні дії, сприяючи захисту державним електронним системам, та подальшому їх захисту.

4) Органи Національної поліції здійснюють виявлення та розкриття злочинів у сфері кібербезпеки.

5) Національний банк України (який, доречі, часто стає ціллю хакерів з метою заволодіння електронними коштами, інформаційними даними про клієнтів, а також ключами доступу до рахунків).

6) Розвідувальні органи України створені з метою оперативного розшуку з проявів кібернападів, здійснюючи так звану «кібернетичу розвідку» – добування наявних у кібернетичному просторі даних та інформації противника, моніторинг його автоматизованих систем управління, систем управління зброєю, інформаційних мереж та систем і технологічних процесів, що в них циркулюють [2].

Утім, досі не сформовано поняття національної системи кібербезпеки, що включало б тісну співпрацю між національними органами, та залученням до співпраці іноземних фахівців з даного питання. Можливо, актуальним було б створення потужних центрів з нанообладнанням, котре б відповідало сучасним загрозам.

Щоб з'ясувати наскільки ефективною є реалізація заходів захисту у сфері кібербезпеки, необхідно зазначити головні функції суб'єктів, котрі регулюють дане питання, відповідно до положень Закону України «Про основи національної безпеки України».

Отже, такими функціями, зокрема, є:

1) розробка і доповнення Стратегії кібербезпеки України на основі концепцій, шляхом заходів з протидії кібернападам та їх побічним ефектам;

2) поліпшення нормативного закріплення щодо організаційної структури органів з протидії та запобігання кібернетичним злочинам;

3) забезпечення кадрової діяльності підрозділів цих органів фінансовими, матеріальними, технічними та іншими благами, котрі є важливими під час здійснення регулювання у сфері кібербезпеки;

4) налаштування систем для їх подальшого функціонування за призначенням,

створення програмних програм за допомогою яких здійснюється контроль та попередження кібернападів;

5) нагляд за кібернетичними процесами у всіх сферах суспільного життя (зокрема, політичному) з метою недопущення зовнішнім чинникам впливати на діяльність органів державної влади, породженням недовіри до них та розхитуванням національної єдності країни;

б) зважаючи на те, що технології не стоять на місці, забезпечувати налаштування вже існуючих програм, та розробка нових, з метою вчасного реагування та відвернення загрози.

Як бачимо, процеси у сфері кібербезпеки постійно потребують моніторингу та внесення коректив, шляхом реформування інформаційної безпеки та створення дієвих механізмів, що потягне за собою зрушення у кожній зі сфер життя. Для створення ефективного інституту кібербезпеки у нашій державі необхідно:

По-перше, чітко розмежувати функції у сфері кібербезпеки, шляхом точного їх закріплення за кожним із суб'єктів у сфері кібербезпеки, забезпечуючи при цьому контроль за ефективністю їх діяльності та створенням спеціальних суб'єктів з наданням їм особливих функцій;

По-друге, створення належних умов для залучення фахівців, компетентних на найвищому рівні запобігати проявам кібератак, а також впровадження найбільш сучасних систем і методів у боротьбі з кіберзлочинністю.

Важливо звернути увагу на організаційне забезпечення кібербезпеки, оскільки воно створене з метою упорядкування структурних підрозділів важливих для забезпечення кібербезпеки та узгоджує процеси з прийняття управлінських рішень з приводу дій спеціальних органів із запобігання проявам кібератак.

Організаційне забезпечення системи кібербезпеки, у свою чергу, характеризується місцем і роллю спеціальних суб'єктів (відповідних державних органів та їх спеціалізованих підрозділів), їх функціями, повноваженнями, а також підставами, умовами і напрямками їх взаємодії під час здійснення заходів із забезпечення безпеки у кіберпросторі [3, с. 301].

Більш того, для поліпшення вже існуючих механізмів здійснення захисту кібербезпеки, важливим елементом є моніторинг та контроль за новими існуючими вірусними атаками, з метою створення ефективних методів для боротьби з ними.

Підвищенню ефективності засобів з протидії кіберзлочинності на кібернетичних просторах є дотримання певного балансу між охороною державних інтересів (гарантуванням політичної, соціальної, економічної та ін. стабільності у державі) та

покращення міждержавного та внутрішньодержавного співробітництва з даного питання, яке б здійснювалось з дотриманням усіх основних принципів, основними серед яких є верховенство права, дотримання конституційних прав та свобод людини на доступ до інформації та ін.

Таким чином, питання кіберзлочинності зростає з року в рік, оскільки технології не стоять на місці, що потребує перегляду та постійного моніторингу нових загроз у кіберпросторі. Шляхом інформаційної обізнаності громадян можна буде зменшити прояв таких кібератак та знищити їх на початковому рівні, а налагоджена система організації органів, які забезпечують кібербезпеку, надасть змогу вдосконалити механізм з виявлення, запобігання та припинення кіберзлочинності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стратегія забезпечення кібернетичної безпеки України (Проект). URL: www.niss.gov.ua/public/File/2013_nauk.../kiberstrateg.pdf.
2. Куцаєв В. В., Живило Є. О., Срібний С. П., Черниш Ю. О. Розширення термінології сучасного кіберпростору. URL: mino.esrae.ru/pdf/2014/3Sm/1387.doc.
3. Шеломенцев В. П. Сутність організаційного забезпечення системи кібернетичної безпеки України та напрями його удосконалення. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. № 2. С. 299–309.

ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Сич К. І.

*Студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Навколишнє середовище неповнолітніх криміналізується, серед іншого, посиленням проникнення жорстокості як суспільно небезпечного явища. Зараз жорстокість проникає у сім'ю, життя, освіту, культуру, свідомість, закріпившись у традиціях та звичаях, трансформуючи систему особистих та соціальних потреб та інтересів. Жорстокість - один з найважливіших показників морального здоров'я та статусу неповнолітніх. Кількість злочинів із насильницькою мотивацією, коли насильство пов'язане з насильством, садизмом, порочною агресією, цинізмом, зловживанням людьми, щороку збільшується. Зростає і тяжкість насильницьких злочинів неповнолітніх, включаючи злочини проти

особи.

Правопорушення серед неповнолітніх є важливою сферою кримінологічних досліджень. Це не випадково, оскільки майже кожен десятий зареєстрований злочин вчиняється неповнолітніми. Крім того, переважна більшість злочинців, які повторюють злочинів, та членів організованої злочинності починають свою кар'єру. Тому правопорушення серед неповнолітніх є своєрідним резервом злочину серед дорослих, рецидивізму та організованої злочинності.

Перш за все, варто зазначити, що криміналісти неповнолітніх злочинців традиційно називають високими затримками. Деякі криміналісти вважають, що його фактичний рівень у 2,5–4 рази вищий, ніж офіційно повідомляють правоохоронні органи. Висока латентність пояснюється низкою причин, найважливішою з яких є загальна недооцінка громадськості та правоохоронної системи суспільної небезпеки правопорушень підлітків.

Значні зміни відбулися в середовищі злочинності неповнолітніх. Статус злочинності серед неповнолітніх викликає занепокоєння і потребує пошуку нових засобів запобігання цьому, вжиття додаткових заходів з боку державних органів та громадськості, які сприяли б поступовому зменшенню злочинних проявів у середовищі неповнолітніх. Рівень криміналізації в підлітковому середовищі досить високий. У структурі неповнолітніх крадіжок кількість тяжких та особливо тяжких злочинів зростає [1, с.16].

Останніми роками відбулися значні якісні зміни в структурі злочинності серед неповнолітніх. Насамперед, за даними кримінологічних досліджень, частка злочинів, які віднесені до тяжких та особливо тяжких, зростає відповідно до сучасної кваліфікації. Серед злочинів неповнолітніх дві третини – крадіжки, серед них одна в чотирьох квартирах, п'ять на складах, базах, магазинах та інших торгових точках. Майже кожен десятий злочин – це пограбування, близько 5% – хуліганство, 3% – незаконне володіння автотранспортом.

Частка неповнолітніх, притягнутих до кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з наркотиками, швидко зростала, в тому числі здебільшого без мети наркоторгівлі. Про підвищену активність неповнолітніх у вчиненні певних видів злочинів свідчить збільшення цих видів частки осіб цього віку серед усіх вікових категорій, які їх вчинили [2, с. 472].

В Україні є яскраво виражені регіональні відмінності щодо неповнолітніх. Аналіз географії цього виду злочину дає підстави стверджувати, що більша злочинна активність неповнолітніх характеризується східними регіонами України. Це не випадково, оскільки для цих регіонів характерна значна перевага населення перед західною, вища урбанізація та висока щільність населення.

За своєю природою правопорушення неповнолітніх має корисливу, егоїстичну, насильницьку та насильницьку спрямованість. При цьому майже половина злочинів, вчинених неповнолітніми, належать до категорії тяжких та особливо тяжких. Все більше підлітків чинять злочини, які здебільшого вчинялися дорослими злочинцями – самовбивство, розбій, насильницький пограбування, вимагання, тяжкі тілесні ушкодження, бандитизм. Сьогодні кожен підліток або за їх участі вчиняє кожен десятий злочинний акт насильства та кожен дев'ятий розбій, поєднаний із вбивством жертви.

Найпоширенішим злочином неповнолітніх є крадіжки. У цьому випадку крадіжки, вчинені підлітками, неоднорідними за своїм способом, місцем, предметами посягань, їх цінністю, заподіяними збитками (крадіжки предметів із чорних та кольорових металів, так звані квартирні крадіжки, крадіжки з кіосків, у натовпі та транспортні засоби).

Сьогодні міська злочинність серед неповнолітніх є відображенням правопорушень серед неповнолітніх, оскільки молодші намагаються повторити поведінкові стереотипи старших людей, а злочин старших поповнюється вчорашніми підлітками. Тому не випадково злочинними групами часто є підлітки та молодь. Бувають випадки, коли організаторську функцію у злочинній групі (навіть в організованій) виконують неповнолітні.

Зростанню криміногенної діяльності неповнолітніх у великому місті сприяють процеси жорсткості звичаїв у суспільстві, в тому числі в молодіжному середовищі, в якому кожен намагається знайти «місце під сонцем», посилення тенденцій правового нігілізму та приниження закон, формування ставлення до вирішення життєвих проблем. Відсутність ефективної системи правової освіти та захисту, недостатня ефективність превентивної роботи правоохоронних органів тощо.

Негативні тенденції щодо злочинності серед неповнолітніх у найближчі роки також супроводжуватимуться подальшими негативними демографічними процесами: депопуляція (особливо у східних та південних регіонах); зменшення кількості зареєстрованих шлюбів на тлі розлучення; зниження народжуваності; збільшення кількості людей, які виховуються в неповних сім'ях. Ці проблеми можуть бути особливо гострими у східних, центральних та південних регіонах, оскільки вони мають найгостріші проблеми депопуляції населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Судова практика у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність. *Вісник Верховного Суду України*. 2003. № 4. 41 с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Кн. 2.

ОКРЕМІ СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ КОНТРАБАНДИ ТОВАРІВ КОМЕРЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Сапіч А. Д.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Вирішення проблеми контрабанди є одним з першочергових завдань держави, адже як суспільно-небезпечне явище воно несе загрозу економічним інтересам держави та національній безпеці в цілому.

Контрабанда, згідно з Митним та Кримінальним кодексами України, – це переміщення через митний кордон України, поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації [1, 2].

Аналізуючи стан боротьби з контрабандою в нашій країні можна побачити те, що, незважаючи на комплекс здійснених органами виконавчої влади заходів, вона продовжує набувати нового ступеню організованості та поширює свої злочинні зв'язки.

Головними чинниками сприятливих умов для контрабанди, по-перше, є недостатній контроль за проходження кордонів митними робітниками та військовослужбовцями Державної прикордонної служби, а також недостатня протидія переміщенню та переховуванню контрабандних товарів. По-друге, суперечливе та недосконале законодавче регулювання контрабандною діяльністю та високий рівень безробіття, особливо серед мешканців прикордонних районів. По третє, високий рівень корупції серед контролюючих та правоохоронних органів.

На сьогоднішній день за перевезення товарів через кордон у більшості випадків настає лише адміністративна відповідальність. Аналізуючи статті Митного кодексу України можна побачити, що за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, поза митним контролем або переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через

митний кордон України з приховуванням від митного контролю тягнуть за собою відповідальність у вигляді накладення штрафу в розмірі 100 відсотків вартості цих предметів з їх конфіскацією. Вчинення таких дій повторно протягом одного року з моменту її притягнення до адміністративної відповідальності караються накладенням штрафу у розмірі 200 відсотків вартості перевезених предметів з конфіскацією [2]. А згідно зі ст.201 Кримінального кодексу України за контрабанду передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до семи років [1].

На нашу думку, це питання є суперечливим, адже насправді, зазвичай, контрабанда є форма організованої злочинності з розподіленими ролями, має багато співучасників і організаторів, які перебувають за кордоном. Тому доцільним було розробити єдину електронну базу, у яку вносилися злочинці у цій сфері, та країни могли співпрацювати.

Статистика офіційного веб-сайту Генеральної прокуратури України дає змогу побачити, що зазвичай реальні строки замінюють на штрафи та умовні терміни, позбавлення волі є рідким явищем.

У 2018 було зареєстровано 125 кримінальних проваджень за контрабанду зброї та культурних цінностей і 212 – за контрабанду наркотиків. З них за ст.201 ККУ з 42 вироків лише один строк позбавлення волі, вісім випадів де покарання замінено на більш м'яке – штраф, у 33 випадках звільненні від покарання з випробуванням. За ст.305 ККУ з 90 вироків лише 16 покарань з позбавленням волі, двадцять два – штраф, 4 визнанні невинними та 48 звільнень від покарання з випробуванням. За 2019 рік – розкрито лише 37 злочинів за ст.201 ККУ та 4 злочини за ст.333 ККУ [3].

У той же час за даними СБУ стосовно митних робітників розпочато 18 кримінальних проваджень, 13 з яких за ст. 368 ККУ, 13 справ стосовно військовослужбовців Державної прикордонної служби, 2 випадки стосується контролюючих органів на митному кордоні [3].

У наш час ми бачимо високий рівень корупції серед чиновників, представників правоохоронної системи та низької правової свідомості та культури суспільства загалом, діяльність контрабандних угруповань посилюється. Низький рівень забезпечення населення та високий рівень безробіття, гарна прибутковість цього злочину та недосконалість законодавства та митного контролю призводить до того, що основним джерелом доходів людей є цей злочин, особливо у прикордонних районах. Через ввіз в Україну іноземних продуктів або продуктів, які вилучені із списку товарообігу, попит на них суттєво збільшується, і внаслідок чого обумовлює існування тіньової економіки в країні та відмивання злочинних доходів.

На нашу думку, в Україні повинні бути внесені зміни до законодавства щодо

посилення кримінальної відповідальності, адже це дасть змогу застосовувати оперативно-розшукові заходи, що дасть можливість виявляти не тільки посередників, а ще й організаторів за кордоном.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
2. Митний кодекс України: Закон України від 13 бер. 2012 р. №4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, 46-47, 48. Ст. 552.
3. Кримінально некарана контрабанда. 2019. URL: <http://cost.ua/news/762-kryminalno-nekarana-kontrabanda/>.
4. Статистична інформація Генеральної прокуратури України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113656&libid=100820&c=edit&_c=fo#.

ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Полянська Є. А.

*Студентка V курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Ільченко О. В.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Забезпечення право на життя, свободу, особисту безпеку, на повагу до приватного та сімейного життя, заборона тортур, дискримінації є головними обов'язками держави.

Домашнє насильство – проблема, яка стоїть перед суспільством не одне десятиріччя. Але якщо декілька десятиріч це вважалося звичайною практикою, і суспільство (держава) не втручалося у справи окремої сім'ї (приватне життя). Так, наприклад, в Україні 67% жінок (від 15 років) зазнають різного роду насильство (психологічне, фізичне, сексуальне), щороку гинуть приблизно 600 жінок від домашнього насильства [1]. Тому на сьогодні цьому приділяється не аби-яка увага, держави зрозуміли, що це важлива суспільна проблема та почали застосовувати заходи боротьби з домашнім насильством. Зрозуміло, що з боку держави найпершими заходами є заборона на законодавчому рівні та встановлення відповідальності за вчинення домашнього насильства.

Так, в Україні у 2001 році був схвалений Закон України «Про попередження

насильства в сім'ї» № 2789-III, яким було визначено правові і організаційні основи попередження насильства в сім'ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї [2]. Натомість, цей Закон не був ефективним, бо не містив ефективного механізму припинення такого насильства, заходів впливу на кривдника та допомоги постраждалим особам.

На міжнародному рівні запобігання та протидія домашньому насильству та насильству за ознакою статі було здійснено міжнародною угодою – Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), яка набула чинності 1 серпня 2014 року. Враховуючи євроінтеграційні процеси в Україні, влада не могла залишитися осторонь, тому Стамбульська конвенція була підписана, а на національному рівні у 2017 році були прийняті відповідні нормативні акти: Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». Кримінальна відповідальність за домашнє насильство вступила в силу лише з січня 2019 року.

Проте прийняти акти не є достатньо, влада повинна забезпечити дієвий та ефективний механізм реалізації цих норм. Тому, окрім відповідальності (адміністративної та кримінальної) законодавством передбачені обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство (стаття 91-1 Кримінального кодексу України).

Можемо надати таку характеристику обмежувальним заходам:

- Застосовуються щодо осіб які вчинили злочин, пов'язаний з домашнім насильством;
- Застосовуються у випадку призначення покарання не пов'язаного з позбавленням волі, або у випадку звільнення від кримінальної відповідальності, або у випадку звільнення від покарання, у випадках передбачених Кримінальним кодексом України;
- Застосовується судом;
- Перелік можливих заходів міститься в Кримінальному кодексі України;
- Суб'єкт до якого можуть бути застосовані заходи: повинен вчинити діяння, пов'язанні з домашнім насильство, досягти 18-річного віку.
- Строк застосування: від 1 до 3 місяців, з можливістю продовження не більше як на 12 місяців.
- Контроль за виконанням здійснюють органи пробації, за місцем проживання

особи до якої застосували заходи [3, с. 47-49].

Слід відмітити, що аналогічні заходи передбачають положення законодавства у більшості Європейських країн. Проте в Україні постає проблема реалізації затверджених норм.

Обмежувальні заходи застосовуються виключно до осіб, що вчинили злочин, пов'язаний з домашнім насильством. І тут виникає перша проблема, а саме кваліфікація, що саме відноситься до злочинів, пов'язаних із домашнім насильством. Так, у своїй Ухвалі від 28.11.2019 року у справі № 453/225/19 ВС зазначив, що поняття домашнє насильство має комплексний характер, регламентується у різних сферах суспільних відносин, а тому при встановленні змісту поняття «злочин, пов'язаний з домашнім насильством» слід виходити із конкретних фактичних обставин вчиненого насильства щодо особи, а не юридичної оцінки дій винуватця, тому формулювання «злочин, пов'язаний з домашнім насильством» слід визнати оціночним поняттям, а не відсилочною нормою лише до ст. 126-1 КК України [4].

Не можна не звернути увагу на те, що відповідно до диспозиції статті 91-1 Кримінального кодексу України суд може застосувати обмежувальні заходи, проте не зобов'язан, отже можуть мати місце певні суб'єктивні чинники. Також не аби-яку роль відіграє визначення пропорційності заходів щодо особи кривдника та наявних загроз.

Отже, статистичні дані щодо домашнього насильства завжди були й залишаються вражаючими, так в Україні за 2019 рік було зареєстровано близько двохсот тисяч звернень щодо домашнього насильства [5]. Зрозуміло, що не кожна особа наважиться розповісти про свою проблему, хоча б через те, що є загроза подальшого застосування насильства з ще більшою жорстокістю. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство повинні бути тим чинником, що дадуть особі змогу не хвилюватися через свою безпеку після звернення за допомогою через домашнє насильство. І тут треба наголосити на тому, що в Україна це потребує ще подальшого вдосконалення, можливо через те, що це є чимось новим для нашої правової системи, або через недосконалість механізму реалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Коли вб'ють – тоді й приходьте». Про що свідчить опитування НВ на тему домашнього насильства. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/statistika-os-domashnye-nasilstvo-novini-ukrajini-50044260.html> (дата звернення: 14.04.2020).
2. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001 р. № 2789-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14> (дата звернення: 14.04.2020).

3. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2019. 288 с.
4. Ухвала ВС від 28 листопада 2019 року у справі № 453/225/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86035315> (дата звернення: 14.04.2020).
5. За домашнє насильство – за грати: Як в Україні та світі борються за знуцанням у родині. URL: https://zik.ua/news/2019/11/22/za_domashnie_nasylstvo__za_hraty_yak_v_ukraini_ta_svit_i_boriatsia_zi_znushchanniam_u_rodyni_946146 (дата звернення: 14.04.2020).

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СПОСІБ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ

Рєпін Д. А.

*Студент III курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Майбутнє кожної країни світу досить сильно залежить від економіки. А для того, щоб забезпечити легальне існування та розвиток цієї сфери потрібно уникати або запобігати злочинам, а також, не зашкоджувати окремим особам, організаціям, установам, підприємствам або країнам в економічних питаннях. За останнє десятиліття в Україні зросла кількість користувачів мережі Інтернет, паралельно з цим зріс і рівень кіберзлочинності. Сьогодні персональний комп'ютер, телефон або інший гаджет з доступом до мережі Інтернет є звичайною справою, яка необхідна задля того, щоб забезпечити себе доступом до великої кількості інформації, передачі різноманітних документів, файлів та будь-яких даних, здатність проводити банківські операції, торгівлю, грошові транзакції тощо.

Серед основних проблем в Україні можна виділити тіньову економіку та кіберзлочинність. Це і заважає подальшому розвитку нашої країни у всебічних напрямках, в тому числі, і на міжнародній арені, оскільки через подібні проблеми ми лишаємося іноземних інвестицій, можливих вигідних ринкових відносин тощо. На відміну від «класичного» відмивання доходів, що отриманні злочинним шляхом, за допомогою використання банківської системи, легалізація доходів, одержаних кіберзлочинним шляхом заснована на використанні різних типів транзакцій, від банківських переказів, поповнення або зняття готівки до використання цифрової валюти. Вирішення даних проблем є актуальними в умовах сучасних геополітичних викликів, євроінтеграційних

процесів.

І на нашу думку, кіберзлочинність відіграє досить впливову роль у тіньовій економіці. В сучасних умовах кіберзлочинність стає одним із найнебезпечніших суспільно-економічних явищ глобального характеру, яке турбує весь цивілізований світ. Розкриття і відстеження злочинних фінансових ланцюгів є складним завданням для правоохоронних органів, а тим паче у кіберпросторі, оскільки заплутані схеми є справжнім викликом, а для цього потрібні кваліфіковані спеціалісти у кібербезпеці, належне програмне та технічне забезпечення, що зможе допомогти якісно та ефективно протидіяти «кібер-легалізації» доходів.

Цікавим є той факт, що одним із основних напрямків протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, для поліпшення економіки України вважають розвиток безготівкового розрахунку. Але на нашу думку, це є досить нерозумним, оскільки ми живемо у XXI столітті, де кіберзлочинність розвивається день за днем. Поширення безготівкових розрахунків надасть кіберзлочинцям більше простору, фінансових ресурсів, а це поставить під загрозу економічний стан країни, фінансовий захист держави і суспільства.

Звичайно, що в одній сфері набагато простіше протидіяти злочинності. Проте, яка може бути мова про поширення такого виду розрахунку, коли в нашій країні не має надійного і стабільного захисту фінансових ресурсів. Беручи до уваги статистичні дані Генеральної прокуратури України за 2019 рік було виявлено 6264 злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (статті 361-363 Кримінально кодексу України) [3], але при цьому тільки 660 проваджень було закрито, у тому числі 531 за ч. 1 п. п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК України [1].

Відповідно до відомостей щодо протидії легалізації доходів за 2018 рік, передбачених ст. 209 ККУ [3] було встановлено суму легалізованих коштів та майна у розмірі 295 460 071 грн (не враховуючи кримінальних правопорушень, пов'язаних з приватизацією) і було накладено арешт на майно лише на суму 22 680 000 грн і 742 грн було вилучено [2]. Таким чином стає цілком прозорим стан протидії легалізації доходів та кіберзлочинності в Україні.

Складність розслідування такого роду незаконних операцій полягає в тому, що для того, щоб довести наявність факту легалізації злочинних доходів необхідно встановити взаємозв'язок між різними ланками. Труднощі починаються вже на початковому етапі встановлення осіб, які займаються відмиванням коштів, так, наприклад, при реєстрації веб-сайту, ідентифікація клієнта провайдером, що надає послуги Інтернет не

здійснюється. Вільний доступ до Інтернету дозволяє встановити оперативний зв'язок на великій відстані між фізичними, юридичними особами, існування яких можливе тільки у кіберпросторі, тобто таких суб'єктів може не існувати у фізичному світі. Тому це створює сприятливі умови для анонімності проведених операцій з легалізації доходів у кіберпросторі.

Збитки, пов'язані з відмиванням грошей, також неможливо визначити в повній мірі. Серйозною перешкодою на шляху є значна кількість об'єктивних і суб'єктивних факторів, які визначають «ціну відмивання». Сюди можна віднести: спосіб легалізації, кількість, задіяних в кримінальній економічній ланцюжку учасників і здійснюваних через них операцій, ступінь ризику і професіоналізму членів організованих злочинних формувань, які беруть участь у відмиванні, активність співробітників правоохоронних органів в тій чи іншій сфері

Тому ми вважаємо, що кіберзлочинність відіграє досить впливову роль у тіншовій економіці. В сучасних умовах кіберзлочинність стає одним із найнебезпечніших суспільно-економічних явищ глобального характеру, яке турбує весь цивілізований світ. В Україні до певного часу економічні та правові науки особливо не переймалися дослідженнями проблем комп'ютерної злочинності. Міжнародне співробітництво з іноземними країнами є одним із невідкладних засобів боротьби зі злочинністю, в тому числі враховуючи й кіберзлочинність: починаючи від законодавчої бази, що буде правильно та більш масштабно регулювати відносини у сфері інформаційних технологій, закінчуючи співробітництвом відповідних органів, що пов'язані з кіберзлочинністю, оскільки основною метою детінізації економіки є суттєве зниження рівня тінізації, шляхом створення сприятливих умов для залучення тіншових капіталів, збільшення економічної спроможності, збільшення національного багатства держави та інших показників. Це в свою чергу призведе до приросту залучених іноземних інвестицій, і відповідно реалізації цих інвестицій на благо економічного життя держави. Реінвестування цих ресурсів у новостворювані сфери виробництва та соціальну інфраструктуру, задля покращення рівня життя населення, зміцнення економічної безпеки держави та збільшення приросту доходів до бюджету.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єдиний звіт Генеральної прокуратури України про кримінальні правопорушення по державі за 2019 рік. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo.
2. Звіт Генеральної прокуратури України про протидію легалізації доходів, одержаних

злочинним шляхом за 12 місяців 2018 року. URL:
https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo#.

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ (ЗГВАЛТУВАННЯ)

Танченко М. О.

*Студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Амбівалентним інтересом на сьогоднішній день є питання щодо здійснення злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Як відомо, 11 січня 2019 року набули чинності законодавчі зміни Кримінального кодексу України (далі – ККУ), внесенні з метою виконання положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок, а також домашнього насильства. Таким чином, стаття 152 ККУ визначає термін «згвалтування» як «вчинення дій сексуального характеру, пов’язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи» [1]. Даний вид злочину визначається найбільш тяжким злочином проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Взагалі, кримінологічна характеристика – це комплексний термін, який визначає розповсюдженість відповідної протиправної поведінки, її різновиди, типові способи скоєння злочинних посягань, їх мотивація, місце і час скоєння, а також особливості особи злочинців [2, с. 160]. Посилаючись на зазначене, основними елементами криміналістичної характеристики згвалтувань є: спосіб вчинення згвалтування; місце вчинення згвалтування; типова «слідова картина» злочину; особа злочинця; особа потерпілого; мотиви вчинення згвалтування [3, с. 463].

Спосіб вчинення згвалтування обирається злочинцем залежно від його особистих психофізіологічних якостей, кількісного складу (одноособово чи групою осіб), залежно від того, наскільки потерпіла особа є близькою до гвалтівника, вибір місця вчинення злочину та інші умови, що характеризують об’єктивну сторону даного злочину.

Класифікація способу вчинення злочину передбачає:

I. Залежно від використання вже існуючої ситуації, зґвалтування, які вчинені:

– раптово;

– після попередньої спроби познайомитись та добровільного схилу до статевого контакту;

– з використанням обману.

II. Спосіб впливу та подолання опору потерпілого:

– використання безпорадного стану (хвороби, алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння тощо).

– шляхом доведення до безпорадного стану;

– шляхом залякування, погрози та жорстокого фізичного впливу.

III. Характеристика взаємозв'язку злочинця з потерпілим:

– зґвалтування незнайомої особи;

– зґвалтування, вчинене після нетривалого спілкування з особою;

– зґвалтування особи після проведення спільного часу разом;

– зґвалтування особи після довготривалих стосунків;

– зґвалтування особи перебуваючи у родинних стосунках, у тому числі малолітніх та неповнолітніх. [3, с. 463]

Дані про спосіб вчинення злочину можуть говорити про особливості особи, яка його вчинила – вік, професію, злочинний досвід, психічний стан.

Місцем вчинення зґвалтувань злочинці обирають малолюдні місця, такі як лісопаркові зони, підвальні та підсобні приміщення, дахи, пустирі, квартири, готелі. Найбільша кількість зґвалтувань вчиняється у вечірній і нічний час.

Типова «слідова картина» являє собою таку собі абстрактну модель слідів злочину, що відображаються у матеріальному вигляді. В даному виді злочину вона характеризується наявністю матеріально – фіксованих слідів події та сліди пам'яті її учасників.

До матеріально – фіксованих слідів відносяться сліди сперми, крові, епітелію, волосся, слини, різного виду гематоми, тілесні ушкодження, розірваний одяг – це ті сліди, які можуть лишатися на тілі та одязі як потерпілої особи, так і гвалтівника. Зокрема, на тілі гвалтівника характерним є наявність подряпин та укусів, що були утворені при опорі потерпілої особи. Безпосередньо на місці вчинення злочину: трасологічні (сліди рук, взуття, одягу, а також знарядь), одорологічні (запах), біологічні сліди учасників події, а також сліди боротьби, опору, насильницьких дій на місці події. Іноді потерпілій особі вдається залишити особисті речі злочинця. Наприклад, зірвати гудзик чи частинку одягу.

Специфіка типової «слідової картини», що лишається у пам'яті учасників

розслідуваної події характеризується вивченням обставин злочину, а також моментів із особистого життя для встановлення зв'язків між потерпілою особою та гвалтівником, а також можливих причин вчинення злочину. Однак найчастіше потерпіла особа психологічно не підготовлена до викладення подробиць зґвалтування, а інколи навіть і заявляти постфактум. Тут з'являється поняття «латентні зґвалтування», оскільки неможливо встановити точну цифру жінок, які піддавалися такому виду насильства. Причини, за якими не було заявлено про скоєне діяння чи з моменту його вчинення пройшло багато часу – безліч, зокрема, у жертви виникає відчуття сорому, страху, що змушує її відчувати себе винною у тому, що сталося. Це підтверджує соціальна мережа Twitter за хештегом #WhyIDidn'tReport (чому я не повідомив/ла).

Варто зауважити, що зовнішні фактори та поведінка жертви, що спонукала на вчинення насильницьких дій проти неї, не є пом'якшувальною обставиною при кваліфікації злочину. Кримінальний кодекс зазначає наявність саме обов'язкової добровільної згоди на статеві зносини.

Якщо говорити про особу злочинця, то гвалтівники поділяються на дві групи [3, с. 465]. До першої належать особи, що мають психічні вади або патологічні прояви статевого потягу. Такі як, наприклад, Андрій Чикатило, Тед Банді. Другу групу складають особи, які не мають патологічних змін у психічній та статевій сфері, але при цьому є патологічними алкоголіками, наркоманами, особи, які раніше були засуджені за насильницькі злочини, або ті, хто з цинізмом відносяться до жінок.

Особа потерпілого. Переважно потерпілими від зґвалтування є особи жіночої статі та неповнолітні, що підтверджується статистичними даними 24 каналу від 10 січня 2019 року. Згідно з Єдиним реєстром судових рішень відомо, що у 13–15 % постраждалими від сексуального насилля є дружини. У 75-80% постраждалими від зґвалтувань є неповнолітні особи. При цьому цікавим фактом є те, що за даними Українського інституту соціальних досліджень, лише 56% опитаних жінок та 50 % чоловіків вважають зґвалтування насильством над особистістю. А це означає, що в Україні 50 % населення не вважають зґвалтування протиправним, а згода жінки не має жодного значення [4].

В більшості випадках потерпіла особа і гвалтівник тією чи іншою мірою знайомі між собою. Основним мотивом вчинення даного злочину є задоволення статевої пристрасті, але іноді можна зустріти діяння у зв'язку з помстою, бажанням принизити або сексуально самоствердитись. Багато осіб, які піддавалися нападам у зв'язку з задоволенням сексуального потягу, часто стверджують, що добре пам'ятають окремі подробиці – звуки, образи, запахи, пов'язані з нападом. Однак, на прохання слідчого згадати точний час події чи певне місце, жертвам важко відновити це в пам'яті, іноді

навіть зустрічається суперечність в їхніх показах, що ставить їх під сумнів. Виникає це в наслідок того, що події, які травмують психіку, зберігаються в пам'яті інакше, ніж звичайні спогади. Виникає так званий блок, а пережиті раніше відчуття заповнюють прогалини пам'яті, складаючи картину в цілому. І потім, коли згадується день чи подія, спогади постають у пам'яті зв'язно, як єдина історія.

При вчиненні злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості особи обов'язковим є якомога швидке відкриття кримінального провадження, оскільки необхідні сліди, які вказують на вчинення даного виду злочину, швидко зникають і не можуть використовуватися як докази – тілесні ушкодження, сліди сперми, крові тощо, а гвалтівники здійснюють спроби приховати ці сліди, а на початковому етапі розслідування злочину вчиняються дії щодо збереження одягу і білизни потерпілої особи. Якщо потерпіла особа вказує ймовірного підозрюваного, то проводиться судово-медична експертиза обох осіб з метою фіксації слідів статевого акту і тілесних ушкоджень, що свідчать про боротьбу та самооборону [3, с. 467].

Аналізуючи Єдиний державний реєстр судових рішень за 2019 рік на території України, було розглянуто 10 вироків за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 152 КК України. Зокрема, вказаний злочин здійснювався стосовно неповнолітніх осіб (2 вирок); осіб похилого віку (2 вирок); осіб, що досягли повноліття (6 вироків). При цьому, у 5 випадках обвинувачувані особи раніше були притягнутими до насильницьких злочинів – розбій або зґвалтування. У 3 випадках, особи не притягалися до кримінальної відповідальності та у процесі було укладено угоду про примирення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
2. Якимова С. В. Поняття та кримінологічна характеристика «сексуальних злочинів». 2014. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/26755/1/029-159-165.pdf>.
3. Алексеев О., Вакулик О., Іщенко А. Криміналістика. Центр учбової літератури, 2015. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1700/1/Підручник%20Криміналістика.pdf>.
4. Зґвалтування в Україні: статистика в інфографіці. 24 канал. 10.01.2019. URL: https://24tv.ua/zvaltuvannya_v_ukrayini_statistika_v_infografitsi_n1093992.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДІЯНЬ, ВЧИНЕНИХ СУДДЕЮ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 368 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Щербак Н. М.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Думчиков М. О.

к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Протидія корупції в Україні є одним з найважливіших державних завдань. З моменту проголошення незалежності в нашій державі було прийнято одразу кілька антикорупційних стратегій; було проведено більше десятка найрізноманітніших антикорупційних реформ та кампаній; прийнято майже рекордну кількість нормативно-правових актів, які спрямовані на запобігання та боротьбу з корупцією. Однак, незважаючи на всі зусилля державних органів та громадських організацій, рівень корупції в Україні залишається неприйнятно високим. Корупція деформує державне управління, деморалізує суспільство і взагалі гальмує його розвиток. Однією з головних причин низької ефективності антикорупційних заходів є корумпована судова система, оскільки вона не тільки знецінює авторитет державної влади, але й паралізує будь-які позитивні кроки у цьому напрямку.

Найбільш поширеним серед суддів корупційним злочином є «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» передбачений ст. 368 Кримінального кодексу України.

Здійснивши аналіз даних розміщених в реєстрі кримінальних проваджень Спеціалізованої антикорупційної прокуратури в судах, а також статистичну інформацію НАБУ про скерування справ до суду, ми можемо зробити висновок, що в даний час у суді перебуває щонайменше 33 справи щодо 33 працівників судової гілки влади за корупційні злочини та злочини у сфері службової діяльності, зокрема, 14 справ кваліфікованих за ст. 368 Кримінального кодексу України (станом на 01.03.2020 року) [1, 2].

З огляду на те, що наша держава впевнено взяла курс на євроінтеграцію в 2013 році виникла нагальна потреба здійснення політико-правової відповідності положень чинного законодавства нормам міжнародного права. 18 квітня 2013 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», відповідно до якої законодавцем було замінено поняття «хабар» на «неправомірну вигоду» [3].

Це однозначно суттєво розширило сутність даного кримінально-правового поняття,

адже тепер кримінально-правова відповідальність за порушення даної норми кримінального права настає не лише за одержання такої неправомірної вигоди, а й за прийняття її пропозиції чи то обіцянки. Крім того, значно розширено коло осіб, що підлягають кримінальній відповідальності за вчинене такого типу діяння.

У зв'язку зі значною кількістю зафіксованих випадків порушення суддями положень норм ст. 368 КК України вважаємо за доцільне зосередити свою увагу на характеристиці деяких кримінально-правових аспектів. Згідно з приміткою ст. 45 Кримінального кодексу України, злочин передбачений ст. 368 цього Кодексу віднесений законодавцем до корупційних злочинів [4].

Загальновідомим є те, що для притягнення будь-якої особи до кримінальної відповідальності в її діяннях повинен міститися склад злочину. Встановлення конкретного складу злочину та його ознак є обов'язковою умовою додержання принципу законності при застосуванні норм кримінального права в слідчій та судовій практиці. Відповідно до теорії кримінального права склад злочину утворюють 4 складові елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона [5, с. 73].

Отже, безпосереднім об'єктом корупційного злочину, передбаченого ст. 368 КК України у разі вчинення його працівником судової гілки влади є суспільні відносини, що визначають та регулюють порядок діяльності суддів, як службових осіб органів державної влади щодо їх непідкупності та неупередженості, а також гарантії законності та об'єктивності, винесених ними рішень.

Щодо предмету даного злочину, то ним є неправомірна вигода, що безпосередньо зазначена в диспозиції статті. Під неправомірною вигодою відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» варто розуміти: грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [6].

В більшості випадків суддів обвинувачують у вчиненні даного злочину, коли під неправомірною вигодою розуміються грошові кошти, рідше – майно. Грошові кошти – це особлива, загально визнана, еквівалентна форма вартості всіх товарів. До грошових коштів відносять: національну грошову одиницю – гривню та іноземну валюту.

Об'єктивна сторона злочину полягає в таких альтернативних діях, передбачених ч. 1 ст. 368 КК України як: прийняття пропозиції; прийняття обіцянки; одержання неправомірної вигоди; прохання надати таку вигоду. Слід звернути увагу, що згідно з чинним кримінально-правовим законодавством прийняття обіцянки та пропозиції неправомірної вигоди містить усічений склад злочину, оскільки є закінченим з моменту

проголошення згоди на це суддею. Натомість одержання неправомірної вигоди – формальний.

Говорячи про одержання неправомірної вигоди то існують різні способи її отримання, зокрема такі як: через посередника; перерахування на банківський рахунок; при особистій передачі; використовуючи системи мережі Інтернет; під виглядом різних виплат, премій, пільг тощо.

Щодо прохання надання неправомірної вигоди то на нашу думку дане поняття є не зовсім доцільно використане законодавцем, адже в цьому випадку більш вдалим було б застосувати поняття «пропозиція» надати таку вигоду. Оскільки суддя, як суб'єкт злочину завжди намагається приховати свій інтерес щоб переконати, що він діє не в своїх інтересах, а в інтересах громадянина, від якого він має намір одержати неправомірну вигоду. Тому суддя, швидше за все, не просить надати йому неправомірну вигоду для вчинення певних діянь, а лише висловлює пропозицію, тобто пропонує ймовірні способи вирішення конкретної проблеми.

Суб'єкт злочину – спеціальний, суддя як уповноважений державою особа на здійснення справедливого та неупередженого судочинства. Зокрема в ч. 3 примітки ст. 368 КК України надано вичерпний перелік осіб, які можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за даний корупційний вид злочину.

Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом та корисливим мотивом. Оскільки суддя, обвинувачений у вчиненні такого злочину, використовуючи своє положення діє в інтересах третьої особи, яка пообіцяла надати таку неправомірну вигоду або надала її, та розуміє, що вчинене ним діяння прямо суперечить нормам чинного законодавства і передбачає кримінально-правову відповідальність.

Отже, охарактеризувавши особливості кваліфікації діянь, вчинених суддею, передбачених ст. 368 КК України, а саме «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди», а також здійснивши аналіз судової статистики та статистики САП, можна констатувати, що даний злочин займає перше місце серед корупційних злочинів, що вчиняються суддями. Беззаперечним є те, що подальше ігнорування «процвітання» корупції серед суддів є недопустимим. Адже, ефективність та доцільність антикорупційної політики держави залежать насамперед від реального рівня розвитку судової системи. Якими б прогресивними не були антикорупційні механізми, досягти значного успіху у боротьбі з корупцією навряд чи вдасться, якщо остаточне рішення у справах буде прийнято корумпованим суддею.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Реєстр кримінальних проваджень САП у судах. URL: http://bit.ly/sapo_courts_criminal (дата звернення: 01.03.2020).
2. Статистична інформація Національного антикорупційного бюро України (2018-2020 р.р.). URL: <https://nabu.gov.ua/tags/statistika> (дата звернення: 01.03.2020).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18.04.2013 р. № 221-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 10. Ст.119.
4. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
5. Савченко А. В. Склад злочину: проблеми визначення конструктивних елементів та ознак. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1 (14). С. 261–263.
6. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК ГАРАНТ СТАБІЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ

Безвін О. С.

Студент II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Каріх І. В.

к. п. н., асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Безпека людей, їх захищеність від різних небезпек і загроз хвилюють людину, як істоту розумну (*homo sapiens*), з перших років свого життя. На ранніх стадіях функціонування і розвитку людського суспільства, безпека зводилася головним чином до захисту від небезпечного впливу природних явищ і здатності людини забезпечувати своє існування.

Сучасний світ сповнений гострих суперечностей політичного, економічного, соціального і історичного характеру. У цій ситуації особливо складно доводиться Україні, так як вона має унікальні географічне положення, природні ресурси, багатонаціональне населення, тощо. Тому для нашої країни дуже важливим є забезпечення національної безпеки, без якої неможливий її розвиток.

Основоположним документом в галузі безпеки держави є Закон України «Про

національну безпеку України». Відповідно до п. 9 статті 1 цього закону національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [1].

Основними етапами розробки концептуального підходу до забезпечення стабільності та розвитку держави за допомогою національної безпеки України є:

- 1) аналіз стану національної безпеки України;
- 2) визначення основного завдання, мети і напрямів забезпечення національної безпеки України;
- 3) розробка принципів забезпечення безпеки України;
- 4) визначення загального алгоритму забезпечення безпеки України;
- 5) формування структури системи на забезпечення національної безпеки України та складу суб'єктів забезпечення безпеки;
- 6) визначення рівнів управління і режимів функціонування системи забезпечення національної безпеки України.

Становлення і розвиток людського суспільства завжди був пов'язаний з подоланням різних загроз, які виходили від природи, ворогів, технічних об'єктів і інше. Тому найважливішою умовою функціонування стабільності і розвитку людського суспільства є забезпечення безпеки. Саме поняття безпека можна охарактеризувати як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Відповідно до частини 2 статті 3 Закону України «Про національну безпеку України», основними принципами, що визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони, є:

- верховенство права;
- підзвітність;
- законність;
- прозорість;
- дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили;
- дотримання норм міжнародного права;
- участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки;
- розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони [1].

У сучасній теорії національна безпека як система, яка являє собою сукупність умов і факторів захисту національних інтересів, і національна безпека як процес використання ресурсів і можливостей суспільства для збереження, підтримки і вдосконалення цих умов і факторів розглядаються як дві сторони єдиного соціального явища. З одного боку, національна безпека як система, відображаючи стан суспільства, представляє основу процесу забезпечення захисту національних інтересів, практичної діяльності його суб'єктів. А з іншого - національна безпека як процес є необхідним фактором збереження стійкості системи національної безпеки, її оптимізації і вдосконалення з метою забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави. Взаємодія цих сторін національної безпеки забезпечує комплексний захист національних інтересів, захист особистості, суспільства і держави у всіх сферах їх відносин і життєдіяльності від всієї сукупності небезпек і загроз, вона є гарантом стабільності, надійності та розвитку демократичної держави.

Таким чином, національна безпека є ключовою областю, яка нині перевищила важливість сфер усіх владних структур держави, і стала ключем до вирішення проблем суспільства в цілому. З'являються нові суб'єкти механізму забезпечення національної безпеки, внаслідок появи нових форм загроз і насильства в світі і його окремих регіонах. Однак для забезпечення ефективності та дієвості функціонування механізму національної безпеки в рамках нової концепції, необхідно дотримання важливої умови: придержуватися вимог демократії в цілому, за для стабільності і розвитку демократичної держави.

Слід зазначити, що функціонування інституту національної безпеки протягом ХХІ століття має ключові особливості.

По-перше, ми повинні взяти курс на здійснення реформування, або вдосконалення діючого інституту національної безпеки, за рахунок загальноєвропейського правового досвіду, спираючись на Конституцію України і її історичних досвід, враховуючи життєві інтереси нації в цілому, а також, людини, права якої вказані в якості вищої конституційної цінності.

По-друге, необхідно враховувати, що необхідність проведення подібного роду перетворень обумовлена об'єктивними закономірностями, зокрема з'являється динаміка в процесах глобалізації, що породжує нові аспекти існуючих загроз, яким необхідно протистояти всій світовій спільноті, відповідно, кожна держава, перш за все, на внутрішньодержавному рівні має відобразити прагнення до співпраці, і, отже, бути залученою у все більш і більш інтенсивну взаємодію в рамках міжнародного права.

По-третє, ключовою проблемою є фактор занадто швидкого темпу видозміни зазначених загроз, що необхідно враховувати при виборі того або іншого варіанту

співпраці для досягнення позитивного ефекту вирішення існуючих та виникаючих проблем в найближчій або стратегічній перспективі за рахунок спільної участі держав.

У країнах Європейського Союзу активно створюються всі передумови і умови розвитку інституту національної безпеки, ведеться розробка внутрішньодержавних основ співробітництва за рахунок юрисдикційної практики Європейського суду з прав людини та Суду Європейських спільнот. Висловлюється думка про необхідність створення в кінцевому рахунку загальноєвропейського простору безпеки, в якому братиме участь і Україна в силу єдності європейського права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 березня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2469-19> (дата звернення: 22.03.2020).

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ ЯК ОДИН З ЗАСОБІВ ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Жук А. О.

*Студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Каріх І. В.

*к. п. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Волонтерська діяльність – це добровільна діяльність, де людина витрачає свої сили, час, навички задля допомоги іншим особам чи групам осіб. Саме альтруїзм є основною характеристикою волонтерства, оскільки учасники даного руху віддані своїй справі, бажають бути корисними, не потребуючи нічого взамін. Основна мета цих формувань – захист прав людини (тварин, навколишнього середовища ...), матеріальна або психологічна допомога та покращення життя населення. Волонтерський рух можна вважати, як один зі способів збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей. Організація Об'єднаних Націй вважає, що ця діяльність є важливою стратегією, що направлена на вирішення багаточисленних проблем не тільки в нашій державі, а також і в усьому світі.

Поштовхом до виникнення волонтерства, були виклики суспільства, з якими не мала змоги впоратись держава. Останні роки в Україні це досить поширене явище. Все більше людей з кожним днем починають брати участь у волонтерській діяльності, але вона виникла ще задовго до подій на Майдані та війни на Донбасі. Під час Першої та

Другої світових війн волонтери допомагали відбудовувати зруйновані міста та села, надавали захист людям, які не мали місця куди повернутися, допомогу усім нужденним (медичну, психологічну, матеріальну).

Звичайно, волонтерство продовжувало функціонувати і далі, але вже в менших масштабах. Нині в Україні діє багато волонтерських організацій, більшість яких направлена на допомогу військовим, переселенцям та особам, які проживають на території військових дій. Саме 2014 рік став потужним поштовхом для формування величезної кількості волонтерських організацій, що є позитивним прикладом громадської свідомості. Проведене Інститутом Горшеніна в лютому 2016 р. опитування, показало, що найбільшою довірою в українців користуються волонтери (їм довіряє 71% населення), наступні за рівнем довіри – громадські організації (49%). На жаль, з початку подій на Майдані, волонтерство було стихійним та хаотичним явищем через незібраність та погану підготовку громадян до екстрених подій, але з кожним роком ситуація покращується [2, с. 8-12].

В Україні волонтерський рух регулюється такими законодавчими актами, як Закони України «Про волонтерську діяльність», «Про громадські об'єднання», «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Останні роки в законодавстві було запроваджено багато нових змін щодо волонтерської діяльності, але, на нашу думку, цього є недостатньо для нормального функціонування волонтерства, особливо в зоні АТО. Закон України «Про волонтерську діяльність» потребує внесення змін та доповнень у сферах, що стосуються проведення такої діяльності під час надзвичайних ситуацій чи бойових дій, необхідності обов'язкового страхування волонтерів, надання пільг всім учасникам, відшкодувань витрат та багато іншого. Необхідно зазначити, що багато волонтерів у зоні проведення антитерористичних операцій ризикують своїм життям та здоров'ям. Через це вони заслуговують на отримання певного статусу. Також, значною проблемою є те, що не визначено жодного порядку звітності волонтерів-фізичних осіб про використання благодійних пожертв на цілі АТО. Як наслідок, це може призвести до великої кількості злочинних махінацій [3].

В сучасній Україні існують небезпеки щодо волонтерської діяльності та недосконалість вітчизняного законодавства у сфері волонтерської діяльності. Необхідно оформляти відносини з донорами коштів і передбачати, що фонд має право використовувати пожертвування на свій розсуд. Перед волонтерами стоїть дві основні загрози. По-перше, за збирання грошів на банківські картки, але цього можна уникнути якщо зареєструватися в реєстрі АТО. По-друге, їх можуть звинуватити у нецільовому використанні коштів. На жаль, у нашій країні існує досить погана система щодо

виявлення шахраїв у цій сфері.

На сьогодні більше ніж 100 країн світу об'єднані в глобальний волонтерський рух, який з кожним днем стає більш впливовим. Основним лідером у цій сфері є США. Понад 50 % дорослого населення США беруть участь у волонтерській діяльності, чого бракує нашій державі. Американський уряд затверджує, що участь у добровільних проєктах допомоги є безумовною перевагою при пошуку роботи. Крім того, така діяльність може посилити конкурентну перевагу серед висококласних спеціалістів. Серед студентів волонтерський досвід істотно збільшує шанси на отримання стипендій на навчання та вступ до престижних навчальних закладів [1, с. 115-117].

Отже, зростання кількості волонтерських ініціатив є позитивним прикладом громадської організації. Не зважаючи на, безліч негативних факторів, які сповільнювали розвиток волонтерства (брак ресурсних можливостей, велика кількість постраждалих в наслідок збройної агресії, не підтримка з боку державного уряду тощо), даний рух постійно створює нові умови для розвитку якісного рівня цієї діяльності та відбувається покращення взаємодії волонтерів з органами державної влади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці. К. : НІСД, 2016. 528 с.
2. Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. К.: НІСД, 2015. 36 с.
3. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 р. № 3236-17. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 42. Ст. 435.

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗЛОЧИНЦЯ

Скляр Б. П.

Студент III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Насильницькі злочини це невід'ємний наслідок силового вирішення конфліктів між особами. Але наявність конфлікту між особами не є обов'язковою для вчинення такого злочину. В цілях цієї тези термін насильницькі злочини означає злочини проти життя та здоров'я особи, що передбачені розділом II особливої частини Кримінального кодексу

України. Кримінологічний портрет насильницького злочинця дає можливість розуміння можливих варіантів поведінки такої особи під час вчинення злочину, що дає додаткові переваги для проведення слідчих-розшукових дій, тим самим якісно покращує ведення досудового розслідування. При цьому слід зазначити, що застосування насильства однією особою над іншою в контексті цієї тези може мати наслідком психологічну деформацію злочинця.

У відповідності до морально-психологічного відношення особи до дій, що вона вчиняє слід розділяти:

1) випадкових злочинців, тобто дії яких є лише неадекватною реакцією на раптово виниклий конфлікт або пов'язані з разовим попаданням в обстановку інтенсивного групового тиску (вбивство вчинене в стані сильного душевного хвилювання); такі особи психологічно не готові до вчинення злочину і знайти сліди такого злочину, особа, що знаходиться в такому стані на момент вчинення злочину і в короткий період після нього перебуває в стані стресу, когнітивна функція таких злочинців слабша в короткий період, що створює певні труднощі для тих заходів досудового розслідування, що безпосередньо пов'язані зі спілкуванням зі злочинцем.

2) злісні-особи, особи, які в силу своїх особистих чи психологічних якостей, пасіонарності або психічних відхилень є більш стійкими до вчинення насильницьких дій вчинення таких дій не створює мінімальний тиск на когнітивний апарат особи на відміну від ситуативних злочинців для яких вчинення такого діяння створює стресову ситуацію. До зазначених типів особи насильницького злочинця слід розділити на професійних злочинців і осіб що в наслідок певних рис характеру, психологічних травм є більш схильними до скоєння таких злочинів.

Перші з них – особи, що розглядають скоєння злочинів як спосіб заробітку. Тут існує певна проблема, вона полягає в тому, що більшість науковців стверджує, що деякі більшість професійних злочинців не мають судимостей, але в такому випадку особу не можна вважати злочинцем, адже його провина не була доведена судом з цього можна зробити висновок, що постать професійного злочинця не може бути перевірена емпіричним шляхом, адже вони не потрапляють до поля зору правоохоронних органів у якості підозрюваних. Але відповідно до усталеного образу такого злочинця це особа, що володіє неабиякими розумовими здібностями достатніми для успішного ведення своєї діяльності, деякі науковці схильні стверджувати про наявність у таких осіб вищої або середньої спеціальної освіти, відсутні зв'язки з організованою злочинністю або з організованою злочинністю, що непотрібна при діяльності такої особи, такі особи здебільшого характеризуються як стримані, такі злочинці ніколи не діють спонтанно

мають певний план дій.

Другі – особи, що мають особливості характеру або певні психологічні відхилення, що змушують діяти цю особу агресивно і неадекватно. Таких злочинців не можна назвати ситуативними, оскільки ці особи мають чітку антисоціальну направленість як і професійні, але вирізняються від них відсутністю планування злочинів, хаотичністю дій при здійсненні, емоційністю при здійсненні злочину. Такі особи ідуть на контакт з іншими злочинцями.

У залежності від соціально-психологічної характеристики особи злочинця і мотивів вчинення ним насильницьких злочинів виділяються також такі її типи, як самостверджуючий, корисливий, ігровий (виявляє прагнення до гострих ситуацій, до ризику), байдужий (пасивний, побоюється за своє життя).

Підсумовуючи викладене слід сказати, що морально-психологічна характеристика насильницьких злочинців показує, що їх поведінка часто залежить від випадково сформованих ситуацій, але у випадках з категорією професійних злочинців це зовсім не так. Але як і всі вони прагнуть задовольнити свої бажання негайно, не рахуючись з оточуючими і з прийнятими в суспільстві нормами поведінки.

Насильницький тип злочинця характеризується такими якостями індивіда, як соціальна відчуженість, , агресивність, егоцентризм тощо.

Розрізняють ситуаційних злочинців і злісних насильницьких злочинців.

Як для першого так і другого характерний прояв агресії, але вони різняться за морально-психологічним відношенням до скоєного і можливістю контролювати агресію і залишатися спокійним.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонян Ю. М. Насилие. Человек. Общество. М.: ВНИИ МВД РФ, 2001 г. 992 с.
2. Антонян Ю. М. Причины преступного поведения. Москва, 1992. С. 8–16.
3. Даньшин І. М., Голіна В. В., Валуйська М. Ю. та ін. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х.: Право, 2009. 288 с.
4. Зелинский А. Ф. Криминальная психология. К.: Научно-практическое издание: Юринком Интер, 1999. 240с.
5. Иванов Ю. Ф., Джужа О. М. Кримінологія: Навч. посіб. К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. 264 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ЗАСУДЖЕНИХ

Янішевська К. Д.

*к. ю. н., доцент, старший викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Як відомо, розвиток будь-якого суспільства формується завдяки існуванню позитивних та негативних явищ. Це можна сказати і про формування українського суспільства. Так, поряд з суспільною працею, духовними цінностями, культурними здобутками існують такі негативні чинники як злочинність, насильство, алкоголізм, проституція, наркоманія та інші. Однією з сучасних проблем нашого суспільства є поширення ВІЛ інфекції.

ВІЛ-інфекція (синдром набутого імунodefіциту – СНІД, human immunodeficiency virus infection – HIV infection, acquired immunodeficiency syndrome – AIDS, erworbenen immundefektsyndrome – EIDS, syndrome d’immunodeficiency acquisite – SIDA) – повільно прогресуюче інфекційне захворювання, що виникає внаслідок зараження вірусом імунodefіциту людини, що вражає імунну систему, в результаті чого організм стає високо сприйнятливий до опортуністичних інфекцій і пухлин, які в кінцевому підсумку призводять до загибелі хворого. Інфікування людини вірусом імунodefіциту не викликає обов’язкової і негайної поразки імунної системи. Погіршення здоров’я може настати через значний час або взагалі не наступити, але людина стає вірусоносієм, що становить загрозу здоров’ю не тільки самого хворого, але і інших осіб [1].

Наша держава сьогодні посідає одне з перших місць серед країн європейського регіону за кількістю ВІЛ-позитивних осіб. За даними Центру громадського здоров’я МОЗ України на початок 2018 р. в країні проживало 244 000 ВІЛ-позитивних людей. Кожен сотий громадянин України у віці від 15 до 49 років інфікований ВІЛ [2].

Згідно з останніми статистичними даними Центру громадського здоров’я МОЗ України у березні 2020 року в Україні офіційно зареєстровано 1 349 нових випадків ВІЛ-інфекції, у 403 пацієнтів діагностовано СНІД, а 214 людей померли від СНІДу. Інфікування ВІЛ в Україні у березні 2020 року було здійснено шляхом: гетеросексуальним – 839 випадків; гомосексуальним – 31 випадок; парентеральний – 467 випадків; вертикальним – 141 випадок; невідомим – 4 випадки [3].

Варто зазначити, що значна кількість осіб, у середовищі яких розповсюджені ВІЛ-інфекції, є ув’язнені. Для багатьох в’язниць світу характерними є переповненість, насилля, недостатнє освітлення та незадовільні соціально-побутові умови, а також недостатній рівень захисту від екстремальних кліматичних умов. Коли подібні умови супроводжуються дефіцитом засобів особистої гігієни, недостатнім харчуванням,

обмеженими можливостями доступу до чистої питної води та недостатнім рівнем медико-санітарного забезпечення, тоді зростає уразливість ув'язнених щодо інфікування ВІЛ та іншими соціально небезпечними інфекціями [4, с. 62].

Наша держава у діяльності щодо забезпечення прав ув'язнених, які мають статус ВІЛ позитивних керується як міжнародними, так і національними нормативно-правовими актами, такими як:

– Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила Ради Європи; Рекомендації, Доповідь від 12.02.1987, прийняті Комітетом Міністрів 11 січня 2006 року, які встановлюють вимоги до дотримання прав людини в місцях позбавлення волі, створення гідних умов на час тюремного ув'язнення, зокрема щодо правової допомоги, трудової діяльності та охорони здоров'я [5];

– Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження з в'язнями, затвержені 30 серпня 1955 року, параграф 2 яких вказує на медико-санітарне обслуговування, яке слід організовувати в тісному контакті з системою державних органів охорони здоров'я і таким чином, щоб забезпечити безперервність лікування й догляду, в тому числі у зв'язку з ВІЛ, туберкульозом та іншими інфекційними захворюваннями, а також наркозалежністю [6];

– Кримінально-виконавчий кодекс України, стаття 116 якого вказує на медико-санітарне забезпечення засуджених до позбавлення волі, організацію необхідних лікувально-профілактичних закладів, проведення лікувально-профілактичної і санітарно-протиепідемічної роботи [7];

– Закон України від 30.06.1993 № 3352-ХІІ «Про попереднє ув'язнення», ч. 4 ст. 11 якого закріплює, що медичне обслуговування, а також лікувально-профілактична і протиепідемічна робота в місцях попереднього ув'язнення організуються і проводяться відповідно до законодавства про охорону здоров'я [8];

– Спільний наказ Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України та Державної служби України з контролю за наркотиками від 22.10.2012 № 821/937/1549/5/156 «Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії», яким затверджено механізм лікування препаратами замісної підтримувальної терапії в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторах та виправних центрах [9];

– Спільний наказ Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства внутрішніх справ України від 05.09.2012 № 692/775/1311/5 «Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, територіальних органів

внутрішніх справ, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів в частині забезпечення наступності диспансерного спостереження за ВІЛ-позитивними особами, здійснення клініко-лабораторного моніторингу за перебігом захворювання та проведення антиретровірусної терапії», який розроблено з метою забезпечення диспансерного спостереження за ВІЛ-позитивними особами, здійснення клініколабораторного моніторингу за перебігом хвороби та проведення антиретровірусної терапії (АРТ) серед затриманих осіб [10], тощо.

Зважаючи на існування певної кількості нормативно-правових актів щодо правової охорони ВІЛ-інфікованих засуджених, не можна говорити, що вони є бездоганними, а також те, що вони цілком виконуються працівниками пенітенціарних установ. До того ж низький рівень правової грамотності серед ВІЛ-позитивних ув'язнених в Україні є постійною проблемою, яка також впливає на отримання ними послуг догляду та лікування. Ще однією проблемою є недостатня кваліфікація медичного персоналу пенітенціарних установ щодо надання медичної допомоги ВІЛ-інфікованим.

Таким чином, зважаючи на вищевикладене можна говорити про те, що наявність правової бази, медичних працівників та медичних препаратів в установах пенітенціарної системи не гарантує ув'язненим ВІЛ інфікованим належного медичного забезпечення та охорони їх здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Толмачева М. С. Инфекционные болезни. Киев, 2003. 423 с.
2. Статистика з ВІЛ/СНІДу. URL: <https://www.phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/vilnid/statistika-z-vilnidu>.
3. Статистика з ВІЛ/СНІДу. URL <https://www.phc.org.ua/news/statistika-vil-i-tb-v-ukraini-berezen-2020-roku>
4. Йосипів А. О. СНІД та злочинність: взаємозв'язок і проблеми сучасності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. Вип. 4. Том 2. 2016. С. 60–63.
5. The European Prison Rules (European Council); Recommendations, Report of 02.12.1987 (adopted by the Committee of Ministers on January 11, 2006 at the 952nd meeting of the Ministers' Deputies). URL: http://www.coe.int/t/dgi/criminallawcoop/Presentation/Documents/EuropeanPrison-Rules_978-92-871-5982-3.pdf.
6. Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження з в'язнями, від 30 серпня 1955 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_212.
7. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 червня 2003 р. № 1129-IV. URL:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.

8. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 р. № 3352-XII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>.

9. Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії: Спільний наказ Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України та Державної служби України з контролю за наркотиками від 22.10.2012 р. № 821/937/1549/5/156. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1868-12>.

10. Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, територіальних органів внутрішніх справ, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів в частині забезпечення наступності диспансерного спостереження за ВІЛ-позитивними особами, здійснення клініко-лабораторного моніторингу за перебігом захворювання та проведення антиретровірусної терапії: Спільний наказ Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства внутрішніх справ України від 05.09.2012 р. № 692/775/1311/5. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1615-12>.

СЕКЦІЯ 10
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ДО ПІДРОЗДІЛІВ
ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС**

Кожевніков В. В.

заступник завідувача відділу

Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичний центру МВС

Особливе значення в процесі розслідування злочинів і забезпечення притягнення винних до кримінальної відповідальності має дослідження слідів злочину, що дає можливість залучити їх до кримінального провадження, надавши їм статус доказів [1].

При надходженні матеріалів щодо призначення судових експертиз чи експертних досліджень до підрозділів Експертної служби МВС, експерти чи особи, відповідальні за прийом матеріалів, керуються Інструкцією з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України [2]. Це дозволяє особам, відповідальним за прийом чи видачу матеріалів, приймати правильні рішення у випадках направлення матеріалів, оформлених неналежним чином, а експерту, який проводить дослідження, надавати правильні та однозначні висновки, дотримуючись методичних рекомендацій щодо дослідження тих чи інших об'єктів.

В залежності від повноти надання досліджуваних об'єктів та зразків для порівняння, правильного та однозначного формулювання питань, які виносяться на вирішення експертизи чи експертного дослідження, експерти мають змогу оперувати окремими документами.

Так, на стадії реєстрації документів про призначення експертизи, які надійшли до експертного підрозділу (або під час отримання матеріалів по пошті) може складатись довідка про невідповідність, що свідчить про факт відмови працівників документального забезпечення приймати зазначені матеріали. Підставами складання цього документу є неповнота надання матеріалів згідно опису, відсутність чи неналежне упакування об'єкта дослідження, відсутність реквізитів, супровідних листів, інших необхідних документів.

На стадії попереднього дослідження, після розпакування об'єктів дослідження чи порівняльного матеріалу, експерт може скласти акт про невідповідність. Підставами складання цього документу є встановлення невідповідності переліку, зазначеному в документі про призначення експертизи.

Також на стадії попереднього дослідження, після визначення мети дослідження,

проведення оцінки наданих матеріалів, формування уяви про досліджувані об'єкти та планування експертного дослідження, може складатись клопотання експерта.

Клопотання складаються за необхідності:

- уточнення запитань, змісту та обсягу експертного завдання;
- надання дозволу на пошкодження, знищення чи зміну стану чи властивостей об'єкта дослідження;
- надання додаткових чи порівняльних зразків;
- надання доступу до об'єкта дослідження.

На час усунення недоліків, зазначених в акті про невідповідність та клопотанні, виконання експертизи призупиняється на 30 та 45 днів відповідно.

У випадках, коли відповіді на акт чи клопотання не надійшли у визначений термін, що унеможливує надання відповіді на жодне з поставлених запитань, або у разі несплати вартості судової експертизи або експертного дослідження впродовж 30 днів з дня отримання розрахунку вартості у порядку, передбаченому чинним законодавством, експерт готує повідомлення про неможливість проведення експертизи.

Як бачимо, призначення ініціаторами експертиз із допущенням тих чи інших прорахунків породжують в подальшому переписку між ними та експертними підрозділами, чим збільшують термін розслідування провадження чи розгляду справи в суді, а також збільшують і без цього значне навантаження експертів додатковим документообігом.

При винесенні питань для призначення експертиз, необхідно дотримуватись певних правил в частині формулювання питань, адже їх дотримання в подальшому допоможе експерту дати однозначний, повний, обґрунтований та коректний висновок, а слідчому чи суду скоротить час проведення досудового розслідування чи судового розгляду.

До питань, що виносяться на вирішення експерта, пред'являються певні вимоги, а саме:

1. Питання, сформульовані в постанові про призначення експертизи, повинні, по-перше, чітко визначати завдання експерту і, по-друге, точно вказувати об'єкт, який необхідно піддати дослідженню.

2. Питання не повинні виходити за межі спеціальних знань, компетенції експерта, якому доручається проведення експертизи.

3. Питання бажано групувати по об'єктах дослідження, а взаємозв'язані питання перераховуються в логічній послідовності.

4. Не слід задавати питання, відповіді на які не вимагають спеціальних знань чи питань довідкового характеру, які потребують проведення досліджень. Особливо

неприпустима постановка перед експертом правових питань [3].

Якщо ініціатор проведення дослідження не може зорієнтуватися в якісному та кваліфікованому призначенні конкретної експертизи (експертного дослідження), буде доцільним завчасно проконсультуватися в експертній установі за відповідним напрямком, можливо погодити перелік питань, на які можливо буде надати відповідь, виходячи із обставин справи. На цій же стадії можливо уточнити іншу, не менш важливу інформацію стосовно об'єктів дослідження (надання доступу експерту до об'єктів дослідження, необхідності застосування руйнуючих методів під час дослідження тощо) та необхідної кількості порівняльних зразків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Перлін С. І. Співвідношення судової експертизи та експертного дослідження в діяльності Експертної служби МВС України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 283–288.
2. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 17.07.2017 р. №591 // *Офіційний вісник України*. 2017. № 73. Ст. 2254.
3. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование: учебно-практическое пособие. Харьков: Эспада, 2005. 544 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОМІРНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКІВ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Малій Б. А.

Студент IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Ільченко О. В.

к. ю. н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Проведення такої слідчої (розшукової) дії як обшук здійснюється правоохоронними органами і супроводжується чітким дотриманням процедури, відповідно до встановленої законом кримінально-процесуальної форми. Але, на жаль, не завжди дії усіх правоохоронних структур щодо сприяння ефективності проведення даної процедури є узгодженими. Нижче ми розглянемо основні, на нашу думку, проблеми в роботі органів досудового розслідування під час проведення обшуків та певні прогалини у кримінально-

процесуальному законодавстві, що регулює це питання.

На нашу думку, головне на що варто звернути увагу це отримання слідчим, прокурором ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку (далі – ухвала). Вимоги стосовно її змісту містяться у ст. 235 КПК України [1]. Так, це основний документ, що надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз. Проте на практиці досить часто буває, що правоохоронні органи виїжджають на проведення обшуків без вищевказаної ухвали, розраховуючи при цьому чи то на відсутність правової обізнаності громадян, чи відсутність належного правового захисту зі сторони адвокатів.

Відповідно до Конституції, а також КПК України, проникнення до житла чи до іншого володіння особи без ухвали слідчого судді допускається лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину [2]. Тобто, фактично, без згаданої раніше Ухвали, слідчий, прокурор, правоохоронні органи можуть потрапити до житла чи іншого володіння особи лише за добровільною згодою такої особи. Цей факт повністю нівелює основну функцію обшуку – відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Другою проблемою є, власне, сама процедура складення протоколу обшуку. Як відомо, такий протокол складається в присутності усіх учасників слідчої дії, та зачитується вголос прокурором або слідчим. І наче така процедура дає нам гарантії того, що дана процесуальна дія є прозорою і зрозумілою. Проте досить часто прокурором (слідчим) допускається значна кількість граматичних і орфографічних помилок, які ускладнюють процедуру залучення результатів обшуку під час судового розгляду кримінальної справи. Іноді вказуються неточні чи неактуальні біографічні дані (ПІБ особи, дата народження, місце народження, місце постійної реєстрації тощо).

У інших випадках взагалі трапляються казуси, коли на двох різних обшуках як учасники слідчої дії залучені ті ж самі поняті при чому вказаний у протоколі час проведення обшуку свідчить про те, що поняті перебували на двох обшуках одночасно. Результати таких обшуків не будуть залучені до матеріалів кримінального провадження адже суддя може визнати їх як недопустимими.

Існує і проблематика, пов'язана із залученням захисника (адвоката) до процедури проведення обшуку. У ч.1 ст. 236 КПК України зазначено, що незалежно від стадії проведення обшуку слідчий, прокурор, інша службова особа, яка бере участь у проведенні обшуку, зобов'язані допустити на місце його проведення захисника [1]. А ось у ч. 5 цієї ж

статті вказано, що обшук особи здійснюється особами тієї самої статі у присутності адвоката, представника на вимогу такої особи. Неявка адвоката, представника для участі у проведенні обшуку особи протягом трьох годин не перешкоджає проведенню обшуку. Саме цими нормами часто спекулюють, спеціально затягуючи час до приїзду адвоката на місце обшуку чи навпаки – захисник своїми діями намагається усіляко перешкоджати слідчому (прокурору) при проведенні обшуку.

Досліджуючи питання щодо фіксації розгляду клопотання про проведення обшуку, зазначимо, що частину 5 ст. 27 КПК викладено у редакції: «Під час судового розгляду та у випадках, передбачених цим Кодексом, під час досудового розслідування забезпечується повне фіксування судового засідання та процесуальних дій за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів. Офіційним записом судового засідання є лише технічний запис, здійснений судом у порядку, передбаченому цим Кодексом» [1].

Підтримуючи доцільність відеозапису засідань, звернемо увагу на недоцільне і не виправдане дублювання фіксування і за допомогою звукозаписувальних, і за допомогою відеозаписувальних технічних засобів, адже можливості відеозапису включають в себе і запис звуку. Це стосується і доповнених формулювань ч. 1 ст. 107 КПК, що «виконання ухвали слідчого судді, суду про проведення обшуку в обов'язковому порядку фіксується за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів», при тому, що фіксація обшуку за допомогою звукозапису взагалі викликає подив, враховуючи, що обшук є невербальною слідчою (розшуковою) дією.

При цьому слід звернути увагу на ще один важливий аспект, практика реалізації оновлених положень КПК України показала проблематику яка стосується детальної регламентації проведення відеозапису під час проведення обшуку. Досі незрозуміло, чи повинні бути в кадрі поняті, чи повинна камера фіксувати факт вилучення і перелік майна. А найголовніше – в КПК немає ні слова про безперервність відеозапису [3].

Проте, засада кримінального провадження, передбачена ст. 27 КПК України, має назву – «Гласність і відкритість судового провадження та повне фіксування технічними засобами судового засідання і процесуальних дій», і ч. 5 цієї ж статті передбачає, що під час судового розгляду та у випадках, передбачених КПК України, під час досудового розслідування забезпечується повне фіксування судового засідання та процесуальних дій за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів. Відповідно, «повне фіксування», як видається, свідчить про необхідність саме безперервного, суцільного фіксування процесуальних дій, у тому числі обшуку, на що слід звертати увагу при наданні правової допомоги у кримінальному провадженні [4].

Проаналізувавши нагальні проблеми, що виникають під час проведення обшуків,

хотілося б зазначити на необхідність внесення доповнень до положень ч. 7 ст. 223 КПК України, ч. 1 ст. 107 КПК України з зазначенням обов'язковості проведення безперервного звуко- та відеозапису під час проведення обшуків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство України зі змінами та доп. станом на 05.04.2020 р. Київ, 2012. 486 с.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Пономаренко Д. Недопустимість доказів. Тактика встановлення. URL: <http://blog.liga.net/user/ponomarenko/article/26945.aspx> (дата звернення: 05.04.2020).
4. Глушко С. Применение новелл УПК при обыске: следствие уже приспособилось. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/114388-primenenie-novell-upk-pri-obyske-sledstvie-uzhe-prisposobilos> (дата звернення: 05.11.2019).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Бенько А. В.

Студентка IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Ільченко О. В.

к. ю. н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

На сьогодні питання забезпечення безпеки осіб, які сприяють правосуддю, є надзвичайно важливим в системі кримінального процесу. Важеліефективного захисту від впливу на свідків з боку злочинців є недосконалыми і потребують реформування, з урахуванням найкращого досвіду зарубіжних країн. Аналіз норм положень Кримінального процесуального кодексу України дає нам підставу стверджувати: проблема забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному процесі залишається недостатньо врегульованою. Останнє призводить до того, що значна кількість кримінальних правопорушень залишається нерозкритими через відмову потерпілих або свідків надавати обвинувальні показання, у зв'язку із побоюваннями впливу зі сторони обвинувачених.

Міжнародною спільнотою ще з середини минулого століття було започатковано впровадження інституту захисту шляхом нормативного закріплення стандартів щодо надання гарантій особам, які надають свідчення і тим самим сприяють реалізації

кримінального провадження. Можемо навести приклади найвагоміших нормативно-правових актів: Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадські й політичні права, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, положення якої покладають обов'язок уживати заходів для забезпечення захисту позивача та свідків від будь-яких форм неналежного поводження.

Позиції науковців щодо прогалин в інституті забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні є наступними:

Карпов М. С. вважає що наразі наявна необхідність посилення відповідальності за здійснення протиправних дій по відношенню до свідків, потерпілих, експертів та перекладачів. Науковець зауважує, що нагальними є: прийняття «Програми захисту свідків, потерпілих, експертів і перекладачів» на державному рівні; розробка науково-практичних рекомендацій стосовно запозичення позитивного досвіду практичного втілення таких програм у життя [1, с. 258].

Весельський В. К. зазначає, що сучасні соціально-економічні та фізичні заходи захисту є недостатньо надійними (так, охороняти завжди та усюди неможливо, а «зникнути, розчинитися» у масштабах нашої країни нескладно, особливо з урахуванням можливостей організованої злочинності) [2, с. 59].

На думку М. В. Гарника заходи безпеки в нашій державі здійснюються на примітивному рівні: в переважній більшості випадків застосовуються наступні механізми: охорона житла чи самого учасника кримінального процесу під час досудового розслідування, переселення його до родичів або знайомих. Такі заходи не є довготривалими та не можуть повною мірою забезпечити справжню безпеку учасникам процесу [3, с. 4].

Коновалова Г. В. зазначає, що Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року не зміг вирішити проблемні питання пов'язані із забезпеченням безпеки учасників кримінального процесу: щодо визначення форм незаконного впливу на учасників кримінального процесу, який дає підстави для висновку про необхідність застосування заходів безпеки; щодо порушення необхідного балансу прав сторін у випадку застосування заходів безпеки; щодо обов'язкової перевірки свідчень анонімних свідків у разі виникнення сумнівів щодо їх правдивості [4, с. 2].

Дослідивши різні позиції науковців, можемо виділити дві категорії проблемних питань з приводу застосування положень Кримінального процесуального законодавства України щодо забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні – правові (наголошується на декларативності правового забезпечення безпеки тих осіб, що

повинні сприяти реалізації правосуддя у кримінальному провадженні, кодекс повинен містити особливості підстав та порядку надання відповідного захисту учасникам кримінального процесу) та організаційні (відсутність належного державного фінансування діяльності правоохоронних органів та недостатнє соціальне забезпечення осіб, щодо яких застосовуються заходи безпеки).

Аналізуючи позитивну світову практику, можна стверджувати, що найбільш розроблену правову базу та унікальний досвід із захисту свідків та потерпілих у кримінальному провадженні мають США. Федеральна програма із захисту свідків Сполучених Штатів Америки (WITSEC) була законодавчо закріплена Законом про контроль над організованою злочинністю в 1969 році. У реалізації WITSEC задіяно три відомства: Служба федеральних маршалів, Федеральне бюро в'язниць, Міністерство юстиції США. Через деякий час для реалізації вищезазначеного Закону в США було прийнято низку правових актів, що сприяли розвитку інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а саме: Програма щодо захисту свідків (1982), Закон «Про захист жертв і свідків злочинів» (1982), яким розширено перелік суб'єктів, що підлягають захисту, закони «Про реформу системи забезпечення безпеки свідків» (1984), «Про контроль за злочинністю» (1984), «Про права потерпілих і реституції» (1990).

Заходи безпеки розраховані на довготривале застосування. З їх числа, найбільш актуальними є: зміна даних особи, захист особи і зміна її місця проживання. Заходи безпеки застосовуються тільки за згодою свідка або потерпілого, коли згода надається, програма захисту діє до тих пір, поки загроза життю і здоров'ю учасника кримінального провадження, членів його сім'ї залишатиметься реальною, і не має значення завершено кримінальне судочинство за участю такої особи чи ні.

У США заходи із забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні, мають дієвий механізм фінансування, всі витрати здійснюються за кошти державного бюджету. Уряд США щорічно виділяє на програму захисту близько 60-100 млн доларів, а на кожну особу, щодо якої застосовуються такі заходи – 40 тис доларів [5].

Аналізуючи досвід європейських держав, слід зупинитися на практиці Італії. В 1991 році в Італії було прийнято Закон «Про захист свідків». Рішення про допуск особи до програми захисту приймається таким відомством, як Центральна національна комісія. Щодо змін в ідентифікації особи, то такі мають бути затверджені Центральною службою охорони, яка відповідає за забезпечення виконання заходів захисту свідків [6, с. 13–14]. Залежно від конкретних небезпечних обставин, до особи застосовуються такі охоронні заходи: цілодобове спостереження за помешканнями осіб; розміщення особи в безпечному

місці; забезпечення збройного супроводу під час її пересування; надання щомісячної матеріальної допомоги, розмір якої залежить від кількості членів сім'ї та відповідає або середньому прожитковому мінімуму, або попередньому (до включення у програму) рівню життя та державної медичної допомоги; за потреби – виготовлення нових документів для членів сім'ї свідка.

В Італії щорічно на програму захисту свідків витрачають до 60 мільйонів євро. За останні 10 років в Італії не було зареєстровано жодного факту загибелі особи, щодо якої були застосовані заходи забезпечення безпеки. Що свідчить про високий рівень ефективності державних заходів [7].

В нашій державі законодавчий механізм захисту осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні, на жаль, досі має прогалини, що може спричинити порушення основоположних прав людини і громадянина. Вищезазначена практика зарубіжних країн може стати позитивним прикладом і для України. На нашу думку, доцільними є наступні заходи: закріплення інституту захисту осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні в положеннях Кримінального процесуального кодексу України; створення окремого органу, що має реалізовувати програму захисту осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; впровадження механізму належного фінансування процедури захисту осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві, а також членів їх сімей, за рахунок державного бюджету; внесення змін до статті 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» на предмет закріплення вимоги щодо захисту осіб, які брали участь у кримінальному судочинстві й після закінчення кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карпов М. С. Законодавство України в сфері забезпечення безпеки свідків і потерпілих. *Універс. наукові записки*. 2006. № 1(17). С. 258.
2. Весельський В. К. Питання захисту осіб, які мають інформацію про злочинну діяльність. *Право України*. 1999. № 7. С. 59–61.
3. Гарник М. В. Проблеми захисту прав потерпілих від злочину. *Вісник прокуратури*. 2002. № 3. С. 4.
4. Коновалова Г. В. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства за новим КПК України. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 3. С. 2–3.
5. United States of America, Department of Justice, Office of the Inspector General, Audit Division, United States Marshals Service: Administration of the Witness Protection Security Program: Executive Summary (March 2005). P. 1.

6. Good practices for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime United Nations Office on Drugs and Crime Vienna UNITED NATIONS New York, 2008.

7. Жертвы: право на защиту. Проблемы защиты прав потерпевших и свидетелей по уголовным преступлениям: доклад Межрегиональной правозащитной общественной организации «Сопrotивление». URL: <http://www.soprotivlenie.org/?id=3&cid=115&t=v> (дата звернення: 20.03.2020).

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПОЗИТИВНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Бенько А. В.

Студентка IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Думчиков М. О.

к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

На сьогодні значна кількість кримінальних правопорушень залишається нерозкритими через відмову потерпілих або свідків надавати обвинувальні показання, у зв'язку із побоюваннями впливу зі сторони обвинувачених. Така ситуація певним чином підриває систему кримінальної юстиції.

Застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, має на меті, перш за все, забезпечення можливості таким учасникам (свідкам та потерпілим) надавати правдиві свідчення про обставини злочинів, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень, що можуть бути спровоковані внаслідок надання обвинувальних свідчень [1, с. 115]. Аналізуючи позиції більшості вітчизняних науковців можна виділити дві категорії проблемних питань з приводу застосування положень Кримінального процесуального законодавства України задля забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні – правові та організаційні.

Щодо правового аспекту – від передбачає певну декларативність правового забезпечення безпеки тих осіб, що повинні сприяти реалізації правосуддя у кримінальному провадженні. Так, Кримінально процесуальним кодексом не визначено чітких норм, які врегульовували би даний інститут. Безумовно, наразі реалізується процес приведення у відповідність національного законодавства до вимог міжнародного права та права Європейського Союзу, наявні спеціалізовані нормативні акти, що спрямовані на регулювання інституту захисту свідків, потерпілих та інших учасників кримінального

процесу: Закони України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». Проте, необхідно констатувати, що кодекс не містить особливості підстав та порядку надання відповідного захисту учасникам кримінального процесу.

Стосовно організаційного аспекту – то це, в першу чергу відсутність належного державного фінансування діяльності правоохоронних органів (адже будь який захід захисту вимагає значних ресурсів); по-друге- недостатнє соціальне забезпечення осіб, щодо яких застосовуються заходи безпеки. З аналізу норм, передбачених Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» можна зробити висновки, що у випадку застосування заходів захисту, особа може зіткнутися з проблемами працевлаштування, зміни місця проживання тощо. І саме в цьому випадку виникає проблема тимчасовості заходів, адже такі категорії осіб потребують тривалої соціальної підтримки від держави.

Аналізуючи світову практику, можемо дійти висновку, що найбільш розроблену правову базу та широкий, унікальний досвід із захисту свідків та потерпілих у кримінальному провадженні мають США. Федеральна програма із захисту свідків Сполучених Штатів Америки (WITSEC) була законодавчо закріплена Законом про контроль над організованою злочинністю в 1969 році. У реалізації WITSEC задіяно три відомства: Служба федеральних маршалів, Федеральне бюро в'язниць, Міністерство юстиції США. Через деякий час для реалізації вищезазначеного Закону в США було прийнято низку правових актів, що сприяли розвитку інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, з їх числа: Програма щодо захисту свідків (1982), Закон «Про захист жертв і свідків злочинів» (1982), яким розширено перелік суб'єктів, що підлягають захисту, закони «Про реформу системи забезпечення безпеки свідків» (1984), «Про контроль за злочинністю» (1984), «Про права потерпілих і реституції» (1990).

Федеральне бюро в'язниць, в свою чергу, розробило програму щодо повідомлення потерпілих і свідків злочину. Відповідно до програми, особа, зареєстрована в ній, завчасно попереджається про звільнення злочинця, їй повідомляється дата звільнення, місто і штат. У разі призначення слухань про умовно-дострокове звільнення ув'язненого, учасники процесу, які давали свідчення проти нього, будуть повідомлятися про всі зміни в статусі ув'язненого і про хід слухань, про умовно-дострокове звільнення. У разі втечі ув'язненого, потерпілий або свідок будуть повідомлені про втечу в найкоротші терміни. Також необхідно підкреслити, що у США заходи із забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні, мають ефективний механізм фінансування,

всі витрати здійснюються за кошти державного бюджету. Так, уряд США щорічно виділяє на програму захисту близько 60-100 млн доларів, а на кожну особу, щодо якої застосовуються такі заходи – 40 тис доларів [2].

Аналізуючи досвід європейських держав, слід розглянути позитивний досвід із захисту осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні, Італії. В 1991 році в Італії було прийнято Закон «Про захист свідків». Рішення про допуск особи до програми захисту приймається таким відомством, як Центральна національна комісія. Щодо змін в ідентифікації особи, то такі мають бути затверджені Центральною службою охорони, яка відповідає за забезпечення виконання заходів захисту свідків [3, с. 13–14].

Загалом, щодо процедури включення особи до спеціальної програми захисту, перш за все, необхідно одержати дозвіл прокурора, який веде розслідування, та Центральної національної комісії, що визначає ступінь небезпеки, яка загрожує особі, співпрацюючої із правоохоронними органами, підстави для надання їй захисту, оцінює значимість і важливість її показань на підставі відомостей, наданих поліцією і прокуратурою. Залежно від конкретних небезпечних обставин, згідно із законодавством Італії до особи застосовуються такі охоронні заходи, як: є цілодобове спостереження за помешканнями осіб; розміщення особи в безпечному місці; забезпечення збройного супроводу під час її пересування; надання щомісячної матеріальної допомоги, розмір якої залежить від кількості членів сім'ї та відповідає або середньому прожитковому мінімуму, або попередньому (до включення у програму) рівню життя та державної медичної допомоги; за потреби – виготовлення нових документів для членів сім'ї свідка. В Італії щорічно на програму захисту свідків витрачають до 60 мільйонів євро. За останні 10 років в Італії не було зареєстровано жодного факту загибелі особи, щодо якої були застосовані заходи забезпечення безпеки. Що свідчить про високий рівень ефективності державних заходів [4].

Тож, підбиваючи підсумки, можна констатувати, що на сьогодні в нашій державі законодавчий механізм захисту осіб, що беруть участь у виконавчому провадженні, має прогалини, наявні ризики порушення основоположних прав людини і громадянина. Практика таких держав, як США, Італія можуть нести позитивний приклад і для України. Тому, можна вивести наступні рекомендації:

- 1) закріпити належним чином інститут захисту осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні в положеннях Кримінального процесуального кодексу України;
- 2) розроблення державних програм захисту осіб, що враховували би питання їх належного соціального захисту, а також захисту членів їх сімей;

- 3) можливо, доцільним є створення, якщо не окремого органу, що курував би реалізацією програм захисту, то підрозділів в правоохоронних та судових органах;
- 4) забезпечити ефективну взаємодію між правоохоронними, судовими органами та прокуратурою, з органами місцевого самоврядування;
- 5) впровадити механізми належного фінансування процедур захисту осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні, а також членів їх сімей, за рахунок державного бюджету.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Навчальний посібник для суддів з питань судового провадження у кримінальних справах щодо торгівлі людьми з метою експлуатації праці / Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні. Київ: «Фенікс», 2014. 160 с.
2. United States of America, Department of Justice, Office of the Inspector General, Audit Division, United States Marshals Service: Administration of the Witness Protection Security Program: ExecutiveSummary (March 2005). P. 1.
3. Good practices for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime United Nations Office on Drugs and Crime Vienna UNITED NATIONS New York, 2008.
4. Жертвы: право на защиту. Проблемы защиты прав потерпевших и свидетелей по уголовным преступлениям: доклад Межрегиональной правозащитной общественной организации «Сопrotивление». URL: <http://www.soprotivlenie.org/?id=3&cid=115&t=v> (дата звернення: 20.12.2018).

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДИК РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВА

Сиволап І. В.

*Студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Завдання підвищення ефективності боротьби з убивствами криміналістичними методами вимагає подальшого вдосконалення криміналістичних методик попереднього та судового слідства. При побудові методик розслідування велике практичне значення має правильна криміналістична класифікація скоєних убивств. Вивчення літератури з криміналістики показує, що криміналістична класифікація далека від досконалості. Це можна пояснити не тільки складністю розв'язуваної задачі, але і відсутністю достатньо

розвиненої теорії криміналістичної класифікації в методиці розслідування окремих видів злочинів.

Класифікація вбивств є підставою виділення різних приватних криміналістичних методик, які мають свої особливості розслідування. В основі криміналістичної класифікації вбивств повинні лежати філософське розуміння проблеми класифікації, загальні положення теорії системно-структурного аналізу. Ми поділяємо підхід, згідно з яким під класифікацією розуміється система, що складається з елементів, між якими існують певні відносини, що утворюють її структуру.

Класифікація в методиці розслідування вбивств передбачає виявлення подібності та відмінності в компонентах криміналістичних характеристик. Загальним об'єднуючим елементом криміналістичних характеристик виступає правова класифікація цих злочинів, слугує основою для формування справді криміналістичних класифікацій даного об'єкта, а в кінцевому рахунку – для вироблення приватних методик їх розслідування. Так, КК закріплює загальне поняття вбивства, визначає його безпосередній об'єкт, а також регламентує окремі види вбивств в залежності від об'єктивної і суб'єктивної сторони даного злочину та суб'єкта, який його вчинив. Намітилися два підходи у вирішенні цього питання [1, с.210].

Представляється, що класифікація злочинів за кримінально-правовими критеріями не вирішує криміналістичних завдань. Побудова класифікації вбивств залежить оп вибору підстави, до яких слід віднести кримінально-правові, кримінально-процесуальні і криміналістичні підстави класифікації злочинів. В якості криміналістичних підстав класифікації вбивств можна назвати такі, як: спосіб і особливості підготовки, вчинення і приховання вбивства; особу вбивці, наявність злочинного досвіду; особистість потерпілого; місце і час вчинення вбивства; обстановка вчинення вбивства; мотиви і цілі злочину. Ці окремі підстави можна об'єднувати, укрупнювати в силу схожості і специфіки механізму вбивства і відповідних йому слідчих ситуацій, що складаються в процесі розслідування [2, с.65].

Так, залежно від способу вчинення можна виділити вбивства, вчинені з використанням будь-яких знарядь, і вбивства, скоєні з використанням вибухових, отруйних речовин, вогнебезпечних засобів.

Залежно від характеру знаряддя вчинення вбивства можна виділити вбивства із застосуванням холодної зброї, вогнепальної зброї, предметів побутового призначення або випадково виявлених злочинцем на місці злочину, а також вбивства з використанням транспортних засобів. Вбивці можуть використовувати для позбавлення життя кілька гармат, їх поєднання. В залежності від характеру дій, спрямованих на безпосереднє

позбавлення життя, можна виділити вбивства, вчинені шляхом утоплення, удушення, нанесення тілесних ушкоджень, спалення, скидання з висоти [3, с.129].

Виходячи з характеристики особистості вбивць, важливо виділити такі підстави для побудови методик розслідувань убивств, як, наприклад: по статевій приналежності – вбивства, вчинені чоловіками і (або) жінками; в залежності від віку – вчинені малолітніми, неповнолітніми і дорослими; в залежності від сімейного стану – одруженими (заміжніми) і неодруженими (незаміжніми); виходячи з психічного стану – вчинені особами, які не страждають психічними відхиленнями, особами з психічними відхиленнями, що не виключають осудності, неосудними особами, які перебувають на обліку у психіатра. Виходячи з часу вчинення, виділяють вбивства, вчинені в ранкові, денні, вечірні, нічні години. В залежності від пори року – навесні, влітку, восени, взимку. В залежності від оточуючих умов, що складаються на момент вчинення злочину, можна виділити вбивства, вчинені в умовах мирного часу, воєнного часу, надзвичайного стану (ситуації), військового положення. Залежно від сфери життя, в якій вчиняється злочин, останні можна класифікувати на вбивства, вчинені на побутовому ґрунті, вбивства, вчинені у сфері підприємницької, вбивства, вчинені в кримінальному середовищі, в політичній сфері [4, с. 145].

Слідчі ситуації проявляються в розслідуванні вбивства по-різному. Можна виділити наступні види події злочину, пов'язані з убивством:

– Подія злочину носить неочевидний характер. Складається ситуація така, що вона може бути притаманна як кримінального, так і некримінальному події (вбивство або самогубство, або нещасний випадок). У цій ситуації зусилля слідчого повинні бути спрямовані на встановлення обставин, що дозволяють визначити характер події.

– Злочин характеризується даними про подію та особі, його вчинила: а) заподозренна особа після вчинення злочину сховалася; б) коло запідозрених у скоєнні вбивства осіб більш або менш обмежений; в) заподозренна особа володіє певними професійними навичками та вміннями; г) інші відомі окремі дані про заподозренну.

– Подія злочину, виходячи зі складної слідчої ситуації, що характеризується даними про подію, але відомості про особу, яка його вчинила, вкрай обмежені, надто загальні. Наприклад, вбивство, вчинене в умовах неочевидності.

– Подія злочину характеризується даними про подію, особу, що його вчинила, але дані про мотив злочину відсутні. Наприклад, вбивство з метою приховати інший злочин.

– Подія злочину характеризується даними про подію, але відсутня інформація про обставини, пов'язаних з потерпілим (наприклад, при безвісному зникненні немає даних про причини, обставини зникнення).

– Подія злочину характеризується слідчою ситуацією, коли в якості потерпілої особи виступає неповнолітній.

– Подія злочину характеризується слідчою ситуацією, коли в якості потерпілого виступає особа, яка займалася підприємницькою діяльністю.

– Подія злочину характеризується слідчою ситуацією, коли в якості потерпілої виступає жінка [5, с. 98].

Запропонована класифікація вбивств не є вичерпною, що обумовлює необхідність подальшого вивчення різноманітних видів вбивств та їх криміналістичних характеристик з метою створення ефективної криміналістичної методики попереднього розслідування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярної ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 312 с.
2. Криміналістика : підруч. / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.
3. Криміналістика : підруч. / кол. авт. : В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель, та ін. / за ред. В. Ю. Шепітько. 4-те вид. перероб і допов. Харків: Право, 2010. 464 с.
4. Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. Частные криминалистические теории. Москва: Юристъ, 1997. 360 с.
5. Криминалистика. Криминалистическая тактика / под ред. Р. С. Белкина и Г. Г. Зуйкова. Москва: ВШ МВД СССР, 1970. Т. 2. 478 с.

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ У МІЖНАРОДНІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Кордуня І. В.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Ільченко О. В.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Судовий прецедент є основним джерелом права в країнах Англосаксонської правової системи (загальна система права), таких як Велика Британія, Сполучені Штати Америки, Канада, Нова Зеландія, Австралія, Північна Ірландія та інші. Судова практика в цих країнах сформувалася за допомогою рішень та інших юридичних актів, які використовуються сьогодні як прецеденти, формуючи так зване прецедентне право.

Англійське право мало великий вплив на формування загальної системи права. Тому аналіз прецедентного права потрібно почати саме з Англії. Фундаментальним елементом прецедентної системи англійського права є доктрина «вищого рішення» (doctrine of stare decisis), яка передбачає, що суди при вирішенні справ зв'язані попередніми рішеннями вищих судів. Наприклад, в Англії до 1966 року Палата лордів (верхня палата парламенту Великої Британії) була пов'язана своїми ж рішеннями [1].

Особливістю прецедентного права є те, що воно передбачає юридичну визначеність, тобто рішення суду повинно бути передбачуваним. Аналогічні ситуації повинні вирішуватися за одним планом, окрім випадків, коли цього вимагають особливості конкретної справи.

У судовій системі Австралії прецедент являє собою правило, відповідно до якого суд при вирішенні справи повинен дотримуватися правового принципу, встановленого вищим судом. Виділяють два види прецедентів: обов'язковий та переконливий.

Обов'язковим є прецедент, що виник внаслідок прийняття рішення вищим за ієрархією судом. Такий прецедент застосовується, коли він є аналогічним до даної справи та їх обставини схожі. Наведемо приклад, рішення Вищого суду Австралії є обов'язковими для всіх судів Австралії, але рішення Верховного Суду не є обов'язковим для Вищого суду, а рішення окружного суду не є обов'язковим для Верховного Суду.

Переконливий прецедент – це рішення, що виніс вищий суд, який не є вищим за ієрархією судів. Наприклад, прецедент, встановлений Верховним судом Нового Південного Уельсу не є обов'язковим для Верховного суду штату Вікторія, оскільки ці суди не знаходяться в одній ієрархії і мають рівноправні повноваження. Також, для судів Австралії переконливим прецедентом є рішення вищих судів Великої Британії [1].

Прецедентна практика у Сполучених Штатах Америки базується на «традиційній» для англосаксонської правової системи доктрині «вищого рішення» (doctrine of stare decisis). Для того щоб використати попереднє рішення (прецедент) у певній справі суд повинен перевірити чи відповідає воно наступним вимогам:

1) чи є подібними юридичні факти та інші важливі обставини цих двох кейсів (з англ. Case «справа»). Для цього суддя може провести аналіз попередньої справи.

2) рішення, що розглядається як прецедент повинно бути винесене тим же судом або вищим у ієрархії судом, що розглядає нову справу.

Система федеральних судів США має три рівні: окружні суди, апеляційні суди та Верховний суд США. Верховний суд США може переглянути рішення найвищого суду в кожному штаті. Кожен окружний суд, слідує прецедентам, виданими Верховним судом та апеляційним судом у межах, що охоплює окружний суд. Кожен апеляційний суд слідує

власним прецедентам та прецедентам, винесеним Верховним Судом, але він не повинен дотримуватися рішень апеляційних судів в інших округах. Однак суд може вважати рішення інших, не вищих судів переконливим прецедентом, якщо вони є обґрунтованими та якщо не існує обов'язкового прецеденту, який конфліктує з даним [2].

У Новій Зеландії система судів загальної юрисдикції, які є головними судами в країні, має вигляд піраміди. Вгорі знаходиться Верховний суд. Нижче, у порядку зменшення, – Апеляційний суд, Вищий суд та Окружний суд. Поза цією пірамідою знаходяться спеціалізовані суди та трибунали. Справи, які є юридично схожими, як правило, вирішуються однаково, відповідно до рішень вищого суду. Це називається правилом прецеденту і забезпечує послідовність та визначеність у застосуванні закону [3].

Сьогодні Україна знаходиться на шляху інтеграції до Європейського Союзу, що сприяє реформуванню найважливіших сфер суспільного та державного життя, в тому числі й судової системи. Україна належить до романо-германської правової сім'ї, де основним джерелом права є нормативно-правовий акт. Судовий прецедент як джерело права не закріплений в державі, проте практика судів, особливо Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) відіграє важливу роль при вирішенні спорів.

Рішення ЄСПЛ є обов'язковими для України у справах, стороною яких виступає Україна відповідно до ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4]. У 1997 році Конвенція була визнана Україною шляхом прийняття Закону «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції». Обов'язковість рішень ЄСПЛ закріплена й у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV. Відповідно до ст. 17 цього Закону при розгляді справ суди використовують Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Суду як джерело права [5].

На відміну від прецедентного права англосаксонської правової системи особливістю прецедентів ЄСПЛ є те, що Суд не зв'язаний в повній мірі зі своїми попередніми рішеннями. Незважаючи на це, він демонструє та визнає важливість стабільності своєї судової практики та допомагає захищати рівномірність, згуртованість та правову визначеність у правовій системі Європейського Союзу [6].

Отже, судову практику ЄСПЛ не можна назвати прецедентною системою в тому сенсі, в якому вона застосовується в практиці країн загальної правової системи. Тим не менш, у своїх рішеннях Суд часто посилається на чітко встановлене прецедентне право, тобто на попередні рішення, які підтримують висновок по даній справі або від яких ця справа повинна відрізнятися.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що використання прецедентів має багато переваг, тому що воно мінімізує вплив особистої думки суду при вирішенні справ, тобто є гарантією рівного та справедливого правосуддя. Практика ЄСПЛ є частиною національного законодавства України, а тому суди при вирішенні справ можуть спиратися на рішення Європейського суду як на джерело права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Precedent and evidence. *The State Library*: website. URL: <https://legalanswers.sl.nsw.gov.au/hot-topics-courts-and-tribunals/precedent-and-evidence> (дата звернення: 09.04.2020).
2. John M. Walker, Jr. ,The Role of Precedent in the United States: How Do Precedents Lose Their Binding Effect? STANFORD LAW SCHOOL CHINA GUIDING CASES PROJECT, Feb. 29, 2016. URL: <http://cgc.law.stanford.edu/commentaries/15-John-Walker> (дата звернення: 09.04.2020).
3. Structure of the court system. Courts of New Zealand: website. URL: <https://www.courtsofnz.govt.nz/about-the-judiciary/structure-of-the-court-system> (дата звернення: 09.04.2020).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (редакція від 02.10.2013). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 09.04.2020).
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV (редакція від 02.12.2012 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 09.04.2020).
6. Szabados Tamás. «Precedents» in EU law – The problem of overruling. *Elte Law Journal*: website. URL: <https://eltelawjournal.hu/precedents-eu-law-problem-overruling/> (дата звернення: 09.04.2020).

ОЦІНКА ДОКАЗІВ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: СПІРНІ АСПЕКТИ

Баранова Є. В.

*Студентка III курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Науковий керівник: Корчева Т. В.

*к. ю. н., асистент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Останнім часом питання вдосконалення кримінального процесуального

законодавства у контексті оцінки доказів на стадії досудового розслідування набуває все більшої актуальності, через те, що законодавець передбачив у ст. 94 Кримінального процесуального Кодексу (далі – КПК України) ряд оціночних понять, які підлягають тлумаченню: «Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення». Звідси випливає ряд питань. Що це «внутрішнє переконання»? Чи можна його класифікувати на вірне та хибне? Власне, «оцінка доказів» – це конкретизоване поняття чи абстрактна категорія? Та чи варто розрізняти оцінку доказів на попередню у досудовому розслідуванні, та умовно остаточну судову під час судового розгляду?

Відповідь на останнє питання є фундаментальною для подальшого дослідження даного поняття. На наш погляд, з аспекту «внутрішнього переконання» під час здійснення оцінки, не можна відмежовувати її як попередню та судову остаточну. Ми виходимо з того, що поняття «попередня оцінка доказів» не тільки вказує на необхідність подальшої оцінки доказів, але може асоціюватися із неповнотою і є дезорієнтуючим. Вважаємо, що «внутрішнє переконання», навпаки, у правовій конструкції свідчить про те, що на різних стадіях кримінального процесу, тобто, на стадії досудового розслідування, або судового розгляду оцінка, хоча й залежить від суб'єктивних чинників, але є остаточною, оскільки закінчується прийняттям процесуального рішення.

Якщо розглядати «оцінку доказів» крізь призму теорії, то єдиного визначення також не існує. Але, на наш погляд, обґрунтованою є думка науковців, що вона включає у себе не тільки усну розмірковану діяльність суб'єкта, а й містить у собі внутрішню та зовнішню (правову) сторони. Таким чином, логічна діяльність особи, що веде кримінальне провадження і здійснює оцінку доказів втілюється у практику у формі виявлення, розгляду та відбору відомостей, що важливі для справи. Лише після початкової стадії, розпочинається наступний етап оцінки доказів: аналіз змісту та встановлення їх належності, допустимості, достатності, достовірності.

Основним аспектом, що викликає дискусію є «внутрішнє переконання», на основі якого реалізується оцінка доказів. При цьому кримінальне процесуальне законодавство містить лише загальні вимоги щодо повноти, всебічності та неупередженості, але не передбачає формальних умов відповідності «внутрішньому переконанню» кожного виду доказу. На наш погляд, недоречним є використання самого терміну «внутрішнє переконання», оскільки з природи виникнення даного словосполучення можна зробити

висновок, що воно може мати особистий характер. Як наслідок, виникає питання про неупередженість слідчого, прокурора, слідчого судді, суду при здійсненні такої процесуальної діяльності, як оцінка доказів, яка фактично базується на суб'єктивних внутрішніх переконаннях вищезазначених суб'єктів.

Дослідник даної проблематики М. М. Михеєнко стверджував, що «внутрішнє переконання» – це процес поєднання твердої впевненості у правильності власних висновків та знань про окремі фактичні обставини у справі. Тож можна стверджувати, що з об'єктивної сторони, дана діяльність в першу чергу розуміється як виключна компетенція особи, уповноваженої на проведення досудового розслідування.

Все ж таки, теоретичні аспекти доречно розглядати у взаємозв'язку з практикою. Тому, звернемося до матеріалів кримінальних проваджень, що були у провадженні органів досудового розслідування Харківської області та статистичних даних, отриманих як результат проведених досліджень за грантової підтримки Програми USAID «Нове правосуддя» Українським центром суспільних даних у партнерстві з Центром демократії та верховенства права.

На регіональному рівні було виявлені основні поширені помилки, коли провадилася лише поверхнева оцінка доказів (можна стверджувати, що «вільна оцінка»), з відступами від дотримання відповідності доказів чотирьом основним вимогам (достатність, достовірність, належність і допустимість). Як наслідок, 1/3 кримінальних справ не містили оцінки доказів щодо достовірності, не здійснювалась перевірка доказів в рамках оцінки, тому що уповноважені особи поклалися на свою «інтуїцію», якою повністю нівелювали конструкцію «внутрішнє переконання».

Отже, підсумовуючи вище викладене, варто зазначити, що досягнення результативних та аргументованих процесуальних рішень можливо забезпечити лише тоді, коли вони будуть базуватися на перевірених та виважених оцінених доказах. Питання ж наявності оціночних понять у статті 94 КПК України лише підвищує ймовірність суб'єкта доказування помилитися під час здійснення оцінки. Вважаємо доречним ч. 1 ст. 94 КПК України викласти у наступній редакції: «Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд, ґрунтуючись на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення». Таким чином ми прибираємо оціночне поняття «внутрішнє переконання», і залишаємо лише чітко передбачені критерії, на основі яких вищевказані суб'єкти оцінюють докази.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ПРОФАЙЛІНГУ ПРИ ВИВЧЕННІ ОСОБИ СЕРІЙНОГО УБИВЦІ

Скляр Б. П.

Студент III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Думчиков М. О.

к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Феномен серійних убивць, явище, що з'явилося достатньо пізно, а саме в кінці 19 століття і вже тоді були спроби створити психологічний портрет злочинця. Вважається, що одна з перших спроб створення психологічного портрету належить британському хірургу Томасу Бонду, котру він провів щодо особи Джека-різника в 1888 році. На наш час ця процедура носить назву профайлінг і використовується підрозділом ViCAP (Violent Criminal Apprehension Program) Федерального бюро розслідувань Сполучених Штатів Америки, який здійснює аналіз серійних насильницьких та сексуальних злочинів, підрозділами Інтерполу та іншими правоохоронними структурами.

Профайлінг – система психологічних прийомів і методик прогнозування поведінки особи через вивчення тих ознак, що впливають з залишених такою особою слідів, зовнішнього вигляду особи, поведінки особи в умовах соціуму. Початково цей термін використовувався як створення портрету злочинця за слідами на місці злочину.

Кожний такий випадок унікальний і особа такого злочинця важлива для розуміння не можливих варіантів поведінки особи, а загальні мотивації такої особи. Мотивації таких осіб бувають:

1. Влада-самоствердження за рахунок безпорадності жертви, намагання компенсувати власну неповноцінність.
2. Сексуальне задоволення.
3. Мотивом можуть бути галюцинації, що бачать особи, здебільшого хворі на шизофренію особи.
4. Мотивом можуть бути також певні ідеї, що змушують злочинця думати, що він проводить очищення суспільства від людей, що за його уявленнями не заслуговують життя у ньому через рід занять, расу, сексуальну орієнтацію.
5. Мотив вживання людського м'яса у їжу або потяг до органів жертв. Слід зазначити, що акти канібалізму вчиняють і серійні убивці з іншими мотиваціями. Також серійні убивства можуть скоюватися на ґрунті сексуальних розладів: педофілії, некрофілії, геронтофілії і тому подібне. Існують випадки, коли серійний убивця обирає дітей або літніх людей в якості жертв або гвалтує труп жертви тільки в одиничних

випадках. В цілому серійних убивць рідко можна однозначно віднести до одного з типів.

Деякі криміналістичні школи розглядають багатоепізодні убивства в якості серійних тільки в тому випадку, якщо вони були вчинені з сексуальних мотивів (сексуальні вбивства), тому не вважають таких вбивць, як, наприклад, Девід Берковіц, «справжніми» серійними вбивцями.

Предметом профайлінгу стають ті відомості, що дають змогу прогнозувати поведінку злочинця стають здебільшого факти, що свідчать про певні психологічні відхилення такого злочинця, передумови його діяльності. Тобто інакше кажучи вивчаються дані, що допомагають зрозуміти чим така особа відрізняється від звичайних осіб, тобто їх вчинки таких осіб, що виходять за рамки звичайних, але на нашу думку більш доцільно досліджувати те за яких умов такі особи керуються логікою і діють адекватно. Це має вагоме практичне значення оскільки якщо така особа вчиняє злочин то нею керують певні психічні відхилення, оскільки здебільшого метою вчинення такого злочину є отримання сексуального чи садистського задоволення. Перебуваючи в такому стані злочинець може вчинити помилки, що можуть допомогти слідчим у розкритті справи. Але серійних убивць відрізняє від інших розтягнутість ланцюга злочинів у часі від півроку (Джек-різник) до 17 років (Чиказький душитель), що вказує на можливість особи ховатися від правосуддя і «замітати» сліди своїх злочинів чого неможливо домогтися без високого рівня прояву когнітивних функцій, що потребує зібраності.

Тобто можна умовно розділити вчинення злочину на дві частини:

Перша – безпосереднє вчинення злочину, що передбачає стан збудження для злочинця ,навіть не обов'язково для серійних убивць, передбачає високий рівень стресу і зниження рівня когнітивної функції. Саме ця стадія скоєння злочину є слабкою стороною в діяльності організованих серійних убивць, оскільки в такому разі контроль над ситуацією втрачається в тій чи іншій мірі.

Другий – підготовка злочину та знищення доказів ця стадія передбачає сконцентрованість та чітке мислення. Можна назвати слабкою стороною дезорганізованих серійних убивць, оскільки вони не здійснюють підготовки до скоєння злочину, діють імпульсивно. До того ж дезорганізовані серійні вбивці часто характеризуються асоціальністю в повсякденному житті.

Тобто розглядаючи особистість серійного вбивці потрібно звертати увагу не лише на факти, що вказують на його дивіантну поведінку, а й на факти, що можуть свідчити про відповідність його буденних дій соціальним нормам, що є здійснює перешкоду в ідентифікації такої особи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Geberth Vernon J. Psychopathic sexual sadists: The psychology and psychodynamics of serial killers. *Law and Order*. 1995. Vol. 43 (4). P. 82–86.
2. Vronsky P. (англ.) русск. *Serial Killers: The Method and Madness of Monsters* (англ.) русск. Penguin-Berkley, 2004. 412 p.
3. Vronsky P. (англ.) русск. *Serial Killer Zombie Apocalypse and the Dawn of the Less Dead: An Introduction to Sexual Serial Murder Today*. *Serial Killers: True Crime Anthology*. RJ Parker Publishing, 2014. P. 10–67. 277 p.
4. Масалов А. А. *Нелюди. Самые знаменитые маньяки*. Ростов н/Д: Феникс, 2007. 256 с.
5. Хамуков А. В. *Серийные сексуальные убийства: Криминологический анализ: автореф.* ... дисс. канд. юрид. наук: 12.00.08. Ростов н/Д, 1997. 18 с.

МІСЦЕ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

Щербак Н. М.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Ільченко О. В.

к. ю. н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Досить тривалий період часу в Україні воля законодавчого органу держави розглядалась вітчизняною юридичною наукою як єдине джерело безпосереднього формування та розвитку правової доктрини. Судам традиційно була відведена роль органу, уповноваженого виключно на застосування правових норм, а можливість впливу на формування права шляхом утвердження судової практики, в свою чергу, не визнавалась. Реформування судової системи в Україні зумовлює зростаюче значення судової влади, актуалізує дослідження судової практики, зокрема, й питань про місце судового прецеденту в системі національного права. Велика кількість доповнень та змін, що вносяться у нормативно-правові акти, проведення численних судових реформ – все це породжує безліч правозастосовних колізій у судовій практиці. Використання судових прецедентів на сьогодні може стати своєрідним орієнтиром, який дасть змогу розуміти позиції українських судів у тих чи інших питаннях.

Питанням становлення та функціонування прецедентів у правовій системі України було присвячено цілу низку досліджень таких вчених-правовиків як: Н. Вопленка, М. Марченка, О. Турчака, С. Шевчука та інших.

Для кожної правової системи характерним є наявність власного уявлення про

сутність судового прецеденту та його роль у регулюванні суспільних відносин, що прямо обумовлено історичними, національними, державно-правовими та іншими чинниками.

Сучасний період розвитку держав зумовлює певне переосмислення значення ролі прецеденту в правових системах країн романо-германської правової сім'ї, для яких існування правових норм у будь-яких іншій формі, за винятком офіційного нормативно-правового акту є недопустимим. Незважаючи на те, що судовий прецедент нехарактерний для системи національного права України, потреби правозастосовної практики та правова доктрина не рідко вдаються до його дослідження з метою встановлення правових аспектів, що не регламентовані чинними законодавчими актами та гарантування єдності судової практики.

Традиційно, під судовим прецедентом вважається рішення яке прийняте вищим судовим органом по конкретній справі, яке вважається обов'язковим для інших судів при розгляді аналогічних справ [1, с. 193].

Вивчаючи питання місця судового прецеденту в системі національного права, потрібно мати на увазі не будь-які рішення, а лише ті, що містять нормативно-правові приписи, зокрема, до них належать: рішення Конституційного Суду України; тлумачення Пленуму Верховного Суду України; рішення судів загальної юрисдикції, що скасовують правила поведінки загального характеру; рішення Європейського суду з прав людини.

Аналізуючи акти тлумачення Конституційного суду України, Є. В. Черняк приходить до висновку, що рішення цього органу конституційної юрисдикції можуть бути віднесені до прецедентів тлумачення, оскільки вони володіють ознаками, які характеризують даний вид прецедентів – багаторазовість використання; мають загальнообов'язковий характер; містять положення, яке підтверджує зміст правової норми або роз'яснює її зміст та офіційно публікуються [1, с. 139].

Як зауважує О. Кіт, нормативність окремих судових рішень судів загальної юрисдикції підтверджується положеннями Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402- VIII та вітчизняними процесуальними кодексами [2, с. 258]. Зокрема, ст. 13 вказаного закону зобов'язує суди та суб'єктів владних повноважень, які керуються нормативно-правовими актами у своїй діяльності, дотримуватись рішень Верховного суду України, які прийняті на підставі розгляду заяв про перегляд судових рішень з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції однакових норм матеріального права у подібних правовідносинах [3].

Особливе місце належить також постановам Пленуму Верховного Суду України, які фактично є прикладом правильного застосування правових норм, головною метою діяльності яких є створення єдиного підходу до однакового розуміння законів

нижчестоящими судами та надання їм важливих рекомендацій, для подальшого використання під час розгляду судових справ [4, с. 129].

Окремі нормативно-правові акти встановлюють, що судова практика є джерелом права. Серед них є і Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV, який визначає практику Європейського суду з прав людини джерелом права в Україні [5, с.15].

Зокрема, потребує уваги положення зазначене у ч. 2 ст. 8 та ч. 5. ст. 9 Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 року де зазначено, що принцип верховенства права у кримінальному провадженні та кримінально-процесуальному законодавстві України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини [6, с.24].

Попри це, в жодному кодифікованому акті немає вказівки про те, що судовий прецедент належить до джерел права в Україні. В зв'язку з чим виникла ціла низка проблем, тісно пов'язаних з правовими колізіями. Варто наголосити на тому, що в Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року немає згадки про те чи всі рішення ЄСПЛ є обов'язковими для національних судів чи лише ті, які прямо стосуються України [7].

Єдиної думки стосовно місця судового прецеденту в системі національного права України серед вчених-правовиків немає. До проблем, які допоможуть вирішити визнання на законодавчому рівні прецеденту як джерела національного права, належать: 1) врегулювання прогалин та колізій в існуючій системі законодавства; 2) сприяння забезпеченню судового розгляду справ з дотриманням принципу справедливості; 3) підтвердження віднесення правотворчої функції до компетенції Конституційного Суду України та Верховного Суду; 4) сприяння зниженню рівня корумпованості суддів, судовий прецедент фактично змусить суддів діяти таким чином, як діяв суд при прийнятті прецедентного рішення в аналогічних обставинах; 5) прецедент може стати ефективним регулятором нових суспільних відносин, до яких, варто зауважити, сучасна правова система України наразі не встигає пристосуватись, що дозволить усунути нинішню неясність та суперечність у чинних законодавчих актах.

Головним завданням правосуддя є захист прав та законних інтересів осіб, а отже, суд не в праві відмовити в такому захисті, посилаючись лише на те, що нормативно-правове регулювання такого роду відносин відсутнє. Варто констатувати, що законодавець не докладє достатніх зусиль для оновлення правової системи, зокрема, велика кількість змін не вноситься вчасно, в таких ситуаціях доцільною може стати судова практика з метою обґрунтування вирішення справи.

На нашу думку, законодавче закріплення судового прецеденту може сприяти більш ефективному вирішенню спорів, що значно зменшить витрати часу, підвищить рівень мотивувальної частини судових рішень, оскільки кожен суддя матиме змогу застосувати ту чи іншу норму, використовуючи прецедент як основу вирішення тієї чи іншої справи.

Однак, визнання судового прецеденту частиною системи джерел національного права може сприяти виникненню ряду негативних аспектів. Так, наявність судового прецеденту може створити проблему неефективного захисту прав та інтересів громадян, оскільки судді будуть діяти по так званому «шаблону», що є неприпустимим, адже кожна справа є індивідуальною та потребує об'єктивного та повного аналізу.

Чимало вчених-правовиків наголошують на тому, що існуючі недоліки судової системи України, таких як: низький рівень професійної підготовки суддів, відсутність «прозорої процедури» відбору на суддівські посади, високий рівень корупції в органах судової влади – яскраво демонструють небезпеку, що може принести судовий прецедент.

Безумовним є те, що судовий прецедент існував завжди у системі національного права, при цьому відсутність закріплення його статусу на законодавчому рівні як одного з джерел зовсім не означає заперечення його існування у сучасній правовій системі. Однак, варто зауважити, що судовий прецедент спрямований на виконання ролі додаткового регулятора правовідносин, прямо підпорядкованого закону. Судовий прецедент в Україні – це прецедент тлумачення, головною метою якого є доповнення та деталізація норм нормативно-правових актів, тлумачення суперечного змісту правових положень та сприяння створенню єдиного підходу в застосуванні законодавчих норм.

Таким чином, говорячи про місце судового прецеденту в системі національного права, як своєрідного регулятора суспільних відносин, беручи до уваги суттєві переваги та наявність ряду суттєвих недоліків, вважаємо, що визнання судового прецеденту джерелом права в Україні в сучасних умовах реформування – недоцільно. Попри те, врахування існуючої судової практики під час процесу внесення змін у законодавстві є обов'язковим.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права: навч.-метод. посібник (за кредитно модульною системою): Атака. 2008. 412 с.
2. Кіт О. Акти судів загальної юрисдикції як джерела трудового права. *Вісник Львівського університету. Сер.: Юридична*. 2014. № 59. С. 258–265.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
4. Романюк Я. М. Єдність судової практики: теоретичні засади та вдосконалення

- законодавчого забезпечення. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 5. С. 37–42.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02. 2006 р. № 3477-VI. *Урядовий кур'єр*. 2006. № 60. С. 24.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013 р. № 9-10. С. 38.
7. Стецик Н. Судові правотворчі акти: загальнотеоретична характеристика. *Вісник Львівського університету. Серія «Юридична»*. 2011. Вип. 52. С. 27–32.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Хуторянець Ж. В.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Ільченко О. В.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Відношення до питання депутатської недоторканності в українському суспільстві неоднозначне. Відсутність зв'язку з виборцями, лобювання особистих інтересів, відсутність на засіданнях парламенту та так зване «кнопкодавство», голосування за закони що носять відверто політичний характер та не відповідають інтересам більшості народу України – все це сприяє тому, що рівень довіри до народних депутатів серед населення падає до мінімуму. Разом з низьким рівнем довіри до вищого представницького органу держави багато хто з українців небезпідставно вважає, що депутатська недоторканність є лише засобом для народних обранців уникнути відповідальності за свої незаконні дії, а тому повинна бути негайно скасована.

Так, 1 січня 2020 року набув чинності закон «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)», відповідно до якого зі ст. 80 Конституції України було виключено частину 2, у якій зазначалося, що народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані» [1, 2]. Після внесення змін відповідна стаття має наступний вигляд: «Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп» [2].

Таким чином, з внесенням змін до Основного Закону України, з народних депутатів було знято недоторканність, але наступні кроки парламентарів, які стосувалися

зміни процесуальних актів, фактично повернули становище назад. Такий висновок можна зробити проаналізувавши закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність із Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України». Цікавими є положення щодо доповнення Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) статтею 482², у якій встановлюється особливості порядку притягнення народних депутатів до кримінальної відповідальності.

Відтепер, відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення народним депутатом України, вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора) у порядку, встановленому КПК (ч. 1 ст. 482² КПК) [3, 4].

Відповідно до абзацу 1 ч. 2 ст. 482² Кримінального процесуального кодексу України, клопотання про дозвіл на затримання, обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту, обшук, порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також про застосування інших заходів, у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, розгляд яких віднесено до повноважень слідчого судді, мають бути погоджені Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора).

Абзацом 3 ч. 2 ст. 482-2 КПК закріплено положення відповідно до якого розгляд таких клопотань, крім застосування негласних слідчих (розшукових) дій, здійснюється слідчим суддею, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - слідчим суддею Вищого антикорупційного суду.

Крім того, такі клопотання розглядаються за обов'язкової участі народного депутата України. Слідчий суддя зобов'язаний завчасно повідомити народного депутата України про розгляд зазначеного клопотання, крім клопотання про застосування негласних слідчих (розшукових) дій або обшуку(абз. 3 ч. 2 ст. 482² КПК). Однак, якщо народний депутат України без поважної причини не прибув на судове засідання або не повідомив про причини своєї відсутності, таке клопотання може розглядатися без участі народного депутата України [3, 4].

Відповідно до абзацу 5 ч. 2 ст. 482-2 КПК, без дозволу слідчого судді, винесеного на підставі клопотання, погодженого Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора), дозволяється затримання народного депутата України лише у разі, якщо останнього застали під час вчинення або безпосередньо після

вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, пов'язаного із застосуванням насильства, або такого, що спричинив загибель людини [3, 4].

У разі якщо, орган або посадові особи, які затримали народного депутата України, повідомили йому про підозру або застосували до нього запобіжний захід, або здійснили інші слідчі дії (крім обшуку та негласних слідчих (розшукових) дій), зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Голову Верховної Ради України (абз. 6 ч. 2 ст. 482² КПК). У разі вчинення зазначених дій стосовно Голови Верховної Ради України орган або посадові особи зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Першого заступника Голови Верховної Ради України.

Ухвали за результатами розгляду таких клопотань можуть бути оскаржені в апеляційному порядку у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України [3, 4].

Розглянувши положення ст. 482² КПК, можна стверджувати, що обов'язок притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності, належить до повноважень Генерального прокурора України або особи, що виконує його обов'язки. Крім того, проведення процесуальних дій на стадії досудового розслідування неможливе без відповідної на те згоди Генерального прокурора й безпосереднього повідомлення народного депутата. Таким чином, на нашу думку, делегування відповідних повноважень Генеральному прокурору забезпечує депутатську недоторканність й відкриває нову корупційну складову, оскільки не існує гарантій того, що парламентарі не скористаються можливістю «відкупитися» від відповідальності.

Подібну думку озвучив народний депутат України IX скликання Сергій Алексєєв. Він стверджує, що суттєвим недоліком цього законопроекту є те, що він передбачає цілковиту залежність питання притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності від рішень Генерального прокурора. А тому проект закону містить корупційні ризики і може допускати неоднакове застосування до різних народних депутатів [5].

Відповідно до опрацьованих нами матеріалів, можна зробити висновок, що з внесенням змін до Конституції та інших документів щодо зняття депутатської недоторканності, питання остаточно не врегульоване, оскільки рішення про притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності безпосередньо належить єдиному суб'єкту, а саме Генеральному прокурору, що не виключає корупційних ризиків. Таким чином, на нашу думку, потрібно ввезти зміни до законодавчих актів щодо делегування відповідних повноважень іншим суб'єктам правоохоронних органів України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Дата оновлення: 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed20190221> (дата звернення: 07.04.2020).
2. Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України): Закон України від 3 вересня 2019 р. № 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-20> (дата звернення: 07.04.2020).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність із Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України»: Закон України від 18 грудня 2019 р. № 388-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/388-20> (дата звернення: 07.04.2020).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 02.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 07.04.2020).
5. Алексєєв С. Рішення про притягнення народних депутатів до кримінальної відповідальності має ухвалювати Верховний Суд. Прямий: веб-сайт. URL: <https://prm.ua/rishennya-pro-prityagnennya-narodnih-deputativ-do-kriminalnoyi-vidpovidalnosti-maye-uhvalyuvati-verhovniy-sud-alyeksyeuev/> (дата звернення: 07.04.2020).

СПІВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Філоненко С. С.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Ільченко О. В.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Конституція України закріплює положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю, а утвердження прав людини – головний обов'язок держави, що в свою чергу вимагає від уповноважених державних органів відповідального ставлення до реалізації поставлених перед ними завдань [1].

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) у своїх положеннях продовжує ідеї правової, соціальної та демократичної держави й закріплює норму про те, що охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального

провадження є завданням кримінального процесу [2].

Важливо розуміти, що саме вибір правильного процесуального способу доказування вини особи лежить в основі успішного розслідування та розкриття злочину, а також безпосередньо впливає на дотримання основоположних прав людини.

Запровадження у 2012 році нового інституту негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) стало початком наукової дискусії та нових досліджень, в основу яких було покладено тезу про обґрунтованість та проблематику НСРД.

З огляду на внесені до КПК України зміни, що мали своє відображення й в положеннях Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі ЗУ «Про ОРД»), відтепер слідчий наділений новими повноваженнями, які раніше були віднесені до повноважень оперативних співробітників. Це стало приводом відсутності єдиного розуміння правової природи НСРД.

Науковці по-різному розглядають зміст НСРД, а наука кримінального процесуального права не має достатньої теоретичної та правової основи даного інституту, а тому виникають суперечки щодо юридичної природи та сутності НСРД.

Розглядаючи різні позиції вчених –процесуалістів, ми звернули увагу на позицію В.І. Василичука та А.М. Калюка, які у своїх наукових дослідженнях зазначили, що запровадження негласних слідчих (розшукових) дій означає поєднання кримінально-процесуальної та оперативно-розшукової діяльності, що є недоцільним з огляду відмінностей основних принципів провадження у кримінальному судочинстві (гласність, рівність учасників провадження тощо) та оперативно-розшукової діяльності (конфіденційність, конспіративність, поєднання гласних та негласних оперативно-розшукових заходів), повноважень суб'єктів зазначених видів діяльності, правових наслідків результатів діяльності тощо [3, с. 57-58].

Досліджуючи дану тематику, ми приділили увагу до підходу, висуненого М. А. Погорецьким, який також з негативними зауваженнями розглянув нововведений інститут та наголосив на проблемі, яка виникла із внесенням до кримінально-процесуального законодавства України положень щодо НСРД. У зв'язку з ліквідацією оперативно-розшукового супроводження кримінального судочинства можливість підозрюваних, обвинувачених та зацікавлених осіб вчиняти дії проти органів досудового розслідування та суду у формі впливу на свідків та потерпілих шляхом погроз підвищилася [4, с. 272-273].

Як стверджують В. О. Черков та О. М. Чистолінов, «навіть такий стислий, майже на слух, аналіз ознак запропонованих негласних слідчих (розшукових) дій дозволяє дійти висновку про їх практично повну тотожність з оперативно-розшуковими заходами, які

здійснюються уповноваженими оперативними підрозділами. Основна та майже єдина відмінність полягає в суб'єкті – слідчий або оперативний підрозділ, та, відповідно, це слідча дія або оперативно-розшуковий захід» [5].

Аналізуючи положення КПК України та ЗУ «Про ОРД» ми прийшли до наступних спільних ознак НСРД та ОРЗ:

1. НСРД та ОРЗ здійснюються лише у тих випадках, коли відомості про злочин чи особу, пов'язану з ним, неможливо тримати і інший спосіб. Справді, дане твердження підтверджує спільність ОРЗ та НСРД, адже вони проводяться у виняткових випадках, які прямо передбачені законодавством.

2. НСРД та ОРЗ здійснюються лише при умові дотримання принципів таємності, секретності, тобто всі дії працівників оперативних підрозділів та слідчих мають характеризуватися їх основною ознакою – негласністю.

3. У процесі здійснення НСРД та ОРЗ використовуються подібні пізнавальні заходи, методи та прийоми одержання необхідної інформації, яка в подальшому відіграє важливе значення для правильного та неупередженого вирішення справи.

4. НСРД та ОРЗ здійснюються в однакові строки. Так, відповідно до ч.5 ст. 246 КПК України максимальний строк проведення НСРД у кримінальному провадженні становить 18 місяців [2]. Відповідно до ч.3 ст. 9-1 ЗУ «Про ОРД» максимальний строк проведення ОРЗ становить також 18 місяців [6].

Як і більшість науковців, ми також дотримуємося позиції, що НСРД є новою правовою категорією, адже не дивлячись на те, що вони мають спільні ознаки з ОРЗ, вони не є ідентичними з ними.

У своїх роботах А. О. Полтавський зазначає, що «оперативно-розшукова діяльність ніколи не була процесуальною діяльністю, а відповідно до цього отриману за її допомогою інформацію, наприклад щодо особи, причетної до вчинення злочину, необхідно було «легалізувати» в порядку, визначеному діючим на той час кримінально-процесуальним законом» [7, с. 108].

У ході дослідження НСРД та ОРЗ ми виокремили основні їх відмінності, а саме:

1. Різне нормативно-правове регулювання, адже КПК України, Інструкція «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» закріплює положення щодо регулювання НСРД, а ЗУ «Про ОРД» - ОРЗ.

2. НСРД та ОРЗ мають відмінні мету та завдання. Так, відповідно до ст. 1 ЗУ «Про ОРД» метою ОРД є припинення правопорушень та забезпечення інтересів кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і

держави [6]. В свою чергу, метою НСРД є встановлення наявності чи відсутності фактів і обставин, що мають значення для кримінального провадження. Завдання ОРЗ визначається через завдання ОРД, а саме пошук та фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підкривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій [6]. В свою чергу, завданням НСРД є отримання, збирання доказів або(та) їх перевірка [5].

3. НСРД та ОРЗ здійснюються різними суб'єктами кримінального провадження. Так, ОРЗ проводяться уповноваженими оперативними підрозділами, а НСРД мають більший суб'єктний склад, адже можуть проводитися слідчим, прокурором, уповноваженим оперативним підрозділом за дорученням слідчого, прокурора.

4. Підстави проведення НСРД та ОРЗ. З внесенням змін до КПК України про підстави НСРД, було змінено перелік підстав ОРЗ. Юридичною підставою ОРЗ є оперативно-розшукова справа, а НСРД – постанова прокурора або ухвала слідчого судді. Фактичною підставою НСРД є неможливість отримати відомості про злочин та сообу, яка його вчинила, в інший спосіб.

5. Момент виникнення у оперативних співробітників права на проведення НСРД та ОРЗ. Так, відповідно до ст. 8 ЗУ «Про ОРД» право самостійно проводити ОРЗ надано лише щодо злочинів, що готуються [6]. У свою чергу, право проводити НСРД виникає у тому випадку, якщо злочин вчинено й інформацію про нього внесено до ЄРДР і лише за дорученням слідчого або прокурора [2].

Як бачимо, КПК України 2012 року об'єднав ОРД і досудове розслідування. Ми вважаємо, що позитивним у ньому аспекті є те, що з чотирьох самостійних проваджень було виокремлено одне – досудове розслідування, яке включило в себе всі раніше існуючі.

Враховуючи вищенаведене, можемо зробити висновок, що НСРД та ОРЗ мають як спільні, так і відмінні риси. Важливо розуміти, що НСРД не є тотожними ОРЗ, а мають власну правову природу та особливості проведення. Чітке розмежування даних правових категорій дає можливість їх правильного та ефективного застосування, а також виконання завдань кримінального судочинства та дотримання прав учасників кримінального процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. №

4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 06.04.2020).

3. Становлення системи негласного розслідування у кримінально-процесуальному законодавстві України. МВС України. НАВС. Каф-ра кримінального процесу. Каф-ра ОРД. 2011 р., 167 с.

4. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 270–276.

5. Черков В. О., Чистолінов О. М. До питання про співвідношення оперативно-розшукової діяльності й негласних слідчих (розшукових) дій за проектом нового КПК України. С. 159 – 162. URL: <http://www.corp-iguvd.lg.ua/d120106> (дата звернення: 06.04.2020).

6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-12. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 06.04.2020).

7. Полтавський А. О. Проблемні питання правової регламентації функціонування системи криміналістичної реєстрації Кримінальним процесуальним кодексом України: шляхи удосконалення. *Криміналістична та судова експертиза. Міжвідомчий науково-методичний збірник*. 2014. Вип. 59. С. 107–114.

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Таранченко А. О.

Студенка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Ільченко О. В.

к. ю. н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Відбувається постійне реформування системи прокуратури зумовлене пошуком способів та шляхів удосконалення устрою, методів та засобів здійснення функцій органів прокуратури, а також орієнтацією на Європейський Союз та посиленням інтересом з боку європейських структур до діяльності прокуратури.

За часи незалежності України чинний Закон України «Про прокуратуру» неодноразово змінювався, щонайменше тридцять законів про внесення змін до нього було прийнято. Причини внесення змін були різноманітними, зокрема: прийняття нових норм що регулюють процесуальну діяльність правоохоронних та судових органів. Разом з тим постійно змінювались галузеві накази Генерального прокурора України, щодо

організаційної структури органів прокуратури.

Прокуратура України являє собою єдину централізовану систему, на яку покладено виконання функцій, спрямованих на забезпечення законності. Порядок виконання цих функцій має чітко відповідати закону та основним засадам діяльності органів прокуратури.

Військова прокуратура України – окремий структурний підрозділ Генеральної прокуратури України, який очолював Головний військовий прокурор та здійснював нагляд за дотриманням законності у військових формуваннях (ЗСУ, СБУ, Національній гвардії України та інших) [1].

Закон України «Про прокуратуру» у першій своїй редакції не передбачав функціонування військових прокуратур на території України. Вперше на законодавчому рівні положення про військові прокуратури з'явилися на початку 1992 р., постановою Верховної Ради України «Про підпорядкування військових прокуратур» від 30 січня 1992 року № 2076-ХІІ, що набрала чинності 1 лютого 1992 року. Відповідно до даної постанови військові прокуратури підпорядковувалися Генеральному прокурору [2].

До основних функцій прокуратур у військовій сфері належать:

- нагляд за додержанням законів у центральних апаратах органів військових формувань, визначених у п.1 Наказу Генерального прокурора України «Про особливості діяльності військових прокуратур», та органах військового управління [3];

- виконання функцій, що покладені на територіальні органи прокуратури, якщо за певних обставин вони не функціонують;

- здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, що передбачені ст.402-421, 425-435 ККУ, а також правопорушень, що вчинені військовослужбовцями та особами, що зазначені у ч.4 ст.216 КПК України, а також особами, що проходять службу або працюють в державних установах чи органах, що зазначені у п.1 Наказу Генерального прокурора України «Про особливості діяльності військових прокуратур» [3];

- нагляд за дотриманням законності виконання судових рішень у кримінальних провадженнях, а також під час застосування заходів примусового характеру.

На початку серпня 2019 року генеральний прокурор Руслан Рябошапка заявив наступне: «Думаю, що військова прокуратура буде однією з систем, яка підлягатиме змінам. Моя позиція в тому, що я не бачу необхідності в існуванні військової прокуратури» [4].

2 вересня 2019 року Генеральний прокурор видав наказ про звільнення з посади заступника Генерального прокурора – Головного військового прокурора, що стало

поштовхом для початку реорганізації органів прокуратури у військовій сфері. 19 вересня 2019 року Верховною Радою України було зареєстровано законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» №1032, відповідно до якого почався процес ліквідації військових прокуратур. Цей процес передбачає перш за все ліквідацію посади головного військового прокурора, зменшення штатного складу прокуратури та має бути завершений до початку 2021 року [5].

Положення вищезазначеного закону прямо суперечать ст. 102 Конституції України, де затверджений курс України на набуття членства у ЄС та НАТО, адже країни-члени НАТО мають інші погляди та підходи до вирішення даного питання [6].

Військові прокуратури діяли як спеціалізований орган у складі системи органів прокуратури, сферою діяльності яких була сфера оборони, а працівники військових прокуратур мали статус військовослужбовців. Такі самі повноваження та статус військових прокуратур мають військові прокуратури країн-членів НАТО, а також РФ, де одним із основних повноважень військової прокуратури є нагляд за діяльністю військової поліції та військових слідчих підрозділів Слідчого Комітету.

На зміну військовим прокуратурам має прийти нова спеціалізована прокуратура. Її спеціалізацією та пріоритетним напрямком діяльності є процесуальне керівництво у розслідуванні військових злочинів та злочинів, скоєних на підприємствах і установах «Укроборонпрому», Міністерства оборони та інших військових формувань. Прокурор майбутньої спеціалізованої прокуратури буде цивільним, чим усуваються проблеми з конфліктом інтересів та можливістю подвійної дисциплінарної відповідальності [7].

Аби детальніше дослідити проблеми, які виникнуть у процесу реорганізації органів прокуратури у військовій сфері, варто звернути увагу на думки спеціалістів з цього приводу. Відтак колишній генеральний прокурор Святослав Піскун зазначає: «Військова прокуратура потрібна, і ще потрібно створити військові трибунали. Не може країна і воююча, і не воююча, користуватися загально-цивільними і іншими нормами закону, коли йде війна. І судді, які розглядають цивільні справи не можуть розглядати справи про військові злочини. Вони в цьому не обізнані, це повинні робити спеціалісти. Ліквідують військову прокуратуру – ніхто нічого не буде вести, розслідувати» [4].

Полковник Сергій Собко, командир 128-ї гірсько-піхотної бригади вважає: «Пам'ятаючи процес і спостерігаючи зараз наслідки ліквідації військових судів у 2005 році, не вважаю ліквідацію військової прокуратури вдалим способом проведення реформи. У воюючій країні до таких кроків слід підходити зважено» [8].

У прес-службі 93-ої окремої механізованої бригади Збройних Сил України

«Холодний Яр» резюмують наступне: «Правопорушення, що вчиняються військовослужбовцями, мають свою специфіку і потребують специфічних знань для об'єктивної та законної правової оцінки. Військові прокурори – це особи, які володіють такими знаннями і можуть об'єктивно, професійно і оперативно виконувати визначені законом повноваження у справах визначеної категорії» [8].

«Військові злочини існували завжди – відтак, їх комусь треба розслідувати. Ліквідація органу військової прокуратури не принесе своїх плодів – навіть якщо за підслідністю злочини почнуть розслідувати САП та ДБР», – зазначають у 46-ій окремії десантно-штурмовій бригаді ДШВ ЗСУ [8].

На офіційному сайті оперативного командування «Північ» йдеться: «Альтернативи такому правоохоронному органу за колом завдань, які вирішуються спільно з командуванням військових частин, не було і не має. Не зайвим буде вказати про міжнародний досвід партнерів України, адже військові прокуратури ефективно функціонують в системі правоохоронних органів таких країнах, як Болгарія, Данія, Люксембург, Польща, Румунія, Франція, Швейцарія. Наразі це країни, які входять в блок НАТО» [8].

У прес-службі військової прокуратури зазначили: «Вважаємо неприйнятними заяви щодо непотрібності військової прокуратури, які обумовлені поверхневим уявленням про її діяльність. Сподіваємося, що чергові реформи будуть конструктивними і обдуманими, позбавленими чийхось замовлень, упакованих в реформаторську обгортку з бантиком. Війна ще не всіх вилікувала» [4].

Отже, аналізуючи вищевикладений матеріал, можна зробити висновок, що враховуючи умови, в яких знаходиться Україна, які характеризуються воєнними загрозами національній безпеці, питання ліквідації військових прокуратур є передчасними, адже ці органи займають особливе місце у системі органів прокуратури та відіграють важливу роль для нормального функціонування усіх органів влади та забезпечення прав, свобод та інтересів громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Матіос А. В. Структура та об'єкти компетенції Головної військової прокуратури. Звіт про результати роботи (серпень 2014 – серпень 2015). URL: <https://matios.info/uk/> (дата звернення: 14.04.2020).
2. Про підпорядкування військових прокуратур: Постанова Верховної Ради України від 30 січня 1992 р. № 2076-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 18. Ст. 228 (втратила чинність).

3. Про особливості діяльності військових прокуратур: Наказ Генерального прокурора України від 29 серпня 2014 р. № 12гп. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 14.04.2020).
4. Архіпова О. Л. Чи потрібна Військова прокуратура: пояснюють військові та експерти. URL: <https://www.unn.com.ua> (дата звернення: 14.04.2020).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 19 вересня 2019 р. №1032. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 42. Ст. 238.
6. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 14.04.2020).
8. «Війна не всіх вилікувала»: військові прокурори відреагували на заяви з ОП щодо ліквідації їх органу. URL: <https://novynarnia.com> (дата звернення: 14.04.2020).

**ВСТАНОВЛЕННЯ СПОСОБІВ «ПРИХОВУВАННЯ» ОРИГІНАЛЬНОГО
ІДЕНТИФІКАЦІЙНОГО НОМЕРА ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ, ПІД ЧАС
ПРОВЕДЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСПОРТНОГО
ЗАСОБУ, ЕКСПЕРТИЗИ КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСПОРТНОГО
ЗАСОБУ**

Федьорко С. Ю.

Завідувач сектору криміналістичного дослідження транспортних засобів і реєстраційних документів, що їх супроводжують

Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Халявка В. В.

Завідувач відділу автотехнічних досліджень та криміналістичного дослідження транспортних засобів і реєстраційних документів, що їх супроводжують

Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Сидоренко Д. В.

Судовий експерт сектору криміналістичного дослідження транспортних засобів і реєстраційних документів, що їх супроводжують

Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

У випадку зміни ідентифікаційного номера таким способом первинний номер «маскується», після чого у полі нумерації приварюється металева або виконана з іншого матеріалу пластинка з вибитим (випаленим) на ній номером.

Можливі два способи підробки:

1. У полі нумерації робиться поглиблення, в яке монтується (приклеюється, приварюється, припаюється) пластинка. Найчастіше цей спосіб застосовується для

транспортних засобів, у яких важко оглянути зворотну частину поля нумерації.

Наглядний приклад: «приховування» ідентифікаційного номеру транспортного засобу пластиною, за допомогою клейкої речовини (див. зображення 1).

Зображення 1.

2. Не деформуючи поля нумерації, підбирається схожа і нумерована деталь із вибитим номером, що приварюється, приклеюється на всю поверхню деталі або її частину. Наприклад, в автомобілях MERCEDES BENZ 140 серії ідентифікаційний номер наноситься на поперечне кріплення днища. У цьому разі підбирається пластинка, яка закриває кріплення по всій довжині і прикріплюється до оригінальної поверхні кріплення. На автомобілях OPEL VECTRA або OPEL OMEGA номер набивається на днище і може бути видимим тільки після підняття віконця, розташованого в килимку, розміри якого відповідають довжині номера. У цьому випадку приклеюється пластинка з номером, а краї її закріплення закриваються килимком [2, с. 21].

Також можлива заміна на оригінальний номер, взятий з іншого автомобіля тієї самої марки і моделі.

Ознаки виявлення «приховування» оригінального номера з наступним набиванням нового номера:

до зняття лакофарбового покриття:

- конфігурація знаків номера відрізняється від заводського виконання символів (якщо використовується саморобна пластинка);
- дані (дата випуску, комплектація), які зашифровані в ідентифікаційному номері, не відповідають фактичним даним автомобіля;
- поглиблення, виступи у полі нумерації або невідповідність місць локалізації заводським стандартам;
- зовнішні відмінності лакофарбового покриття у полі нумерації та навколо нього;

- сліди перебування сторонніх матеріалів (шпаклівки, не заводської мастики) навколо поля нумерації;
- пошкодження лакофарбового покриття та розшарування покриття навколо поля нумерації.
- невідповідність контурів символів на реверсній та аверсній сторонах

поля нумерації [1, с. 27];

Наглядний приклад: На момент початку дослідження, лакофарбове покриття в місці нанесення номера було частково пошкоджене (див. зображення 2).

Зображення 2.

після зняття лакофарбового покриття:

- розбіжності у структурі лакофарбового покриття (кількість шарів, порядок розташування, колір, товщина) у полі нумерації та навколо нього;
- сліди шліфування у полі нумерації або навколо нього;
- розбіжності кольору і твердості металу у полі нумерації та навколо нього ;
- пошкодження металевої поверхні (поглиблення, виступи) у полі нумерації та навколо нього;
- сліди інструментів, що могли бути використані для деформації поля нумерації;
- крапки зварювання або зварювальні шви навколо периметра поля нумерації.

Ідентифікаційний номер транспортного засобу під час дослідження, після зняття лакофарбового покриття (див. зображення 3).

Зображення 3.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Прохоров-Лукин Г. В. Методика криминалистического исследования легковых автомобилей в целях установления подлинности их идентификационных номеров, моделей и времени выпуска. Министерство юстиции Украины. КНИИСЭ. Киев, 1998.
2. Стандартна операційна процедура комплексного дослідження транспортних засобів та документів, що їх супроводжують SOP.T.19/17-5.4-01/ С. М. Науменко, А. І. Граціанов, С. А. Колотило, І. О. Князев, М. О. Швигар. ДНДЕКЦ, 2010.

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Ільченко О. В.

*к. ю. н. доцент, доцент кафедри КПД ННІ права
Сумського державного університету*

Права і свободи людини і громадянина є однією із суспільних цінностей, головним об'єктом більшості конституційно-правових відносин тому доцільно звернутися до роз'яснення застосування інституту запобіжних заходів пов'язаного з обмеженням прав і свобод особи. Правовідносини у зв'язку з реалізацією цих прав виникають лише у разі їх порушення. Стаття 5 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод від 4 листопада 1950 р. передбачає, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Інститут запобіжних заходів у кримінальному судочинстві, покликаний на досить тривалий період обмежувати особисту свободу обвинуваченого. І тільки правильне застосування тієї чи іншої міри запобіжного заходу, дозволить пропорційно обмежити права і свободу учасників кримінального судочинства. Реалізація завдань

кримінального судочинства неможлива без застосування заходів кримінально-правового примусу.

На даний час у теорії кримінально-процесуального права існує велика кількість наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних авторів присвячених дослідженню застосування запобіжних заходів та їх розвитку. Запобіжні заходи були предметом дослідження А. І. Бородулін, О. І. Галагана, В. С. Зеленецького, Ю. Ф. Кравченка, Г. К. Кожевнікова, О. В. Капліної, В. І. Мариніва, В. В. Сташиса, С. В. Слінька, В. М. Тертишника, О. Г. Шило, М. Є. Шумила та ін.

Безумовно, вартовідмітити, що до 1832 року терміна «запобіжні заходи», «заходи забезпечення кримінального провадження», «заходи кримінально-процесуального примусу», не існувало. Нормативно-правові акти не містили поділу на процесуальні засоби забезпечення досудового та судового провадження і запобіжні заходи.

Перші згадки про інститут заходів процесуального примусу на українських землях датуються XIII ст. Важливим кроком у розвитку закріплення запобіжних заходів стало видання таких актів, як «Судебники 1497 і 1550 рр.», що передбачали застосування такого заходу процесуального примусу, як віддача за пристава. Він полягав у тому, що на людину одягали кайдани і саджали в колоду і поміщали у хлів, сарай, яму, тощо. Це означало, що людина повинна знаходитися у пристава, який був зобов'язаний наглядати за нею, оскільки в той час в'язниць не було. У цей період часу одним із заходів кримінально-процесуального примусу була порука. Дана міра застосовувалася лише за письмовим клопотанням – «челобитной», і не з ініціативи державних органів. Поручителі ручалися «головою» за явку обвинуваченого в суд. Якщо за відсутності підозрюваного робився обшук і людину «обліховували», тобто визнавали лихою, не схвалювали її поведінку, то таку особу до суду позбавляли волі, і до неї могла бути застосована порука. У тому випадку, коли поручителів не було, обвинувачений «віддавався за пристава» [1].

У 1743 році у «Правах за якими судиться малоросійський народ» було закріплено обов'язок особи не покидати місце, де стосовно неї ведеться кримінальне провадження, що має аналог у сучасній системі запобіжних заходів.

Сама система заходів державного примусу була створена під час проведення судової реформи в Російській імперії 1864 року. Так, 20 листопада 1864 року імператором Олександром II був затверджений Статут кримінального судочинства, відповідно до якого особам, які перебували під слідством, було заборонено без дозволу слідчого виходити за межі дільниці (міста), де проводиться слідство [2; с. 196].

Статут кримінального судочинства містив чотири акти: «Про заснування судових установлень»; «Статути кримінального й цивільного судочинства», «Статути про

покарання, що накладались мировими судьями» та досить суттєво вплинув на розвиток матеріального процесуального права. Зокрема, «Статут кримінального судочинства 1864 р.» доповнив систему запобіжних заходів двома заходами – відібранням виду на проживання і заставою. Система запобіжних заходів (на той час це заходи перешкодження обвинуваченому ухилитися від слідства) була визначена в ст. 416 Статуту і виглядала так: відібрання посвідки на проживання або підписки про явку до слідства та невідлучення з місця проживання (прототип запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання); передача під особливий нагляд поліції; передача на поруки; застава; домашній арешт; взяття під варту [3].

До революції 1917 року та у період існування Української Народної Республіки 1917–1918 рр., судові та правоохоронні органи у своїй діяльності переважно керувалися кримінальним та кримінально-процесуальним законодавством Російської імперії зі змінами, внесеними Тимчасовим урядом. Основним нормативно-правовим актом в галузі кримінального судочинства після проголошення Центральної Ради на українських землях залишався російський Статут Кримінального Судочинства 1864 р.

Лише з прийняттям Декрету про суд від 22 листопада 1917 року припинили свою дію запобіжні заходи про відібрання посвідки на проживання та особливий нагляд поліції, як такі, що суперечили революційній совісті та правосвідомості [4].

Запобіжний захід відібрання посвідки на проживання, як зазначалося вище, було виключено з системи запобіжних заходів Декретом про суд № 1 від 24 листопада 1917 року, й після того даний запобіжний захід жодного разу до системи запобіжних заходів не включався. Зобов'язання обвинуваченого підпискою про явку до слідства у формі запобіжного заходу проіснувало до 1922 року. З прийняттям Зібрання 1922 року [5] це зобов'язання було виключено з системи запобіжних заходів, внаслідок чого було віднесене до примусових заходів. У сучасному кримінально-процесуальному законодавстві існує аналогічне зобов'язання яке називається особистим зобов'язанням.

Власні кримінально-процесуальні нормативні акти Української народної республіки часів гетьмана П. Скоропадського та Української центральної ради були чинними насамперед у судах «надзвичайного правосуддя»: військово-революційних та військових. Останні (вищі, штабні), зокрема, що розглядали кримінальні справи та проступки виключно військових, проводили арешти на свій розсуд, однак мали повідомляти про них старшого військового прокурора і без його відома й дозволу не мали права звільняти заарештованого. У разі неповідомлення або передчасного звільнення винні притягувалися до відповідальності.

Спробою незалежного українського уряду врегулювати кримінальне судочинство була «Інструкція військовому революційному суду» (квітень 1918 р.), яка застосовувалась на практиці й мала велике значення для подальшого розвитку кримінального процесуального законодавства. Головний процесуальний документ військово-революційних судів визначав їх компетенцію, структуру, процесуальні права й порядок розгляду справ. За цим актом до підсудного обов'язково застосовувався запобіжний захід у вигляді взяття під варту [6, с. 4].

Система запобіжних заходів зазнала суттєвих змін з прийняттям у грудні 1958 р. Основ кримінального судочинства Союзу РСР та союзних республік. Прийняття «Основ кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік» поклало значний відбиток на розвиток запобіжних заходів, оскільки вони формували підписку про невіїзд, особисту поруку або поруку громадської організації, взяття під варту, а ст. 33 передбачала, що запобіжними можуть бути й інші заходи, які передбачені законодавством союзних республік. Центральним нормативно-правовим актом у кримінальному процесі в період радянської України став Кримінально- процесуальний кодекс УРСР 1960 року. Глава 13, яка мала назву «Запобіжні заходи», містила норми з видами запобіжних заходів, а саме: 1) підписка про невіїзд, 2) особиста порука; 3) порука громадської організації або трудового колективу; 3–1) застава, 4) взяття під варту; 5) нагляд командування військової частини. У подальшому був доданий ще один запобіжний захід – тимчасове затримання підозрюваного. Конструкція, що описувала запобіжні заходи того часу, була досить прийнятною, більш структурованою та навіть у деяких моментах демократичною. Однак упровадження більших зрушень для захисту обвинуваченого під час накладення на нього запобіжних заходів не дозволяв здійснити потужний карно-бюрократичний механізм розслідування в Радянському Союзі [7].

Сьогодні ключовою ланкою в розвитку запобіжних заходів у кримінальному процесі України став Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий 13 квітня 2012 року. Саме в ньому знайшли втілення додаткові гуманістичні підходи до процесуального інституту запобіжних заходів, що зумовлено зростанням вимог до забезпечення й реалізації засади (принципу) верховенства права в кримінальному процесі [7].

Отже, можна зробити висновок, що моментом виникнення первинних форм запобіжних заходів можна вважати період зародження права, що регулює суспільні відносини у сфері розслідування злочинів. Історичний шлях виникнення і розвитку заходів кримінально-правового примусу характеризується постійною тенденцією до збільшення їх кількості, це дає змогу більш індивідуалізованому підходу при їх

застосуванні. У різні часи система, структура та назви запобіжних заходів, що застосовувалися до осіб, підозрюваних у вчиненні злочину змінювалися, але суть та завдання їх залишаються незмінними, а саме встановлення загального обов'язку для всіх осіб, які знаходяться під слідством виконувати зобов'язання перед судом та слідством визначені законодавцем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Семенко А. О. Історичний досвід колективно-договірного регулювання оплати праці. *Форум права*. 2013. №3. С.134–139.
2. Григорьева О. І. Запобіжні заходи, що обмежують право на свободу пересування: історичний аспект. *Університетські наукові записки*. 2014. № 1. С. 195–201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2014_1_27 (дата звернення: 15.04.2020).
3. Уваров В. Г. Інститут запобіжних заходів за новим КПК України в контексті міжнародних стандартів. 2012. *Право і суспільство*. № 2. С. 294–297.
4. Уставъ уголовного судопроизводства. Изд. XII-е (Св. зак. 1864 г. Т. XV). 545 с. URL: <https://www.prlib.ru/item/372593> (дата звернення: 15.04.2020).
5. Уголовно-процессуальный кодекс УССР: сб. узаконений УССР. 1922. № 41. 712 с. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/1061/17/> (дата звернення: 15.04.2020).
6. Інструкція військовому революційному судові: за станом на 5 бер. 1918 р. / Рада народних Міністрів УНР: офіц. вид. *Вістник Ради Народних Міністрів УНР*. 1918. № 17. С. 2–4.
7. Марченко В. Еволюція запобіжних заходів у кримінальному процесі. 2020. *Підприємництво, господарство і право і суспільство*. № 1. С. 200–203.

Наукове видання

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

МАТЕРІАЛИ

**IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2020 року)**

У двох частинах

Частина 2

Відповідальний за випуск О. М. Резнік

Комп'ютерне верстання А. В. Стеблянко

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 19,53. Обл.-вид. арк. 25,81. Тираж 100 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.